

చెన్న పట్టణము, మార్చి ౧౯౨౪

సంపుటము ౧.

రథిరోద్ధారి సంవత్సరము పాల్గుణమాసము

సంఖ్య ౩.

గొంధి శతకము

మంగిపూడి వేంకటకర్త గారు

భిటు బెండ్లి యైనసతి న
 చ్చుట మరలన్ బెండ్లిగాక సరిగాదట యీ
 యటమటలు మిక్కుటంబుగఁ
 గటువులుగద వినుటకైన గొంధిమహాత్మా.
 నీ విట్టి యాగదంబుల
 నేవిధముననైన మాన్పు నెంది ప్రభులతో
 ధముల మొరలిడి పని
 చితి వినువులేక గొంధిమహాత్మా.

క. మనరాజ ప్రతినిధితో
 మనవిని గావించి యచటిమనయనమానా
 లను మాన్పుగ యత్నంబులు
 ఘనముగ నొనరించినావు గొంధిమహాత్మా.
 క. మొరలాలింపకున్నన్
 సరకారు నెదుర్పదలఁచి శాంతముతో నా
 దరులఁ గలసి యాందోళనఁ
 గర మొప్పుగఁ జేసినావు గొంధిమహాత్మా.

భూవరులను దిట్టితనుచు బోరాటంబున్
గావింప వత్తువనుచున్
గావలు లంపిరట వార్త గాంధీమహాత్మా.

క. పొగయోడ నెక్కిపోవంగ
దిగనీయక యడ్డి రచటి తెంపరులు నినున్
దెగటార్చజూడ బ్రతుకుట
గగనం బయ్యెనుగదన్న గాంధీమహాత్మా.

క. వమ్మయ్య నెల్లయల్నము చున్
లిమ్మెయి సత్యాగ్రహంబె యింక గలియను
సమ్మె యొనర్చంగ జేసితి
గమ్మన హైందవులచేత గాంధీమహాత్మా.

క. కట్టువడియె బనులెల్లన్
వట్టుము దిట్టముగఁ దెల్లవారికి వచ్చెన్
కట్టులుకన్ బట్టిరి నిను
గట్టిడికిని మూలమంచు గాంధీమహాత్మా

క. శిక్షించిరి నిన్నును నీ
పక్షపునాయకులనెల్ల బహుసహచరులన్
లక్షింపక న్యాయంబును
గడు ప్రధానంబుజేసి గాంధీమహాత్మా.

క. నీకొమరుల నీనతిని న
నేకులవిడ్డలను స్త్రీల నిలిచిరి చెఱులన్
పాకీని చేయించిరి
కాకన్ నీచేతఁగూడ గాంధీమహాత్మా.

క. ఎన్నికడగండ్ల బెట్టిన
జన్నపుదీక్షవలె నోర్చి జయలక్ష్మిని తే
కొన్నావు శాంతరణము జ
గన్నుతమగుపరతేనడిపి గాంధీమహాత్మా.

యావహమగుట్లేగుచేగినప్పుడు ప్రజలన్
సేవించితి నిటుపేదలఁ
గావా సమదర్శి నివు గాంధీమహాత్మా.

క. బోయరుయధములో నా
గ్లేయులభటులున్నచోటి కేగి చొరవమై
సాయపడవె బృందముతో
గాయపడినవారికెల్ల గాంధీమహాత్మా.

క. ఈదేశమునకు వచ్చిన
మీఁదన్ సేతిగతులుతెలియ మెలఁగితివీహిం
దూదేశమెల్లఁ జూచితి
గాదగునాయకులనెల్ల గాంధీమహాత్మా.

క. రహినిలిపి నబర్మలితట [ని
మహి నెకసత్యాగ్రహ శ్రమము నిందియ
గ్రహ మాదిశిష్యుల కను
గ్రహమునబోధించినావు గాంధీమహాత్మా

క. పంట మొదలంట చెడి యా
కంటికి నంకటముపడెడు కైరాప్రజలన్
దంటతనంబునఁ బ్రాచితి
కంటకమగుపన్నుమాన్సి గాంధీమహాత్మా

క. కూలి తగినట్టిడక యం
త్రాలయములవా రహమ్మదాబాదునఁగూ
లీల నలంప మాన్పితి ది
కృతులరడలనువసించి గాంధీమహాత్మా

క. ద్విజవరచాంప్రాన్తోటల
యజమానులుకూలిజనుల నలయింపఁగ న
క్కజముగఁ గలహము దీరిచి
దశదిశమాన్పించినావు గాంధీమహాత్మా

క. జర్మని చెలరేగి వడిన్
 మార్మనగడువేళ మిత్రమండలివహి న
 ద్ధర్మమని తోడ్పడవె న
 త్కర్మక, కరుణామృతాత్మగాంధీమహాత్మా.

క. చాలట్టుచట్టమును బరి
 పాలకులొనరించ వద్దు వద్దని ప్రబలార
 దోళనమును గావింపవె
 కాలక్షాడవై ననీపు గాంధీమహాత్మా.

క. జర్మనుల కడ్డపడితిమి [లో
 కూర్చి నాంగ్లలకు జయముఘోషితిమని
 మార్చేలు చాలటమ్యనె
 కర్మముఁ దప్పించగలమె గాంధీమహాత్మా.

క. రాజప్రతినిధి నిన్నున్
 దాఁ జిడిఁగొనకపోయె దగడిఁకఁ జాగిన
 యోజన సత్యాగ్రహకో
 రాజకీ దలఁపడితివయ్య గాంధీమహాత్మా.

భారతులకీర్తి కీయతి
 ఘోరపుణ్యము కలంకగునుగావున ప్రీ
 పూరుషులెల్ల రసంగీ
 కారముఁ దెల్పవలెననవె గాంధీమహాత్మా.

హిందువులు ముసల్మానులుఁ [వా
 బొందుగఁ బాక్షీలు గైస్తవులు మున్నగు
 కందఱికిని నుపవాసముఁ
 గొందుగ నీవాఙ్మనికవె గాంధీమహాత్మా.

కీకము నూచించెడుగతి
 నేకార్యము సేయఁగూడఁ దీవృత్తమె మీ
 లిడునని ప్ర
 యాజ్ఞనిడవె గాంధీమహాత్మా.

క. నీయాదేశమువొన
 నీయార్యావర్త మెల్లయెడ హానిదినమున్
 జేయదె యత్యద్భుతముం
 గా యోగిజనాగ్రగేయ గాంధీమహాత్మా.

క. నరకారులు నీదుప్రభా
 భరమున వెరగంది నెన్ను బంధించిరిదు
 ర్భరమగు సవ్వార్త దుష్ట
 కరులన్ గావించె నరుల గాంధీమహాత్మా.

క. హరితాశోత్సవములలో
 జరిగెనుఘర్షణలుకొన్ని జనులకునొక్కొక
 నరులకు నెక్కొకయెడ ము
 మ్మరపుఁ బనులునంధవించెగాంధీమహాత్మా.

క. అత్యంతము మదిఁ జంతిలి
 సత్యాగ్రహదీక్షనిలువ శాసించితి వా
 ద్ధత్యము నెల్లనికతమున
 గత్యంతరమేమిలేక గాంధీమహాత్మా.

క. నినుబంధించినకారణ
 మున్నగద యీఘోరకృత్యములు పుట్ట
 చును విడిచి రంతనంతట [నటం
 నున శాంతమునింపకొనియెగాంధీమహాత్మా.

క. జరిగినగత్యరలో నలు
 గురైమగురు తెల్లవారు కూలిరనుమ
 య్యరుఁడు నిరవరాధుల ని
 మ్మరుణువేటాడినాఁడు గాంధీమహాత్మా.

క. ఆవేట సభావిషమునఁ
 గావించుటకతన బాలకాంతావృద్ధుల్
 వేపుడు చచ్చిరి మెచ్చిరి
 కావన్ గతిగాన లేక గాంధీమహాత్మా.

క. ఆసాధువధలు జరిగిన

వాసరముననుండి యొంగ్ల పాలకులెడ వి

శ్వాసము పోయెను నీయెడ

గాసిల్లెను చింతవంత గాంధిమహాత్మా.

క. పాలనవిధిలోఁ గల లో

పాలనునవరిపుమనుషులైచిన వా

రాలనపాలన సేయక

కాలంబునుగడసినారు గాంధిమహాత్మా.

క. నైరంకుశాధికారుల

ఘోరపువర్తనముజూచి కోపించి మహా

దారుడపు సహాయతిర

స్కారము శాసించినావు గాంధిమహాత్మా.

క. రాటమున నూలువడుగుచు

నీటుగఁజేమగ్గములను నేసినబట్టల్

పాటింపగవలె నని యు

ద్ధాటించితి వెల్లరకును గాంధిమహాత్మా.

క. చరకమే చక్రము, సూక్తుల [శాం

నురిమెను "యంగిండియా" యెయురుకంభము

తరసంబెగడ యహింసయె

కరవాలం బిపుడు నీకు గాంధిమహాత్మా.

క. మరయేడ రాటమెక్కడఁ

దరమే రాటములు మరల ధాటికి నిల్వన్

నరినరియని నినునవ్వరి

కరమరుదుగ నెల్లవారు గాంధిమహాత్మా.

క. శాసనసభలును విద్యా

వాసంబులు కోర్పు కల్లు నదలుఁడు కాం

శాసించినట్ల నడువ్రఁడు

గాసి వదలునంటిగాదె గాంధిమహాత్మా.

రా గ భ య ము

నోరి నిరసింహకాశ్రీ గారు, పి. యే. [సాహితీరమితి]

శ్రీ ఎదుట నిల్వగనె

నా ఎడద దడదడను

మనసు భయ విహ్వలత మైక మెత్తెడిని.

నీ నాలుక కదల్చ

నానాల్కు తడియారు

గొంతులోనే స్వరము కుంభించి పోవు.

తెలింక కేల్ కేల, కేలు వడవడ వడకు

తెలుగునామంటు, తానమా నెడిని.

ఇక నీవు ముద్దీయ, నకట! యట భగ్గుమ

నురనురా చర్మమట, చూడిపోవునురా.

కన్నగింట చేర్చితివి, శివ మెత్తి అరచితిని

కనుల బాట బాట నీరు, కార నేర్చితి

చిరునవ్వు నవ్వితివి, గరిపారె నావెదని

ముఖము వెల్వెల్ల నై, మునుచుకొని పోయె.

ఈడిన నీటు నాగ, అదరించుట ఏ

బాధించు టది ఏల? భయపెట్టు

కళింగమందలి ఆంధ్రులు

బుర్రా కేశవగిరిరావు గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

ఆంధ్రులు తరచేకపు క్షత్రియు లనియు దక్షిణదేశపు పడమటిభాగములకు వలస వచ్చి “దక్షిణాపథపతి”త్వమును చేకూర్చుకొని రనియు పలువురు చరిత్రకారు లూహితురు. ఈయాహల కాధారములు పురాణములందు గల ఆంధ్రవంశపురాజుల చరిత్రలు, శతకర్ణి వంశపురాజులకావనములు, ఆవంశపురాజుల కాండములు దొరకినస్థలములు. ఈ ఆంధ్ర వంశపురాజులకు క్రీ. శ. ౧, ౨, శతాబ్దము లో ఇప్పటి ఆంధ్రదేశమున గుంటూరు కొంతపుధరణికోటయు, బొంబయిరాజధానిగా వైశాఖ అనబడు ప్రతిష్ఠానపురమును బిజ్యస్థానములుగా నుండెను. చరిత్రకారు లలో కొందరు ధాన్యకటకమే అనలు ఆంధ్ర వంశపుకొనవారికి ముఖ్యస్థానమనియు, కొందరు ప్రతిష్ఠానమే ముఖ్యస్థానమనియు మతభేదము కల్పించినారు. ప్రయోజన మేమనగా; — ధరణికోటయే ముఖ్యస్థానమైతే ఆంధ్రవంశము దక్షిణాపథమున సూర్యనుండి మహాకవి స్తరించిన దనవలసివచ్చును; ప్రతిష్ఠానమే ముఖ్యస్థానమైనయెడల పడమటినుండి సూర్యునకు విస్తరించిన దనవలసివచ్చును. ఆంధ్రజాతిలో నైకకోనవారు తూర్పుగాను, కళింగకోనవారు పడమరగాను దక్షిణా

యుందురన్నచో వివాదములకు నమన్వయము కలుగకపోదు. కాని యిట్టిసమన్వయమున కాధారము లుండవలయును. అట్టి యాధారములలో కొన్ని యిం దుదాహరింపబడును.

ఏతేకేయబ్రాహ్మణమున ఆంధ్రుల ప్రశంస గలదు. అందాంధ్రులు శబరపులిందులతో బేర్కొనబడిరి.

బృహస్పతి బ్రాహ్మణులు చొరరాని దేశములు చెప్పుచు “కారస్కరా కళింగాశ్చ తథాఽంధ్రశబరాదయః” అని కళింగ, ఆంధ్ర, శబరజాతులను సన్నిహితనర్తులుగా నుదాహరించెను.

ఈయాధారములనుబట్టి ఆంధ్ర, కళింగ, పులింద, శబరజాతులవలనలు ఒకదాని కొకటి యందు విడిగా నుండిన ట్లాహింపవచ్చును.

బ్రహ్మాండపురాణమున భరతఖండమందలి దేశములజాబితాలు కలప్ర. విటివల్ల సీయాంధ్ర, కళింగజాతుల సన్నికటత్వము కొంత లేటపడగలదు. బ్రహ్మాండపురాణోక్తముగా

(౧) మధ్యదేశమందలి జనపదములు :— కురు, పాంచాల, సాల్వ, మాద్రేయ, శూరసేన, భద్రకార, బోధ, పతచ్ఛర, మత్స్య, కుశల, కానల్య, కుంతల, కాశి, కొనల,

(౨) ఉదీచీప్రాంతపు జనపదములు:—
బాహిక, వాతధాన, ఆభీర, కాలతోయక,
అవరాంత, సహ్య, పాంచాల, చర్మమండల,
గాంధార, యవన, సింధు, సావీర, చీనా,
తుషార, పల్లవ, గిరిగహ్వర, శాక, భద్ర,
కులింద, పారద, వింధ్యాచుళిక, అభీష,
ఉబూట, కేకయ, దశమాలిక, కాంభోజ,
దరద, బర్బర, అంగ, తాహిక, భారద్వాజ,
ప్రస్థల, దసేరక, లమక, తాలసాల, భూషిక,
ఈర్షిక"ములు.

(౩) ప్రాచీదేశములు:— అంగ, పంగ,
చోళ, భద్ర, కిరాత, తోమర, హంసభాగ,
కాశ్మీర, తేగణ, ఝిల్లిక, ఆహిక, హూణు
దర్య, ఆంధ్రవాక, ముద్గరక, ఆంధ్రరిరిక,
ప్లవంగ, మాలావర్షిక, సమంతర, ప్రావృ
షేయ, భాగవ, గోవక, ప్రాగ్యోతిష, పుండ్ర,
విదేహ, తామ్రలిప్తక, మల్ల, మగధ, గోన
ర్ష"ములు.

(౪) దక్షిణాపథమందలి జనపదములు:—
పాండ్య, కేరళ, చోళ, కుల్య, సేతుక,
మూషిక, కుమణ, మహారాష్ట్ర, మహిషిక,
కళింగ, ఆభీర, ఈషిక, నరవ, పులింద,
వైదర్య, పోడిక, హాలిక, ఆశ్మక, భోగ
నర్థన, కొంకణ, ఆంధ్ర, కులింద, అంగర,
మూర్షి"ములు.

ఈజాతితాలనుబట్టి చూడగా కళింగులు
మధ్యదేశములో కోనల, మాగధ, ఉత్కల
లతో కలిసిమెలిసి యుండినట్లును, దక్షిణాపథ

కలిసిమెలిసి యుండినట్లును తోచును. ఈ
పురాణాధారులు ప్లినీ నాసినభూగోళశాస్త్రము
వల్లను, కాలచూరివంశపురాజులశాసనముల
వల్లను, వస్తుతము గంజాంమండలములోని
గ్రామనామములవల్లను సమర్థనీయము లగు
చున్నవి. బరపురంతాలూకాలోని కొలింగా
దోళ, గుంసూరుతాలూకాలోని కొలింగా
పాదారో, బల్లిగుడమాలియాలోని కొలింగి,
కొల్లింగిబాడి, ఉదయగిరిమాలియాలోని కలిం
గిను గ్రామము లీప్రాచీనకళింగులవలన లన
దగియున్నవి.

ఇట్లే ఆంధ్రులు ప్రాచీనజనపదములందును
దక్షిణాపథమందునుకూడా చెప్పబడినారు.
కొంకణులతో చెప్పబడిన ఆంధ్రులు పైతాళ
ప్రాంతపువారై యుందురు. వీరిశాసనములు
చాలావరకు బొంబయిరాజ్యమందు కన
బడుటవల్ల వీరే ఆనలు ఆంధ్రులనువాడ
వచ్చినది.

పాద్ధజాతకకథలందు తెలివాహి (తెలి
వాక) నదీప్రాంతమున ఆంధ్రరాజ్యము లుండి
నట్లు చెప్పబడినది. ఈజాతకములు క్రీ॥పూ॥౯
శతాబ్దమునాటివని కొందరు, క్రీ॥పూ॥౬శతా
బ్దమునాటివని కొందరును అందురు. బుద్ధుని
పూర్వజన్మవృత్తాంతములు గనుక, బుద్ధునికి
పూర్వపుదేశస్థితిని తెలియజేయు ననుట ని
వాదము. తెలివాహినది విశాఖవట్టణ
మండలమునకును, మధ్యదేశము (Central
Provinces), బస్తమిప్రాంతమునకును సరిహ
ద్దుగా పాడుచున్నది. గంజాంప్రాంతవ

ప్రాచీనజనపదములందు "ఆంధ్రవాక" లను చెప్పిన బ్రహ్మాండపురాణమునకును కొంత సమన్వయము కనుచుచున్నది. ఇప్పటి గంజాం విశాఖకట్టణమండలములు పూర్వపు కళింగ దేశములోనిదనులు శాసనములవల్ల స్థిరపడ్డది. ఈప్రాంతమందు శ్రీ॥ పూ॥ శతాబ్దములనాటి ఆంధ్రులవలసలచాడలు కనబడుచున్నవి. ఇవి బౌద్ధజాతకములలో చెప్పబడినవే అయియుండవలెను. ఈప్రాంతములనుండి ఆంధ్రులు గోదావరి కృష్ణా డెల్టాలలోకి దిగినప్పటికే తెలుగు లతో నై క్యమయియుండవలెను. గ్రామనామములే యిందుకు దృష్టాంతము.

గంజాంమండలము

ఆంధ (ఆంధ్ర) వరము + ఒడ్డ (ఒడ్డ) పాడు (శ్రీ కాకుళింతాలూకా, ఒంధిరొకోట (ఆంధ్రకోట) — గుంసూరు రాకా.

ఒంధిరొగాం (ఆంధ్రగ్రామ) — బల్లిగుడ మారియా.

ఒంధలిగుమ్మ (ఆంధ్రగుమ్మ) } — పల్లా ఒంధలియూళ్ల } గుడిమారియా.

ఒండ్లసింగి } — రామగిరిమారియా. ఒండ్లగుడి }

ఒండరిలిండి — సురభామారియా.

ఒండ్లగుడ + ఒడ్డునాయు — ఉదయగిరి మారియా.

విశాఖకట్టణమండలము

పలిమ్మ — విస్సంకటకంమారియా.

పొడ్డి — గొల్లొండమారియా.

ఒండుగుడ — గుణపురంమారియా.

ఒండ్రముడ — జయపురంమారియా.

అంద్రపుడ — నవరంగపురంమారియా.

ఈగ్రామనామములలో చాలాభాగము మారియా (వజన్సి) ప్రాంతమందు కనబడుతు విచారణీయము. ఆంధ్రుల ప్రాంతములకు వలసవచ్చి కళింగులు, తెలుగులు, ఓడ్రులు, సవరలు, గడబలు, పులిందులు, కోందులు మొదలగు వారిమధ్య నివాసములు కల్పించుకొనినాడా ప్రాంతభూములు నాగరకములై యుండును నేడవి యడవి బలిసిపోవుటనుబట్టి, యవి యిప్పటివలెనే యుండె ననుటకు వీలులేదు.

ఈ యాధారములనుబట్టి పురాణములలోను జాతకకథలలోను అనుశ్రుతముగ వచ్చు గాథలు నమ్మకగినవనియు, ఆంధ్రులు, తెలుగులు కళింగులు కలిసిపోయి నేటి ఆంధ్ర=తెలుగుజాతిగా పరిణమించుటకు పూర్వపుస్థితి యుచ్చటకనబడుచున్నదనియు, ఈఆంధ్రులలో నొకకోన-అది ధాన్యకటకపుకోన కావచ్చును. గుంటూరుజిల్లాలోని కీర్తియ త్తరకళింగభూముల నుండి వలసవెల్లియుండవచ్చుననియు తోచుచున్నది. ధాన్యకటక మనియు అమరావతి యనియు శాసనప్రసిద్ధిగాంచిన ధాన్యకటకము ఆంధ్రుల కళింగమందలి ధాన్యకటకము వేటిట—ధన్నపురొ (ధాన్యపుర-జయపురం మారియా) స్థాపింపబడియుండును.

ఈగ్రామములు ప్రాచీనాంధ్రులవలస లనుటకు మరియొక యాధారము గలదు. ఈగ్రామనామములలో పెక్కులు గ్రాంథికభాషాయావ

ము లనదగియున్నవి. వ్యాకరణము చూచి గ్రామములకు నామకరణము చేయరు. ఆ రూపము లప్పటివర్వజనవ్యవహారమున ప్రసిద్ధములై యుండును. ఎట్లనగా:--

పినకోట, సిరపమోము (సంస్కృత ప్రాకృతమిశ్ర సమాసము), ప్రాతపురము, యేనుంగు, తంతురగుడ, కొమలిబొంద, కొదమగుడ, పెదపల్లంకి, రాక్కపరాయి, పగర, కొండెములు, తురంగి, తొలంగు, చెచ్చెరగుడ, వేలుపురాయి, పంతులుగుడ, పెండ్లిబయలు, చెరంగులు, లంజియగుడ.

ఈగ్రామనామములనుబట్టి గ్రాంథికాంధ్ర మనబడు భాషకు ప్రాచీనత యేర్పరువదగిన యెడల నీభాష జాతకకథలలో చెప్పిన తెలివాహానదీప్రాంతపు ఆంధ్రరాజ్యములలో వాడబడిన దనవలయును. ఈయూహ సిద్ధాంతము చేయగలిగితే ఆంధ్రము క్రి. ము. ౯ లేక ౬ శతాబ్దముండే ప్రబలియుండెనని తేలును. ఇందు చూపబడిన జాడలు విమర్శనీయము లని మాత్రము నెక్కి చెప్పదగియున్నది.

ప్రేమ ఫలము

పాపినేని కంకటేశ్వరరావు గారు

ప్రణయ భిక్షాద్భుతా యెట్టివారికైన శాశ్వత సుఖానుభూతి యిజగతిజరుగ, దతివిపాద భయంకర మైన బ్రదుకు పంచదార గ నెంచి భ్రమించెదేల?

చైత్రమున చిగురించు వృక్షంబులెల్ల శిశిరమం దాకులపాటు దెందు నిజము సృష్టినిం బోలె ప్రేమైక జీవితమున పరిణతులు గల్గుచుంటి స్వాభావికంబు.

కన్ను లరవిప్పి నే నిన్నుగాంచి నపుడే ఆర్ద్రహృదయంబు చలియించి యవశమాయె; ప్రణయ కావ్యాంతి మాశ్వాసమును ముగించి తనిసితిని నేను దుఃఖాశ్రు తర్పణముల.

జలుగు ప్రాయంపుటెడద పుష్పించినట్టి ప్రేమ లతనెల్లొ కన్నీటఁ బెంచుకొంటి; విఫలితాశాతప మున తపించి పోయి జీవలత చావ దెంత కృశించుచున్న!

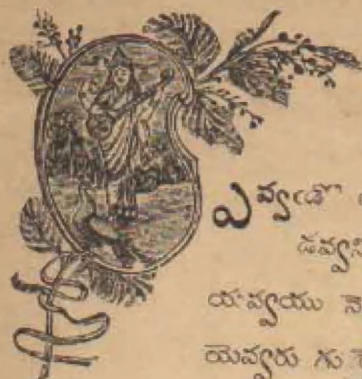
నవ్వుమందైన దృఢభుజా బంధనంబు న్రాయపుటెడం ద రాచిఱుంపాన బెట్టి తొడిమ విడిపోవుచో గాలిపెడ నుమము పగిది కన్నీరు రాత్రి గర్భమున రాలు.

ప్రణయమన దుఃఖమనెను విశ్వాసమొక ఎడద నిడికొని యోర్పు వహింప వలయు పదు గురితో బాటు గడచె నీల్రక ఏల ముణ్ణాళ్ల ముచ్చట కింతవగవు

ది వ్యధ ర్శన ము

వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి గారు

(గత సంవత్సరము)

ఎవ్వడో యాతఁ; డచ్చటికి నేటికి వచ్చెను; రెంట్లనన్నవాఁ
డవ్వనితాలలామ మిడినట్టివి యట్టై భుజించుటెట్టా; యా
యవ్వయు నెవ్వగం దలచ కాతని కోయిర మేల తేచ్చెనో;
యెవ్వరు గురైటుంగి రిది యెంతయు వింత యొకింత చెప్పెదన్.

గిం

ఉ. బాల్యమునుండియుం గఘన బహుమందు సీత్యరత త్వభావనా
తాల్యమునం జెలంగు నకలంకుడు నాతఁడు నచ్చిదర్శనా
కల్యము దెల్పి యవ్వయనుఖం బాడఁగూర్చు గురుం గుఱించి చా
వల్యమునన్ జరించె నట భారతవర్షము పెక్కువర్షముల్.

గిం

సీ. అద్వైతమతము సాక్షాద్విరుద్ధముదీని, కిది విశిష్టాద్వైతు లిష్టపడదు,
ద్వైతు లిట్లు వచింతు, కీతీరు బాదరా, యణనూత్ర ఫక్కికి నన్యయింక,
దుపనిషదర్థ మిట్లు పరిస్ఫురించు, విద్యారణ్యు లిట్లు భాష్యము రచించి,
రిందు మాగురు లర్థ మిట్లు కల్పించిరి, పలువురు దీనఁ దప్పలు గడించి,
రంచుఁ బెదపెద్దపండితుల్ స్వానుభవము, లేనిచదువులు వినుపింపఁ బూని రెండు
నెందుఁ గాంచిన నతనికి సందియంబు, డిందుపడ దయ్యె, హెచ్చయ్యె గొందలంబు.

గిం

క. పలుమతములుఁ బలుదగవులు, బలుసిద్ధాంతములుఁ బూర్వపక్షము లింకం
బలుసందేహములు గల, పలువురఁ గని యతఁడు మివ్రలఁ బరితాపించెన్.

గిం

సీ. కటకటా! జగమెల్లఁ గటికిచీకటిలోన, జీకాకుపడుట కేమోకతంబు?
పట్టు చిక్కఁకపోవు టెట్టాకో యిద్దాని, యాదికారణ మెట్టి దానెకాని?
ఇదమిత్థ మని నశ్చయింపఁగా నత్వప్ర, కాశ మించుకయేని కానరాదె?
ఈశ్వరం డొక్కయం దెనఁగుచున్నాఁ డందు, రదియేమి యన్వతమా! హా! మఱేమి?
పుట్టుపూర్వ మేమొ? గిట్టినవర మేమొ? నడిమి మూఁడునాల్గ నటన మేమొ?
దేవకాలములస్థితిగతులు నేమొ? నే, నేమొ? యింక సర్వమేమొ? యేమొ?

గిం

న్నం గానఁగలేని కన్నులివి యీ విశ్వప్రపంచార్థపుం
న్నం గానఁగనేర్చునే కటకటా! దేవాధిదేవుం డొకం

చున్నాడన్నటి కాదిమూల మతః దేవోకార్య మూహించి యీ
యన్నింటిక వృత్తియించె నందు రది యెట్లుయందు పెట్టో గదా!

గీ.౩

ఉ. ఈశ్వరుఁ డొక్కరుండు కలఁడే యని యెప్పినయప్పు డాతఁడు
సశ్వరుఁ డానె యజ్ఞం డగు నావలె, గాక యనంతశక్తియు
శాశ్వతుఁడేని, తత్కృతియు శాశ్వతమై విలసిల్లి కేటికీ
విశ్వము సశ్వరంబు యవిజ్ఞతతో నెత లందఁగావలె?

గీ.౪

చ. తలఁపఁ దలంపగా మది వితాకు జనించు జగమ్ము లీగతికొ
గలుగుట కేమికారణమొ? కల్గుఫల మ్మదియేమొ? దీనికి
దొలుతటియన్ని యెట్టిదియొ? తుట్టుతుదం గనునో? యనేక కి
తులు తులకింప హేతువు నెదో? యెది యెట్టిదో? యేమికర్మమో?

గీ.౫

క. బ్రదికినచో లభియించెడి, ముద మేమో? చచ్చినంతఁ బోయెడి దేమో?
తుద యేమో? మొద లేమో? యెదియేమో తెలియలేక యేకరుటయ్యె.

గీ.౬

క. మోహ మిది తొలఁగకుండిన, చో హానికి వెలన నేల? సుఖపడ నేలా?
దేహభిమాన మేలా? అహారం బేల? ఏప్రయత్నం బేలా?

౬౦

ప. అని యప్పటికి గొన్నినాళ్లనుండి కఠోరనియమమ్మునఁ దడేకతానుడై తపించుచున్నవాఁ
డతఁడు పలుదడవలు స్వప్నములం “దిట్టిదెట్టిదవు బట్టుదల విషవుము. నాతిదిర
మ్మున సేనంశయమ్ములు నమయఁగలవు. లోకకళ్యాణము చేకురగల”దని స్ఫటికనచ్చాద
స్వచ్ఛవిగ్రహుఁ డొక్కమహానీయయూర్తి నిబోధించుచుండ నయ్యది నిరంతరస్వచింతన
సంస్కారజనితస్వప్న సామాన్యలక్షణమ కాదలంచి యవగణించుచుండె. మఱియు నాయా
స్వప్నములందు సందృష్టములగుచుండు విషయములు కొన్ని పిదప జాగ్రద్ధతఁ బ్రత్య
క్షము లగుచుండుటయు జూచుచుండెగాని యవనిస్ఫుటము లగునట్టియనుభవముల నతఁ
సరకుగొనకుండె. ఇట్లుండ నక్కొండఁ జేరునాటికి మూఁడునాళ్లకుముం దొకవివిక్తి
స్థలంబున నిరాహారుడై కనులు మూసికొని తడేకచింతతో ధ్యానించుచున్నెడ.

౬౧

సీ. శీర్షంబు తగ బిగించినయట్లు గనుపట్టె, ఫలభాగమునందు బరువు దోచె;
శ్రామధ్యమున నెదో మోపెట్టినట్టయ్యె, నెదురఁ గన్పడె వెల్లు చెదరిచెదరి;
సుస్థువాఱుచుఁ జతుష్కోణ మ్మగుచు మెరుఁ, దీవ లిట్టటుఁ గొంత దిరుగఁజొచ్చె;
నిశ్చలంబు యంత నిత్యై దెల్లనినట్లు, తెర గట్టినట్లు జ్యోతిస్థలంబు;
అందు బంగారురాపొడిఁ బొందుపఱచి, నట్టిదివ్యాక్షరములు గన్పట్టె బంతి
గట్టి విస్ఫుష్టముగఁ జక్కఁగాఁ దళత్ర, శబ్దతలు గన్నులకు సురాళమ్ముగొలుప.

౧. "స్వప్నపాతకాత్మకమును సంకల్ప-వికారములతో కలసి విశిష్టమయ్యి గణ-
 నాలకు. నీవలె సంకల్పో కావలె ననువాగున్నాను. లోకకళ్యాణము చేతురన్నాది. కరీర
 హింస చాలింపుము. విజయవాదకు పెదలుము. కనకదుర్గమునకడ శ్రేష్ఠము చేర్చించుము.
 విక్రమపుణ్యంగన విశిష్ట భోజనమిచ్చును. భోంపుము. మాయలో మగు కనకదుర్గ నీకు
 బ్రత్యక్షమై కాంగలది తెలుపును. సుక్త వారము నిశాముఖమునఁ జూపఁగలర. ఇదే జెడ
 వాడ; కొంక; దుర్గగుడి; ఆహారమిచ్చునామి; సంకల్పింపుము." అని యాచిభిమున నా-
 యుక్తము యిచ్చెను. సువాహనగరము, చర్మరము, దుర్గాలయము, చక్కఁగా
 గానవచ్చెను. భోజన మునుగు పుణ్యంగన ఇంకగఁవలెఁ జేర్చుకొనెను. దీని
 కావల దివ్యద్యుతితో "అతియూర్తి" అని చేర్చుటయెను. కొన్నినిమిషము నిది
 యెల్ల నారెడు గోటిపాటు దిలకించెను. అంత నాకనికఁ దలపడిగను. మేను గనుచుచున్నాను.
 నీను బుద్ధిలేరము లయ్యెను. చూడఁగా జేరువ నెకపాటుఁడు పారమార్థిక కార్యనిర్వహ-
 డిట్లు ప్రకటించుచుండెను. "అర్చ్య నిరాహార వ్రతమున నిహోదమహానియుఁ దిక్కడ నవ-
 యుట పాడిగాదు. విజయవాహకొండమునఁ బుచ్చున రజస్వలు ప్రతిపదియింటును.
 తొల్లి యుగముండు రజ మాచరించి యక్కడ శివనిచే వాసుదత్తాశ్రయము లపినె నది
 ప్రఖ్యాతి కలదు. తిప్పిర్చి ప్రద మాస్థలమరి వివిధ కనకదుర్గ ప్రత్యక్షదేవత. ఇచ్చగింతు
 నీ నేనును వచ్చి ని మృక్కవ విమలము. విచ్చేయుఁడు." అంత మింతెట్టి విశ్వమై
 యావఁ జాతరితో బయ్యెదలి యుక్కింపకు వచ్చి చేరెను. అనా దిక్కడ కను
 లకుఁ గానవచ్చినట్లే జెడవాదకొంక, దుర్గాలయము, పుణ్యంగన యావాఁ దిక్కడఁ గాన
 నయ్యట కారఁ జచ్చెనునెను. జైవల్లిక మది రచ్చి జనునని గృహించెను. అట్లు
 ముగఁ జాలఁజయ్యెను. ఆహార మారగించెను. ఇంత నాపుణ్యంగన భోజనపాతకములను
 గొనితేరఁ గల్గుటకుఁడ వెళ్లఁ యెటుంగఁదగును. అను భరమథక్తురాలు. విజయవాహకు
 విచ్చేయుమహానియుల నామి పెదకి గుర్తించి రజనుగా నాచిక్యసత్కారములు చేపు
 చుండును. స్వప్నములందు సాక్షాత్కరించి యామెకుఁ గనకదుర్గ కరద్య ముదజేరిండు
 చుండును. "దీ లోకమహానియుఁడు నాకొంకపై నిరాహారమై వచ్చి నిలువనున్నాడు.
 ఈ శ్రేష్ఠాంరమున కానునయిష్టపిర్చి యగును. అయన కంతాఁ నాహార మిచ్చిండుచుం
 దుము." అని యామి స్వప్నమున దుర్గాదేవితే నిహాధికమై వాఁ డిట్లాహారముఁ గొని
 వచ్చెను. ఇదియ పూర్వకృతాంరము.

కా.చేరెం భోజన సుక్త వార మరఁ చాక్షి త్రంబు శ్రేష్ఠమున
 రామమి మూడువారములఁ బ్రత్యక్షమౌ అచ్చున

యేటికి గనుగొందునో ముపుకు నా కేమిట దిగ్భావము
గూడంజేయునో దుష్టతల్లి యనుచుం గొంపంత యుప్పునిగురుగ.

౨౪

౬. లెక్కించుచుంటి నాతని, కిక్కిరింపగ నియె నిర్వదై మదీనము లిం
లొక్కటియె శుక్ర వారం, బెక్కువ యాసించునది యదే చనుదెంచె.

౨౫

౭. తప్పకుంజ నాడు దర్శనమిచ్చు చు, గ్లాంబ గీత కటించు నక్క సగడ
వేళ వేళ గన్ను వేడులు గొని యెర, వాయులేక కొంత కేయిదాక.

౨౬

౮. "దీక్షాల్ప మతమియె, నాకంటికి దోష దిచట నాత్మయు నా
రాక కేమిరెనుక చూచుచు, నాకంటికి నవయుచుండు" నని యట పెదలెగ.

౨౭

౯. నాడు స్వర్ణాక్షరములు గన్నాడు బ్రహ్మచరము చెందినయంతగా ముదము చెందె;
నేడు తనయాస పీడుకొన్నాడు సరిక, లోక మందినయంతగా లోక మందె.

౨౮

౧౦. ఓవిశ్వేశ్వర! యోగరాస్త్రిరతరా! యోసర్వవిర్యాహాళా!
దేవా! నాదిదేవిరెంబులు సకీర్తన ప్రత్యుత్తరం?
బూడిదొచ్చితి; వాన గొచ్చితివి, యేమోయేమె యర్థచ్చుర
శ్రీవిష్ణువులు లోకం జేసితివి తస్మిన్ధి వికంపింతువా?

౨౯

౧౧. నాదిధంబు పరీక్షచేకొనుచున్నాడో యథాగ్రంథుగా
లోచం యెను దుష్ప్రవర్తనము మర్యాదం తెలుగక, బవి
త్రాచారంబున బ్రహ్మచర్యమాతానందముం గూర్చి యా
లోచింతుం బువీంతుం జంకిలుదు నేలో నన్ను పంపించుటర.

౩౦

౧౨. "శ్రీవ్రత లోకలోక మకగింతును చిమ్ము నముద్ధరింతు" నం
గవ్రతిమద్యుస్ఫురణ సమరరూమభగ వను బ్రహ్
ధప్రతిగన్నుం జేసి పరితాపము వాచి యుదేయికి మోసపుం
గొచ్చియు వెట్టి లిప్పు తలకుం గడకుం జగదోపాయకా!

౩౧

౧౩. నాసంకల్పము లేకు గడ్గొనిపడింతలే సుంకదోగ దోషమా
యాపంశర్కము జేవివేయగుట కర్కం బంటుగ మన్మరో
వ్యాసంగంబును బుణ్యపాధ్వ మః! యత్యైకొటలుగ పాటు గిం
దెనందేపాము కల్లుజేరిలివి యుం కేమందు నోయోగ్యరా!

౩౨

౧౪. ముస్సంకల్పముచేత నీ కన్యత మేరో చూడగూడోలు, ర
మహ్మ యంత ముజేదొ యందు పెదక పందేపానుండగ ముం

అప్పుడందుఁ దపించెను గట్టకటా! యెందను తెన్నెవడ
నిష్కామాశ్రయమహానుభావు! దను నీదిర్వాహ మాయాశ్రయ!

తా. "నీ వేమో శుభాచారముల వదిలి పోవచ్చును బోవచ్చు; భ్రం
శాచిత్తవంశపు గుర్రులకు" ననుచు బ్రతికొండగనుక
వానైక్లబ్ధముచేరఁ గల్గినదట నాతఁడే! యానాడు భావ
నాచియ్యగము దివ్యదర్శనము! మిథ్యాభిప్రాయములు వ్రేలునా?

తా. అప్పుడందుఁ జోర విద్యనులు తెల్లబడి విచిత్రముగా,
వైఖ్యము దురుదాన దుర్మతిని, వ్యర్థ భావముల దాన న
త్యాగ్యముల ననుకరములును వద్యులను ననుకరించుచు
వచ్చునట్లును లెనునట్లు ననుకరించుచు, భ్రాతృమిత్ర మిం దేదియో?

చ. కలలు కలంకు నృప్తిని గర్త మహాద్యుత్తమింతులకు
నలఁపున సంకరాఁగఁ బరితాపము; వెందుచునుండు నయ్యయో!
శలఁకు కలం దవలఁపెనుకర్త యెవఁడు కలంబా లేదా? ఈ!
కలఁదన మృత్యువులు శరణా వసులుక దువ తెలియోనయో!

చ. అందుం బలించును బను, దండ నరం దండఁ గొంతదిగి యానాఁ డి
వందలఁ బడి మది నదియుం, గారందయ్యె భుంతుకాలము దాఁబా.

చ. శుక్రవారఁ బగుటకము శుభ్రవస్త్ర, భుజగమ్ములు బాల్చి యభ్యుదయకాంత
భక్తిభావ్యలు లాయత్తవలది చెరువు, చూచుచుండ నాతం వట వోచ్చుటయును.

చ. "కడుటిశుక్రవార మిల్ల గాల్చునఁ బల్లక దేవి వర్చనం
లిడియును నే వటంకు మది వెంతయు సంరస ముది యభయం
చేటును బాయనం బెడియు వందలి నయ్యవి చల్లనాఁడెను
నదవయ్యె వేగ మిడిగ్గికోసంగదవయ్య! నాయనా!"

చ. యామి పలుకుటయు నాతంకు,

చ. పంచమయ్య! నాకవిదండకల్ నన్ను సంకోచపుం
లమ్ములు ముంజుగాఁ గనకదుర్గం గాంచెదా! బ్రహ్మర
త్వోల్లాసంబును; కల్పు నామ నను జండున్నాడె నీన్నా ల్లిటం
నాయనా వేలఁ జేరి కేల నీభక్తిం బ్రపదించునా?

శా. శరీ! సుమత మమ్మ! యొక్క నెలగా నంటాలు నాచేతం బా
 ట్లెనా నీకును, చేతితో గడుపు నిండా దిడి నా శరీరం?
 మొల్ల కూడ్యము; వన్నెదార్థ మొకయింటే లేదు లోకమ్మునా
 గల్లెల పొల్లలు; లేచి యోగ్యులును; దుర్గాదేవి లే; కమ్మలో!

౨౧

౨౨

న. ఇట్లునుచున్న,

చ. "అవకు మాచకోయి తనయా! యవయార్థము; బాగు మాగు; ము
 న్నాడు బగవ్నియంత బరమాత్ముడు; తగ్గిత లేవి దుర్గయం
 నును నెనగుచున్నది; యెవర మీర్చిరేత్తి, చూచియుం
 జూచు ఏ వేదో యుకుచుంటివి తన్నహిమానభిర్ణా.

౨౩

క. అగులే నాకంటిది, క్షణవలే పండు; వింత యాచరించం
 దగు; వింత వికృతింపం, దగు; నవకాళంబు లేజా తక్కుము తెలియక.

౨౪

శా. చుట్టొకరైనవ యాచరిం బాల్చి యనేకాద్భుత
 శ్రేయోక్షిత మెంతయో కలదు తద్విష్ణునవర్తవ్యము
 లక్ష్యంక దగు శక్తి మద్భుతలకు గల్గలేద, యద్దానః ప్ర
 త్యక్షంబైనది ఏకాంత, యట మాల్చి యింక నేమున్నదో!

౨౫

శా. కానన్ కాదన బాప నీముదర సామెత్కారము నిర్విపక్
 గానం గాచుకత్తి యన్నదట ఏకాంతయి న్నాయనా!
 ఈనాఁ డింకను బాముప్ర క్షణగలేదే? ఏకం కమాదు న
 య్యావంతమ్ము నిజమ్ము భోజనము చేయన్ తెమ్ము నన్ నమ్ముమా!"

౨౬

న. అందు న-వ్రాణ్యసాక్షి యొక్కంత నుద్ధీయః శయనములు ప్రాథవంబు కోయగాఁ బలు
 కుటయు నారంభం చూచెముకదా యనుచు మాతావలేరి; భోజనమ్మున కంగీకరించెనా.

మ. కమ్మశ్రేయములైన భక్త్యములు భోజ్యంబుల భంజనం మన
 శ్ర ము ముట్లంతె చల్లనాయనటు లాసాక్షిలబామంబు నె
 య్యముతోఁ దియ్యముతో వివోదములు మాటాడించుచు తెచ్చి నా
 నమయం నేమిచిదిగ్ర మో యదనికన్ సంకోపముం గూరిచెన్.

క. కుడిచిత్తోదన నిక్కుర, కడఁ క్రోచన్ జూచె నాను "కవళిపురు యు
 న్నాచుచు వలగదిగా వొకమూట చక్కగట్టి యొసంగెన్.

భాగ్యమునకు)

ది వ్యవస్థ

౪. ఈయం గ్రహించి యారం, వాయునియగుంగుమోడ ను నేయించెక
మై యెలుంగుల విక్రమం, "వామన! వామన!" యనెక విజయసి లేచెక. ౧౦

౫. లేచెక శ్రీవిగ్రహముం, వాచెక సంతోషవరసమందై యట ప్రా
ణాచారము వడి స్తుతిం, వాచారంధణముచేసె వాంఛాపూర్తిక. ౧౧

౬. ఆమె ములపెట్టె "నిదిమేమి యర్థం! యిట్లుచక్కమిందితి వాగంట బడరియొక్క
బిరముతోడ గొంపపై శ్రీగి మట్టి, మట్టి నిమః గాన కిది వచ్చునంటి నన్న! ౧౨

౭. ఎంతకు రావెతిది నే, దింతాలస్యముగత మదేమో యని చి
త్తంతి నలాచార ద్విది, సంతకట్టుకొని కొండచాయకుఁ జనితిక. ౧౩

౮. అందు కయ్యను వివరించ గాంచికొడ, వీరఁ బాట్టు మలయిట్టు వేదబోడఁగ
"నల్లి: దుర్గాంబ! నీమాపు దాచి వచ్చి, లెమ్మ! యెలుంగును ని న్నేను నమ్మునమ్మ!" ౧౪

౯. దేవి! యావిధ మల చేసెవల? సాగ్యమూర్తిఁ బ్రగ్యమై
యావినందిఁ బరీక్షచేయఁ దలఁతే యేమమ్మ! యాచార మా
హాప్రప్తం దగఁ జెట్ట నివృణ్ణవా యాయమ్మ లోమందేదీ
"రావమ్మా" యని పిల్వ పెల్వమును దుగ్ధాయమ్మ మాయమ్మనా! ౧౫

౧౦. అనుటయు, ౧౬

౧౧. "పెట్టె! భుజియించఁ జెట్టవట యిం దేతెంది యారల్లి నీ
వట్టి యేల యెలుంగనెరవము రిన్నా!" యంచ లోడొచ్చి
న్వట్టం గాంచెను గాంచనోత్సవము లెన్నోగిన్న లాసాగ్య, యా
వట్టంబున వాన పొచ్చి పీఠముకడక వర్చించె ద క్రూరముక. ౧౭

౧౨. గమగమవలిదను పలుధ, క్షయములం గదె నెన్నలంచ సాగ్య, యరంబుక
ధమితంబై యేమియుఁ జెలి, యిదిఁ జెల్ల ముగంటు పెట్టి యట్టి విలిచక. ౧౮

౧౩. శివకదుర్గాంబ నీకు దర్శన మునంగె, బందె నీభాగ్య" మరి యామె ప్రస్తుతించె
"శుద్ధమాధ్యంబుఁ బొందియుఁ బొడనేర, నైతిగా" యని మాతంబు కారించె ౧౯

౧౪. "వాయువచ్చివట్టగ నవాకులు పల్కిరిఁ బొల్ల నన్న దే
"యది "నందనం" బనసి దుండంగ, దుండగమే సమస్తము ౨౦

మోయ మునర్చె నన్ను దయమాటలు జియ్యనిపించివంటలకా;
పానుము నాయగార్యు; చుపు జక్కవ రోయును నమి చేయుచుకా"

౧౦౦

వ. అందు నాకందు మునివిధములఁ బరిరేచించుచుండు నాయకు యిట్లనియె.

౧౦౧

కా. "నొకొకరిన ననా! న్యహస్తమున నా పాతుకృతాదేవియే
నంతర్నించెను దివ్యభోజ్యములతో నందర్పణం బిచ్చె, ఏ
కంతే చాలును నాకుఁ జేరగలవయ్యా! కొండచుట్టం బరి
భ్రాంతిం బొందుటకక్కఁ జక్క గృహముం బాచుమ్మ వేంచేయఁగన్.

౧౦౨

గీ. అరసింక బెట్టు నంతెకా కొక ఏ, లేక ఏకు దేవి చేదియేని
చక్క సంస్మరించి నర్వ ముప్పదికక, నుడువు" మంచి నాచు యచుగ నతయు.

౧౦౩

క. "తలక్రింద బెట్టుకొనుమని, కలగడ యొక బిచ్చె" ననుచు దానం బెచ్చెన్
వెలుగునఁ బూచంగ నందుం, గల దొకతాట చుపు ప్రాము గుత్తులై.

౧౦౪

క. అచ్చెరువడి యద్దానిక, బిచ్చె కనుగొనిరి చ్ఛవివ్యాసములో
నచ్చొర్తికట్టు కనులకు, ముచ్చట గల్పించె చమన మొనరిడి రంతకె.

౧౦౫

ఇది పూర్వకం

నలుపైన నేమె?

అధికార్థ సూర్యనారాయణరావు గారు, పి. యే. పి. యల్.

చక్కనిదానవే బాధకీనీవు

నల్లరిపానవే పెల్లాడినావు?
వలపునిలిపినవాడు నలుపైన నేమి?
కలిమిచూపులవాడు నలుపైననేమి?
నాచుదిగొనువాడు నలుపైననేమి?
నాబాలశృంగుడు నలుపైననేమి?
నాకాంతు ముక్తాద నలుపంటవమ్మ!

నానాథుఁ క్రేమింప నలుపంటవమ్మ!
నావలి నన్యంగ నలుపంటవమ్మ!
నాబాలశృంగుడు నలుపైననేమి?
వలకట్టు చలచేటి వైకుంఠవమ్మ!
నీకమ్మ యెట్టు శ్రీరాముడమ్మ!
గోదెగల్గొలిచేటి గోపాలుడమ్మ!
నాబాలశృంగుడు నలుపైననేమి.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున ఆంగ్లసారస్వతప్రౌఢ్యము

చేపులపల్లి అప్పలనరసింహం గారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

(గౌరవంచితానుబంధము)

IV మర వద్యవాఙ్మయము

ప్రథమాగమలో ఆంధ్రవాఙ్మయప్రౌఢ్యము ఇటీవలనే ప్రారంభించినదని చెప్పవలయును. అదే ఆంధ్రవాఙ్మయగ్రంథములను వెలికితీసి యచ్చువేయించు చుకూచాలమును గలుగజేయుట యటుంప, మూఱు విధములు నీ ప్రౌఢ్యము గలుగుచున్నట్లు వారు తోచుచున్నది. (1) దీక్షాకవితలను ప్రోత్సహించుట మొదటివిధము. పెద్దకావ్యములను వ్రాయుట కాలానువరణమున ఇంగ్లీషువనువా గడ్డిపోయినది. గ్రంథనిర్వరణము మిత్రాలమున వచ్చెడిప్పులను గనుచు చున్నను, వద్యవాఙ్మయమును ముఖ్యముగా నరికట్టుచున్నది. పలువ్యాపారములయందు నునక్కు చెదరుచుండుటను ఇక్కాలమున వద్యగోచరము అనుభవించు సావకాశము వ్యక్తులకు లేకుండుట వింతగాదు. (2) ప్రకృతివర్ణనముల నెక్కువలయుట రెండవవిధము. దీక్షాకవితకావ్య ప్రారంభ గాలపు ఆంగ్ల కవిరాజు (Wordsworth) వాటినుండి ఆంగ్లవాఙ్మయమున ప్రాముఖ్యము గలిగినది. ఆ కవి కృతములను జనువజరుచు వున ఆంధ్రమునకు కూడ న్యస్తయోగంబువలననది. ప్రకృతియొక్క

దించుటయు, "గున్నది యన్నయట్లు నుభవోక్తుల"తోధను ఉక్త్యేకలతోధను వర్ణించుటయు మొదటిసోపానము. ప్రకృతియావృత్తకృతాదులయం జాగ్రత్తశ్రేణు మహావ్యయొక్క-చిర్యను చూచుచున్నట్లు గమనంబయోపందించుట రెండవసోపానము. ఆ మహావ్యక్తితో మానసికసల్లాప మనుభవించుట ఆదాని చిర్యలయందు మాననచిత్తమునకు మార్గవర్ణములగు సూచనలు గవిపెట్టి తెలియందినట్లు భావించుట, యిట్టి ప్రకృతిభావనలక్షణములు. ఇందలి ఆభిరుచోపాద మేది? ప్రకృతిమననము క్రమక్రమముగా పెద్దిర్వలలో అంతరాత్మను సహాభించి, సవాత్మకును ప్రకృతికిని పరాత్మరునితో గల సంబంధమును మనస్సు గ్రహించి స్థైర్యమును నిత్యానందమును పొందుట. అన్నిటి వలును పరాత్మరుని గెలిపికొనుటకే. వేదాంతము గర్భము యజ్ఞములు మొదలగువానికన్న సూక్ష్మమగు శ్రవ యిది. పర్యసౌరస్తుజయన్న తన్ను తెలికొనుమనిగదా యున్ననునకు విశ్వరూపమును శ్రీకృష్ణుడు గనుకొన్నాడు! ఈ భావము కవిత్వమున ప్రాముఖ్య మొందించుటకు వక్ష్యవర్తకవియే కారకుడు. ఇది చూచినచో

సీతారాములు చిక్కిరించుటయు నివసించు
 సంవత్సరముల ప్రకృతిని జూచి యానందించు
 టయు, దానివలన శ్రీమకుని మహాభావములు
 పెంపొందుటయు జూడవలయు. "మృగయానా
 నివీరములై కలుషములై నమందాస్మికలములు
 రామునిమనస్సును హరించును" స్వల్ప సీతతో
 జ్యోతిర్నామ, రాముడు "గీర్వాణ శ్రీయు
 తు"ను "సీత శ్రీయుతానంద సంహార"యును
 "వనోద్భవయును" అని అనేకపాదులు వర్ణించి
 టవలచూడ వాగ్మీమహాకవియొక్క ప్రకృతి
 మననానందము మనకు తెలుపజగలదు. తన
 వాగ్విప్రులలో మందివర్ణనలు గలవు. ఇది
 యిట్టి మహాభావములతో సంబంధము లేదు.
 వర్ణనలు ఒకవిధిగా భావించి ప్రబంధములలో
 అమర్చుచును వచ్చినగాని వాగ్మీకి, వర్ణన
 నర్త వర్ణనలవలె కవివ్యావయోద్భవములు
 గావు. ప్రకృతిని సజగాను, సరమవేదాంతర
 హాస్యబోధనగాను, మృతాంతరాత్మ్యం శాంతి
 దాయకముగ నాపేధిగాను, మననముజేస
 కవిని మనభారతవాక్యాయములయందు గాన
 ము, (గి) జానపదకవిత్వము (Popular poetry) ప్రో
 త్సహించుట మూడవవిధము; "జానపదకవిత్వ"
 యన విద్యలేని జనసామాన్యమునకు మించు
 కవిత్వ అని నాయర్థము. మోటుగీతము ఉండ
 వక్కరలేదు. కొంచెము గ్రామ్యతైలిని కలిగి
 యుండవచ్చును. నాగజీతవలన ప్రయోగము
 లేకపోయినను మానవప్రకృతికి నహలమగు
 యాధార్యము, అన్యోన్యత్రేమ, అవ్యాజ
 త్రేమ, అల్పసంకల్పము మొదలగుభావము

మేలుపెట్టెడివి, ఇందులో చిన్నకథలు వాగ్మీరి
 పాటవంటివి చేరును. "కల్యణ" "సుమతాల"
 యనునవి ఈ జానపదకవిత్వ శిలపదయకావి
 విద్యాధికులచే వ్రాయబడినవి. ఇట్టి మృగభావ
 ములునూరా వాక్యాయమున నాదరింపజగునని
 అంగ్ల దేశమున వర్ణనవర్త మొదలగువారు
 పోలిరి, ఎల్లవనులకథలు, భాషణములు అధా
 రములుగా వేరికొని అనేక చిన్నకథనము
 లను జేసిరి. అది ఆచర్యములై కన్నాల్ల వర
 లినను ఇచ్చును ఇంగ్లాండులో ప్రాముఖ్యము గలిగి
 యుండలేదు. ప్రపంచమునం దాశ్రయములు
 మారుచున్నవి. అయినను మన ఆంధ్ర దేశ
 మున పామరవాక్యబోధమునకును, వాగ్
 యవల నాగజీతవమునకు సానుభూతి ప్రాప్త
 భావమును పెంపొందించుటకును ఇట్టి చిన్ని
 కవిత్వలు తోడ్పడును.

వైద్యశ్రీనివాసి శాస్త్రగ్రంథములు
 కంఠపాఠముచేయుటకు ముఖ్యముగా నుండుట
 కై వైద్యమునాలో వ్రాయువాడని చిన్నిభావ
 లుగాను గలవు. "నాస్యారంధ"మను నోక
 ప్రాణికావ్యము కొరజెట్లు వేటి ఆంధ్రచరి
 తలో చదివితని. ఇది యటుండ ఇంగ్లీషువాళ్లు
 యముననున్న రకము అన్నిటిని మో కొన్ని
 ఉదాహరణముగా మనసారవ్యతమున కన
 వర్చవచ్చును. అటుల కనువచ్చునందర్య
 మన వైద్యవాక్యమోహివృద్ధి కనువచ్చునోవల
 నాకు గోచరించుంతవరకు సూచించెదను.
 ఇంగ్లీషు వైద్యవాక్యాయమున నీ యాముఖా

(1) కావ్యకవిత (Epics) దీనిలో సహజ వీరకావ్యములు (Natural or Heroic Epics), కవ్యకథలు (Verse Tales, Narrative poems), పాటకథలు (Ballads), వికటప్రబంధములును వీరము. "Ballads" అను పదమునకు వర్ణయైన తెలుగుమాట "పాట" యను కల్పము వాడుకలో నున్నది. "టాప్సీలిపాట" ఉదాహరణము "పాటకథలు" అను కల్పము కానిందు చని తోచి ఉపయోగించెడిది.

(2) వీరీ కవిత: (Didactic and Satiric Poetry) కేరకములును విప్రీకవిర్వములును ఈభాగమున చేరును.

(3) పాటకవిత: (Lyric Poetry) కైరములు, తిరంగములు, యాలపాటలు ఇందులో చేరును.

(4) సోపనికములు: (Pastorals)

(5) మృతస్మృతీలు: (Elegies)

(6) వర్ణనములు: (Descriptive Poetry)

కృష్ణాచరిత్రగా "చిత్రమాలికలు" అను రచనవిధానిక బొమ్మల వర్ణనములు, "వివిధ కుసుమావళి" యను, ఇప్పుడు వర్ణనలో చేలుచుగా కడుచున్న ప్రకృతిసౌందర్యవర్ణనలును ఈభాగమున చేరును.

(1) కావ్యకవిత: (Epic Poetry) అన్యాయములు లేక సహజముగా వ్యవహరించుచున్న వీరకవిత, నాకృత్యించి ఉద్భవించెడి రామాయణము భారతము వంటి కావ్యములు సహజకావ్యములు. వీరకావ్యములు కావ్యముల నొప్పును. ఇట్టి అంగములగా

అంధమువగాని శత్రు. భావించికిరగములు వల్ల యారెండుసారవ్యకములను ఈకొలత కొంత తీరవది.

ఈకావ్యములను కొంతవఱకు అదర్శముగా తీసికొని కథ కొంచెముగాను, వర్ణనలు కలిపి కావ్యమర్మములు ఎక్కువగాను గలిగి, కైరీ కావ్యము, ఉత్పేక్షావ్యంకార ప్రయోగ చతురతను గనుపర్చుటకు తగినవిధమున కావ్యమును, పథాకావ్యములు (Court Epics) కృతకకావ్యములు (Artificial Epics) అని వ్యవహరించును. వీనికి ప్రబంధము అని పేరు అంధ, నాశ్చయముల వాడెటచున్నది. ఈ ప్రబంధములకు సంస్కృతములోని సభాకావ్యములు అదర్శములు. మనుకనుపదీర్తములు, ప్రభావతీర్తద్యమ్ములు, తెలుగు వాన్మయముల ముఖ్యకావ్యములు. కళాపూర్ణనయము ప్రబంధకై లింగ కాదంబుని పోలు అద్భుత కథారచనా కలుపుచున్నది. ఈ కావ్యముల శ్రేష్ఠ నీటివేసియెడల "వర్ణనవల" యనవగి యుండును. దీనిని రామలింగాచార్యునిగా నానుగ వివరించుచున్నాను. ఇది యొకనుతన ఫక్కికావ్యమని వ్యవహరించును. 'అల్లికలగిరి' విశేషముగ గల ఇట్టి కావ్యముల కన్నింటి కాలము పోయినది. దీనిని పోలు కావ్యము ఇంగ్లీషులో స్పెన్సరు రచించిన ఫెయిరీక్వీన్ "(Faerie Queen)" అనియున్నది. ఇది అసంపూర్ణము. అన్నిదను (Tennyson) ఇది మోక్షుని కావ్యము వ్రాయనముకట్టుగాని అది చిన్న చిన్నవర్ణనల క్రిందవలెనుంచెను. ఇదియు పలి యిది "కవయిత్రి" వ్రాసె

“అలోరాలీ” ఒక పద్యవల. ఇందులో అద్భుత కథనములు లేవు. సాంఘికవిషయములే. మొత్తముమీద కళాపూర్ణోదయము మహాత్మా జ్యోత్సనావ్యతేరిని వ్రాసుటవలయు, ఇంపు గొలుపు జేశ్యప్రయోగవరళితో సుష్పనుదు, అపూర్వమగు కళారచనయందలి చమత్కృతిని గనబరచుచు వెళువంతరీతిని శోభిల్లుచున్నది. అరీతిని అది అనమాన మనియే చెప్పవచ్చును.

ఈ ప్రబంధములలోని సుగుణములకుండు సంస్కృతిక ప్రలయాదర్శములను మీరు నటిక యోక్తులును, ఏవగింపును నూడ గడిగిం దగు శృంగారపర్వమును, శ్రీరామలింగార్చన గాదిచే తగురీతిని వారి కవిత్వతత్త్వవిచారములో నిందింపబడినది. శైలి యన్ననో అతి సంస్కృతసమ్మిశ్రమీ, అతి ప్రాచీనాంధ్ర శబ్దములేమీ, నిరీష్టాదినియమగర్భితమో యగుదు కొన్ని కావ్యములను సారస్వతమునకు ముఖ్యలక్షణమగు చిత్రాకర్షణగుణమును లేవదిగా వెలయుచున్నది.

కావ్యములలో పద్యముతో నచనమును నూడి వాసుటవలసి లాభములు రెండు; అంగ్లసారస్వతమునందువలె గద్యపద్యములకు వృద్ధి లేకుండుట యొకటి. (18-వ శతాబ్ద మందు) గద్యము కవనమునకు తగదను వాచము ఇంగ్లాండున ప్రలియించెను. 19-వ శతాబ్దమందు ఇంగ్లీషును కాస్తలే, రస్కిన్ ముదలగు గద్యకారులు ప్రతిభాయితమగు నర్థమను తెలుసుటయందును భావోద్దీపనమును గలిగించుటయందును పద్యకారులను మించి

కవయించుచు విచక్షణులదే గద్యపద్యములు రెండును కవిత్వ నర్హనాభవములే యని నిరూపించబడుటకు కారకులైరి. అట్టి వివాదకు మదవాద్యయములయందు “కాదంబర” వ్రాసిన బాణకవివాగిమండియు త్రివలేన లేదు. కాని “నిర్వచనోత్తరరామాయణము” వంటి పేరుకావ్యములను జూడ గద్యయందు కొంత నిరసనభావ మున్నట్లు తోచును.

రెండవలాభము చదువరులకు సులభ గోచరము. చెవికి వినుచు నిందింపకండుటకై వృత్తముల మాన్పుట, గద్యముల నాయూరొట్ట వాసుపుట అవసరమనియే కవిత్వయమునాటిమండియు మునకవులు తలంచినట్లు స్పష్టము. ఇదియిది తక్కువయైనను భారతములోని నలోపాఖ్యానము, భాగవతములోని వామనచరిత్రము, గోవిందమోక్షము, దుష్కదేవల్యాణము, కుశలోపాఖ్యానములు ప్రబంధ శైలిని గదనకుమ ముఖ్యనర్తములైయున్నవి అని నా అభిప్రాయము. పర్వములలోను, భావ వివరణములలోను, ప్రాత్ర ప్రామాణ్యము ముఖ్యమగు సాశ్చర్యకావ్యములకు తీసిపోవు.

ఈ ప్రబంధభాగములో పదేగ్రంథములు ప్రారంభ కాలవని ప్రమాదవల్లి రామకృష్ణకవిగారు ఆంధ్ర పత్రికలో (11-5-1917) “అపూర్వవాద్యయచరిత్రోదయము” అనువ్యాసమున తెలియజేయున్నాను. వానిపేర్లనున్న అది మన పురాణేతిహాసకావ్యము భావవంత వ్రాసుటకల్లు తోచును. కవులపేర్లుకూడ ప్రసిద్ధిగలవి. అందుచేత నిది ప్రచురణకుం దగును.

ఇంతవఱకును సంస్కృతవాక్యముప్రాకృతము వివర్ణించితిని.

అంధ్రవాక్యముప్రాకృతమునకు పూర్వము దేశమునం జూరతిరవ నున్నవెందున్నను, పాటలై లిని చెప్పబడిన "వాక్యలింగ", "దేశింగు రాజకళ" అనునవి సామాన్యప్రజలలో అన్యవరమును పొందుచున్నను వానిలోని అలికయోక్తిగల తైలిని తగ్గించి వారి సారస్వతపు విలువను పెంపొందించుటకు పూర్వము నుండి గింగన్నగారితే వానివ్యవహారము గ్రములకు సంబంధించి పాట నమనగు ఛందస్సున వ్రాయబడిన "నుమిసాల" యను కథనే జూరబడుచున్నది. దానదులు పాడుపాటకథల యందువలె వల్లవి జడయోగించుటకు లేదు. గృహము, పువవిక్రలు లేవు. అవలవరనముగా చెప్పబడినది. ఇట్టమున్నచో చిత్రామూర్తియై లాళములు వేయుచు పాడెమ్మను. లేదా మనస్సుననే యురెంచును. పాటించుకొని వలది యొనరించవచ్చును. ఇంగ్లీషున లె (Lay), బెల్ (Ballad) అనునవియుండెడివి. వృత్తాంతకథలో "వలద" "కథ" అంధ్రవర్ణిత కథకొన్నా సంవత్సరముల కంటే "రాజసారంగ" సారస్వత వ్యవస్థము అను మూలకృతిక రచననందిక "చందనచర్మ", "విధేయత" యనునవి పాటలకంటే. వీరిలో ఛందుచున్నను కథా వర్ణనవరకము క్లిష్టక లేక యున్నది. "విధేయత" యనునది ఇంగ్లీషున "కేసరి చరిత" యనునాది. అంధ్రవర్ణిత వ్రణము, కులముకొన్న క్లిష్ట నమరెంచు చున్నది.

"అల్లిక ప్రభునిసూతుడు" అనుకథకుడ ఇదే క్లిష్ట లిని ఇంగ్లీషునుంచి అంధ్రములోనికి వలదనవలసినది చూచితిని. రంజనకళములు, బాలనాగమృతక ముదలగునవి ఈ పాటలో చేయదు. వీరిని శుద్ధవరలై పుంజిరెంచి ప్రయంపనగును.

వీరివలె సులభంపనగలిగియు పాటించు ఛందస్సునగాక చదువుకు కనుకను ద్వితీయ వంటి ఛందస్సున వ్రాయబడిన కవ్యకళలు అంధ్రవర్ణిత మందుఛందస్సురాదనందకలో గాననగును. "వీరంగళిమ" "కీరకళా మత" యనుచేరులు గడిగియున్నవి. కవికొండల వేంకటాద్రిగారి "విధిభవనుమాచరి"లోని "సారంగధర"యు ఇట్టి కవ్యకళయే. సారంగధరమట్టుకు విలాసముగ వ్రాసిన ఇద్దరు యవకుల ప్రకృతిని జవాబుగ వ్రాసినట్లనిచే సారంగధరుని వివాహవరము యనంత మంతయు వహించుచులముగాను అల్లికగడిగి లేకుండెను చెప్పబడినది. "చందనచర్మ" యను కవ్యకళ సారస్వతవర్ణవ్యవస్థములో వలదున్నది. ఇది క్రొత్తలికనమును ప్రబంధ వృత్తములలో కలుపుచున్నది. కైలికాది ప్రబంధకైలిగానే యున్నది. అంతనహామము గా గమనముకు లేదు. అదియే ముదవెనంచి కలో "గీతిక"యని పాటకథకై లిని వ్రాయబడినది. కథ మూలకైలి కనుక యున్నది. ఈ పాటకథలకు జడయోగించుట ఛందస్సు యితియనుముమాత్రము గలిగిన లేనప్పటి క్కులలో నెవ్వరు వర్ణనలంఘనై వ్రాసెము యుదును. వెంటనే వదువది

(2) పరిశీలన: కావ్యములలో సరిధాగములు మెండుగా కలదును. భారతములోని శ్రేష్ఠకావ్యము కేవలము సరిధాగము. అయితే ఇవి ప్రత్యేకవాక్యభాగములుగావు.

సరిధాగములను రెక్కగనీ, మువ్వి నేమనమునలగునీలిగతకములున్నాడనీ మునసువచ్చును ఇవి గట్టపెరిగి, కందము, ద్వితీయములగు ముగ్ధమైన ఛందస్సుల పరిచారంబిరపాదులు పిన్నపెద్దల పెదవలయందు నిర్వమువిసలయచుండును. ఛందస్సుపాఠసరిగతము పెద్దచంద్రములలో పనువదించబడినది.

కవిములు పోడికలేవరనుగాని ప్రభువునుగాని పంజాగిండును, దుర్జనును దుష్టములగు సంభాషారములను కూడించు తిట్టకవిత్వమును మెండుగా గలిగి, మనలేమన మున మిక్కిలి వ్యాప్తిగాంచియున్నది. వేదాపాఠకము, రామలింగకవికము, పరమహంసమును ఇక్కడ నునపాఠించుచు యను పీఠిలో కొన్నిచోట్ల ముగ్ధకమాటలను భావములనుగొందుము. అయినను కంత్తమురూప నివి ఉపారభావములుగలిగిన కవిత్వములే వ్రాయబడినవి. ఇవి పిగటప్రభులనుపరిచ్యుతులయెడల పసూయలే నుద్భవించినవి కావు. దుర్జననరాచాళిరస్కాము లొకక్కడు నిర్మలమై ఛందస్సుపాఠ్యముతో నిండియుండును. అట్టిభావము ప్రకటించువచ్చును మహాప్రతిభిగల

“అక్కడ” యను పీఠిలోభగములగు చిత్తుకలను ఉభాగమున తేర్చవచ్చును. ఇది ఒకకకగలు, మెలిది గేవారగు తల్లిదండ్రులచే అతిముక్కుచేయబడిన యవతుని చెయిముట్టువెరసములు మిలిమిసంకుప లనగును అట్టి మోటులకము అలవాటు అను నెఱమున ఒకబుద్ధిమంతుడు వానిని వానియట్టును బుద్ధిచెప్పట ఈ “అలవాటు”లోని కక. “అక్కడ” గర్భిపురుగు, మోసపుచ్చుటయే పీఠిగాగల గర్భిము యిరులెగులేతను భక్త్యుక్తిమగొంతుల నెగులు యిందలికక. ఇంట్లవగే, చైదిక్ అనుభవులు వ్రాసిన “ఫీలింగ్సు” చిన్నకల్పనాకళలకిగనవ్రాయబడినవి. అట్టికల సాయముననే యిట్టి చిన్నకవిలు చరలనోపును. తరువార క్రమముగా నంపుటములక్రింద ప్రచురణ కావచ్చును.

అంగభాషాప్రాప్త్యల మీ భాగమున అపొంతకృత. “సాగ”మీను సరిసామరీలను చిత్తకృష్టమైన సరిగంధము. నరియొకేలుగువాక్యప్రయోగవరలితనందువ తెలుగువాక్యాయమున తేర్చుటకు వలసపడదు. ఇది చక్కని శ్రేష్ఠకావ్యములలో లేక స్వతంత్ర ఛందస్సునవర్వజనములకుఁజక్కరకమునుమంధ్రావ్యామును చేయవచ్చును. ఇది ముగ్ధకేసునలరు సూచనగా వ్రావవచ్చును. సరిపివేదాంతమును బోధించుటకు చెన్నియొగలవు. “తుళ్ళిలోపాదము” అను నాగమాట

“మా న వ వాంఛా నిష్ఠు ల గే” (Vanity of Human Wishes) భావంతరికణింబుడ నవ్వెను. గాని ఇదాహరణములు మనదేశ ప్రభోధమునకు నగినరీతిని మార్పబడవలయును. ఇదితికవితలు వినుపుజనించునంత విస్తీర్ణముగ నుండరాదు. కలువిధముల నూతనోత్సాహము గలుగవలసిన ఉభయములలో ఆత్మదూరములగు ఇంగ్లీషుకవుల విశ్వస్థులు నంగ్రహించి తెలుగువద్దకైలిరి. ఇంగ్లీషు సామాన్యమున గలవియవచ్చును.

3 పాటకవిత్వం:- గవితనంతయును పాటగానే పించనగును. కొన్ని భాగములు పాడుదును. కొన్ని చదువబడును. అర్థమును కవి హృదయములోని భావములు లోలోన ఉద్బవించి పాడినదేగాని పై నా గ్రూపుమున విష్ణుంధింపకరక. పాటకవీరిని ఇతరుల భావప్రపంచమును ప్రతిభతో నాహించి చిత్రించుటయందును ఇట్టి సామర్థ్యాలు, మెల్లత్కి- మొదటకవి మనమున పాటకవీరిని విష్ణుంధించును. లేదా, ఇట్టి, వేదాంతబోధ, ఎద్దియేనిను తనోత్సాహము, ప్రీయజనవిహారము మొదలగు వానిచే తనువలసిన కవియైక్క స్వంత మనస్సులో నుండి భావతరంగవలనర పెల్లగని వాగ్రూపము వాల్చువచ్చును. ఇది రాగలయజ్ఞము గావించబడి పాటగావచ్చును. ఛందోమాత్రబద్ధమై కవిగీతమై కవిగీతమవచ్చును. రాగము పాటగుని క్షేపితవివరణమందు

ఉచ్ఛస్థాయిని కెంది పాటయొక్క సైతరమగన పరుచును మహా ప్రతిభాళాలురగు కవుల రచనవిధముల కవికయందను కమటితరగనికవరచుచుండును.

భావగీతములు అనుచేరునో కొన్ని కవిత్వములగును. ఇవి కవులలో నలువడుచున్నవి. వాగ్దేవు సారకము. ఇవి కవియొక్క మునుపైన ముఖముఖాది అనుభవములలో నభిరమకటి వింటియుంటే పొదువనై సామర్థ్యము ధరించు రాగయుక్తమగు కవియోగము అని చెప్పవచ్చును. ఇట్టి విజయాననకాంతరానుభవములనుకవి మననముచేయునప్పుడు వానిగీతమవచ్చును. కవి మహాముగనే కవియోగమున భావములతో కవియందు కవియందును తాత్పర్యమును. కవికవిత్వము “అన్యైశ్చైవ యాచావము” నందువలె కవి తనయొక్క ప్రేమపూరితమగు హృదయమువల్లను, ప్రతిభాశక్తి నను ఇతరుల ఇంగితములను నాహించి, కవియోగమును కెంది ప్రదర్శించును. ఇది క్రొత్తభక్తి యవవచ్చును. ఇట్టి వానికి యాచగీతము, లేదా పాటకగీతము (Dramatic lyrics) అనియును. భాగగీతములు కవియొక్క యంగితమున కవి, యాచగీతములు విశేషితయోగమున నందు కనిపించును. ఇట్టివి కవిగీతములు. కవిలో కవియన్న లేగాని పుంజ్యగీతమనియును తాత్పర్యము. “నీకవిత్వము

పాపమును నశింపజేయును. సూచించబడక
 పాపమును సూచించబడక
 గొట్టి యాపకగీతలను బోధము.
 దేవర "శ్రీగారి" సమరర్థస్థాగితము"
 పద్యములను పురికొల్పించును. బాగు
 ని భావతీత్రత చాలదు. అయినను
 పద్యములను ఇంకొకటి తీత్రతగలుగ
 నుమూను ఇట్టికాంతిభావయుతంబై
 నే "తీత్రమస్థుని" దుధానాగి నెవ
 నాది సంకయందే కావననును. "అశ్రు
 ము" అను భావగీతిక లలితముగ నున్నది
 అశ్రుతర్పణమును జేయుచు భావతీత్రత
 గాని ఇట్లే యావరంజలలో నిమగ్న
 గుడు.

అంతర్వరాదిసంకయలో "భావ
 నుండి సుభావము ప్రాసవవ్యాస
 పోతక వరస్వతిని సంభాషించు చోటు
 యును. శ్రీనాథుడు పోక భావదాంబ
 నమును సుభాగములో జీర్చియున్నాడు.
 తిరుగు వేంకటేశ్వర కప్పులజేసిన
 యంతైన సభావరాధనము రాసేమ్య
 త్యాయని" అను కాత్యాయనీసంభాధ
 లు తులనగాను. భాగవతములోని
 సురగీతలుకూడా చేర్చబడినవి. యిది
 వ్యాంశర్యాగములుగనుక యాభాగమున
 వలనగాను. ధూర్జటిగారియొక్క కాళ
 రతకమునుకూడా యాభాగమున
 జీర్చియున్నాడు. ఇత్తి శతకములన్నియును
 సభావగీతములలో చేరుదు. ఒకభేదముమాత్ర
 లు గలనగును. ఈభక్తశతకములలో గవి

భావములనుకూడా విపులమును జూపినవిన్న
 శుశ్రూషమహిమానువర్తనమొక్కడుగనుండును.
 యిక్కాలపు ఇంగ్లీషును అనుకరించు భావ
 గీతములలో గవిహృదయవివరణమేముఖ్యము.
 యింకొకటిగములో వారి అభిప్రాయముతో
 నేకీభవించుటలును. భావగీతములను చిత్తరుపు
 లను బోల్పిరి. నేను పాటకుబోల్పితిని. అలిత
 కళలన్నియు నక్కచెల్లెండై. అయినను పద్య
 నము అభారము గనుక చిత్రకళకును కవిర
 కును మిక్కిలి సామ్యముగలదని చెప్పవచ్చును.
 స్వేంగితవ్యక్తిగరణమునందు గవిహృదయ
 విరాగానమునే విందుము. కేవలపాశ్చుల
 గానమును కాదు. భావగీతములయందు గాన
 కళతో నొక్కడు బోల్పి గననగునని
 నాయభిప్రాయము.

సంస్కృతమునందున్న "గోపికాగీత"లను
 నవి వారి పాటకత్తు చెడకుండా అంధముగ
 యింకను భాషాంతరీకరింపబడవలసియున్నది.
 త్తనల మాటకమున నుకట్టుకుడు పాడగా
 వింటిని. అవి యచ్చునమాటించగా చూచితిని.
 అంతవిశేషముగ జప్పవగిసరితిని వలన తనము
 జేయబడలేదు. "హరిభజనమంజరులు" అను
 చేర వసురాయశివచేత భజనగీతవర్ణనములు
 సులభమగు పాట ననుయుక్తమగు వద్య
 వరుసను తెలిసింపబడినవి. ఇంగ్లీషునుంచి ఇట్టి
 గీతగలు ఏమియును తర్జుమా చేయబడినవి
 నాకంటబడలేదు.

మాతనముగా నన్నియోరకముల గీత
 ము లచ్చునందున్నవి. ఇది అంగ్లభాషా
 ప్రోద్బలమువలననే యనిచ్చు వలయువడదు.

జీవనందంతటనుగల కలుగింపులను ప్రశంసించు
 కారణమగును. కాని కొన్ని చోటయితము
 లలో రిప్ప విశేషమైనది, భావోద్వేగము,
 పదలాలిత్యము గలనీయుండుట గానము.
 కారణజీవమువంతను నొక శ్రీవిగ్రహముగా
 భావించి పదులను ముక్తావధులనుగాను, బిచ్చ
 గముగాను వర్ణించి "ఏంకో మహాత్మురాలపు
 మామమ్మా" యని సంభాషించు నొక చిత్త
 మగీతము నాకు భావము వచ్చుచున్నది.
 "అంధ్రతేజసు" యను నొక ఉద్వేగచారియ
 గీతము అంధ్రవర్తిక సంవత్సరాది సంవత్సర
 చూచితిని. ఇది ఒకేసారి (Odes) అను కింగ్స్
 గీతకలను పోలియున్నది.

ముగ్ధుగొలుపు "చిల్లి వెలుగుల" వంటి
 పిల్లల వాచీయపాటలును "మమ్మద" పాట
 వంటి యాలపాటలు, అనేకములగు శ్రీల
 పాటలును ప్రచురణమందుచున్నవి. ముగ్ధ
 స్వరము కరగించి భావమును నచ్చుచున్న
 వేదాంతపుపాట అనేకములు వాడుకలో
 విడుచుచుండము. "మూడ చక్కచిచ్చికి, కడ
 వేర గదిలో నిన్నుదీ" యని అంతరాత్మను
 గురించి పాటయొకటి. "గురుతో ధమనియే నీ
 ముంచుక ఎడవి పడవై చల్లెలా" యను సం
 వాదనా పాటగు భావభోధకగీత యొకటి
 గుర్తుట మహాపాఠించెదను. ఇది లాలిత్యము,
 చక్కని పితాగ్రభావమును గలిగియున్నది.
 రసవిహీనముగు పదమాధుర్యమైనను లేని
 ప్రభావముగారు సిద్ధయ్యగారల సంవాదమువంటి
 గీతములను కూడా చదువరులు విధులలో చది
 యుచును. ఇట్టిపాటలలో దేశ్యము ఎక్కు

వగా నుండుటవల్లను, శబ్దములముఖ
 రణ రాగము వరుసరచి వినినచో
 మించుట వల్లను ఇవి పాఠ్యముయొ
 యుటలేదు. గాని సంగ్రహించి పా
 టిగతి రచన సంపుటములుగా
 వ్రాసును. గోవాటి లంకలో నొక వ
 లము యులకాచి కుర్చివాడు ప
 త్రించి లలితగీతకాచరణమునొక్కటి

"చిహ్నిచ్చికి క్కానిచ్చికి లేదు
 మిలకుచ్చిడు కానున్నది"

రక్తివ చరణములు వాసుకునేత
 ప్రయత్నించితిని; దొరకలేదు. కైర్తి
 భావోన్నతిక తేనీయ రామదాసు చ
 లోం కైర్తివలు, క్యాగరాం కైర్తివల
 గగ్యములు. అచ్చు వేయటం
 గా వేదవైద్యుల వారికి పాటక
 న్నెల ప్లావమిచ్చుట తేయవ్యవహరము
 ఈ పాటకవర"కు "మధురకవిర
 లేదు వాడుకలో నున్నట్లు నానుక
 శ్రీయుత వేమూరి విశ్వనాథ శర్మ
 చెప్పి ఉన్నను మధురశబ్దము అనేక
 భాగములలో నున్నందున తెలియ వేయ
 అవసరమగుటచేతను, కేవలము "పాట"
 కవితను వినుచాల మనస్సునకు స్పృహించ
 కారణమునను నేను ఉపయోగించిన
 కవిత" (Lyric Poetry) అనుచేతనము
 నని చెప్పుచును. విద్యుడు లరచి చక్క
 గాత!

4. గోవాచారానుసరణములు.
 గోకుభాషలో శ్రీ వ శతాబ్దమున ఉనికి

మొదట గోనాపరిశ్రమముగల శాంతిసంతోష
మనములను అశ్రుక్రిమములును లలితరేర
ములును అగు వర్షిణియట్లు వనములు, పరి
ప్రాంతవర్షప్రాంతభూములు మొదలగు వాని
యందలి సంచారములను, పూటలనుమలేని
ప్రాశస్త్యమునుమహిమను ఆటలను పాటలను
సంభాషణలను వానివలన జనించు మృదుల
భావములను నర్థించుటయందు నుతి క్రియవి.
క్రమముగా రాజీయాద్యచేరిమయములను
గురించిన అభిప్రాయములను అవ్యాజ్యచేతముగా
నిరూపించుట కుచిగించినవి. ఇట్టివి మనభా
షలో విడిగా గానము. శ్రీమదాంధ్రభాగ
వతమున దశమస్కంధములో కృతము భాగ
మున శ్రీకృష్ణబ్రాహ్మణమున గోవుల మందల
లోను వేరైన వివరములు చక్కని ఉదాహర
ణములు. ఇవి కర్మగుణపరివన వర్ణనములు.
అవ్యాజ్యచేతముగనవి మనవాక్యములలో
నాకు గనుపడలేదు. అంగ్లవాక్యమున ఇట్టి
గోపాపచేతకవితలో నర్థములు, కథలు,
మృతస్మృతులు, పాటకములును గలవు.
ఈభాగమున మన సూరసకృతల కింను అభి
రుచిగలుగలేదు. ఇట్టి అవ్యాజ్యచేతమును తొల
గియును గదివేయందు యుక్తాత్మచర్యుగల
వర్ణన యాయుగమున అనరణ్యముండదని తెల
పెడ. గాని ప్రకృతిసౌందర్యమును, అలసడి
చేత శాంతియులేమి మనకెంతయును గోపల్లె
మునందలైల విధిములను మనస్సును నర్చు
నట్లు చేయుటయం దుపయోగించబడవచ్చును.

గ. మృతస్మృతులు: (Elegies) మొదల
అంగ్లీక (Latin) భాషలో కవితా భంధము

నకు కేరై యలగిన ఈ విధికియను ము
అభంధమున కరుదుగా వ్రాయబడుచున్నది
“విచారభావకవితల”కే క్రమముగ కేరైబ
నెను. అంగ్లవాక్యమున “ఎలికీలు” మృ
స్మృతులే. సంస్కృతమున ఇందీకరం
కృతమును “భావినివిలాసము”న కొన్నికృ
నీ “ఎలికీ” లక్షణములు కనుపడును. గా
ప్రకృత్యము ఈభాగము కవితలను సంస్కృ
మున నాకు జూచిన జ్ఞానములేదు. అంగ్ల
మున వర్ణనామాత్యుల కృష్ణదేవరాయనిరా
జమును గురించి చేసిన వర్ణనములు చా
పుగా వినియున్నాను. ఇప్పుటి మన సారస్వ
మున వసురాయకవి కృతమును “మృతస్మృతి
యను, దేవరకొండ సుగన్నాథముగాను రచి
చిన “మృతస్మృతి”యను నేను జూచిన
ఇవి వృత్తములలో నల్లపడినను స్మిరణ
ములతోసను కేర్పడుటవలన కలికము
లోను పరి నొకవిధమున పాటకత్తును గలి
యన్నవి. కలికములలో పలురసములు పా
వచ్చును. ఇట్టి వృత్తములలో కలుగలేదు గన
విస్తరించినకొలదిని పాటకత్తును మార్చి క
వితరీ వర్ణనవరచితానికి జగవలయును.

దేశ సేవారత్వములు మహాపురుషు
మనలను విజనాడి చక్షనములు వర్ణయోజన
గా విచారము గనున్నుల వర్ణములుయందు
నభలయందును నిగ్గమును గనుచున్నారమ
ఇవియన్నియు మృతస్మృతులని చెప్పవచ్చు
గాని ఇట్టి రక్కాభివృద్ధిములను ప్రచుర
ములును ఇన్నరేపితాభాగమున కేర
అంగ్లమున ఇట్టి కవితలను “Copy of verser

(వర్ణనములు) అని యందును. ముఖ్యములు కవియొక్క అంతరంగమున నాని నాని, ఉచ్ఛ్వి, శేవలగుణప్రకంప, అతిశయోక్తులతో మూలము వింశతిక, కవి సాక్షి భూతమై వివక్షింప ప్రేమతో నుండిన విచారమును మూలమును చదువువారలకు కవి తోను, కవియొక్క ప్రకంపమును విచారమునకును పాత్రమైన వ్యతిరేకపురియెవలను సానుభూత్యావరములను గలిగించునవియే కవితాభాగమునకు మృతిస్మృతులని చెప్పవలయు. ఇంతయెగాక, ఇట్టి ప్రేమయుతమును ముఖ్యముగ గమనార్హమైన వ్యక్తిని లోకమునకు ఆకర్షకమునకును చేయుచున్నాను, వ్రాయుకవికిగాక లోకమున కంతటికిని అన్యము లెవ్వరైనా గలవలెను. చదువరులకు జ్యోతిరమగునట్లును, కవి ప్రవర్ణించుట ఉత్తమ మృతిస్మృతులకు లక్షణము. విచారమును జూపి, ముగిసికొని, సుఖము లనేర్చి ప్రదర్శించి, జ్యోతిరమును కాంచిరిగాను పొందినదీనిని సూర్యస్థిలో యిట్టి స్మృతిని కవికల్పించవలయు. చిన్నదైనను మధిరోడ్డారి సంవత్సరాదిసంవత్సరంలోని కాళిరామేశ్వరరామలస్మృతి గమనార్హమైనది. ఆయుర్మమృదులని గురించి యింకను వివరింప గలదు. వలెను కుమారాహంబు గలిగించుచున్నది.

6. వర్ణనములు: (Descriptive Poetry) కవిలో రెండురకములు వర్ణనములు. వ్యక్తిరూపవర్ణన, ప్రకృతిరూపవర్ణన. ఇవి రెన్ను కవితాభాగములలో నొకముగా నుండుట కావశ్యముగా గడుచున్నాము. కాళిరామేశ్వరరామలస్మృతి గమనార్హమైనది. ఆయుర్మమృదులని గురించి యింకను వివరింప గలదు. వలెను కుమారాహంబు గలిగించుచున్నది.

కాళిరామేశ్వరరామలస్మృతి గమనార్హమైనది. ఆయుర్మమృదులని గురించి యింకను వివరింప గలదు. వలెను కుమారాహంబు గలిగించుచున్నది. కాళిరామేశ్వరరామలస్మృతి గమనార్హమైనది. ఆయుర్మమృదులని గురించి యింకను వివరింప గలదు. వలెను కుమారాహంబు గలిగించుచున్నది.

అన్యకవితాభాగములయందు వివిధములైన వ్యక్తివర్ణనమునకు మేరయే లేదు. నాయకల సాందర్భము ఆయాసాట్టములందు నాయకులచేత కేయలమును. రఘువంశములో చిరీపుని, శివవర్ణన మూలములవర్ణనమును కలిపి ఒకమహాపునమవిగ్రహమును గన్నులయెదుట పెట్టినట్లు చేయుచున్నది. విజయవిలాసములోని కుంభకృతేన "ఎగుభజంబులవాడు" అను అర్జునిని వర్ణన జననామాన్యముతోట నుండినాడ వివరించుచున్నాడు. గోదీలు తిరోహితుడైన శ్రీకృష్ణుని గురించి మల్లెతలను సంబోధించుచు కేయ "నల్లని వాడు వర్ణనయంబులవాడు" అను వర్ణన ఆంధ్రలోకమునకు విత్యానందచార్యులయొద్దనున్నది. కావ్యములలో నట్టి వర్ణనములు కవి వ్యతిరేకముగానే చేయుట కావశ్యముగా నున్నది. సుమనోహరమైనది.

వర్ణన, మనుచరిత్రలోని ప్రవచాన్యుని వర్ణన
మును యింతుకు ఉపహరించెను. విడివర్ణనల
యందువలె వివిలోను కవిరయ్య, చాతురి
ప్రకృతిని అనుకరించవచ్చును; లేదా, ప్రకృతి
నిత మూలముచి వైవిధ్యములోని నరవ్యతి
వర్ణనవలె శ్లేషోత్పేక్షముతో వివరించ
వచ్చును. వినుచారల రసితనము బట్టియు, దేశ
కాలాధినుయోగబట్టియు ఇట్టివి మాను
చుడును. దీవికంతకు మరకు సంస్కృతి
వాద్యముమే ఆకర్షము.

అశోకయోక్తి ప్రయోగబాహుళ్యము
సంస్కృతాదర్శమున వ్రాయబడిన కావ్యము
లోనే గాదు; జనవదనవిధియందు ఇంతకు
పూర్వము మిక్కిలిగా గనుడును. బౌద్ధులి
తాతలో రావువారి బల్లెముడిన పంక్తిలో
అక్షరములము యింతోకపంక్తిలో యెను
మూలము వని పాఠబడినది. ప్రాసకారకు
ప్రకృతి మరచుటగలదు. భారతిని గను
ంతు బాసవదనభిరులకు ఇది ఉపాగా
లోవును. రసకులకు వాగరసభిరులకైనను
ఇది బాసవదనవిధియందు సహజగుణమును
యి చిరునవ్వునకు మించిన విమృశకు గురి
భారత.

యిత విడివర్ణనలన్నచో ఆంధ్రమున
ప్రతీతి కవిరలవి చెప్పుదును. నాకు తెలిసి
తవలకు కాలిదాను మెక్క. "ముతుసంహ
స" బక్కటియే కథ నాశ్రయించుకొనని
గ్నిన. వర్ణనాప్రధానమైనను "మేఘసంక్త
మి"యొక్కగిదిరహితము ఆశ్రయించుకొని
కావ్యభావమందు గణించబడుచున్నది.

ఆంధ్రమున విడివర్ణనలు కావకో, వర్ణనవర్ణ
ముదలగువారి వశనమువలన నేర్చుకొనబడి
నవి. "వివిధకుసుమావళి"లో ఇట్టివి చాలా
ఉన్నవి. ఇవి చిన్నవియై రమంతట తాము
ప్రచురణకు రావలెనని గనుక పత్రికలు
బాగుగా ప్రతిష్ఠ నెంచిన తరువాత ఎక్కువ
యగుచున్నవి. శృంగారపత్రికయందు శెట్టి
లక్ష్మీనరసింహంగారిచే ప్రచురించబడిన "చిత్ర
మాలికలు" ఇట్టివి. ఇవి రవివర్ణనామ్యుల
లోని వ్యక్తులమెక్కయ, ప్రకృతియొక్కయు
రామశీతనిమును వాస్తవమున చిత్రించుచు
అందలి సూక్ష్మభావములను వ్యక్తమునెయు
చున్నవి. వీని కైలిమాత్రము కొంచెము క్లిష్ట
మని చెప్పవచ్చును. రుక్మాంగద మోహిని
వర్ణనలు హృద్యముగానున్నవి. ఈమాలి
కలు ఇంగ్లీషులోని "సోనెట్సు" అను పద
నాలుగు పంక్తులలో నియును ఉన్నకడితలను
చాలియున్నవి. అవి వర్ణనలకును కవికి అష్ట
వక్రము భావమున పాదము వివిధభావము
అను వ్యక్తికణించుటకును ఉపయోగించబడు
చున్నది. పింటిగా నిలుచుటకు చాలక "మాలి
కలు" (riles) రూపమున ప్రచురించబడును.
అప్పుడు జనవృష్టిని ఆకర్షించును. ఈ "చిత్ర
మాలికల" కీ సంకేదియను నాశంబుపకలేదు.
ఆంధ్రపత్రిక సారస్వతానుబంధమున "కోకి
లము," "ప్రేమ," "సూర్యాస్తమయము" వర్ణ
నలను చూచుచునేమున్నాను 10-11-23 లేది
పత్రికలో దీపావళి వర్ణనలో చిచ్చుబుట్టి
నందనముయము లిట్లుంచునని తెలుపుచున్నది
యనియు, తనకాదు గుణబద్ధమైన నానా

కలె భూపుమానియిందియు భూనోదయమున
నర్వప్రభావమునందు కలియననియు చక్క
గానున్నట్లుంబడినది. గాని టపాకాయ
వర్ణనము కొంచె మతిదీర్ఘమని తోచును.
దీపావళి వర్ణన చాలాభాగమును మనమా
మూలు కావ్యతైలిని తేయబడినది. రుధిరో
ద్ధారి సంవత్సరాది సంవత్సరాలలోని భాగవత్
సంధ్యాభాగము గమనించదగియున్నవి. కొం
దిమిట్లవర్ణన కావ్యతైలిని తేయబడినది. చాలా
భాగమున్నది. అవర్ణప్రభావములగు ప్రకృతి
వర్ణనలు యింకను తెలువకవలసియున్నవి.

వ్యక్తివర్ణనలు మై నువపాఠించబడిన
చిత్రమాలికలలో వచ్చి యుదివరకు నేను
చూచియున్న భావములేదు. అట్టి విడియగు
వ్యక్తివర్ణనలు చిత్రమవునుగాని, కథలను
గాని, ఏదో కవి గలిగిన చురుకగు భావ
వరంధరనుగాని ఆధారము చేసుకొనకుండా
తటస్థించుట అరుదు. ప్రకృతిపాండిత్యవర్ణ
నలను మాత్రము విడిగా తేయటకు చిలు
వ్పడి. ఇట్టి వర్ణనలైతనను తత్వమయమున
కవిక గలుగు మనోభావములే అర్థభావము
నిచ్చును; లేనిచో, వర్ణనలు వట్టిధట్టుకవి
తలుగాని లేక వట్టి బాధితాలుగాని అగును.
సూర్యాస్తమయవర్ణనలేయచు నొకకవయిత్రి
పంధ్యారుణసూర్యగిరిలము కుంకుమనీర్లు కలి
పియించిన మంగళాశాసన ప్రశ్నమువలె నున్నది
అనువర్ణన యొకటి నాకు భూభావమున్నది. ఇది
ఆంధ్రప్రదేశ్ లో నెప్పుడో చూచితి ననుకొం
దును ఈ భూభావముయొక్క ఉచితత్వ
మును ఇప్పుడు చదువరులు గమనింప నగును.
మంచివర్ణనల కుండవలసిన మితిని గమనలేదు.
వర్ణనము భూభావములతో గాక కవియొక్క
మనస్సుతో గలుగుచుండు వివిధభావములను

వాటిలోని మామూలును నిరూపణచేయుట
వర్ణన వర్ణన ప్రశస్తి పొందగలదు. వర్ణన
వర్ణన యాలో అనునదిని వర్ణించుచు చాచిరి
జాచుటకై తనకు గలిగిన కురూపాలము నొక
చిన్ని కులకమందును, తనవార నదిని చూచి
నప్పుడు గలిగిన యత్సాహమును వివిధాలో
చనబనింకొక కులక (Small Poem) మం
దును, అటుపిమ్మట చాచిరి భూభావమున
వర్ణించి మననము చేయగా గలిగిన భావములను
వేరొకకులకమందును వ్యక్తపరచియ న్నాడు.
ఆప్రవంశియొక్క అందమునకు కవియొక్క
భావములు దిలీలేని విలువను గలిగించు
చున్నది.

మనభాగవతములోని రామకృష్ణుల
బృందావనవిహారవర్ణనము పాత్రాదీతి, సమ
యాచిరిని గలిగి దుక్కిరి పూడ్చుము
నున్నను, విడివర్ణన గానందున భూభాగమున
తేర్చవలను నదిదు. కావ్యప్రపంచము, చా
తీయించుము మానుషభావముల నేరీదిని
వరచగలచో యిందు చూడవలెనుని మాత్ర
చెప్పుచున్నాను.

ఈనీటిని చానెట్టుకొలదిని ఆంధ్రప్ర
వర్ణమున నాటక గద్య వద్యభాగములు
దిక్పాతముగా పరిశీరించి వానిలో
వాద్యము ప్రోద్బలమువలన నుదయించిన
లను, కైలియంచు ఉదయించిన నూతనాది
ములను నిరూపించితిని. వివర్ణనల యొకటి
గాని, ఇంక విధములనుగాని యావ్యావము
గల పొంతాట్లను లోచములను చదు
లుచారలుద్ధితో మన్నించి నేను కీవన
సూచనల విలువను పరిశీరించి మనపాఠ
మును తమ తమ కక్షికొలది ప్రోత్సహ
పొందించుకొరని యాసించుచున్నాను.

భావతరంగములు

శ్రీ శేషాద్రిరమణకవులు

సకలముగాఁ గవిత్వమును పట్టుకొన నేరచి శాస్త్రవేత్తనై
 యరగిరి, నన్నెదుర్కొనిది వాడు నగరవద్వృత్తితోడ న
 ప్పరసెడి వాడు కానలవక, వాంఛార్థరాఘరి గొత్తుపోయెనో?
 కల నరుడెంచెదో మౌఖికాంతులపాలియకాలమృత్యు వై?

పి. భట్టారసునిచేరి భారతవర్షమున, రచియింపఁగాఁ జేసె రాజరాజ;
 పోమనాఘుని గవిత్వామృతరసమును, గ్రోలి కోరిక దీర్చు నుద్దవిభుఁడు;
 లల్లవచ్చానాఘ వాంఛ సింహాసన, ఫలి నిల్చె శ్రీమత్ప్రతాపవృథుఁడు;
 శంభుదాసునిచేత నత్కావ్యమును లొంది, దేయాలు లభించె వేమరెడ్డి;

గి. సంస్కృతాంధ్రములందు భాషాస్వరూప, మరసి నవవంబుఁ జెచ్చి నిరంకుశుడనఁ
 గాదితములు నొసంగు ఘోషాంతః జోగఁడు, కానలవకఁ జేమనందు పి. కలియుగమున!

ని. సరసాశ్రీసరవక్రవస్తులయ భాషావేత్తనై యెందు ఘో
 కయలే కన్పడలేదు కాలఫలమో ప్రాకల్భిమో; పాపాపి
 యరిగామంబులు గాంచి తొల్లిటివలెనో వృద్ధాభిషేకంబు ల
 వ్యయ గావించరు నేటి జెంఱు; గవి నవ్యాః కిం దీక్షించెడిర?

ని. విశమత్కరిసాత్యభాముఁడను పద్మిచ్చాల్లిమో పద్మనా
 భునిరొ త్రుండడు, సంస్కృతాంధ్రకవితాభాషాయితప్రాథలం
 వను, శ్రీనాథుఁడ, నైస నే నిటులె దైవ్యంబొందుచో వర్కసిం
 ద్రుని శిష్యానిఁ గావ్యల్యునగువందు? షష్ఠ్యః భ్రాతృభాముర?

ని. మరకల కాంధ్రభాషిణుల చోర్బలభారము లోనువయ్యె; భా
 వమును సర్వవేళల నవాలులకున్ దలలోనివాల్కు లై
 నియును నున్నవా గెలులు దేడివివర్షము వృద్ధివెందు? నే
 యదే నానాత్మకన్ గవనవన్న నవంబును శూన్యబుద్ధి వై?

ఉ. ఎందుల కేగినం గవనమే విని వచ్చెదీయాంధ్రమండలం
బండఁ గవిత్వతత్త్వవిధవాశీశయంబుల మెప్పుభూవరుల్
మందునకేని గప్పవరు; మాతృభరాఫ్థలి పొందునై చ్య మే
మందును? నెందు నాప్రతిభ నాంధ్రులముండటం జూఁజాలుదున్?

సి. ఆదరించును లేదో యన్న వేమారెడ్డి, స్వాతంత్ర్యసత్కవిసామజమును!
పాలించునో లేదో ప్రాథరాయస్యపుండు, దేశీయమకలితాద్విగజమును!
సత్కరించును లేదో సర్వజ్ఞసృష్టహళి, షడ్మనాభామాత్యపాత్రమశిని!
అనుమతించునో లేదో యవచి తిప్పయనై, సకలవిద్యానాథు శాసనంబు!

తే. గౌరవించును లేదో భాస్కరుండు కావ్యకల్పనానల్యశోభితుఁ గవివరేణ్యు!
ఘోషారాయల శిష్యుఁడా కోవిదునకుఁ, గవికి శ్రీనాథునకె తెన్ను గానరాదె!

చ. కవులస్వతంత్రముం జెరిపి కావ్యవివోదనుభైకదూర్బలై
భవనము వీడఁజొని నరపాలురు గప్పడుచుండు గాని నా
కవితకు నస్తుఁడౌ ధరణికాంతుండు గప్పడుఁ జెందునైన, గౌ
రవము లొలంగినకా బ్రదుకరాదుగదా కవి యైనవానికి!

మ. నరనాథుల్ నిజపాదపీఠములచెంత గా నిర్వం, గావ్యేచిరల్
పరివర్యామతి సంచరింప, సుకవివ్రాతంబు సేవింపఁగా
ధరణీమండల మేలఁజాలు కవితాతత్త్వజ్ఞఁ డేరితిగాఁ
బరదాస్యంబున బద్ధఁడై బ్రతుకు నిష్పాపంపుఁగాలంబునన్?

మ. వడగాడ్పుల్ చెలకేఁగఁగా దొడఁగెడిన్, వైశాఖమా వచ్చె, నా
యమగుల్ పొక్కులు పొక్కె, నాంధ్రకవితావ్యాసంగుఁడౌ భూపుఁడె
వ్వఁడు గప్పట్టఁడు, మామకీచకవితావారాశిభంగార్భటుల్
కడ కేరితిని దేశమాతృహృదయాకంఠంబుఁ జల్లార్చునో?

తే. ప్రాథరాయకుమాపాలు పరినరమునఁ, గలఁడు డిండిమభట్టారకప్రభుండు,
మొనలి మనలుసరోనరంబునకుఁ బోతె, జనరు నృపుడరి కీచండితునకు నెఱచి.

క. సర్వజ్ఞసింగభూవిభుఁ, దుర్వీచతులందు నుత్తమోత్తముండు కలా
ధూర్వహుఁ డగుటను మర్వీ, గీర్వాణులు పోవనుత్సంహించు భీతిక.

4. భట్టనాదాయమును వచ్చి పొందుకొనియె, నన్న దేమనుకొనెను నంగమున;
కామ్రుచేతలకైన నర్చునభలంబు, లానరభోవలె వెట్టియొడ్డోలగమున. ౧౩
5. తే. కలికులై నుకలిత్వగారవము దెలిసి, భావ మెఱిగింప వచ్చి రిప్పయ్యెన్ద్రు
మొరవారానిలోవలిబలముతోలె, లోదనానందగరముగా లుబ్ధిభవము. ౧౪
6. దిండిమభట్టపాండిత్య మేనాటికొ, వాదంబులోఁ దేటవలువలయు;
నశర్వజ భూవిభుసాహార్య మెట్టిదో, సంపాదిగా న్రహియంకవలయు;
మేమనూపాలకు విద్యానురక్తి యే, వనిపాటి నుండునో యెఱుంగవలయు;
అవని రిప్పయ్యెన్ద్ర యర్జితానటనంబు, చెలిపి త్యాగాత్ముని కేయవలయు;
7. తే. ఘోషరాయకృపాప్రాక్షకోమలాంధ్ర, కవికచే దేశమంతయుఁ దైవనంబు
వలువఁగానలె నంచు, నీమను ఛరించి, బయలుదేరిన శ్రీనాథమండితుండు. ౧౫
8. మ. ప్రతిభాభామనుజుఁడ కవిశ్వరునిచే భామాయజోరాజ్యము
న్నదిరిం వెందుకెగాక దేశమునకున్ బ్రభాబలప్రాభవా
కృతి చేకూడు నటంబుఁ బల్కునుడి నిర్జీవంబు గాదంచు నా
దతురత్వం బది పాటుగాక కవితానర్వంకవచ్చాపిచేకె. ౧౬
9. తే. కొంకలకంఠ నెక్కపురి నోదదమయ్యెను, ప్రోద్దు గ్రంథక
న్యంబో యశీతిన్ద్రములవాఁ డాకఁ దీర్చుల జయ్యుచుండె నే
మంజుల నందు కేకకడ యోగ్యులంబుల కేగవచ్చు, నే
ప్రం దెటు లేరిం గమఁ బూనునో యట్లగు, నేల కంకణలో? ౧౭

ప్రాచీనాంధ్ర తెవ్వరు? ఆర్యులుకారా?

చిలుకూరి వీరభద్ర రావు గారు

(గతసంచికానుబంధము)

“ఆంధ్రులు గంగాశీరవాసులని ప్రబల ప్రమాణములుగా వుంచువలయు వారు దక్షిణాపభవాసులనియును, వారిదేశము దక్షిణాపభదేశమనియు అదియె కృష్ణా గోదావరి నదీ గర్భదేశమనియును మనము నిశ్చయింపము.” అని యాంధ్రుల చరిత్రములోని ప్రథమ భాగమునఁ బడునై డెండ్ల క్రిందట వ్రాసియున్నాఁడను. ఈపడునైదు సంవత్సరములనుండి చేసిన పరిశోధనము లాంధ్రులు గంగాశీరమున నుండి యే దక్షిణాపభమునకును, అందుండి దక్షిణాపభాంతదేశమునకును బోయియుండునని తెలుపుచున్నది. విదేశాదేశపు ప్రీతి యాంధ్ర మారలని వక్కాణించుటచేత మన్వాది శాస్త్రవేత్తల యభిప్రాయమునుబట్టి యాంధ్రులొత్తరాహులని వ్యక్తమగుచున్నది. మఱియు హరినంగమునందు కరూశ దేశాధిపతి యగు చాణూరమల్లుఁ డాంధ్రుడని వక్కాణింపఁబడినది. ఇతఁడు కృష్ణానీతోడనైన యుద్ధమున మరణముఁ జెందెనని చెప్పఁబడినది. అందువలననే ‘చాణూరాంధ్రనిఘాదన’ అను నామము విష్ణునహస్ర నామములలో నొకటిగాఁ జేర్చఁబడినది. తన యాశ్రమమునకును మిథిలా నగరమునకు నడుమ కరూశదేశమున్నట్లు రామాయణము బాలకాండములో వాల్మీకి

వేర్కొనియున్నవాఁడు. మఱియును బౌద్ధ గ్రంథములలో గూడఁ బెక్కుతావుల నాంధ్రులుత్తరమునఁ గూడ నున్నట్లు గవ్వట్టఁగలదు. వానినిగూర్చి ప్రత్యేక వ్యాసమునఁ జెలిపెన. ఉత్తరకోసలమునకు రాజధానియగు శ్రావస్థి నగరప్రాంతమున నాంధ్రులున్నట్లు సామత్తి యాం ఆంధకవలెనీ, అని కొన్ని ప్రదేశముల పాలీభాషా గ్రంథములలోఁ బేర్కొనఁబడి యుండుటచేత మనము దెలిసికొనుచున్నాము. ఆంధ్రశబ్దము పాలీభాషలో (ఆంధ్రప్రాకృతము) అంధశబ్దముగా వ్యవహరింపఁబడినదని శాద్ధవాప్య ముమునుండి పెక్కు దృష్టాంతములను జూపవచ్చును. శివస్మృతందవర్మ మైదివోలు తామ్రశాసనములో ‘ఆంధ్రవధ’మునకు ‘అంధవదియ’ అని వ్రాయఁబడినది. (విగ్రాఫియా ఇండికా. సం. ౬. పే. ౮౫). ఏడవ శతాబ్దములో భరితఖండమును జూడవచ్చిన చీనాదేశపు యాత్రికుడగు హ్సానుత్సాంగు అను వాఁడు దక్షిణ కోసలమును మహా ‘ఆంధ్ర’ మని వక్కాణించినాఁడు. (See Edition of Thomas Watters) ప్రత్యేకమునకుఁ బూర్వము రెండవశతాబ్దములోఁ గమును బరిపాలించుచుండిన ఖారుకేమున దక్షిణకోసలము శాతకర్ణి (ఆంధ్ర

వారిందుచుండెను 'హతిగంపా' శాసనము వలనఁ దెలియుచున్నది. చీనావాఙ్మయము నందును కోసల దేశమును (దక్షిణ) శాతవాహనరాజు పరిపాలించు చుండెననియు నతఁడు నాగార్జునునకుఁ బరమమిత్రుఁ డనియును వ్రాయఁబడియుండెను. మగధదేశమును బరిపాలించు "బలి" యను రాజునకు 'ఆంధ్రు' డను కుమారుఁ డున్నట్లు భాగవతమునఁ జేర్చొనఁబడియుండెను. * ఇట్టి సంస్కృత ప్రాకృత భాషాగ్రంథములలో ఆంధ్రు శాత్రరాజులు లయినట్లు స్పష్టము కాగలదు. అతవలు మనల వడగు (ఉత్తరాదివారు) లనుట కిదియే కారణము కాబోలు. ఇప్పటి కాంధ్రులు కోసల విదేహదేశములలో నుండిరని తెలిసికొంటిమి. ఆంధ్రుల కీదేశములు జన్మస్థానములూ లేక కిది జన్మస్థానము మఱి యెచ్చట నైనఁ బదా యను విషయముల నింకను బరిధించి తెలిసికొనవలసియున్నది. వైదేహకు కన్వరో కొంతవఱకు రెండవ వ్యాసమున శ్రింది యున్నాను. వైదేహు లిక్ష్వావంశీయులయిన శ్మత్రీయులనియును వారు శాత్యునును లిచ్చవీలకును బంధువు లనియును పురాణములును శాద్ధగ్రంథములును చెలుపుచున్నవని తెలిపి యున్నావను. వీరలను గుఱించి వక్త్రాగోపవలసినవిషయములు పెక్కుగలవు. వీరలను (శాత్యులను, లిచ్చవీలను) శ్రవణియులయిన శ్మత్రీయులని రామా మణమును వసిష్ఠగోత్రులయిన శ్మత్రీయులని శాద్ధగ్రంథములును బాటుచుండఁగా మనుధర్మ

శాస్త్రకారుఁడు వ్రాత్యశ్మత్రీయులనియును, వైదేహులను వర్ణనంకరు లనియుఁ జెప్పనే? ఇప్పటి యాంధ్రులకును వైదేహిని శ్మత్రీయ సంఘములకును రక్తసంబంధము గన్నట్లుచుండుటచేత వీరిసంపూర్ణచరిత్రము మన కత్యావశ్యకమై యున్నది. శాత్యులకుఁ బ్రతినిధిగ శ్రీరాముని, లిచ్చవీలకుఁ బ్రతినిధిగ లక్ష్మణుని, వైదేహులకుఁ బ్రతినిధిగ వైదేహిని మనస్సులో నుంచుకొని వారు దక్షిణదేశ దండయాత్రకు బయలుదేలి యార్యమతమును, ఆర్యనాగరికతను వ్యాపింపఁ జేసిన విధమే వర్ణింపఁబడినదను నూహతో శ్రీమద్రామాయణమును జదివినచో వీరియొక్క చరిత్రము చాలవఱకు తోధపడఁ గలదు. ఈ విషయము గూడఁ బ్రత్యేకవ్యాసమునఁ దెలుపఁదగినదే. ఇంక వ్రాత్యులన నెవ్వరో రెండవవ్యాసమునఁ దెలిపినవిగాక ధర్మశాస్త్రములనుండి మఱి కొన్ని వాక్యములను దెలిపెదను.

"వ్రాత్యుఁడు శ్మత్రీయ వైశ్యా స్వామి భూర్భువస్వితా, అశ్వతోపవయా స్పర్శే వ్యవహా వీన తే స్మృతాః."

అనఁగా బ్రహ్మ శ్మత్రవైశ్యులకు విధింపఁబడిన కాలమునం దుపనయనముగాక సంవత్సరము దాటినచో వ్రాత్యులనఁ బడయదు. వారు శూద్రసములని మనువును,

"అపడకాన్తు వీంకా చ్చురుర్వింకాన్తు వర్షిణిర్, బ్రహ్మశ్మత్రీవిశాం కాల దౌపనాయకా శ్మృతాః. అత ఉర్భ్యం పతం శ్మేదేనర్హగర్హపాహ్మతాః, పాపిశ్రీ పతితా వ్రాత్యా వ్రాత్యప్రాహ్మతే క్రతోః"

* ఆంధ్ర వంశ కళింగా ద్వీపింహపుం శ్రాంధ్రవంశకాః; ఇట్లే దీర్ఘ రుషాపదే శ్మత్రీ వహీశ్మరీ||

అనగా బ్రహ్మక్షేత్రవైశ్యులకు గ్రహముగా పదారు నిరుపదిరెండు నిరుపదినాలుగు వత్సరములవఱకు నుపసయనకాల మనియును, ఆ పైని గాయత్రీ భ్రష్టులై వ్రాత్యులనబడి వ్రాత్యహిమ మనుక్త ప్రత్యేకము దక్షిణకర్కం దనధికారులగుదురనియు యాజ్ఞవల్క్యుడును వక్కాణించిరి.

మఱియుఁ బ్రాచీనకాలమున వ్రాత్యులు శైవసన్న్యాసులుగ నుండిరని యధర్వణవేదమునలకుఁ దెలియుచున్నది. వీరు మునులకంటె భిన్నులు. రెండెట్లు గట్టిని బండిమీద గూరుచుండి బండివాడు కొరడా చేతబుచ్చుకొని బండి నడుపుచుండ వీరు వాని నధిష్ఠించి దేశ ద్రిష్టులై తిరుగుచుండు సాధువులు. వీరు పోవుచుండ వెనుక నిరువురు వెంబడిండులు వెంబడిండు ముందు నిరువురు మనుష్యులు పరు విడుచుచుండురు. వీరు తలవెండుకలను పొడవైన జెంచుకొందురు. పైన వస్త్రమును, తలపాగను ధరింతురు. విండ్లు చేతఁ బూనెదరు. అందెల ధరింతురు. ఇంతియగాక యొకపుంశ్చలియు, మాగధయు పరివారముతో నుండురు. (అ. వే. ౧౩-౧౨) ఈ కాలముందు సాధువులెట్టి జీవితమును వహించియున్నను, యోగ్యతయున్నను లేకపోయినను గౌరవించఁ బడుచుండుట మనము చూచుచున్నాము. అట్లే పూర్వకాలమందును వ్రాత్యులు ప్రజలచే గౌరవించఁబడుచుండిరి. వారు గొప్పవారుగను దేవదేవులుగను, బాడఁబడుచుండిరి. (అ. వే. ౧౩-౧౧) మఱియును భద్రుడు, శిష్యుడు, ఈశానుడు, దుష్టుడు, మహాదేవుడు వారికి

నన్నిధానవస్తులై యుండును. (నిశ్చయముగా పారు శివభక్తులు) (అ. వే. ౧౩-౧౨) వారి రాజులు పూజించిరి. (అ. వే. ౧౩-౧౦) వారి గౌరవముగల యతిగుంబి బ్రాహ్మణులు వారి కాత్మియ మిచ్చుచుండిరి. (అ. వే. ౧౩-౧౩) ప్రాచీనకాలమున నప్పటి బ్రాహ్మణులు వినిపూజియులుగఁ దలంచినను, వైదికుల స్వాకర్షానుష్ఠానములు ముడినిన వెనుక వై వ్రాత్యులను కర్మచండాలురని ధర్మశాస్త్రవేత్తల వక్కాణింపుచువచ్చిరి. ఇట్లు ధర్మవేదమున గల వకాంశమున 'వ్రాత్యమహిమ' విశేషముగా వర్ణించఁబడినది. "వ్రాత్యుఁ డధికారిఁ బ్రాత్యుడు మహానుభావుడు; వ్రాత్యుఁ డేవప్రియుడు; బ్రాహ్మణక్షేత్రీయ వర్చస్సులకు మూలము; దేవాధిదేవుడు;" అని యధర్వవేదమున వర్ణించఁబడిన వ్రాత్యు మననయనాది సంస్కారహీనుడైన పుగుఁడుడు యెట్లాది వేదవిహితకర్మలకు ననధికారియై వ్యవహారయోగ్యుడు కాడని ధర్మశాస్త్రవేత్తలందుకుఁ జెప్పినవలసి వచ్చినది? తాంశ్య బ్రాహ్మణములో వ్రాత్యులు 'సహి బ్రహ్మచర్యం చరన్తి వక్తృపిం నవాశిన్యం.' (బ్రహ్మచర్యము చరించు, వ్యవసాయము చేయు, వర్తకము చేయు) అని చెప్పఁబడియున్నది. (౧౩-౧౩) ఇవన్నియు నెందుకు? 'అతఁ డెక్కడికీ పోవునో యచ్చటికి విశ్వమంతయు దేవతలును వానివెంట వెళ్లుదురు. వాని కూర్చుండినఁ గూర్చుండురు; కదలితఁ గదలుదురు; వాడు రాజపతే నడుచును.' అని యధర్వవేదము వక్కాణించుచున్నది.

స్థితిముగా వర్ణింపబడిన 'వ్రాత్యమహిమ' కొనినవానియొద్దకు కోర్కెవచ్చును. వానికి యెట్టిదిగానుండనో చదువరుల వివోదము కొఱకు నాభాగముల, భాషాంతరీకరణమును 'విజ్ఞాన సర్వస్వము'నుండి యెత్తి చూపుచున్నాను.

(గ్రా. ౩ కాండము, ౪-వ పర్యాయ సూక్తిము)

"ఎవరి యింటికి నను విద్వాంసుడగు వ్రాత్యుడు అతిథిగా వచ్చినయెడల స్వయముగా నా గృహస్థుడు అతని కెదురుపోయి యుట్లనవలెను:- "వ్రాత్యుడా! నీ నీవాసమేది? వ్రాత్యుడా! ఇదిగో జలము. వ్రాత్యుడా! అవి నీకు తృప్తిగలిగించుగాక! వ్రాత్యుడా! నీకు బ్రయమెద్దియో యట్లగుగాక. వ్రాత్యుడా! నీకు వశమెద్దియో యట్లగుగాక. వ్రాత్యుడా! నీకోరిక యెద్దియో యట్లగుగాక. వ్రాత్యుడా! నీ నివాసమెద్ది యన్నందున దేవయానమును పొందును. వ్రాత్యుడా! యిదిగో జలమన్నందున జలము పొందును. వ్రాత్యుడా! అవి నీకు తృప్తి గలిగించుగాక యన్నందున దీర్ఘాయస్సును జేచును. వ్రాత్యుడా! నీకు బ్రయమెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందున దవకేమి ప్రియమో వానిని పొందును. ఇట్లు తెలిసికొనిన వాని యొద్దకు బ్రయము వచ్చును. వాడు ప్రియము వకు బ్రయముడగును. వ్రాత్యుడా! నీకు వశమెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందున వానికి శక్తియు వశమగును. ఇట్లు తెలిసికొనిన వానికి 'శక్తిము' స్వాధీనమగును. వాడు వశులను పొడ వశము చేసికొనును. వ్రాత్యుడా! నీ కోరిక యెద్దియో యట్లగుగాక యన్నందున నీ కోర్కెలన్నియు సిద్ధిచును. ఇట్లు తెలిసి

కొనినవానియొద్దకు కోర్కెవచ్చును. వానికి నీ కోర్కెలలో నీ కోర్కెలన్నియు ఫలించును."

వ్రాత్య మహి మ.

(గ్రా. ౪. కాండము. ౬-వ పర్యాయ సూక్తిము.)

"ఎవనియింట్లో విద్వాంసుడైన వ్రాత్యుడు ఒకరాత్రి అతిథిగానుండునో వానికి బృహ్మ మూడనున్న పుణ్యలోకములు ప్రాప్తించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుడైన వ్రాత్యుడు రెండవరాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి అంతరిక్షమునందలి పుణ్యలోకములు ప్రాప్తించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుడైన వ్రాత్యుడు మూడవరాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి నాకమందు (దివి) నేపుణ్య లోకములు కలవో యవి ప్రాప్తించును. ఎవని యింట్లో విద్వాంసుడైన వ్రాత్యుడు నాల్గవ రాత్రి అతిథిగా నుండునో వానికి షవిత్తమైన వానిలో షవిత్తమైన (పుణ్యనాం పుణ్య) లోకములు లభించును. ఎవనియింట్లో విద్వాంసుడైన వ్రాత్యుడు ఆడరిమిలరాత్రులు అతిథియై నివసించునో వానికి నడరిమిలములైన పుణ్య లోకములు లభించును."

ఈ పైపర్వ సముపాతను జదివి సాయనభాష్యముతో గూడ సధర్మజేదము నచ్చొత్తించిన శంకర పాండురంగ పండితుడు "న గచ్చ తీత్యాది, న పునరేతత్ సర్వవ్రాత్యవరం ప్రతి పాదన మపిశు కంధిత్ విద్యత్తమం మహాధికారం పుణ్యకీలం విశ్వసమ్యాప్యం కర్మపరై ర్భాష్యైర్విద్విష్టం వ్రాత్యం అనులక్ష్యన చనం ఇతిమత్తవ్యం" "ఇది యంతయు నందఱు వ్రాత్యులను గుఱించి కాదు. విద్వాంసుడు,

మహాభారత, పుణ్యక్షేత్రము, విశ్వమాన్యుడు, అయినప్పటికీ కర్మవరులయిన బ్రాహ్మణులచే ద్వేషించబడుచున్న యొకానొక వ్రాత్యునిగుఱించి యొకపదమును." అని వ్రాసియున్నాడు. (అధర్వణ్యసంహిత రవ సంపుటము). ఇంతటి ప్రజ్ఞావిశేషములు లేకున్నను ఈకాల మందన నక్షిణదేశమున 'పంచారము' లను వైవ సన్న్యాసులు గలరు. అయితే పైని పేర్కొనబడిన వ్రాత్యునివంటి మహానుభావుని నెవ్వనినైన నెక్కని మనపురాణేతిహాసముల నుండి చూడవచ్చునా యని ప్రశ్నించుకొందు మీని నట్టివారు వందలకొలది గాన్పించుదురు. గాని యందు ముఖ్యముగా మహాభారతము నకు గర్తయని చెప్పబడెడి కృష్ణద్వైపాయ నుడను వ్యాసమహామునీంద్రుని చెప్పడగును. అధర్వణ్యవేదమున వర్ణించబడిన వ్రాత్యమహిమ యంతయు సీతనియందు గన్పట్టును. కాశీరాజ పుత్రికలగు (వైదేహకస్త్రీలు) అంబికాంబా లికలయందు దేవరన్యాయమున సీతనికీ బట్టిన వాకే ధృతరాష్ట్ర పాండురాజులని మహాభార తమువలన మన మెఱుంగుదుము. వైదికస్మార్త కర్మానుష్ఠానములు ముదిరిన వెనుక పై నుడివిన వ్రాత్యులను కర్మచండాలురని (భ్రష్టులు) ధర్మ శాస్త్రవేత్తలు వక్కాణించిరి.

ఒకానొకవృత్తిలో:—

"కర్మచండాలకా శుశ్రూష వైదేహీ పాండుకోపకట
లేథే బుర్రుకాతిక్రం సదా కంకణాదరణమ్."

(అనగా భ్రష్టసన్న్యాసికవైదేహకస్త్రీయందు పాండుకోపకటని పుట్టును. వీరదే బుర్రుకాతి యనగా మేడరవాడు; వానికి వెదురు బద్దలు

చేయుట వృత్తియని చెప్ప బడియెను.) ఇట్లు మనువుకూడ:—

"చండాలా త్పాండుకోపకా శ్రవ్యకానకృతహాన
అహి:దహో నివిదేవ కై దేహ్యో మేభూయతే "

(అనగా చండాలునికి వైదేహీయందు పాండు శోపకుడు పుట్టి వెదురు బద్దలు చేసి కీచించును. మఱియు దానియందే నివాసము కాపింశక (డనువాడు పుట్టును. వెదురుపేల్లచే బని చేయుటయే వృత్తి. ఇదే మేడరవాణి.) అని చెప్పెను. కాశీ కోనలదేశములందలి స్త్రీలు వైదేహకస్త్రీ లయినట్లుగా కైవగంధము లను బట్టియు, శాధగంధములను బట్టియు హిందూగంధములనుబట్టియు స్పష్టపడగలదు. అంధులును, మేదులును సోదరభాతు లని యను, చండాలు రనియు మనువు చెప్పిన విషయము నితరుల బూర్వము తెలిసికొనియే యున్నాము. దీనివంతయుఁ బరిశీలించి చూచు నప్పుడు మన కొక్కవిషయము బోధపడగలదు. కృష్ణద్వైపాయనునకు బహుకాల మునకుముందే అనగా ఋగ్వేదకాలముననే శివయతులప్రభ దేవజాతులలో వెలుగుచుండెను. వానిబట్టి దేవాంశసంభూతులయిన మనుష్యులలోను వెలుగుచుండె . ఋగ్వేద కాలమునకుముందు లింగార్చనమతము వేరుగను వైవమతము వేరుగ నుండెను గాని ఋగ్వేదకాలమున వైవమతము లింగార్చనమత మవలంబించినట్లు గాన్పించుచున్నది. ఎట్లయినా నేమి? ఋగ్వేదములో అనగా ప్రాచీనమంత్రములలో లింగార్చకలు, శివులు కూడ నుదాహరించబడిన. లింగార్చకులు శివుడే

లని వక్కాణింపబడిరి. ఇంద్రుడు తనబుద్ధి చాతుర్యముచేత శిశ్నదేవులను సంహరించి నూలుద్వారములుగల వారి నగరములోని మొత్తవ్యవసాయము జూటగొనెను. (ము. మం. ౧౦-౮౩-3) శిశ్నదేవులనఁగా సాయ నాచార్యులవారు తమభాష్యములో:—

“శ్నదేవా శిశ్న దీప్యంతి క్రిదంతి ఇతి శ్నదేవా అబ్రహ్మచర్యాః ఇశ్వర్యాః, తథాచ యాస్మాః..... శ్నదేవా అబ్రహ్మచర్యాః”

(అనగా శిశ్నములో క్రిడించువారును, అబ్రహ్మచర్యులును గావున శిశ్నదేవులగుచున్నారనియు, యాస్మాచార్యుఁడుకూడ శిశ్నదేవులన అబ్రహ్మచర్యులని చెప్పెనని వ్రాసినారు. (ము.మం ౭-౨౧-౫). ఇంద్రపూజకులయిన త్రిత్సులపైకి శివవాలివారు దాడివెడలినట్లు చెప్పబడినది. (ము.మం ౬-౧౮-౭) శిశ్నదేవులకూడ నింద్రుని నెదుర్కొనిరనికూడ చెప్పబడినది. (ము. మం. ౧౦-౨౭-౧౦) ఇందు బెక్కుచోట్ల నుదాహరింపఁ బడియుండెను. మొట్టమొదట భరతఖండములో లింగమతముతైవజతులవారవలంబించి భరతఖండములో లింగమతము తైవజతులనా రవలంబించి భరతఖండమునందంతటవ్యాపింపఁజేరి. ఈలింగమతము భరతఖండముననేకాదు, ప్రాచీనకాలమున కాల్దియా, ఈశప్రు, పార్థియా, మీదియా గ్రీసు, ఫోనిషియా, ఇటలీ మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములందుఁగూడ వ్యాపించియుండెను. ఆవిషయము నేటివిషయమున కంగూపించింపఁచినది కానందున దానిని విడిచి కాంక్షమునకు వచ్చుచున్నాను. ప్రాచీన

ముక్త్యుద మంత్రములో శిశ్నదేవులుగ వర్ణింపఁబడిన వ్రాత్యులు అశ్వర్యవేదమంత్రములలో బూజ్యులుగను, దేవదేవులుగను వర్ణింపఁబడుటచూడ నా యుభయపక్షముల వారికి గొంతకాలము స్వర్గలవలనను కులమతాచారభేదములవలనను, పోరాటములు జరిగిన పిమ్మట కడవలి పక్షమువారికి క్రమక్రమముగా విజయము కలుగుచు వచ్చెనని స్పష్టపడఁగలదు. ప్రాచీనకాలమున నీశివయోగులను ‘అంఠి’ లని జనసామాన్యము వ్యవహరించుచుండిరి. ఈ ‘అంఠి’ లను శివయోగులు యజ్ఞాదివైదికకర్మలయందనాదరము కలవారగుటచేతను, వారు పిరినేతక్కర్మ లాచరించు సమయమున నాహ్వనింపకుండుటయు జరుగుచువచ్చెను గాని కొంతకాలము నకు నట్టిగౌరవమును తాముకూడ పొందవలయునని శివయోగులు ప్రయత్నింపుచువచ్చిరి. దత్తుడు యజ్ఞము సేయుటకై దన యల్లుడైన శివుని, బిలువఁబోయినపు డతఁడు మాట్లాడితయవమానపఱచినందున నాతని నాహ్వనింపకయే యజ్ఞము ప్రారంభించుటయు నాసమయమున శివునిభార్యయగు సతి దత్తుని కూతురుగావున, తండ్రి పిలువకపోయినను యజ్ఞమునకుఁ జోవుటయు, తండ్రి యామె నాదరింపక శివుని దూషించుటయు, అందుకు సహించక సతి యగ్ని ప్రవేశము గావించుటయు, దీని సంతయుఁ దెలిసికొని శివుడు పీఠభద్రుని సృజించుటయు, అతఁడు దత్తోద్ధ్వరధ్వంసమును గావించుటయు మొదలుగాగల విషయములతోఁ గూడుకొన్న పౌరాణికగాథలకు

మూలము పైఁజెప్పిన స్పర్శలే కారణము. ఇందువలననే వీరిని దమ్యస్తలని ఋగ్వేదాది గ్రంథములలో వ్యవహరించిరి.

మం. ఆకర్మా దమ్య రభిశో ఆమస్తు గవ్య వుశోఽమా నుసా, ద్యం రిహ్మిమిత్రహన్ వస ర్దావ్య దంభయ. (ఋ. సం. ౧౦. ౨౨. ౨.)

‘కర్మహి-వా శత్రుః’ (ఋ. సం. ౬-౬౦-౬)

“ఉపత్నయత్రీక్ కర్మరహోధిః. లిప్తగృతి ననురాన్. (ఋ. సం. ౬-౩౩-౨)

“అనుష్ఠా త్రాణా మనుక్షపయితారా శత్రుః” (ఋ. సం. ౧౦-౧౦౩-౩)

ఇందువలన మనము గ్రహింపవలసిన దేమన, యజ్ఞాది వైదికకర్మ లాచరించు తెగలవారికిని వైదికకర్మలకు విద్వేషాలై శైవ శాస్త్రీయాదిమతము లవలంబించిన తెగల వారికిని నెడతెగని పోరాటములు స్పర్శలు గల వని తేటపడుచున్నది. లింగారాధనమతమే శైవులచే నవలంబింపఁబడి శైవమతమే లింగారాధన మతముగా నేర్పడుటయు, క్రమముగా యజ్ఞాదికర్మ లాచరించువారి ప్రభుత్వం శివ యోగుల ప్రభావము దేశమున విస్తరించుట చేతను, అప్పటి విశ్వాసములనుబట్టి సమస్త ప్రజలకు వారు దేవదేవులుగఁ గన్పట్టుచుండిరి. శైవమతపరిణామచరిత్రము గ్లౌక్కిలి మనోజ్ఞముగ నుండును. అధర్వవేదమున ‘వ్రాత్యో బ్రహ్మణ ధృత్రియయో ర్వర్చసో మూలం’ అనగా బ్రహ్మణ ధృత్రియుల వర్చస్సునకు మూలము వ్రాత్యులని చెప్పి యుండుటచేత బ్రహ్మధృత్రియులకు సృష్టికర్తలు శివదేవులే యని చెప్పవలయును. కాఁబట్టి శాక్యలను, లిచ్చవీలను వ్రాత్యధృత్రియులని మన్వాదులు

వచించుటకుఁ గారణము వీరు వ్రాత్యులవలన సృజింపఁబడిన ధృత్రియు లగుటచేతనే గాని మఱియొందువలన గాదని మనకిప్పుడు స్పష్టము కాఁగలదు. అంశీలే (శివదేవులు) దేవదేవులు. అంశీలే రాజులు. వైదికకర్మ లాచరించుదేవ జాతులవారికి ప్రభువు ఇంద్రుడే. ఇంద్రశబ్దమునకు రాజని యర్థము కలదు.

శ్రు. త్వష్టివ్యాధిరాజః ప్రవశ్య స్వయా-రభిభూతి గ్ననానామ్, ద్యం రేవీ ద్యతే ఇమా విరాజ యన్ముతే ధృత్ర మజరంతే ఆస్తు. (అ.వే. ౬ కాండము ౧౦ నూక్తము. ౫ ఆనువాదము ౨ మంత్రిము ౨ వ సంభ్రుము. ౨౦౧ పత్రము.

ఇందు ‘త్వమింద్రాదిరాజః’ అనునప్పుడు ఇంద్రుడన రాజనియు రాజన ధృత్రియం దనియు నర్థము చెప్పఁబడినది.

విద్యారణ్యభాష్యమునందు “ఇంద్రాభేదే నరాజ్యస్తుతిః” అనియు “ధృత్రమ్ బలమ్ అస్తు భవతు” అనియు ‘రాజతిః ఐశ్వర్యా కర్మా’ అనియు చెప్పఁబడియుండుటచేత ఇంద్ర రాజ ధృత్ర శబ్దములను బర్యాయపదములుగ గ్రహింపవచ్చును.

మఱియు ఋగ్వేదములో :—

“ఆరాజానామూ ఋశస్త్యగోపా ఓష్ఠరాతి ధృత్రి యా యతేనర్వాక్, ఇదాంసోమిత్రానుజారీ పృష్ఠి మనవిష ఇవ్యరంతీరదీమా (ఋ. సం. ౧౦ నూ. ౧౧)

“విద్యారణ్య భాష్యమ్, ‘పేరాజానా సర్వస్వ స్వామిః, పేమహోమతే ఋతిశోచ్యో యజ్ఞః గోపా గోప యితేకా నుభామంత్రీకేవరాగ్య ఇతి పరాగవ ద్భావాత్, పే ఓష్ఠం పఠితదా పాలయితాకా పే ధృత్రియాంబంశో యవాంశర గన్వభిముఖం ఆహారీహగచ్ఛకు ఇతి పాయకీ చార్యః.”

అని యుండుటచేత శ్రీయందుని బలవంతుడని యర్థమగుచున్నది. అదియునుం గాక:—

“కార్యం వేదో భృతి ర్దక్ష్యం యాథేవా పృథలా యవమ్, దానవిశ్వకభావ్య తాత్రం కర్మ వృథా నలమ్.”
(భగ. గు. అ. ౪౩ శ్లో.)

అనఁగా కౌర్యము, వేజస్సు, ధైర్యము, చాతుర్యము, యుద్ధమున సుస్థిరత, సామర్థ్యము అనునవి శ్రీయనునకు స్వభావజన్యములైన గుణములని భగవద్గీతలు బోధించుచున్నవి. కాఁబట్టి యీ వ్రాత్యులనుగూడ ఇంద్రులనుగఁ బరిగణించినకాలము గలదని చెప్పవచ్చును. ఇంద్రశబ్దము అంద్రశబ్దముగ ‘వెంశావేష్ట’ మను పారసీ వేదమునందు వ్యవహరింపబడినది. వైదికులు ఇంద్రుని దేవుడనెంచుట అంద్రుని దయ్యమని. అంద్రశబ్దమును ఇంద్రశబ్దమునకుఁ బర్యాయపదముగ వర్ణించుట చూడ నెక్కి యర్థమునందు వాడిరని తెలియఁగలదు. ఇందునుగూర్చి శ్రీమాన్ పి. టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు (ఎమ్.ఏ. ఎల్.టి.) తమచే రచింపబడిన “Life in Ancient India in the age of the Mantras” అను గ్రంథములో

“His name, too, occurs but twice in the Avesta in the form of Andra, as that of a minor demon and that not in the earliar **Gathas** but in the latter **Vendidad** and even there, the passage where it occurs is omitted in two of the oldest manuscripts (Haug: Essays on the Paris p. 272). These facts clearly point to the conclusion that Indra was an Indian God who was not known on

the Bactrian plateau and come to be known to the writers of the Vendidad as a foreign god to whom no great honour was due. The theory that the separation of the speakers of the Vedic and the Zend dialects was due to the acceptance by the former of Indra as the chief god, has no shred of evidence to support it. Possibly future research will discover the root from which the name Indra is derived and it will perhaps prove to be a Dravidian root.” అని వ్రాసియున్నాడు. అనఁగా, అతనిపేరు సహా “అంద్ర” అనురూపముతో ఒకపేర్ను దయ్యముగా ‘అవేష్టా’లో రెండుసారులు చేర్చినఁబడినది. అదియును ప్రాచీనగాథలలో గాక కడపటి ‘వెండిదాద్’లో చేర్చినఁబడినదిగాని యచటనైనను నాపే రాప్రాచీన లిఖితపత్రములలో రెండిట నదృశ్యమై యున్నది.

ఈ విషయములు, ఇంద్రుడు బాక్త్రీయా పీఠభూములలోఁ దెలియఁబడక, “వెండిదాద్” వ్రాసినవానికి నెక్కువ సారవములేని విజాతీయదేవుడుగఁ మాత్రముఁ దెలిసికొనఁబడిన హిందూదేవుడయినట్లు సిద్ధాంత మగుచున్నదని స్పష్టముగా సూచించు చున్నవి. వైదికభాషావిదులు ఇంద్రుని ముఖ్యదేవునిగ నంగీకరించుటచేతనే వైదికభాషల మాట్లాడువారితో వేఱుపడవలసివచ్చినదను సిద్ధాంతమును బలపఱచుటకు రవంతయిన సాక్ష్యము గావరాదు. భావిపరిశోధనమువలన ఇంద్రశబ్దముయొక్క వ్యుత్పత్తి అనఁగా నెందుండి యదిపుట్టినదో తెలిసికొనుట సాధ్యము కావ

చును. బహుశః ద్రావిడశక్తిమునుండియే పుట్టి నట్లు ఋషావయనఁ గావచ్చును."

వీరి యభిప్రాయము ప్రత్యేక వ్యాసమున విమర్శింపఁబడిన దగుటచేత నేడు నిలిపి ప్రస్తుత విషయమునకుఁ గడంగుచున్నాను. ఇంత వఱకు చదువరులు తెలిసికొన్నది అర్థశబ్దము ప్రాచీన పాఠశీకుల వేదములో నుండుటచేత "అర్థ" శబ్దము భరతఖండమునుదాటి ఇరాన్ దేశమున కెగఁ బ్రాకినదని ఓని జ్ఞప్తియందుంచుకొనుఁడు. శాక్యులు, లిచ్చవీలు వ్రాత్యక్షత్రియులని మన్వాదులు వదించుటకుఁ గారణము కూడఁ దెలిసినది. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణ స్త్రీకిని శూద్రునకుఁ బుట్టినవాఁడును, కర్మచండాలునకు పైదేహక స్త్రీకిని బుట్టిన వాఁడును, సగోత్రస్త్రీని వివాహము చేసి కొన్నవాఁడును చండాలురని చెప్పటకును గారణము తేటతెల్లమయినదిగదా! ఒకప్పుడు నదాచారములుగఁ బరిగణించఁ బడుచున్న ప్రాచీనాచారములను సంఘసంస్కరణ పరాయణులగు మన్వాదులు తమతమ ధర్మశాస్త్రములలో దూషింపుచుండిరని మనము నులభముగాఁ దెలిసికొనవచ్చును. కారణమేమి? వారికాలము నాటి కయ్యవి దూష్యములుగఁ బరిగణించఁబడుటయే. లోకపరిణామ చరిత్రమునం దొకప్పుడు నదాచారములుగ నుండునవి మఱియొకప్పు డయ్యవి దురాచారములుగాఁ బరిగణించఁబడి నిష్కేధించఁ బడుట సామాన్యవిషయమే. ఒకప్పుడు స్త్రీలు సర్వతంత్రస్వతంత్రులై వివాహబంధములు సరిగా లేక భర్తలకుగాని బంధువులకుగాని లోఁబడిన

వారు గాక స్వేచ్ఛావిహారిణులై వర్తించుచుండిరని పూర్వగ్రంథములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి. అయ్యవి యిప్పుడు మనకు దూష్యముగఁ గన్పట్టు ననుటకు సందియము లేదు. పూర్వకాలమునందు స్త్రీలు గృహములలో నుండక భర్తలయొక్కయఁ బంధువులయొక్కయు పోష్యములో నుండక స్వేచ్ఛావిహారిణులై కామభోగాన క్తలై యుండి రనియు, అట్లుండుట పాపముగాఁ దలంచఁబడుచుండలేదనియు, అట్టి విషయము నుత్తరకురుభూములం దుండెననియు, తనతండ్రి యెదుటనే తనతల్లిని గోనిపోవు బ్రాహ్మణుని ఊద్రాలక ఋషిపుత్రుఁ డయిన శ్వేతకేతువు కన్నులారఁ గాంచి నాటినుండి యాదురాచారములు పోషనటులు శపించి శాసించెనని పాఁడుమహారాజు కుంతీదేవిగారి నీ క్రింది శ్లోకములలోఁ జెప్పెను:

అథాత్వియం ప్రయ్యయి గర్భవర్తియం నిసోధ మే
పురాణం ఋషిధర్మవర్తియం గర్భవర్తియం ర్మకర్మభిః
అపాన్యతాః కిం పుతా స్త్రీయ ఆసావే కరావచే!
కామచారవిహారిణ్యః స్వతంత్ర చ్ఛానహాసే!
తాసాంవ్యవృతమాణాశాం కామరా త్సుధా! సతీత్
సభోక్తభూ వ్యవహాశా! పశిధర్మ్య పురాధవతో
తం వైక ధర్మం హరాణాం తిర్యగ్గోనిగతాః ప్రజాః
అద్య పృథువిధియంతే కామక్రొధవికర్మతాః,
ప్రమాణదృష్టే ధర్మోద్ధయం పూజ్యతే చ మూర్ఖాభిః
ఉత్తరేషు చ రంభాః! నమ వ్యవ్యాధిపూజ్యతే,
స్త్రీణా వనుగ్రహాకరః పశిధర్మ్య సహభక్తః
అస్మిం హై లోకేన చిరా న్మర్యాదేయం కురుస్యిం
స్థాపితా ఊన యస్యాచ్చ రస్యేవి సురతః శ్రుణు
బధూ పోక్షాలకో వామ మహర్షి రితి చః శ్రుతిమః
శ్వేతకేతురితి ఖ్యాతః పుత్ర ప్రస్యాభవ మృణా,
సుర్యాదేయంకృతా తేన ధర్మ్యాదై శ్వేతకేతుర

కోపాత్మములవలె! యిట్లం తం నిబోధ మే
 శ్వేతశివోః కిల పురా నమకుం మాతరం పితరః
 బ్రాహ్మ తాహ్మణి పాదో గచ్ఛాన ఇతి చా బ్రవీత్
 ఋషి పుత్ర స్తతః కోపం చకా రామద్వచోదితః
 మారితం తాం రిభా దృష్ట్య నియమానాం బలాదివ
 శ్రుద్ధం తం తు పితా దృష్ట్య శ్వేతశివో రుహవ పా
 మాతాతః! కోపం కాశీ స్త్వం ఈశ్వర్య స్సవాతనః!
 ఆనాపుతా హి సత్యేహం వగ్ధానా మంగనా భువి
 యథా గావః స్థితా ప్రాతః! స్వేస్వే వర్తే రథా ప్రభా
 ఋషి పుత్రో తతం ధర్మం శ్వేతశివో ర్మచక్ష మే
 చకార చైవమర్యాదా విమాం శ్రీభ్రంసయో రితి."

ప్రాచీన కాలమునందలి యిట్టి దురాచార
 ముల మనస్సులం దుంచుకొని మన్వాదులు
 తెలిసి కొంతయుఁ దెలియక కొంతయు నూహ
 లపై నూహల నల్లి యేమేమో వ్రాసిరి. ఏమైన
 సాంకర్యమున్నచోఁ బైనుదాహరించినవానిం
 యా సాంకర్యము సమస్తవర్ణములకుం
 బట్టును. అదియునుగాక యీ వర్ణసాంకర్య
 యంతము వర్ణధర్మము లేర్పడుటకు ముం
 దెన్నచోఁ జరిగినదియై యుండవలయును.
 ఉత్తరకురుభూములు, ఉత్తరమద్రభూములలో
 సత్పరిపాలన ముండెననియు, ఉత్తరకురుభూ
 ములు దేవతాస్థానములుగ నుండి మనుష్య
 మాత్రులకు జయింప సాధ్యము గాక యుండె
 ననియు నైతరేయ బ్రాహ్మణములోని యీ
 క్రింది వాక్యములవలన బోధపడెగఁదు.

"యదా బ్రాహ్మణ ఉత్తరమర్యాదా విదేహం అథా
 త్త్వం ఉపా ఏవ పృథ్వ్యై రాజా స్యా స్పీవావతి తవ
 తాం స్యావతి సహోపావ వర్షే స్సాత్మహవ్యో
 నాత్మేత్రిం చై తకో వై తకో వక్త్రో కేతు మర్హ
 త్రుక్సోమే ఏవ ఇహం చకా ఇతి."

ఉత్తరకురుభూములు, ఉత్తరమద్రభూము
 లు నైరాజ్యములుగ నుండెననియు, నయ్యది

హిమాలయమునకు దూరముగా నుత్తరభాగ
 మున నుండెననియు నైతరేయ బ్రాహ్మణము
 లోని యీ క్రిందిభాగములవలన దెలియు
 చున్నది.

"దక్షాత్ ఏదస్యా చుడిచ్ఛాం నః యేతే చ
 పతేణ హిమవంతిష్ఠ బసపదాః ఉత్తరమర్యాదా ఉత్తర
 మద్రా ఇతి పైరాజ్యాయా ఏవ తే లభిషిష్యంతే."

ఎన్నచోఁ పైయుత్తరకురుభూములనుండి
 కురుపాంచాలురు వసులతోడను ఉక్తిన
 దులతోడను గంగాతీరమునకు వచ్చి రాజ్య
 మును స్థాపించి రాజులను విరుదములను గాంచి
 రని యైతరేయ బ్రాహ్మణములోనిః—

"యే యే చ కురుపాంచాలావాం రాజాః స వసో
 విహరానాం రాజ్యా దైత తే లభిషిష్యంతే, రాతే
 శ్వేవావ అభిషిక్తావ అభక్షతా."

అను వాక్యములవలన బోధపడుచున్నది
 ఇత మనము వీరికిని శాత్యులకు లిచ్చనీతికు
 న్నైనంబంధముగలదో వానింగూడఁ దెలిసి
 కొనవలయును. పరార్థచక్రవర్తియైన చంద్ర
 గుప్తుని మగధసంహాసనముపైఁ గూరుదుండఁ
 బెట్టిన విష్ణుగుప్తుడను చాణక్యుడు వ్రాసిన
 యర్థశాస్త్రమునందుః—

"లిచ్చిరికా వృతీకా మల్లకా పచ్చకా కపర ము
 పాంచాలాదయో రాజశ్రోతవీరినః"

అని చెప్పియున్నాడు. పై చెప్పబడిన
 కులములు తమ్ము దాము కరిపాఠించుకొను
 చిన్నసంఘములుగా నుండి రాజశ్రేణి విరుద
 ముతో మెచ్చుచున్నవని తాత్పర్యము. అనఁగా
 నీ సంఘములోఁ జేరిన ప్రతిసభ్యునకు రాజును
 విరుదము కలదనుట. కనుకనే వీరు శత్రుయు
 లుగాఁ బరిగ్రహింపఁబడుచుండిరి. ఈ సంఘముల

వారు భిన్నకాలములందు భిన్నమతములవలంబించిరి. వీరిలో వీరికి స్వర్గాలు మతభేదములచేత జెరిగినవి. కొందఱు వైదికమతమును, కొందఱు వైవశాక్తీయాదిమతములను, మరి కొందఱు వైశవాధ్యమతములను, ఈమతములవారే యిటీవలకాలమున వైష్ణవమతములను, వైదికమతములనవలంబించియూహామతములనధమావస్థనుండి యుత్తమావస్థకుఁ దెచ్చి దేశముయొక్కయు, సంఘములయొక్కయుఁ

బురోభివృద్ధికిని, నాగరికతాభివృద్ధికిని, రసజ్ఞతాభివృద్ధికిని నెంతోతోడ్పడిరి. సంఘములలో సరస్వరస్వరలవలన తత్త్వజ్ఞాన బలపడి శాఖాపశాఖలతో విస్తరించినది. మనము వీని తత్త్వమునతయు నహనబుద్ధిగలిగి గ్రహించినఁగాని వారికివారికి నుండుభేదములనెంత దాయ చరిత్రములు బోధపడవు. వానిని దెలిసికొన్నఁగాని మనలో మన కైకమత్యము కలుగఁజాలదు.

కా క మ్మ

మనచూటిక్యం నరసింహరావు గారు, పి. ఏ., (సాహితీవహితసభ్యుడు)

వరలక్ష్మి మాటలు వరహాల మూట
కన్నతల్లి చూపు కనకాల మొలుపు
బుల్లెమ్మ నిలువెల్ల బంగారు కొండ
బువ్వనూ తినవమ్మ బాజ్జ నెంతాను!
మామయ్య తెస్తాడు మల్లె మొగ్గలు
అత్తయ్య తెస్తుంది ముత్యాల పెరు
శాబాయి తెస్తాడు బంతి పువ్వులు
పట్టుకుమ్మా తెల్ల పట్టుకో వచ్చు.
కాకమ్మ, కాకమ్మ, గుంటేసి చెప్ప!
వరలక్ష్మి మామయ్య వస్తాడ రాడ
తెల్లటి పరికిణ తెస్తాడ లేడ?

అక్కయ్యోగూడ నేనాడు కొంటా,
కాకమ్మ కాళ్ళకు గజ్జ గట్టిస్తా.
గజ్జ ఘుల్లుమనగ గంటేసి చెప్ప,
కాకమ్మ నీబిడ్డ కున్న పోయిస్తా!
కాలెత్తి ఘుల్లున గంకొక్క తెయ్యి!
వరహాల గంతునీ వొక్కటి వేస్తే
ఘుల్లున నీవొక్క గంకూను వేస్తే
వరలక్ష్మి మోమున వెన్నెలా గాయు
మెల్లగా నవ్వితే ముత్యాలు గారు
కలకల నవ్వితే కంపులు జారు
పకపక నవ్వితే పగడాల తీరు.

* * * *

చాలకే కాకిని తోడుగా నేను
గంకూకు వంతుగా గంతు వేస్తాను;
కాళ్ళను గజెలు ఘుల్లు మంటాయి
అమ్మకు వల్లంతా ఝల్లు మంటుంది.

* * * *

నూవూరు నుండినూ మామయ్య వస్తే
తెల్లటి పరికిణ నే కట్టుకొంటా.

సు శీ లా రూ ప ను లు

పాఠనంది జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

కువచుకు గూపసి (సుకీల ఒరివ; చిన్నపీల్ల (సుకీల వెల్లెయ) శిశుమరుచున్న ఒక ద్వీప స్తంభం;
సుకీల అన్నభార్య; విభవ) తాతమ్మ (సుకీల తల్లికల్లి) దాని గోపురము.

[గదిలో ఒకవూల తాతమ్మ ఒక ఎత్తైన వక్రీలో నిద్రపోవుచున్నది. సుకీల కువచుల ప్రవేశము]

అంకము ౧

కువచుకు:— రూపసి వ్రాసిన: ఉత్తరము చదివి వినిపిస్తాను. విను. “నన్ను కలియాలని బయలుదేరి రావద్దు. నీ వేగదిలో సాయంకాలమువేళ మామూలుగా ఉంటూ అక్కడనే ఉండు:— ఆల్పగైతే నేను రావడం చుట్టం వచ్చిఉంటుండదు. నీవద్దకు రావడానికి ఎక్కిన పడవను దిగి దిగడములో ఈ ఉత్తరము వ్రాస్తున్నాను. ఇక్కడ అంతా నమ్మిదిగాను చూపుకొంటున్నా ఉన్నది; కాని గోష్టు మాత్రము వర్షపు నీటితోనింసియున్నది. పీలోగిట్ల నామరదలు సుకీల నాకొరకు క్కరి ఒక యేర్పాటుచేసిందో, ఆ యింటి ఉద్యానవనములో ఒక కొవను ఉన్న ఒంటి స్తంభ గోపురములు నాకు అగుపడేనరికి సూర్యుడు బహుళ అస్తమిస్తాడు.”

సుకీల:— (చప్పట్లు కొట్టుతూ) ఆ! గో సూర్యుడు అస్తమిస్తున్నాడే! గూడు, చూడు..... అందుచేత ఆమె చాలాదగ్గరికి వచ్చి యంపవలెను..... నేను మాత్రమే.....

కువచుకు:— [అగమని చేతితో సంభాషించి, ఉత్తరమును కడతేగా చదవసాగెను] “కుదనా, నిన్నెకమారే చూచాను. అదెప్పుడో జ్ఞాపకమున్నదా! నా వివాహము గడలిడలలో— నా వివాహమా! చాలు..... ఎవరూ పిలవకపోయినా వచ్చి, అందరూ కోరే సౌఖ్యమును తొలగింపజేసే అతిథిని ఎవరూ ఆ వివాహసమయములో చూడము. ఆ ఒక్కమారే నిన్ను చూచాను. చూచి మూడేండ్లైనది. అయినప్పటికీ చిన్నప్పటి నుండి ఒక్క ఉద్యానంలో నిద్రభోతా కలిసి మెలిసి ఉండేవారు ఎంత చనువుతో ఒకరి దగ్గరికి ఒకరు పోగలరో, అంత చనువుగా నీ వద్దకు నేను వస్తున్నాను...

సుకీల:— (ప్రక్కకు తిరిగిచూచి) ఆహా! తాతమ్మ ఇంకా నిద్రభోతా ఉన్నదే! రూపసిరాగానే తాతమ్మను లేపుదామా?...

కువచుకు:— లేవమనే ఆమె చెప్పింది... సుకీల:— (తాతమ్మవైపు చూస్తూ) తెల్లనిజుత్తులోనుండి కండ్లు కవబడవు.....ఈ రాత్రి కులాసాగా ఉన్నట్లు కనబడదు..... ఒక్కమారామను ముద్దాడవలెనని ఉన్నది.

మదనుడు:— బాగ్గుత్త. ఇంత వేగిర
ముగా లేవకు. [తీగి చదవసాగెను.] “సిద్ధగి
రికి వస్తున్నాను; నీవు నన్ను మహ్యద్భావము
తోనే పలకరిస్తావని నాకు తెలుసును... కొంచె
మే మనము మాట్లాడేము. కొంచెమైనా,
ఇతరులు మాట్లాడే మాటల వంటివి కావు
మనమాటలు”.....

సుశీల:— అంతకొందరగా చదవవద్దు.

మదనుడు:— “అంతేకాదు. సుశీలను
కొగలించుకోవలెనని ఉన్నది.....నిన్నామె
ప్రేమించడముచేతను, నీవామెను ప్రేమించ
డముచేతను నేను ఒకటి ఊహిస్తున్నాను.
ఆమె మంచి మనిషి, మందరి కావలసి ఉం
టుంది. నీకంటే ఎక్కువగా ఆమెను నేను
ప్రేమిస్తానని ఆనుకొంటున్నాను. ఎందుచేత
నంటే, ఎక్కువ ప్రేమను చూపుట నాకు తెలు
సును. నాకు సౌఖ్యము లేకపోయిందిగా...
నాకు కష్టము వచ్చినందుకు ఇష్టము సంతో
షిస్తున్నాను; దుఃఖమువల్ల నాకు ప్రాప్తిం
నర్హమును నీకు పంచిపెట్టగలను. నాకు ప్రాప్తి
చినది మన ముగ్ధిరికి పరిపడవచ్చునని నే నప్పు
డప్పుడు తలస్తూవుంటాను. దురదృష్టము వలన
లను బాధించడానికి ఏమీ హక్కు లేదనినీ,
ఇకముందు మనదేవితమంతా కొత్తగా ఉండ
వచ్చుననినీ, నేను తలస్తున్నాను. అనందము
కొరకు మనము ప్రయత్నింతాము. మనలను,
మన పరివరములను సౌందర్యముతో నింపి,
దుఃఖమునకు ఎట్టి అవకాశమూ లేకుండా
ఉండేట్లు చేదాము. అప్పటికే అది బలత్కా
రముగా దారిచేసికొని రాగలిగితే, మనలను

చేరే లోపల అదికూడా సౌందర్యముతో
నిండేట్లు పరిణమించును.”

[తలుపు తెరుచుకొని చిన్నపిల్ల ప్రవేశించును]

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, దొరికిందే
తాళంచెవి, దొరికిందే.

మదనుడు:— ఏమిచెవి?

సుశీల:— గోపురద్వారం తాళంచెవి.

మదనుడు:— పోయిందనుకొన్నామే...

సుశీల:— మరొకటి చేయించాను.

మదనుడు:— అదికూడా పోతే ఎంత
బాగుంటుంది!

సుశీల:— [తాళంచెవి ఇటు అటు త్రిప్పి
చూచి] ఎంత పెద్దచెవి.....పోయిన దాని
వలె లేదే.....

చిన్నపిల్ల:— చిన్నక్కా! తాళంతో
ఈచెవి నరికడుతుందోలేదో అని వాళ్లు పరీక్ష
చేసి చూచినపుడు నేనక్కడ ఉన్నాను.
తాళం వేసి తీసి మూడుమాల్లు చూచార
త్తున్నవట్టిపోయిన ఆచెవికంటే ఇదేబాగుంది
.....కడసారి మాత్రము తలుపు వేయడము
కష్టమైనది; పెద్దగాలివేసి, తలుపు వడ్డా
కాదు.....ఈరాత్రి గాలి హెచ్చుగా ఉంది.
గోపురముచుట్టూ ఎగురుతూ ఉన్న నముద్రపు
కాకులధ్వని విసబడిలేదు.....అవి ఇంకా
నిద్ర పోలేదు.

సుశీల:— నాకొరకవి. ఎదురు చూ
స్తూ; నన్ను చూచి చాలా రోజులైంది...
రేపు వెళ్తాను.

చిన్నపిల్ల:— నన్ను తీసికొని వెళ్ళవు.

సుశీల: — నీ విక్రమము వెంటనే వరుంటే
అలాగే తీసికొని వెళ్తాను. నీకొరకు చాడి కని
పెట్టుకొని ఉన్నది... [ఉన్న పిల్ల పెల్లినది.]
అమె చక్కనిదేనా?...

మదనుడు: — ఎవరు?

సుశీల: — రూపసి.

మదనుడు: — ఆ. రూపసి.

సుశీల: — ఎవరివలె ఉంటుంది?

మదనుడు: — ఎవరివలె ఉండదు...

అమె సౌందర్యము వేరు. అంతే నేను చెప్ప
గలిగేది... ఎంతగాను, దివ్యముగాను ఉం
టుంది. ఎప్పుడూ ఒక్కలాగే ఉండదు; వేరు
వేరు రీతులు ఉంటూ ఉంటుందని చెప్పవచ్చు
నమ్మా... ఆ సౌందర్యమును అనురీతే అనం
దమునకు ఎట్టి అటంకమూ ఉండదని చెప్ప
వలెను...

సుశీల: — నేను చక్కనిదానను కానని
కు తెలుసును.

మదనుడు: — అమె ఇక్కడకు వచ్చిన
రువాత నీ వాలాగన భావించవు. అమె
మటు నమ్మదగినది, ఉపయోగం గలది
ఎవరూ చెప్పలేదు. సత్యం కానిదేదీ అమె
ఉన్నచోట ఉండలేదు.

సుశీల: — సత్యం కానిదేదీ అమె ఉన్న
చోట ఉండలేదు...

మదనుడు: — సుశీలా?

సుశీల: — మదనా?

మదనుడు: — మనము కలిసిఉండి నాల్గు
సంవత్సరము తైందికదా.

సుశీల: — ఈ వేసవి ఆఖరికి నాల్గో
సంవత్సరము పూర్తి అగుతుంది.

మదనుడు: — ఈ నాల్గుసంవత్సరములు
నాకో కలిసి ఎల్లప్పుడూ సాగనుగాను, మనో
హరముగాను, అనురాగముతోను ఉంటూ
ఉంటివి. నీ పెదవులను ప్రకాశింప జేయు
చుండే నీ ముద్దవత్స నీ ఆత్మను నింపి
యున్న ఆనందమును వ్యక్తపరుస్తూ ఉండెను...
ఈ నాల్గేండ్లలో ఎప్పుడైనా ఏకంట నీరు
ఒక్క-నదేమో చెప్పమా! ఎప్పుడైనా ఒక
వేళ రెండుబాట్లు బానిసదా, అందుకు కార
ణము నీ పెంపుడు చిలుక పారిపోయిందనో,
లేక తాతమ్మ కొంచము కోపముపడినదనో,
లేకపోలే నీవు పెంచుతూవున్న నన్నబాబులు
వాడిపోయినవనో అనికదా. అందుచేత ఆ
పిల్ల గూటికిరాగానే, నీ తాతమ్మ ముద్దిద
గానే, నీవు వత్సయా, పాడుతూ గదిలోనికి
పోగెత్తివచ్చి, బడినుడి ఇంటికివచ్చు చిన్న
పిల్లవలె ముద్దాడుతూ నా ఒడిలో అడుచుండే
దానవు. ఎందుకు ఇదంతా, మనము సుఖ
దాంపత్యము గడపుచుంటిమని చెప్పవచ్చును.
అలాగై నప్పటికి మనము ఉండవలసినంత
సన్నిహితులుగా ఉంటిమా అనేకంక అప్పు
డప్పుడు నా మనస్సున పొడముచుండెను.
నిన్ను అనుసరింప నాకు ఓర్పు లేకుండెనో లేక
నీవు అతివేగముతో ముందుకు పరుగెత్తి
పోవుచుంటివో నాకు తెలియదు. ఇప్పుడు
మాట్లాడుతూ ఉన్నట్లు ఎప్పుడైనా నీకు
నా మనస్సులో ఉన్నదంతా చెప్పవలె నని
ఉద్దేశించి మాట్లాడడము ప్రారంభించగానే,

నాకు అవగాహనకాని యేవో కారణముల చేత కాబోలు మరొకలోకమునుండి మాట్లాడునట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుంటివి..... ఈ సాయంకాల పెందుకు ఇంతస్పృటముగా ఈ భావము నాకు ఉదయించవలెనో నాకు తెలియదు.

రూపసిమాట నాకు బాగా జ్ఞప్తిని ఉండుటచేతనా? ఆమె వ్రాసిన ఉత్తరమువల్ల ఆమె వచ్చినదన్న వార్తవల్ల మన ఆత్మప్రవాహమునకుండే అడ్డు కొట్టుకోబోయినదా? మనము పరస్పరమూ చూపగలే ప్రేమనంతా చూపిపామా అని తోస్తున్నది. ఆమె ఇక్కడికి వచ్చినతరువాత అధికముగా మనము ఒకరిపై ఒకరు ప్రేమ జూపగలము. మన ప్రేమలో మార్పు, ఒకవిధమైన గాంధీర్యము, రావచ్చును— ఆ సంగతి నీకుకూడా తెలుస్తుందికదా...

సుశీల:— ఆలాగలే నీవు ఆమెపై అనురాగము కల్గిఉండు. నేను వెల్లిచోతాను...

మదనుడు:— సుశీల!

సుశీల:— నాకేమీ అర్థముకాలేదు.

మదనుడు:— నీ కర్థము కాకేమి సుశీలా? తెలియలేదని నీవు అన్నా నీకు తెలుస్తుందని నాకు తోచబట్టి, నీతో ఈ సంగతులగురించి మాట్లాడుతున్నాను. నీ హృదయముయొక్క లోతును ఎప్పుడూ అందనీయవు పడేకదా, దానిని కప్పిపెట్టిఉంచుట నీకు చాలాసరదా... అదే, ఎందుకు నీకు నున్నావు? సుశీలా, నిన్నేమీ అనలేదే...

సుశీల:— నేను ఏడ్వలేదు. ఎందుకేడ్వవలెను?

మదనుడు:— చూడు, నీవెదవు లెట్లు వణుకుచున్నవో, చూడు.....

సుశీల:— నా అలోచనల నన్నువిడిచి చాలా దూరమున ఉన్నవి... ఆమెకు సౌఖ్యము లేదన్నమాట నిజమేనా?

మదనుడు:— అవును నీ అన్నవల్ల ఆమెకు సౌఖ్యము లేకుండెను.

సుశీల:— బహుశః, ఆమె అందుకు తగియుండిలేదు కాబోలు...

మదనుడు:— అబబ, దుఃఖముపాలు అగుటకు తగియుంటుందని నేను అనుకోను.

సుశీల:—నా అన్న ఏమిటి చేసేవాడ?

మదనుడు:— నీతో చెప్పవద్దని ఆమె నన్ను బ్రతిమాలుకొన్నది.

సుశీల:— మీ రిద్దరూ ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములను వ్రాసుకొంటూ ఉంటారా?

మదనుడు:— అప్పుడప్పుడు.

సుశీల:— నీ వెప్పుడూ చెప్పలేదే.

మదనుడు:— నీ కెన్నోమాట్లు చేసెను. కాని నీకు చూడాలని లేకుండెను.

సుశీల:— నాకు జ్ఞాపకమే లేదు.

మదనుడు:— నాకుమాత్రము బాగా జ్ఞప్తిలో ఉన్నది.

సుశీల:— ఆఖరిమారు ఆమెను ఎక్కడ చూశావు?

మదనుడు:— ఒక్కమారే చూచాక చెప్పేనుకానూ. నీ అన్నయ్యగింటి ఉద్వా

ములో చూచాను. మాచుట్టూ నిద్రించి నమోపించి, అతనినికూడా ఆలాగే ముద్దాడును.] హరి, నీవో.....

సుశీల:— సాయంకాలమప్పుడా?

మదనుడు:— ఆ!

సుశీల:— ఆమె యేమి చెప్పింది?

మదనుడు:— మేము మాట్లాడినవి చాలా తక్కువ. కాని మా ఇద్దరి జీవితములకు ఒకే అదర్శము ఉన్నట్లు మేము పోల్చుకోగలిగేము.

సుశీల:— ముద్దాడుకొన్నారా?

మదనుడు:— ఎప్పుడు?

సుశీల:— ఆసాయంకాలము.

మదనుడు:— అవును. నేను వెళ్లిపోయాను.

సుశీల:— ఆ! ఆలాగా!

మదనుడు:— సుశీలా! ఆమె కొద్ది కొద్దిలే మనతో కలిసి ఉంటుందని అనుకొన్నాను.

సుశీల:— ఆలాగుకాదు. ఆలాగుకాదు; ఆమె ఇక్కడ ఉండాలనే నాకోరిక..... బయట చచ్చడు] అదిగో, అంగణములో లాంతరు వెలుతురు.

[నిశ్శబ్దము. విధిద్వారం తలుపు తెరిచారు. రూపసి ప్రవేశించును. ఒక్కమాటైనా అడకుండా దగ్గరగా వచ్చి, సుశీలను తేలిపారాస్తూ, నిలుచుండెను.]

మదనుడు:— ఏమీ! ముద్దాడుకోరా?

రూపసి:— తప్పకుండా. [సుశీల అధరములను నొక్కి ముద్దుపెట్టుకొని, మదనుని

నమోపించి, అతనినికూడా ఆలాగే ముద్దాడును.] హరి, నీవో.....
సుశీల:— నేను తాతమ్మను లేపాలి.
రూపసి:— (తాతమ్మను చూస్తూ) ఏమి గాఢముగా నిద్రబోతున్నది!

మదనుడు:— గంటలకొద్ది ప్రతిరోజూ ఈలాగే నిద్రబోతుంది..... ఆమె చేతులకు వాతము తగిలింది..... దగ్గరగా వెళ్లుదూ; ఈరాత్రి చూడాలని ఆసన్నది.

రూపసి:— [తాతమ్మ చెయ్యిమీద చెయ్యివేసి, మెల్లగా పంగి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:— (తెలివి తెచ్చుకొని) సుశీల! (కళ్లు తెరిచి చూచి) ఆ, నీవెవరు?

రూపసి:— రూపసిని.....

తాతమ్మ:— అబ్బో, తులుక్కుపడ్డాను.

రూపసి:— ముద్దివ్వలూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— నీకు తాతమ్మనా నేను? బాగా కనబడలేదు నీవెవరో... నీవెవరే ఎవరు వారు?

సుశీల:— (ముందుకు వచ్చి) నేను, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:— ఆ! నీవా, సుశీలవా... నీవు అగుపడ్డావు కావు..... దీపము కొంచము దగ్గరగా తెమ్మో పిల్లా.....

[సుశీల దీపము తెచ్చింది. వెలుతురు రూపసిపై పడగానే, రూపసిని చూచి]..... ఓహో, నీవు రూపసివే!.....

రూపసి:— ముద్దివ్వలూ, తాతమ్మా!

తాతమ్మ:— అబ్బో నద్ద. ఈరాత్రి నన్ను ముద్దు పెట్టుకోనవద్దు. మామూలు

కంటె బాధ ఎక్కువగా ఉంది. ఆయానము ఎక్కువ కాకుండా నన్ను ముద్దు పెట్టుకొన గలిగేది ఒక్క సుశీలే.

రూపసి:— నా కది నేర్పుకోవాలని ఉన్నది. ఆయానము ఎక్కువ కాకుండా ఉండేట్లు ముట్టుకోవడము ఏలాగో నాకు నేర్పుకోవాలని ఉంది.....

తాతమ్మ:— సుశీలా, తిరిగి నిద్రరాక ముందే ఒక్కముద్దుపెట్టుకొని దీపము దూరంగా తీసుకోపో. ఒక చిత్తమైన కలలో తెలివి వచ్చింది.

సుశీల:— (దీపము తీసుకోపోతూ) తప్ప పట్టుకోకుమీ. ఆమెకు ఆయానము అధికముగా ఉంటుంది.

రూపసి:— తప్పకేముంది ఇప్పుడు, సుశీల? ఏదో జాగ్రత్తయింది..... ఏమిటిది నేల మీద పడ్డది? (తీసిచూచి) ఏమిచిత్తంగా ఉంది ఈతాళం చెవి!

సుశీల:— నాగోపురద్వారం తాళం చెవి ఇది. దానిలో తాళం తీసిచూస్తే ఏమి కనబడుతుందో నీకు తెలియదు.

రూపసి:— ఎంత చిత్తంగా ఉంది. ఎంత బయటగా ఉంది..... నే నొక బంగారం తాళం చెవిని తెచ్చాను. నీవు చూచుగాని..... చెవి కంటె చిత్తమైన వస్తువు మరేదిన్నీ లేదు సుమా; అది తెలిచిచూచేదేమిటో తెలియ నంతవరకు, దానంతటిత్రమైంది మరొకటి లేదు.

సుశీల:— కేపు తెలుస్తుంది నీకు..... నీవు వస్తున్నప్పుడు నీకు అగుపడే ఉంటుంది;

నీ ఇంటి ఉద్యానము చివరికి పాడవుతూ పాడవుతూ ఉన్న గోపురము నీకు కనబడదా?

రూపసి:— ఆ, చూచాను. ఆకాశము నకు తగులుతున్నదా అన్నట్లు అగుపడ్డది. తిరిగి మైపోతున్నదే. దాని గోడల పగుళ్లలోనుండి వక్షత్రములు కనబడినవి.

సుశీల:— అదే. ఆ, అదే నాగోపురము... పూర్వ మొకప్పుడు పడవలకు దారి జూపే దీపస్తంభం అది. దానిమీదికి ఇప్పుడు ఎవరు వెళ్లరు. చాలాసేపు చుట్టూ తిరుగుతూ మెట్లు దాకినంపా పోవలెను. దాని ద్వారం తలుపుతీసే తాళంచెవి నాకు దొరికింది. కాని ఆ వెంటనే పోయింది... మరొకటి చేయి చాను; నే నొక్కర్తినే అక్కడికి వెళ్తున్నా ఉంటాను. అప్పుడప్పుడు చిన్నపిల్లను కొని వెళ్తాను. మదనుకు ఒక్కమూరే వెళ్లేడు. తలతిరిగిందట. ఆబ్యా చాలాఎత్తు నీవు చూచు గాని. ఎదుట నముద్రము. దాని గోడలచుట్టూ నురగపడుతూనే ఉంటుంది. నముద్రపు పక్షి అన్నీ గోడల నందులలో గూళ్లుకట్టుకొని ఉంటవి నన్ను పోల్చి, అవన్నీ ఆరుస్తవి. వేళ కొలది గువ్వపిట్టలు ఉన్నవి. వాటిని పారి దోలాలని చాలా ప్రయత్నములు చేశారు. గాని అవి పోవు... ఆయానముగా ఉందా ఏమిటి?

రూపసి:— కొంచము ఆయానముగానే ఉంది సుశీలా. చాలాదూర ప్రయాణం చేశాను గదా...

సుశీల:— అవును అవును... కేవలం దికి వెళ్తాము; అంతకాకుండా ఈ రాత్రి విశేషముగా గాలి నీస్తున్నది. [నిశ్శబ్దము]

మదనుడు:—ఏమిటాచిత్రం? రూపి! నీతో చెప్పవలసిన దెంతో ఉంది... ఆరంభించగానే మొదటి కొన్ని నిమిషములవరకూ అంతా మానమే (నిశ్శబ్దమే). ఎందుకోనమో మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నామా అన్నట్లు నాకు తోస్తూఉంటుంది.

రూపి:— ఆ నిశ్శబ్దమే * మాట్లాడాలని మనము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము.....

మదనుడు:—వీ కేమిటి చెప్పతున్నది ఆ నిశ్శబ్దము?

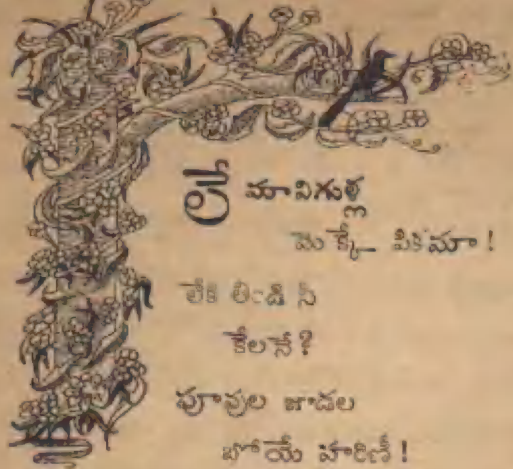
రూపి:— అదిచెప్పుకూ ఉన్నదంతా మళ్లీ నేను చెప్పగలిగితే అది వాస్తవమైన నిశ్శబ్దమేకాదు ... కొన్ని మాటలనే, దక్కగా అర్థముకానిమాటలనే - ఎవరైనా సరే అనుకోనే మాటలనే- మనము మాట్లాడికొన్నాము. అయినప్పటికీ మనకు ఒకవిధమైన మనశ్శాంతి కలిగిందికాదా! ఆమాటలకు విండిన అర్థము మనకు స్ఫురించినట్లు మనకు తెలిసింది కాదా! బాగా విచయము లేనివారు కలుసుకొన్నప్పుడు అనుకోనే ముఖావన చూటలే మనమూ అనుకొన్నాము; కాని మన ముగ్ధురి హృదయములలోను ఉప్పొంగిన భావములన్నీంటినీ ఎవడు వ్యక్తకరించి చెప్పగలడు? అట్టి మాటలలోని ఏ ఒక్కమాట ద్వారానైనా ముందు రానున్నదంతా నిశ్చితము కాలేదని ఎవడైనా చెప్పగలడా?... ఈ నిశ్శబ్దము నాకోక సంగతిని విశదపరిచినది. సుఖీలను నా డెల్లెలిగా చూసుకొంటూ ఆమెపై ప్రేమ కలిగి పెట్టిపెట్టగానే నా ఆత్మద్వారా

నాకు ఆలాగు ఒకధ్వని విసబడ్డది. అంతెందుకు — అధ్వని ఒక్కటే నాకు స్పష్టముగా వినబడ్డది..... [సుఖీలను దగ్గరగా తీసుకొని] సుఖీలా, ఎందుచేతనే ఎవరుండి లేవారు నిన్నింత అనురాగముతో ప్రేమిస్తారో నిన్ను ముద్దుపెట్టుకొంటే నీకంటెను ఎందుకు ఈ బాష్పబిందువులు వాటి అంతట అవే ఒలుకు చుండును? [వెదపులను నొక్కుతూ చాలా సేపు సుఖీలను ముద్దు పెట్టుకొని] మదనా, నిన్నుకూడా. [మదనునికూడా ఆలాగే ముద్దాడి] ఈ ముద్దుకొరకే కాబోలు మనమందరము కనిపెట్టుకొని ఉన్నాము. ఈరాత్రి మనము సాదించే మానమునకు ఈ ముద్దే తగిన ముద్ర.

(నిష్క్రమించును.)

(నిశ్శబ్దము ఆంటే ఏమిటి అని చిర్చచేయవచ్చును. రూపియొక్క మాటలను దాగ్రస్తగా పరిశీలించుచో నిశ్శబ్దము సాధారణార్థములో ఉపయోగించలేదని తెలుతుంది. కొంతవరకు మోసమునకు పల్కాయముగా ఈ మాటను ఉపయోగించివచ్చు తత్వవస్తువు. ఇంగ్లీషులోని Silence కు రూపి మాటగా వానిని నేను వాడివాను. కని ఆ ఇంగ్లీషు పదమునకు ఏమిటి సూచించబడలేదు? నేను పరిగాచెప్పలేను. మాట్లాడుతూ ఉన్న ఇద్దరికీనీ బాష్పమైన మరొకచేతపదార్థముగాదీపిని భావించి, అవ్యవగతమైయున్న దానిలో విడువబడ్డవాని కదలికలచేత వీరి ఆత్మలలోమాదా కదలికలుబట్టబడ్డవన్నవి భావంచేసేవాదా అని వాడు తోచుచున్నది. అట్టి సాధారణము ఇక్కడ ఉన్నదని నేను ఆలోచించి, నిశ్శబ్దమని నిర్ణయించేవాను. రూపి వచనల వలనను అూ ఉన్న భావములను వ్యక్తపరచలేమంటే ఉన్న అంశము నిశ్శబ్దమని నేనుపెట్టలేదని వాద్యభ్యాసము.)

* అంతముయొక్క అంతమున ఉన్న వ్యాఖ్యానము చూడవలెను.

అవస్థాభేదము

బసవరాజు అప్పారావు గారు, బి.యే.,

లే మావిగుళ్ల

మొక్కే పికమా!

లేక తిండి నీ

కేలనే?

పూవుల జాడల

భోయే హరినే!

ముళ్ళడొంక భో

నేటికే?

మరసదిజలముల

తూగే హంసీ!

మురికిగుంట జొర

నేలనే?

ఇంగిత మెరిగిన.

మనసా! నీ కి

యొగిలియోచన

యేటికే?

దోణి బిల్లాట

మాలే రాఘవరావు గారు

ఒక్క మధుమానయామినికొ టిక్క లేని
నిండు చెల్వంబు జగ మెల్లఁ బిండియారఁ
బోసినట్టుల దిశల విభాసింపంగ,
మందగామియై పవనుండు మందిరాంగ
ణములనుండు దనంబుల నవయఁజేయఁ,
దానంత పుడేహవై, తోపుచీర
పల్లెవా టొకవింత చెల్వం బొసంగ,
సురటిఁ జేబూని ననుడాయ, నిరుపు రమ్ము
నింటిచేరువ నున్నట్టి పంటకాల్వ
పైకత్తనలఁజేరి విక్రాంతిఁ గొనుడు;
నాటలాడంగ మదివేక్క యపుడునొడమ
నెదురుగదియంగఁగూర్చుండి, ముదముమీ
దోణిబిల్లాట నాడంగదొడరి, యందఁ [అ
గోరి నేసోడిపోవంగఁ, నెరడంబు
జేయుచు నినుము నాదుకోసింటఁ బోసి,
కంచుకవిము క్తమెయొప్పు గల్పిగుబ్బ
కవను వీవునమీవంగఁ గరములెట్టి

కన్నులనుమూసి, మెల్లనగదుముకొనుము,
గొంచుకొనిపోయిపోయి యాపంచ నెట మె
పారఁబోయింప, సందున్న పూరిపుడకఁ
బోవిడక జాగరూకతఁ బొదలి నేను
గుప్తముగ ప్రేళ్లనందున గుదురుపడువ, —
హస్తగత మైనయద్దాని నరయ కంత
నాటనాడిన నెలలైన కతిరయమున
దిరుగుదోడ్తచ్చి గిరగిరఁ ద్రిప్పి విడచి,
“దోణిబిల్లాట గొనితెత్తువేని నిన్ను
మెత్తు” వని నీవు వల్కు, “ఏమిత్తువబల!
కాలుంగదవకయే నీదుకాంక్షితంబుఁ [మ
జూపుడును జూడుమిదె”యంచు జూచనపు
మందహాసంబుతో “నీదుమాయలెల్ల
నెఱఁగియును మోనపోయితి, నీవు బిరె!
యింద్ర జాలికుడ”వటచు నెననుజేర్చి
ముచ్చునొసగి తీ నయ్యది ముగుడ! నేను
మరువనేర్తునె వేంబునములకేని?—

మాణిక్యము

(ఒక చిన్న కథ)

రాయనము నేంకటశివుడు గారు, యం ప యల్, టి.

త్రోవలు నన్ను గుఱించి వివరీతముగఁ జెప్ప
కొనిన నేమి? వారు పరిహసించినను
పొగడ్తలు పలికినను నాకొక్కటియే. నన్ను
గుఱించిన సంగతులన్నియు వారికిఁ దెలియవు.
కావున నా వ్యతిరేకముగ నావిషయమై యపో
హములు పడుచున్నారు.

వసంతకాలమున లేతమామిడిపిండెల
పూవాననలు నా కనుకొలుకుల నేల దుఃఖ
కొప్పములతో నింపవలయును? “ఇస్సీ, మనో
హర మెంతటి సిటికివాడు! అతనికి మల్లె
మొగ్గలనిన కెంతో భయము!” అని బాల
కులు సహితము నన్ను గేలిచేయఁజూచెదరు.
అంకఁ బెద్దవారలకు నా బ్రహ్మచర్యము కేవ
లతప్పుచర్య. ఎంతయో నియమముతో నే
కానిన దీక్ష వారు నిరర్థకమును ఛాందస
మును ననుకొనుచున్నారు. కానిండు. వారితో
నాకుఁ బని యేమి? పాతకోత్తములారా!
నాడిన్ననాటిసంగతి యొకటి మీకు వివి
షించెదను. దానిని బట్టి మీరు సత్యమును
గ్రహింతురుగాక!

మా ప్రయాణము

పరీక్షలో కలుపొంది, యద్యోగమునఁ
జీనఁగాని నేను వివాహమునంగితి తలపెట్టి
నని చిన్ననాడు నియమము పూనితిని. ఎట్లు

కేలకు నాయుద్దేశము నెఱవేటి పరీక్షలోఁ
దేటి, యద్యోగమును స్వీకరించితిని. అంత
నాకువచ్చిన వివాహపునంబంధములను గొన్ని
కన్నులారఁ జూచి మఱి కఠిణయముగా
గోరి, నామిత్రుఁడు నేనును ఒయనమైతిమి. ఆ
సంవత్సరమున వసంతకాలమున నెండలు
తీవ్రముగ నుండెను. ఒకటిపూటయం దధిక
ముగఁ బ్రయాణముచేసి, వేళకు భోజన సదు
పాయములు లేకపోవుటచేత, మే మిరువుర
మును దేహస్వాస్థ్యము తప్పి, యొకానొక
నాటియదయకాలమున నెకగ్రామము చేరి
తిమి. అది కుగ్రామము. మిత్రుఁడును నేనును
డప్పియుండుమి. ఊరిలో నడుగఁగా, ఒకచోట
మాకు బస చూపించిరి. ప్రయాణముతో
మేము బండిదిగి, ఎటులో దేహముల నా
యిటు కేర్చితిమి.

అది పూరిల్లు. ఐనను వానసాఖ్య మేటిఁ
గివవారు కట్టినట్టిదిగఁ దోచెను. ఇంట నెవ్వ
రును లేరు. యజమానుఁడు ఉద్యోగపు కార్య
ములమీఁద నెచటికో పోయి యుండెను.
స్త్రీలజడయైనను గానిపింపలేదు. మా
ప్రయాణములో భోజనవిచారణను గుఱించి
స్నేహితుఁడే క్రద్ధఁ బూనుచుండును. ఇపు
డారే వాయిల్లు నలుదిశలును బరికిలించి,

“ఈదినము మనకు హానివాసరమే!” అని,
తావత్రయము పంతులు మూడుగాడిర్చి
మొగమునఁ జల్లింపఁబడెనా యనునట్లుగ
మోము చిట్లించి, నేను బండుకొనియందు
చాఁచుమీఁదఁ దాను నట్ట గూలఁ బడెను.

కొంత సేవటికి కొనేటినుండి నీటిబిందె

వారు సిగ్గులుగరు. నేనపుడు మోమోటము
వదలి, “అమ్మాయీ! మేము మార్గస్థులము
మిక్కిలి యాఁకలితో నున్నాము. పాపము,
మీయింట నీవుతప్ప నెవరు నున్నట్టి
తోడదు. వంటచేయుమని నిన్ను గొధించు
తగదు. మాకుఁ గొంచెము బియ్యమును

బుజము మీఁదఁ బెట్టుకొని బాలయొకతె
వచ్చెను. ఆబాలికతో నేలెందు పద్దవారి
నెవరినైనఁ బలుకఁగించెద మనుకొంటిని కాని,
అట్టి వారెవ్వరును రాకేదు. పగలు పదిగడి
యల ప్రొద్దెక్కినది. కాని మట్టమధ్యాహ్న
మప్పటివలె సూర్యరశ్మి తీవ్రముగఁ తోచెను.
ఆఁకలి మమ్మిరువరను నీర్పి పిప్పిచేయు
చుండెను. మాటాడుటకై నను శక్తిలేక నామి
త్రుఁడుండెను. నేనును తోపిల్లియంటిని. చిక్కిన

పాత్రయును జూపించిన యెడల, వంటఁజే
కొనెదము” అని మరియాదకై నేనంటినేఁగిని,
విజముగాఁ గాలుకదగించుటకై నను మాకు
శక్తిలేకుండెను!

కాని సిగ్గువణఁచుకొని యాలలన, “ఆశ్రమ
మీకెందుకు? వంటయ గుచున్నది. మానాయ
వయు నిపుడె వచ్చెదరు. నీవుమే భోజనము
చేయవచ్చును.” అని పలుకఁగా, మా కా
మాట లమృతోపమానములయ్యెను. మేము

కోరకయే మాకాతిథ్య మీయనున్న యా
బాల, అన్నపూర్ణాదేవిని మాకు స్మరణకు
దెచ్చెను. కృతజ్ఞతను తెలుపుటకు మాటా
డుటకైన శక్తిలేక, కన్నుల యానందబాష్ప
ములను మలుగుమలుచుచు, నేవంత నేల
మెఱిగితిని, మిత్రుడు నేను నంత గాఢమును
ప్రియండు మునిగి పోతిమి.

వనలయింట బిందు

“అయ్యా! మిక్కిలి ప్రాద్దేశికమనిది. కాళ్లు
కడిగికోని భోజనమునకు రండు!” అను నెక
పురుషుని కింతస్వరము రెండు మూడు
సారులు నాకు వింటుంది, నిద్రనుండి లేచితిని.
“నేను వచ్చవలకును మీకు భోజనమేల
పెట్టలేదని మా యమ్మాయిమీఁద నేను
చెప్పితిని. లేండి.” యని గృహాధిపతి
భోజనశాలలోనికి మమ్ముఁ గొనిపోయెను.

అనాటి యదయభోజనపు వత్తాంతము
రాకంతగ జ్ఞప్తిలేదు. ఇంటియజమానుడు
భోజనసమయమున మాతో ననుచుండిన
మాటలు బావిలోఁ బడినవాని వెల్లగువలె
మీసములకు వినవచ్చుచుండెను. నిద్దరతో
ఁము కూర్చునునేభుఁచితిమి. కాని యన్న
వసము జకరమునఁ బ్రవేశించిన కొలఁదిని
నిద్దరమత్తు కొంత తగ్గెను. మేమెట్టులో
మెతుకులు నోటవేసికొని, తిరిగి చావడి
మీఁదికిఁ జేరితిమి. సాయంకాలమునందలి
మా రెండ గావఁబడువలకు మాకు నిద్దర
నుండి మెలఁకువ రాలేదు. అప్పుడు లేచి
కూడఁగా, గృహమేధి యత్యోగసంబంధపు
కార్యమందును, పుత్రిక రాత్రిభోజన ప్రయ
త్నమునను నుండిరి.

భోజన సమయమునకు మాకుఁ గన్నులు
విచ్చెను. అంతవఱకును, ఇంటియజమానుడు
“మీ దేయూరు? ఎనియేమి?” అను ప్రశ్న
ములు మమ్ముడుగలేదు. అడిగియుండినను
మాకు జ్ఞప్తిలేదు. స్థితిగతులు కొంత నన్న
గిల్గినను, ఆయన సాధుపురుషునివలె మాకగ
చడెను. కొలఁదికాలము క్రిందటనే వచ్చివి
యోగము సంభవించుటచేత, తనకి యేక
పుత్రికయే యాధారమని యాయన చెప్పి
నప్పుడు, మాకు విపాదముగలిగెను. తన గొడ
వలో మా సమాచారమడుగ మఱిచితినిని
యాయన వలకుఁగా, నా మిత్రుడు రామ
నాథము మాప్రయాణవృత్తాంతము సం
గ్రహముఁ జెప్పి, “అయ్యా! మా మనో
హరము పెండ్లిపయనములలో నిట్లు మాజవ
సత్త్వము లడిగిపోవుచున్నది. ఒకటి కుదీరిన
నెకటి కుదురకున్నది. చదువున్నఁ జక్కఁ
దనములేదనియు, సంకీర్తములేని సాందర్య
మేల యనియును, సందియములతో, దల్ల
డిల్లుచున్నాడు. ఈరని పెండ్లిసంగతి యింక
దేవునికిఁ దెలియునుగాని, నేను శీఘ్రమేయిలు
చేరనిచో మాట దక్కునట్లుతోడను” అని
యతఁడు చెప్పి వేసెను.

రామనాథము మంచివాడు. శాంత
మూర్తి. ఏమనిగానివేరనిచేయువాడుకాదు;
ఇతరులు చేసిన నోర్పువాడును గాడు. ఆ
రాత్రి నిద్రించుటకుఁ బూర్వము మేమిరువుర
మునుగలసి మాటాడుకొంటిమి. “మనో
హరమూ! పెండ్లివిషయమున నీ కింతటి గట్టి
పట్టు ఉండఁగూడదు. ఇంక

గడచిపోయినను, నీ కంటికింకను కాంత గానఁ బడుట కష్టము!" అని వినుగుచుఁ బలికెను.

మఱునాటి యదయమున రామనాథము మాటలు వినఁబడి, పడకనుండి దిగ్గన లేచితిని. ఒడలంతయు భారముగఁ దోచెను. కన్నులు మండుచుండెను. బండిచప్పుడు వినఁగనే రామ నాథము నామొద్దకు వచ్చి, "మనోహరమూ! నేను బోయివచ్చెదను నీ వీబడలికతోఁ బయ నము చేయఁగూడదు. పరులయింట నుభయు లమును నిలిచియుండుట భావ్యముగాదు. కాన నేను బోవుచున్నాను. నీకు నెమ్మది గలిగినతోడనే బయలుదేలుము" అని నాకు బోధించెను. అంత నేను, "నరేకాని, మనము వచ్చినపని పూర్తికాలేదే?" యని పలుకఁగా, ఎప్పుడు పోవుదునాయని యాతురతతో నపు డే బండిలోఁ గాలుపెట్టుచుండు నా నిత్రుఁడు "దానికేమిలే మనసు కుదిరినచో మను వెంత సేపు?" అనుచు బండి సాగించెను.

ఆదినమంతయు తీవ్రబ్వరమునన్నుఁ బీడించెను. ప్రాద్దేశికైన కొలఁదిన ఉష్ణమతికయిలెను. కాలుసేతులు పీచుకొనిపోవుచుండెను. దగ్గల నుండు స్నేహితుఁడుకూడ విడిచిపోయేనే యని నేను బరితపించితిని. ఎగటికంటె రాత్రి నాబాధ యధికమయ్యెను. అప్పుడప్పుడు కనులుతెరిచి చూచునపుడు, నాకుఁ గాను వట్టుచు గృహస్థుఁడును, పానీయమిచ్చుచు గుమార్తెయును, కలలోని బొమ్మలవలె గాన వచ్చుచుండిరి.

క్రమభ్రమ

ఒక పలుకురాత్రియు మార్తమే నన్ను చూచుకొనినను. నాకీరము నందలి జన

న త్రవ్వముల నదిగై మొదలంటఁ గొనిపోయెను. అన్నమనిన బొత్తిగ నితప్రలేకుండెను. పడక విడిచి రెండడుగులు వేయఁగనే కన్నులు గిర గిర తిరుగుచుండెను. ఆపరిస్థితులందు నాకా గృహస్థుఁడే దిక్కు. ఆయన సౌజన్య మింతింత యని చెప్పఁజాలను. "చుట్టమై చూడవచ్చి దయ్యమై పట్టుకొనె" నన్నట్టు, అతిథిగా నేతెంచి వారింజిడ నేను దినములకొలఁది నిలిచితిని నామీఁద నించుకయు నారేడు విసిరికొనఁడు. వలసిన యాషఢము లిచ్చు చును, ఇంపగు మాటలు చెప్పుచును, నైవము వలె నన్నాయన కాపాడెను. ఇంకను నధిక ముగ నాకు సాహాయ్యము చేయలేదనియే యాయన నెచ్చుకొనుచుండును.

ఇంక నాతని పుత్రికను గుఱించి మేల చెప్పఁగలను? జనకుని శాంతభావమంతయు ప్రేమావము దాల్చివచ్చెనా యనునట్లు నాబాల గానఁబడెను. అంతటి లేవయస్సున నట్టి వివేక సౌజన్యములను గలిగియుండు వాఁ చటఁ గలరు? కలిగియుఁ గలుగని నిపుణక తోనే యామె యిట్టిపనులు దిద్దకొనుచు, కోపము వినుప్ర ననునవి యెఱుంగకఁ అన, మనిన వాంఛ లేకుండు నాఃహ్వకుఁ దిరిగి యాహారమునందు రుచి గలుగఁజేయుటకై, లెక్కలేని చిన్నచిన్న పదనములు పచ్చడు లనుగల్పించుచుండును. నదయ హృదయ యగు నాకోమలి యుపచారములవలననే నేను దృఢి, తిరిగి, తప్పుటకుగలిగియుండు గ్రమమున శక్తి గలవాఁడనై తిని. బాలికలందు నైవర్తికముగ మాతృగుణములు దాగి యుండునను శాస్త్ర

వచనము నాకప్పుడు స్ఫురణకు వచ్చెను. ఈ మాణిక్యము మాణిక్యమేయని నేనపుడు గ్రహించఁ గలిగితిని

ఒకనాటి మధ్యాహ్నమునను నేను మంచముమీఁదఁ బండుకొని, నాస్థితిగతులను గుఱించి యిట్లు తలపోయి సాగితిని. "ఆహా! దైవసంఘటనము లెంత విచిత్రములు! ఒకకార్యార్థమై మిక్కిలితోఁ బయనముచేయుచు, మార్గమధ్యమున దేహస్వాస్థ్యము తప్పి పరులయింటఁ జేరితిని! ఇప్పుడు నాకీ గ్రామమే జన్మస్థల మయ్యెను! ఇంటివారు చిరకాలపు స్నేహితులైరి! కాని పరులయింట నీ లంకణములలోని మనుగుడు పులలో నామనుప్రసంగి మటుమాయమయ్యెనే!" యని, యిట్టి విడ్డూరమున కాశ్చర్యపడితిని.

పక్ష్యపు మెతుకు లొంటఁబట్టినకొలది, పూర్వపు వేగముతో నామనస్సు తిరుగఁ బోయెను. రామనాథము పెడలిపోవుచుఁ బలికెడలుకులు మఱల మఱల తలంపునకు నచ్చుచుండును. అతని వాక్కులే నిక్కువ మైనచో, ఇంకను ధాత నాకొఱకు పథుప్రసక్తి. పనేలేదు! కానిచో, చూచిచూచి లోపములతోనున్న యేబాలతో నేగట్టుకొనవలయును! ఇట్లు మనుప్రసంగతి నాలోచించిన కొలదిని తేవులేని యూహలకుఁ దావలమై నామనస్సు డస్సిపోవుచుండుటచేత, అది యెటులైన మఱచిపోవుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండును.

మాణిక్యము

మనస్సునకు వేటు వ్యాయామము లేక పోవుటచేత, అదినములలో నేను జాట్టునుండు

వస్తునముదాయమును బరిశీలించుటయందే ప్రొద్దు పుచ్చుచుంటిని. ఈ జగన్నాటకరంగమున నాకన్నుల కపుడు గోచరమగు పాత్రములు రెండే. వారు మాణిక్యము, అమెజనకుడును. పితాసుతల గుణావలోకనమే యపుడు నేనుమనస్సునకు ముఖ్యవిషయముగఁ గల్పించుకొని వినోదించుచుండును. జనకుని సౌదన్యాది గుణములు మాణిక్యమునందు ద్విగుణీకృతమై యొప్పుచుండును. కాని యాలలన యావలావణ్యాదులపోకడలుమాత్రమంతగ జనకునియాకృతియందుఁ బొడకట్టవు. మాణిక్యముమొక్క యావర్ణనముచేయునపుడొక సంగతి పరికింపవలయును. పదిమంది బాలికలనడుమనిలువఁబడినపుడు మాణిక్యము మొక్కయంద మంతగఁ గానవచ్చునదిగాదు. శరీరసౌకుమార్యమునందును, ముఖకాంతియందును, ఆకాంతనువించు మించుబోఁడులు పలువురు గానవచ్చెదరు. ఆచాన చక్కఁదనము చూచినతోడనే చూడఁకన్నుల మిటుమిట్లు గొల్పునట్టిది గాదు. అట్టి సుదతుల సౌందర్యమును గుర్తించుటయందు పురుషులు సామాన్యముగ మోసపోవుదురు. జ్ఞానముచే నుత్తేజితమగు నానుండఁచక్షువులను బరిశీలించు వారికిమాత్ర మా చెలువ చక్కఁదనము విస్పష్టమగును. సోగకన్నులనుండి సౌందర్యలహరి బయలు వెడలి మందగమనమున నాముదిత ముఖసీమయంతటను నాట్యము నల్లుచుండునటులఁ దోచును.

మాణిక్యముమొక్క యందము అకలిక విశాలనయనములందేగాక, పలుకు పలుకు

నందును, చేయ ప్రతికారమునందును బ్రతికేకృతమగుచుండును. ఆ ముద్దియ ముద్దు పల్లులు, నిర్మలినమును గరుణాపూరితమును నగు హృదయముమొక్క ప్రకీలించుములే. ఆ తోయ్యలితేనెపలుకులు దేహమనఃక్లేశములను దూరకృతముచేయుటకు సమర్థములు గా నుండును. ఆడుచుబాడుచు నాచేడియచేయు చిన్నిపనులు, గృహకృత్యములం దారి జేసినవారు చేయవారికంటె హృద్యములుగ నుండును. వానియందు లోపములున్నను, ఆ లోపములే వానికిఁ గ్రొత్తరుచులను గల్పించు నటు లుండును.

గ్రామ నివాసియగు మాణిక్యముయొక్క యాటపాటలు వినివదములును నేను గురూ హలముతోఁ గనివెట్టుచుండును. పనులన్నియు దానే చక్కఁబెట్టవలసి వచ్చినను, ఎప్పుడును వానిలోనే మునుఁగుచుఁ దేలుచునుండక, అప్పుడప్పు డాయవిడ విక్రాంతి గైకొనుచుండును. మధ్యాహ్న మాకోమలి కాటవిడుపు సమయము. అప్పు డాకాల పొరుగిండ్లకును, పొరుగింటి బాలికలు వీరింటికిని, రాకపోకలు నలుపుచుండును. ఆటలలో వీరు భరించు భూషణములు పెరటిలోని మల్లెమొగ్గలును, కోనేటిలోని చెంగలువపూవులును. మాణిక్యమీన గలను బిమ్మటను ధాల్పుచుండును. అపుడా మొలనాగ సోయగమునకుఁ గ్రొత్తవన్నె వచ్చినటు లుండును.

మనుప్రసంగతి మఱచిపోవలయు నని ప్రయత్నించు నామనమున కిట్లు మాణిక్యము రూపగుణావలోకనము మఱచి దానినే

జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. కాని యీమాట రామ నాథము నూటలనర్థము నా కనుభవమునకు వచ్చెను. నా మనస్సును వెతనొందించెడి నంది యము లింక వీరీనవి. పరిణయ ముపేర్చించి తినా నేను జేసికొనవలసినబాల లోకములో నుత్తర్యయ కలదు. ఆ కన్నీయ చేకూతనా, నా కిహలోకసౌఖ్యము. లేనిచో నేను గృహస్థ శ్రమమునకు వెలియమ్యెడను", అని నేను నిర్ధారణ చేసికొంటిని.

ఆబాల మొవతెయో పాకకులకుఁ దెలుప వలయునా?

మూవార

తరువాతి వృత్తాంతము త్వరితముగఁ జెప్పవచ్చును. నా యుద్దేశమును మెల్లఁగ మాణిక్యము జనకునితోఁ తెప్పిరిని. ప్రకమమున నాశ్చర్యనిమగ్నుఁడయ్యెను, నా నాలోచించి యామన దానికి సమ్మతించెను. ఆయనవలనఁ దనమివాహపువృత్తాంతమును విని యుండిన మాణిక్య మంత నాకంటటకుటమా నెను. ఇంక నొకటి రెండు దినములలోనే నేను బయలుదేలి స్వగ్రామమునకు మఱచి వచ్చితిని.

పట్టనమందలి వృత్తినంబంధమగువ్యాపారములలో నేనంతఁ దిరిగి ప్రవేశించి, జనులు జరుపుకొనుచుంటిని. ఇట్లు దినములు వారములును గడచిపోయెను. నేను ఉద్యోగస్థానమందలి కృత్యములలో గొట్టుమిట్టాడుచుండుటవలన మాణిక్యమునంగతి తలచుగఁ దలంచుటకుఁ గాని, పారిరువురి సేమ మరయుటకుఁగాని, నా కవకాశము లేకపోయెను. ఇటులుండఁగ నొకా

నొకదినమున నాకొకరుడు త్తరముకట్టి తెచ్చి
యిచ్చిరి. అది నేను విప్పిచూడఁగ నందిటు
లుండెను. —

చి. మనోహరమునకు, కలువలూరు.

నావెనుకటియు త్తరమునీ కిదివఱకే చేరి
యొందును. దైవమునకువలెనే నీకును మా
మీఁదఁ గరుణ తప్పినది. లేనియెడల నిది
వఱకే వచ్చియుండువు. అమ్మాయి గడియల
మీఁదనున్నది. కాని నిన్నుఁజూచినఁగాని
ప్రాణము విడిచిపోనట్టుగ నున్నది. ఒకసారి
వేగమే రావలెనని వేడుచున్నాను. ఇదే
నాకోరిక.

సంగీత్యము

ఈలేఖ 'రెండు పర్యాయములు నేను
జదివినను, దానియర్థము నాకు మొదట బోధ
పడలేదు. పొరఁబాటున నాకింకొకరి యత్తర
మిచ్చివని నేను తెప్పినను, లేఖ నాదేయని
యూతడు పలికెను. కలువలూరివానికిని నాకును
ట్టుక మెట్టిదని నేనచ్చెరు వఁదితిని. కాని
లేఖ గొనవచ్చినవాఁడు తెలిపిన మొకటి
రెండవవార్లనుబట్టి, వెనుకటి సమాచార
నింతయు నాకు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ప్రాణసమాన
యని నేను భావించిన మాగీత్యమును గుఱించి
యే యీలేఖ! ఆమె జనకుఁడే యిది వ్రాసి
ఁగెను! వ్యాధిగ్రస్తయగు మాగీత్యమును
నేనిట్టి సమయమున నందర్పింపరాదని యూ
హించి మాయిటనుండువారు మొదటి యత్త
రము నాకింటఁ బడనీయలేదని నాకిప్పుడు తెలిసి
కది. ఆహా! ఎంతటి మూర్ఖపుఁబని చేసిరి!
లేనిచో నేనిదివఱకే మాగీత్యమును జూచుట

కవకాశము గలిగిడిది. కాని యింక నాగు
చేయఁగూడదని యెంచి, వేగముగఁ బోవు
గుట్టపుబండి నెక్కి, శీఘ్రమే గవ్వస్థానముఁ
జేరితిని. సరస్సున వెనుక నెంతో కలకలమని
నెట్టకలువ లిప్పుడు ముఖములు ముడుచుకొని
నటు లున్నవి! వీధిలో నగడఁడువా రెవ్వరును
నన్నుఁ బలుకఁజొరకుంఁడిరి!

అప్పుడు నేను వాయువేగమున నిల్లు
సాచ్చితిని. "ఇప్పుడేలపోయెదరు?" అని యడ్డ
గించువారి మాటల సరకుగొనక నేను రోగి
మంచము దగ్గరకుఁ బోయి నిలిచితిని. తులసి
దళములతో జలబిందువులను మెల్లఁగ రోగి
గొంతులోఁ బోయుచున్న మాగీత్యము జన
కుఁ దప్పుడు నన్నుఁజూచి, "వచ్చితివా నాయ
నా!" యని కంటఁ దడిపెట్టి పలికెను. ప్రాణావ
సాన స్థితియందున్న మాగీత్య మప్పుడు, తన
పోగకన్నులు తెఱచి, నావైపునకు దృష్టి నగి
డించెను. విషజ్వర ప్రకోపమువలన దేహము
మిగుల శుష్కించియున్నను, చతుర్రలు
మాత్రము సహజపొందర్యముతో నింకను
వెలుంగుచుండెను. ప్రభాతసమయమున
నల్లకలువ మొగ్గలనుండివలెనే యపు డా
లలన కన్నులనుండి జలబిందువులు జలజలమని
రాలెను. మిగుల ప్రయాసతో బాకేక యంత
తనకుచేతలి నెత్తి పైగచేయఁగా, నేను
మిక్కిలి దగ్గరగఁ బోయి, కలువకాశవలె
జల్లనగుచున్న యాహస్తమును దాకితిని.
అప్పుడు నాచేతిని మెల్లఁగఁ దనకెదవుల
యొద్దకుఁ గొనిపోయి, ముద్దిడి, మాగీత్యము
మెడ వెనుకకు వేసెను. "మాగీత్యమా! నేను

వచ్చితిని. నీకిక భయములేదు సుమీ!" యని ప్రోత్సహపఱుప నెంచి యెట్లో నే బలికితిని. బ్రాహ్మణ సూచించుటకై తలయూపనెంచి, యా శాంత యంతట గన్నులు తేల్పవలెను. అకనుకొలుకుల నుండియే జీవము లేచి పోయెను.

నా వియము

ఇంక నే జెప్పవలసినదేమిగలదు? నా మనోనాయకయగు మాణిక్యము చెల్లి పోయెను. నా కింక మను వక్కాటలేదు. స్త్రీ జాతితో నాకు సంబంధము తీరజేపోయెను. మాణిక్యము సుందరాంగకములఁ బోలిన పదార్థములును, అలలనామణిని జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు వస్తువిశేషములును, నాకిప్పుడు కంటకనదృశ్యములు. ఆ సుందరి సోగకన్నులను బోలిన నీలోత్పలములను జూచి నేను శోకితును. బడలో నెంతో సింగారముతో నా రమణి ముడుచుకొను మల్లెమొగ్గులు నాకు విషప్రాయములు. చిన్నిచేతులతో నా కోమలి కోసి నావహ్వకుఁ జైతన్యము గలిగించిన మామిడి పిండెల సువాసనలు, హృదయకమలముఁ గమలజేయు వహ్నికీలలు!

మాణిక్యము గలించి యిప్పటి కనేక వత్సరములైనను, ఆ శాంత శాశ్వత వేడిమి నాకీరమున కింకను సోచుచునేయున్నది. ఒకానొకప్పుడు నాకిలోకము యమలోక నదృశ్యమగును. అప్పుడు వృత్తియు వ్యాపారమును విడిచి నేనిక బడునివలె లోకమునఁ దిరుగాడఁ

జూచెదను. కాని జీవితముయొక్క పరమార్థ మంతయు దుఃఖనిరోధమునందే నెలకొని యుండుట గుర్తజేగి, బుద్ధిని మరలించుకొని, ఉద్యోగపుఁబనులను ముక్కుత్రాళ్లతో మనస్సును బంధించ నుద్యమింతును. కాని యేమి చేసినను, మాణిక్యమువలననుండి నామనస్సు మరలి రాకున్నది. ఇది వట్టి భ్రమయని మిత్రులు గలిచేసి నాకుజ్ఞానబోధనముఁ జేయఁ జూచిరి కాని, నాకుమాత్ర మాసుదతి నంగతియే పరమావత్త్యముగఁ గన్పట్టును. ఈమనః క్లేశముల నన్నిటిని వివాహమై మఱచిపొమ్మని బంధువులు పలుమారు నా కుపదేశించిరి. కాని నాయవ్యాజప్రేమమున కాస్పదమై, నాలో సాంసారికసౌఖ్య మనుభవించఁ బుట్టఁదానఁ బెట్టుకొనియును, తా నకాలమృత్యువు వాతఁ బడుటవలన విఫలమనోరథయైన వనితను విడనాడి, వేటొక యింతి చెట్టవట్టుటకు నామనస్సున కిసుమంతయు నెచ్చెపొడిమకున్నది.

దుఃఖసూయిష్టమగు నీ మర్త్యలోయాత్ర సమాప్తమై, విహంగము కీర్తిని నాయాత్మ నాకలంకమున తెగని, యనతిదూమున, సూత్ర పాఠికా తప్రసూనముల గోసి, వానితోఁ బ్రియన కాత్మియ మియ వేరిరఁడియును, నైవర్గికమగు తన యియారపు నడకలను మొదలంట వీడనేరక మంద గమనమున నేతెచు మాణిక్యముయొక్క సందర్శనసౌభాగ్యము నాకుఁ జేకుతనవ్వడు విఘాతములేని శాంతిని సౌఖ్యమును గ్రోల నె నున్వీసులూరుచు నున్నాఁడను.

యెంకివయనం

సంకూరి వేంకట సుబ్బారావు గారు, పి. పి.,

ప్రథమంకు నాకేలా బ్రమపుట్టినాదీ,
కడుపులో సెయ్యేసి కలిపేసినాదీ!

ఎడతెగని బలమంట,
నడమరే వడవంట,
నడ వెక్కినాయెంకి
వయనమయ్యిందంట. ప.

యెంకేలా బ్రమపుట్టి
యెనకకరిగిందంట,
సందెగాలికి వడవ
సాగిపోయిందంట. ప.

నీటగాలికి యెంకి
మెరగురుతాదంట,

వకిపోయిన క్లేటా
వడవెల్లినాదంట. ప.
పిల్లసిగలో పూలు
కల్లిప్పినాయంట,
మిడిసిపాటున దోన
మీరిపోయిందంట. ప.

మెడిసాటుపూసోటి
మిణుకుమంటాదంట,
జంతాన గంతేరి
వడవపోయిందంట. ప.

అంసల్లె, బొమ్మల్లె,
అద్దాల బరిణల్లె,
సుక్కల్లె, గాయెంకి
సురిగిపోయిందంట. ప.

చిత్రలేఖనము

భవిష్యత్తి రామసోమయాజులు గార, బి. ఏ.,

చిత్రలేఖనమునందు రి జాతులు : ప్రస్తుతకాలమున వాని వాడుక

జ్ఞానసంపదించుములగు సుత్తమాభిప్రాయముల ను, జిత్రకారుడు తనచిత్రమునందు, కవి కావ్యమునను, శిల్పి శిల్పమునను, గాయకుడు గానమందునను జూపించి, ప్రపంచమెరుంగు నట్లు చేయదురనియును, ఈ కృతులన్నియును సమానములనియును, ఇదివరకే కనుగొంటిరు. ఈ కృతులన్నింటిను, నొక్కొక్కదానిలో వనేక జాతులు గలవు. కవిత్వమునం దనేకవిధము లగు కవిత్వమున్నది. ఒకకవి, వచన రచన యందే తనభావమునందను దెలుపును; కేంక కవి పద్యములందు దెలుపును; మరియొకడు పాటల రచించి బోధించుచుండును. అంతియే కాక వచనకావ్యములలో ననేకజాతులున్నవి. పద్యకావ్యములలో గూడ ననేకజాతులున్నవి. మరల నీ పద్యములం దనేకజాతులు గలవు.

శిల్పమునందుగూడ ననేకవిధములగు శిల్పము లున్నవి. బలపపురాతిశిల్పము, పిండిరాతి శిల్పము, మున్నగునవి. పాశ్చాత్యులలో, ప్రస్తుతకాలముం దన్నిదేశముల వారును, పూర్వకాలమున గ్రీకులు, రోమనులును, బల పపురాతితో ననేకవిగ్రహముల చేసిరి. బల పపురాయి యినికి లొంగివచ్చును, శిల్పి యొక్కభావము ననుసరించుచున్నదో యను నంతటిమెత్తనై యుండును. ఇటలీదేశము నందలి బలపపురాతినే ప్రపంచమున చాలదేశ ములవారుపయోగించుచున్నారు. ఆ బలపపు రాయి (Italian marble) ప్రత్యేకము విగ్ర హములనిమిత్తమై సృష్టించబడినదో యన్నట్లులు, చక్కని పాలరంగుగలదై, మెత్తనిదై నునువుగలిగి యుండును. వల్లనేనపురాతీతో

నొక్క-హిందూదేశముననే విగ్రహములు చేయబడినవి. ఈ నల్ల సేనపురాయి పనిరాయి కాదు; అసగా శిల్పమునకు సులభసాధ్యమైనది కాదు. దానికాశిన్యమునకు సాటిగల కాశిన్యము శిలాప్రపంచమున వేరొందు లేదు. వినను హిందువులు వేలకొలదియేండ్ల క్రిందట నీశిలతోడ ననేక దేవాలయములు గట్టిరి. హిందూదేశమునగల పురాతనశిల్పములన్నియు నీనల్ల రాతితో చేయబడినవే. పిండిరాతిని ప్రస్తుత కాలమందు, 'పనిరాయి'యని యనేక దేశములవారు వాడుచున్నారు. ఇది సాగనునకు గాని చాలకాలముందుటకుగాని బలవపురాయి, నల్లరాతితో సాటి కాదు. ఇట్లగానమునందు గూడ ననేకజాతు లున్నవి. ఒక్కొక్కదేశమునం దొక్కొక్క విధమగు గానము వినపచ్చుచున్నది. పాశ్చాత్యగానము వేరు; హిందూస్థానగానము వేరు; కన్నడ నేకగానము వేరు; వీనియన్నిటికిని బ్రత్యేక శ్రుతిములు కలవు. మరల, గాత్రగానము, తాళగానము, సొన్నాయిపాట, హాకోని పముపాట, జలతరంగిణి, ఫిడెలు మున్నగు కములు పాటలలో గలవు. ఒక్కొక్క గాయకు డొక్కొక్క విధమగు గాన మధ్య సంచయి దాష్ట్యము గాంచి, ప్రపంచమున వన్నె తెక్కుచుండును. ఆరీగినీ చిత్రలేఖనమునగూడ ననేకజాతు లున్నవి. ఒక్కొక్కతే కాదు డొక్కొక్క దానియందు బ్రహ్మదేవులవచ్చుచుండును. రంగులతో జల్లించుట, రంగులు లేక గీతలతోడనే చిత్రించుట, వెలుగునీడల జూపుచు (తెలుపునలుపులు

వెలుగునీడలకు వాడుచు) జల్లించుట యనునవి, రూపరకములుగలవు. మరల నీచిత్రములందు గుడ్డపైన వ్రాయునవి కొన్ని, కాగితముమీద వ్రాయునవి కొన్ని, గోడమీద వ్రాయునవి కొన్ని, అద్దముపైన వ్రాయునవి కొన్ని, యీ లేరుగా ననేకవిధము లున్నవి. శిల్పమునందుగాని, కవిత్వమునందు గాని, గానమునందుగాని, చిత్రలేఖనమునందుగాని, జాతు తెన్నియన్నను, మొత్తముపైన నన్ని జాతులయందును, శిల్పికవిగాయకచిత్రకారుల గమ్యస్థాన మొక్కటియే యై యున్నది. ఏ రాతితో చేసినను, ఏ శిల్పియైనను, దనభావమునే చూపించుచున్నాడు. వచనము వ్రాసినను, పద్యము వ్రాసినను, పాట వ్రాసినను, నేకవియైనను, తనయభిప్రాయములతత్త్వమే తెలియజేయుచున్నాడు. గాత్రమునందుగాని, వీరయందుగాని, పిల్లనగ్రోవియందుగాని, యేగాయకుడైనను, వినువారి కానందము గలుగజేసి భగవంతునితో నైక్యముగనున్లు చేయుచున్నాడు. ఆరీగినీ యేచిత్రలేఖకుడైనను రంగులతో వ్రాసినను, గీతలతో వ్రాసినను, చేతితో వ్రాసినను, కాలితో వ్రాసినను, గుడ్డపైన వ్రాసినను, గోడపైన వ్రాసినను, కాగితముపైన వ్రాసినను- తన భావమునే చూపుచున్నాడు. మాటల నేర్చినవా "డన్నము కావలెన"ని యడుగుచున్నాడు. మూగవాడు కడుపు చేతితో తట్టి, మొగమున విచారముజూపి, యన్నముకావలెననునంజ్ఞ చేయుచున్నాడు. మార్గమేదైనను, నుద్దేశమును ఫలితమునునొక్కటియేయైయున్నవి.

రంగులతో చిత్రముల వ్రాయట నేల కొలది యెండ్లనుండియు బ్రవంచమున వచ్చుచున్నది. భారతదేశమందేకాక, తదితర దేశములుదుగూడ నిది పూర్వమునుండియు జాల గారాబముతో బెంచబడుచున్నది. ప్రస్తుతకాలమం దీరంగుల చిత్రలేఖనమునకు నన్ని దేశములందును విశిష్టాదరణ చూపబడుచున్నది. ఎప్పటికైనను చిత్రలేఖనము వకుగాని, కవిత్వమునకుగాని, గానమునకుగాని, యిట్టి గౌరవస్థానమే యొనంగబడును. అనేకవేల సంవత్సరములక్రిందటి మనుష్యులు, జంతువులు, నాడు మొదలుకొని నేటి వరకును నీరుత్రాగుట, గాలిపీల్చుట, పండ్లు తినుట, మున్నగునవి మార్పులేక వచ్చి నీరునకును, గాలికిని, జీవనాధారభూతములను ప్రాముఖ్య మెట్లునంగ జరుచున్నదో; అప్పుడు నిక్కడుగూడ, పగలు వెలుగన బని యొనర్చుకొనుట, రాత్రి చీకటిలో నిద్రబెందుట, మున్నగునలవాట్లు, మార్పులేక యెట్లు వచ్చుచున్నవో; అట్లే, గానకవిత్వచిత్రలేఖనమాదిగాగల విద్యలకు గౌరవముగూడ తగ్గకుండ వచ్చుచున్నది. హెచ్చగుటకు నవకాశమున్నది. సత్పురుషు లెప్పుడైన గౌరవించబడుదురు. ఒకప్పుడు వారి కనాదరణము సంభవించినను, అది మూఁపోయి వారి కంచితమగు గౌరవము కొంతకాలములోనే వచ్చుచుండును. అటులే యిటుపైన నైన ప్రపంచముతో నీవిద్యలకు నాదరణము మిక్కిలముగానే యుండును.

ఈరంగుల చిత్రములలో వనేకజాతులున్ను లున్నవి. నూనెతో కలిపి వేయరంగులు, నీటితో గలిపి వేయరంగులు, క్రొవ్వతో గాని మడిదేనితోగాని కలిపి కళికలుగా వేయబడిన రంగులతో వేయబడునవి. నూనెలతో వేయ రంగులు సాధారణముగా గుడ్డపైన వేయదును. అట్టిగుడ్డ ప్రత్యేకముగా నందు నిమిత్తము తయారు చేయబడును. ఈ నూనె రంగులలో వనేకవిధములు గలవు. బల్లపైనను కర్రపైనను వేయనవి కొన్ని; అద్దముపైన వేయనవి కొన్ని; లోహపుకలపై వేయనవి కొన్ని. ఈ రంగులచిత్రములలో పూర్వ మారి తేరినవా లిటరీదేశపు చిత్రకారులు. తరువాత గ్రమక్రమముగా వనేకేశము వారును దీనినభ్యసించుచున్నారు. మొత్తముపైన సాశ్వాత్య దేశములయం దీనాడు వీని వాడుక యెక్కుడుగానున్నది. భారతదేశము నందుగూడ వీనివాడుక యున్నను, భారతీయ చిత్రకారులకు నీటి రంగులపైనగల యాన నూనె రంగులపై నాడినుండియు గానరాదు. ఈ నూనెరంగులచిత్రము లెండకెండి వానకదడినను చెడిపోవరవు. ఇండ్లలో గదులకి వీని నుంచుకొనినప్పుడు తక్కిన బొమ్మలవలె పురుగుల కవి సాధ్యము కావు. వీనిని పురుగు కొట్టలేదు. అందువలననే వీనిని చిత్రములందంచినపు డద్దములేకుండనే యుంచుదురు. ఈ రంగులతో వ్రాసినచిత్రపటములనేకసంవత్సరముల వరకును చెడిపోకుండ నుండును. ఇట్టి రంగులతో కలుపునూనె సర్వసాధారణముగా స్వచ్ఛము గావించబడిననూనెయై యుండును.

అన్నిరకములబామ్మలు సీరంగులతో వ్రాయ వచ్చును. ఈనూనెరంగులలోనే మరియొకజాతి యున్నది. దాని నద్దములపై వేసి చిత్రముల జూపింతురు. అద్దమునకు లోలిభాగమున వేసి చిత్రములం దంచినచో నాచిత్రములు, పైకి చక్కగా స్ఫుటములై కానవచ్చుచుండును. ఇట్టివి జర్మనీయున్నగు దేశములో వేలకొలది రేయారుచేయబడి, హిందూదేశపు బహుళం దమ్ముబడుచున్నవి.

సీటిరంగులు వాడుటలో భారతీయులు చాలకాలము కిందటనుండియు, మిక్కిలి యానక్కి గలిగియున్నారు. అజంతాలోని చిత్రములు చిత్రింపబడిననాటనుండియు నేటి వరకు, సీవిద్య భారతీయులందు గానవచ్చు నున్నది. భారతదేశమునందనేకథ లలో జిత్రప్రశంస వచ్చుచుండుటంబట్టి యీ విద్య బహుపురాతనమని యొప్పుకొనవలసి యున్నది. నేడది చాల బలము గలదిగా మన్నది. బంగాళాదేశమందను, అంధ్రదేశ మందును, మహారాష్ట్రదేశమునందును, సీనాడు సీటిరంగులపై ప్రేమవివరిమగుచున్నది. ఫల ములజూచినను, అంతకంటె నెక్కుడుగా బచ్చముల జూచినను, చిన్నపిల్లల కెంతటి యానందమును నిష్కల్మష ప్రేమయు జనిం చునో, యంతటి యానంద మీరంగులపై భారతీయచిత్రకారులకు గలిగినది. గలుగు చునే యుండును! చిత్రలేఖనవృత్తి మీమధ్య కాలములో ననాదరింపబడి కృశించి యెంకిపో గోయినను, ప్రస్తుతకాలమునందు దనసుతుల యొక్క యాదరణసేవలచే కిక్కిరిసి; చక్కని

రూపుదాల్చినది; యెటుజూచినను గన్నులవండు వొనట్లు పెరుగుచున్నది; యనేకులకు దారి ద్రాశపవేదన నడంచి చల్లనినీడ నెనంగు చున్నది; తనపుష్పమగంధములను దేశదేశ ములకు బంపి కీర్తిగాంచుచున్నది. ఈవృత్తి మునకు వార్ధక్యవృద్ధి లేదు; నిత్యమౌషస ముతో దులరూగుచుండవలసినదే!—పాశ్చాత్యదేశములందుగూడ సీ సీటిరంగుల చాల వరకు వాడుచున్నారు. కాని మనదేశము నందలి నాడుకకును, పశ్చిమదేశములందలి వాడుకకును చాల భేదమున్నది. ఆనంబంధ మగుచర్చమరియొకచోట జరుపవలసియున్నది. ఈసీటిరంగులను చాలవరకు కాగితముపైనను గోడపైనను వేయుదురు. కొంతవరకు గుడ్డ పైనగూడ వేయుదురు. అజంతా గుహల లలో గోడలపైననే చిత్రము లత్యద్భుత ముగా జిత్రింపబడినవి. ప్రస్తుత కాలమందు గూడ నన్నిదేశములందును గోడలపై జిత్ర ములు వేయుట వాడుకయై యున్నది. పాశ్చాత్యదేశములం దనేకగొప్పపట్టణములలో ననేకసాధములలో గోడలనిండ ఖనులగు చిత్రకారులచే జిత్రింపబడిన పెద్దపెద్ద చిత్ర ములు చాలగా నున్నవి. ఈకాలమున సీ గోడలపై చిత్రములు మన భారతదేశమందు జాల తక్కువగా నున్నవి. కాగితములపై చిత్రములు వేయుట యన్నిదేశములందును వివరితవ్యాప్తియైందియే యున్నది. గుడ్డపై వేయు సీటిరంగు చిత్రములు సాధారణముగా నాటకప్రదర్శనార్థమై తెరలకొర కుపయోగిం పబడుచున్నవి. అవిగూడ ప్రస్తుతకాలమునం

దన్ని దేశములయందును వాడుకయగుచున్నది. జపానునఁది రంగులన్యూప్తి పొచ్చుగా కాన బడుచున్నది. రంగునుద్దలతోడను, రంగు ముక్కలతోడను, నర్వసాధారణముగా, దళ మగు కాగితములపై నగాని, యట్టలపై నగాని చిత్రములు చిత్రింపబడుచున్నవి. ఈ చిత్రములు చిత్రించినపైవ, వానిపై నేదేని రా పిక్షి కలిగినచో చెడిపోవును. ఇవి చాలకాల ముండదగిన చిత్రములు కాకున్నను, చాల యుండముగా కానవచ్చుచుండును.

ఈరంగుల చిత్రములుగాక, నలుపు తెలుపు లతో నొక్క వెలుగుపడలనే చూపించుచు, వ్రాయబడు చిత్రములుగూడ గలవు. అవి చూచుటకు నచ్చముగా ఘోరగ్రావులవలె గానుపించును. ఈ తెలుపునలుపులను, వేరు వేరు రంగుసార్ల వలనగాని, నీటిరంగులనుండి గాని, చూడెరంగులనుండిగాని తీసి వ్రాయుదురు. ఇట్టి చిత్రములు పాశ్చాత్యచిత్రలేఖ కులకు ఓక్కిలి ప్రీతిసంగుచున్నవి. హిందువులలో ననేకులు వీనిని వ్రాయగలిగియున్నను, వ్రాయుచున్నను, మొత్తముపైన పశ్చిమ దేశములందువలె దాని నెకముఖ్యమైన దానిగా జూచుటలేదు. ఈ తెలుపునలుపుల వేయుటలో చాలవరకు, ననేకులగు చిత్రకారులు, తెలుపునకు మారుగా కాగితపు తెలుపును విడచిపెట్టుచు, నీడకు నలుపురంగు వేయుచున్నారు. కాని యీయలవాటునొక్క నీటిరంగులందే కాని చూడెరంగులందవ కాళము లేదు. నూనెతో వేయునప్పుడు నలుపు తెలుపులను రెండింటిని, వలసినచో

నెల్ల నుడయోగింపవలసినదీ. ఈనలుపు నలుపులవలన బాహుడెడి చిత్రములుగూడ జూచుటకు చాల స్వభావానుగుణముగా నుండి, నేత్రానందము నొసంగును.

పైనజెప్పినవాలులు కాక, గీతలతోడనే యాకారమును జూపి వ్రాయు చిత్రములు ప్రస్తుతప్రపంచమున చాలవర కాదరింపబడుచున్నవి. ఈగీతలను సిరాతో కలమువలనగాని, పెనిసిలువలన గాని, లేక రంగుతో కంచె వలనగాని, వ్రాయుదురు. కంచెతో వ్రాయబడు గీతల చిత్రములు చాలరమణీయములుగా నుండును. కథలను జిత్రములతో జూపుటకును, సంఘసంస్కారార్థము ప్రజలకు నేర్పదలంచుకొనిన నీతులను చిత్రములమూలమున చెలుపుటకును, ముఖ్యముగా పాశ్చాత్యరీగీతలచిత్రములను (కలము, పెనిసిలు, తో వ్రాయవచ్చి) వాడుచున్నారు. అచిత్రములందు వారు మహాస్మృత్యము గాంచుచున్నారు. ఇట్టి గీతల చిత్రముల వ్రాయుటకు, నస్తువులయొక్క యాకారపరీక్షయు, నవస్థాజ్ఞానమును, జిత్రకారుని మనస్సున నాటుకొని యుండవలయును. ఏ మానవత్రికగాని వారపత్రికగాని చూచినయెడల పాశ్చాత్య దేశములయందు సీగీతలచిత్రముల ద్యుతముగా గానవచ్చును. అజుతాయంధలి రంగుల చిత్రములందు సీగీత (line) మంచి పరిపక్వస్థితితో వెలుగుచున్నది. బొమ్మలకు రంగులు వేసి, యాకారము స్పష్టముగా చెలుపు సీగీతను, కంచెతో జూపించుట, భారతదేశ చిత్రకళామర్యాదయై యున్నది.

పూర్వకాలమునందే కాక ప్రస్తుతమునగూడ, బంగారాదేశమందుగాని, యాంధ్రదేశమందుగాని, తక్కిన బొంబాయిరాజధాని మున్నగు స్థలములందుగాని, వ్రాయబడు రంగుచిత్రముల గాండీనవో, నీగిత కిష్కతోసంగబడుచున్న ప్రాముఖ్యము స్పష్టపడగలదు. ఆ గీతయొక్క సొగసు కన్నుల నాకర్షించుచున్నది. జీరలేని మధుర కంఠనాదము పాటకెట్టిదో, యెట్లులేని మృదువదప్రవాహము కవిత్యమున కెట్టిదో, నునుదీగవంటి యయ్యారముగల యీకంఠచేగీత చిత్రలేఖనమున కట్టిదై యున్నది. పాశ్చాత్యచిత్రకారులలోగూడ ననేకు లీ కేళారహస్యమును గ్రహించి, దానిలోని సొగసునంత జూపి, తదేక చిత్రలేఖనానుకరణ మొనర్చుచున్నట్లు లిటీవలవారు వారు వ్రాయుచున్న నూతనచిత్రములే చెప్పగలవు. వైనా జపాను దేశములందుగూడ నీ కేళాచిత్రములు ప్రబలి యున్నవి. వైనావారు పాత్రలపై నను, వాడుకనడగిన తక్కుంగల వస్తువులనేకముల వీరను గూడ నీ చిత్రలేఖనము జూపుచున్నారు. పూర్వకాలమునుండియు నిట్టి చిత్రవిహితములగు వైనాపాత్రలకు చాల విలువ యొనంగబడుచున్నది. ఈ వైనారంగులు చెడిపోకుండ చాలకాలమువరకును పాత్రలపై నిలచియుండును.

చిత్రలేఖనమునందేన్నిజాతు లున్న ఏన్నిజాతులందును, ఒకే గమ్యస్థాన మున్నదని, యిదివరకే యుండినది. చిత్రలేఖకుడు తన కమునే చిత్రమందు జూపించుచున్నాడు.

అట్లు చూపించెడి చిత్రములందలి సంగతులలో ననేకవిషము లున్నవి. చరిత్రలందలి మహాపురుషులయొక్క పరాక్రమాదులను గాని, భక్తినిగాని, జ్ఞానమునుగాని, దయనుగాని, దుఃఖమునుగాని, సంతోషమునుగాని, మరియు వ్యవస్థనుగాని, చూపించుటకై వ్రాయబడునవియును, మనుష్యవ్యభావాదుల నీతి బోధకములుగా ప్రపంచమునకు దెలియజేయు కొరకై చిత్రలేఖకు దాయాయవస్థలకు నాయారసములకు నాయామహాపురుషులకు దగిన చిత్రముల దనభావమునందు గల్పించి, వాని దృశ్యరచుకొని, చిత్రమునందు నృప్తించు, నవియును, ఒకవిధమగు చిత్రములు. అవి చిత్రకారునిభావమునుండియే పుట్టుచున్నవి. అట్లుగాక, ప్రపంచమున జీవించుచున్నవారిలోగాని, చనిపోయినవారియొక్క భాటాగ్రావులను జూచిగాని, యెవరినెవమునైన వ్రాయవలసి వచ్చినపుడు, నరిగా వారివారి పోలికలతో నిజరూపములు దెలియనట్లు వ్రాయబడుచిత్రములు రెండవవిధములోనికి వచ్చుచున్నవి. ఇవి ప్రతిరూపచిత్రములు (Portraits). ఇవియునుగాక ప్రపంచమునందు గల వదులు, కొండలు, వృక్షములు, సాధములు, సొంపులగు తాత్రలు ప్రదర్శించుటకై వ్రాయబడు చిత్రములు మూడవవిధములోనివి (Landscapes). చెట్లనుండి తీయబడిన పండ్లు, కాయలు, కుప్పీలు, పెట్టెలు మున్నగు విగ్నినవస్తువుల చిత్రములు నాలవజాతిలోనివి. కంటి కింపుగ గానవచ్చు లతలు మున్నగు గలవానితో కల్పనాచాతుర్యమునపు చిత్ర

ము లై దవజాతిలోనివి. ఇట్లే చిత్రములం దీ విధములగు జాతు లనేకము లున్నవి. మొత్త ముపైన నిన్నిటియందును చిత్ర లేఖకునిభావము కొంతయైన గానవచ్చుచుండును. భావము బాగుగా నున్నచే ఘనములగు చిత్రరత్న ములు.

పాశ్చాత్య చిత్ర కారులలో జాలమండి, తమ చిత్రములందు బ్రకృతి నున్నదాని నున్నట్టులనే చూపుచున్నారు. వెలుగునీడలు, రంగులు, ఆకారము, నస్తుదూరము, వస్తు తారతమ్యము, మున్నగులక్షణములను, సరిగా ప్రకృతిలోవలెనే చూపించుచున్నారు. అట్టి చిత్రములందు భావము చాలతక్కువగా నున్నది. పైపై వన్నెలకు బ్రముఖ్యము జూపుచు, చిత్రమున ముఖ్యముగా గాన రావలయు భావమును ద్రోక్తి చేయుచున్నారు. పోరాగ్రాపు యంత్రమునకును, పాశ్చాత్య చిత్ర కారునకును భేద మేమియు లేదేమో యనిపించుచున్నచిత్రములుగూడ పాశ్చాత్య దేశములనుండి వెలువడుచున్నవి. భారత దేశమునందుగూడ గొంద రట్టివాని జూచి పైపొగముతో వ్యాచూహపడి, వాని నను కరణము జేయుచున్నారు. అట్లని పాశ్చాత్య చిత్ర కారులందరు నిట్టి పనికిమాలినబొమ్మల వ్రాసి, వ్యర్థజీవముగనుచున్నారని చెప్పుట సర్వముకాదు. బుద్ధిమంతు లెచ్చటనేని వెల యుదురు. ఏదేని యొక యంత్రమును, ఒక యుద్ధమును గాని, యొకపట్టాభిషేకమును గాని, లేక యొకమహాపురుషుని యాలోచ నను గాని చూడవలసివచ్చినపుడు, పాశ్చాత్య

చిత్ర లేఖకుడు, పాత్రలకు దగిన శరీరసౌష్ఠ్య వ ములు గలిగిన పురుషులను గాని, స్త్రీలను గాని, యవస్థకు దగినరీతిని నిలువజెట్టియో, కూరుచుండిజెట్టియో, కూచి యున్నదన్నట్టులు దనచిత్రములోని కెక్కించుచున్నాడు. చాణక్యుని శిల్పింపవలసియున్న యెకల పాశ్చాత్యచిత్ర లేఖకుడు, మంత్రిపదవియు దుండుటకు దగినవాని నొకని శిల్పించును. చిత్రముమాత్ర మచ్చముగా మనుజుని బోలి యుండే చూడదుల కానందము గలుగజేయును. అయినను దానియందు, చాణక్యుని కార్య దీక్ష, బుద్ధిబలము, తపశ్శక్తి, కార్యణ్యము, మున్నగుగుణములు బాగుగా మూర్తీభవించి యుండనేరవు.

భారతీయచిత్రము లట్లుగాక గర్భితములై యుండును. భావమునే ప్రధానముగా జేసికొని భారతీయ చిత్ర కారులు పూ ర్వమునుండియు చిత్రముల వ్రాసిరి. అజంతా లోని చిత్రములు వ్రాసినవారుకాని, దక్షిణ దేశదేవాలయములలోని విగ్రహముల జెక్కిన శిల్పులుగాని, యెదురుగా మనుష్యుల బెట్టుకొని వ్రాయలేదని వారి చిత్రములున శిల్పములును చెప్పవచ్చును. భావము చేరున బాగుగా జూపించవలయునో ఆ పేరుననే వారు చూపించిరి. నేడు కూడ భారతదేశమందనే కులు భావమునే ప్రధానముగా జేసికొనిచిత్ర ముల వ్రాయుచున్నారు. బంగాళాదేశమున నొక క్రొత్త విధమగు చిత్రలేఖనము ప్రారంభమై ప్రబలుచున్నది. అది కేవలము మన దేశమునకు గొత్తది కాకున్నను, పో

గతు లందున జాలవరకు నున్నవి. ఈ బంగారాదేశచిత్రములందు భావమే ముఖ్యముగా గానవచ్చుచున్నది. కొన్నింటిలో భావముకన్న మరయేదియును గానవచ్చుటయే లేదు. పూర్వకాలపు చిత్రకారులు చాల తక్కువ రంగులతో చిత్రముల వ్రాసిరి. ఆజంతాలోని చిత్రములు "అయిదురంగులు మొకరేఖ" (Five colours and a line) లో వ్రాయబడియున్నవి. కాని యీ బంగారా చిత్రములందు ననేకరంగులకూటమి గాన వచ్చుచున్నది. ఇందునను రేఖకు (line) ప్రాముఖ్య మొసంగబడుచున్నది. కాని యిందు వస్తువుల యాకారముగాని, వస్తు భేదముగాని, వస్తుదూరముగాని, వెలుగులుగాని, బాగుగా జూడబడుటలేదు. బంగారాదేశచిత్రకారులు యభిప్రాయము భావమునే చూపించుటయై యున్నది. అందువలన తక్కిన లక్షణము లెట్లున్నను, భావము స్పష్టముగా దెలియుచున్నట్లు నది మానసిక చిత్రముగా వాడెనుచున్నారు. ఈ యభిప్రాయకారణమున, నీ వచనము కొందరు బంగారాదేశపు చిత్రకారులు, బొత్తిగా వికారములుగా గానవచ్చు చిత్రములను వ్రాసి, భావగర్భితములని చెప్పుకొన్నారు. బుద్ధిమంతులగు చిత్రకారులు, శాస్త్రాత్మకములను, భారతీయులను, ప్రపంచమున నేదేశమునందైన నున్నారు. నా రేఖమున వ్రాసినను, పర్యవక్షిణనపుర్యములై చాిత్రలేఖ చిత్రములనే వ్రాయుచుందురు. వారిని విడచి, తక్కిన సామాన్యచిత్రలేఖకులజూచినట్టున,

శాస్త్రాత్మకములలో భావహీనములగు చిత్రములును, బంగారాదేశముతో లక్షణహీనములగు చిత్రములును వ్రాయుచున్నారు.

ఆంధ్ర దేశమున, ప్రస్తుతమున, నీమంచి చెడ్డల గ్రహించినబుద్ధిమంతులు, నూతనములగు మార్గములలో శాస్త్ర చిత్రములవ్రాయుచున్నారు. ఇందు వస్తువుల యాకారములును వస్తుభేదమును, వస్తుదూరమును జూపించుచు, రంగులమైత్రి (Unity in colour treatment) గల చిత్రములను, భావగర్భితములుగా జూచుచున్నాము. ప్రస్తుతమున గానవచ్చు చిత్రములలో నీయుద్దేశములుగల చిత్రములు చాలవరకు నిజచిత్రలేఖనానైపుణితో నొచ్చుచున్నవి. కాని, యిందుగూడ, గొన్నిలోపములున్నవి. వానింగూర్చి ముందు చర్చింపబడును.

మొత్తముపైన చిత్రలేఖనమున గల విధము లనేకములు. వానిలో దెలుపబడుచున్న భావము లనేకములు. వానిని ప్రపంచమున ననేకదేశములవారు వాడుచున్నరీతు లనేకములు. ఒక్కొక్కదేశములో నొక్కొక్క గుణము, ఒక్కొక్క లోపముగూడ గానవచ్చుచున్నది, పూర్వమునకంటె నివృథు, చిత్రలేఖన మభివృద్ధి జెందినది. చిత్రలేఖకునకు ప్రణాచమున గౌరవము పెచ్చగుచున్నది. చిత్రలేఖనము ముక్క ప్రాముఖ్యము జనసామాన్యమునకు బోధయగుచున్నది. భారతదేశచిత్రలేఖనమునకు ప్రపంచమునందంతట గౌరవ మొసంగబడుచున్నది. నిజముగ నుత్తమమదవి భారతదేశచిత్రలేఖనమున కింను రానున్నది.

ప్రేమ తత్వము

మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు
ప్రేమతత్వవిహంగము
(ప్రథమభాగము)

క్రూర్కి లేచిన నేళకును దల్లిపక్కలో,
గవరానిచో మోముగండనేప్పు;
దల్లి రాజూచి పాదంబు లాడించుచు,
జటునవ్వుమోముతోఁ జేతులెత్తు;
దల్లి చేతులుచాచి 'దాదా' యనంగఁ బ్రా,
కుమర బోయి యెడిలోనఁ గూరుచుండు;
బనిచేసినచ్చకల్లిని జూచి పర్యెత్తి,
కడిసినవ్వునఁ గాల్చి గోగిలించు;
నెల ముఱపించినను దల్లి యెచటకెప్పుడు, నెడలునోయించు నెప్పుడు వెంబడించు;
నెంద తెల్లమి చేసిన నీనడించు, సర్వమును దల్లి యే యంచు సంతసించు.

సీ. తండ్రి దవ్వలఁగని తమకించి పడుకెత్తి, కలకలనవ్వునఁ గలియఁబోవు;
నాతఁ డెందులకేని యరుగుచో దైన్యంబు, గదుర నెక్కడికంచుఁ గడిసియడుగు;
తినుబండములు నానఁ దెత్తునా యివ్వజే, వత్తునా యనివెంటఁ బడుచు వడుగు;
దులకించుతోక్కుఁబల్కులు కల్కుచును వేడ్క, వచ్చి నాన్నాయంచుఁ బక్కఁజేరు;
లింగి పొరుగుఁజేకిన తఱిని మాటి, మాటికిని 'నాన్నయేఁగి యమ్మా?' యటంచు
వడుగు; నీరీతిఁ దలిదండ్రులందుఁ జిన్న, పిల్లలకుసాజముగనుండు ప్రేమఁ గనమె?

చ. జనకులఁ బిల్లలిట్లు నహజంబుగఁ గూర్చిని జూచునట్లుగాఁ
గనఁబడుచున్న నందులకుఁ గారణ మాత్మ సుఖాభిలాష మే
యనఁదగి యాత్మరక్షకుల నవ్విధఁ జూచుట యెల్ల వారికిన్
జననముతోడఁ బుట్టినదినాఁగ నిదర్శనమాను జూడుచు!

చ. కనుఁగొనఁ దల్లి లేనికనుఁగందులు దండ్రిని జూసినట్టి నం
దనులును బెంచువారె తమతల్లులు దండ్రులుగాఁగ వాకిం
జనవయి ప్రేమఁబూపరే? విచారణచేయఁగ సాఖ్యహేతువా
జనమునఁదోచునేప్పు నహజన్మగుణంబగు వాత్సరక్తిన్.

గీ. పరితపించిట్లు కడచంగ బాలికలను, బాలురకు వాటలంగు నిబ్బరపుగూర్చి
గడురు, సవ్వడు వారలాఁ కలియఁ దప్పి, కేనియును లెక్క చేయక యిట్లు మఱచి.

సీ. ప్రోక్కుడు బిళ్ల, దూదుముఁ, బుల్లపిచ్చుకగూళ్లు, కాళ్లా గజె, కుందికాళ్లు,
పచ్చాకు, సరికేను, లచ్చనగాయ, లొప్పలకప్ప, దాఁ గురుమూఁత, లిరుము,
ఆలంకి, కొక్క, వా నాలప్ప, గొట్టిళ్లు, చీకటి మొటికిళ్లు, చెమ్మచెక్క,
గుడిగుడిగుంచాలు, గుడ్డెనగూళ్లును, గుజగుజతేకులు, గోటిబిళ్ల,
కోఁతెకోమ్మంది, చెడుగుడి, కుండబంతి, కరుగువంతము, లుప్పనబట్టె లనెడి
యూటలామమ నుందు కేపాటనైన, వారివారికిఁ గనినట్లు వారువారు.

క. వారికి సహజము మగురాహారంబుల కోర్కె, మాడ్కి నాటలతమి, యా
కూడిమి మెచ్చెయల్లది, కారంభంబగును దాని నణఁపక యున్నన్.

చ. మన మతి కోమలంబు వలమానము బుద్ధి, తడిందియింబులున్
దినదినవర్ధమానములు తీవ్రము, లాటలకూర్చి హస్త దాఁ
టినఁ జెడుచేత లబ్బుట కడిందియె వారికిఁ గాన నెట్లు మ
చిన నటునంగు వారి మృదుచిత్తము పెద్దలు నందఁగాదగున్.

స. గురుజనశిక్ష గల్గినను గొందఱచిత్తము మంచిప్రేవకు
మరలకయున్న చందము జనుఁగం గులవిద్యలు నభ్యసించఁ బాలురు
తటితోడిశిక్షఁ జరుఁచుం గులవిద్యలు నభ్యసింపఁ గూ
ర్తుగద, దానివారితమిఁ దోఁదిన మూఁడన మా ర్పనఁదగున్

మ. అది కమాఁరము, నిర్విచారదశ, విద్యావృత్తి ధర్మగ్రహ
స్పృహకాలంబు, వికస్యరామలమసీపామానన బున్ భవి
వ్యవసాదృఢములబుధమగు ప్రాయం, బందు వాఁడిమి నే
ర్చెదరో డేనిఁగూర్తురో యదియ రచ్చిత్త స్థిరం బయ్యెడిన్.

చ. ఒకనికి విద్యయందు మఱియొక్కనికిం గ్రయ విక్రయంబులం
దొకనికి శిల్పమందు నికమెక్క నికిన్ వ్యవసాయమందు నొ
క్కొకనికి దారులోహవననోప లమృత్కియ లందు వారి వా
రికి మది కెక్కినట్టి కలఁ బ్రేమ దగుల్కొను జీవికారమె

చ. అటువదినాలుగుంగలయం చెడియో కల యొక్కఁదొక్కఁమన్
గఱచును బ్రీతి, నొకలకుఁగాని వృథామతి చోరకర్మమే

నెఱుంగునుగాని యూరకొనఁ, దింత నిజంబు వివక్షచేయ నే
తెల్లఁగూనైన జీవనగతిం దలపోయనివెట్లు లుందులే?

శా. అకొమారమునం గుమారకులయభ్యాసంబు తెల్లుండునో
లోకజ్ఞానము వర్తనం దెవయమేలుం గీడునట్లుండు, నా
లోకింపన్ ఋజువర్తనంబునకు నెట్లున్ మేలగుంగానఁదా
మాకాంక్షింపఁదగుం గుమారులు సదభ్యాసంబులే యాత్మలోన్.

చ. అరయనుఁ జేసి యల్పమతేయాత్మసుఖంబున కెల్ల భంగులవో
దొరఁకొనుచుండుగాని, సుఖదుఃఖము లెప్పుడు దైవయుక్తిచే
దొరకొనునందు నాతనికిఁ దోఁడు, కావున దైవదింత నే
నరుండుచు సాధువర్తనమునన్ సుఖయత్నముచేయఁగాఁ దగున్.

ఉ. కొందఱు చిన్ననాఁకు చెడుకూరియి పాల్పిడి బుద్ధిహీనులై
క్రిందును మీఁదఁగానక వలించుటచే గడిగండ్ల మారులై
పండురుచుండు రెండు నెలసాయమువచ్చిన వెన్నఁ గాననే
ర్వందగు జీవనంబున కుపాయము గోర్కొ మెయిం గుమారకులే

గీ. కొంతమందికుమారు లత్యంతభక్తిఁ, దగ్గిదంభులనుడి జవదాఁటకుండ
నిజకులోచితవిద్యలు నేర్చికొంఁపు, మానసము తత్కలాభ్యాసమనుముగాఁగ.

గీ. ఎవరిచిత్తంబు లేవృత్తు లిచ్చుగింది, తత్ఫలప్రాప్తికెంతయుఁ దత్తలించు?
పకలమయ్యదిప్రేమ రక్షణముచూపె, కోర్కలన్నింటినిప్రేమ కుడుదగాడె?

సీ. తఱివేచి బీళ్లఁబంతలఁ ద్రిప్పియయ్యాయు మృగములకడుపుల మేపువారు;
అదనుగన్గొని దున్ని పదనారవెదనల్లి, కలుపుతీయఁచుఁ జేలు కాచువారు;
కొనుగోలు నమ్మకంబును గాంచి ధరవార్త లెఱిగి లేవకంబు నెఱపువారు;
పనివానితనము నెప్పుడుగాంచ బహువిధ శిల్పకర్మంబులు చేయవారు;
నగుచు నయ్యా కుమారకులూత్సవృత్తు లభ్యసించుచు, గోర్కొమొనందునేర్పు
గదుర గడిచేటచుటకుఁ గారణంబు, భావికాలాత్మ సుఖలాభ పరకగాడె?

సీ. కడుదీనమగు మాధుకరజీవన బుగా విందివేదములు వల్లించువారు;
పరచేశములకేగి గురుకులావాసక ప్తములోర్చి శాస్త్రముల్ చదువ్రవారు;
పూఁట కొక్కొకయింటి కూటి కాపించియా సిందికాస్యములు పఠించువారు;
అరుదైన యొజ్జల నాశ్రయించుచు వాద్య నృత్తగీతంబులు నేర్పువారు;
నగుచు నభిలాష మభిరుచి యభిమతంబు, దీరనావిద్యలందెల్ల నారితేఱు;
వారలెందఱు లేరందుఁ గారణంబు, భావనుభక్తి ధనలాభపరకగాడె?

ఆంధ్రులు

వ్యాయమార్తి శ్రీ వేపా రామశంకర గారు

ఆంధ్రవంశపు రాజులకు ఆంధ్రభృత్యులనియు, శాతవాహనులనియుఁ గూడఁబేరు. మత్స్య, వాయు, బ్రహ్మాండ, విష్ణు, భాగవత పురాణములలో ఈవంశపురాజుల పేర్లపట్టిక యాయఁబడినది. పురాణమునందలి పట్టిక లన్నిటిలోను మత్స్యపురాణములోనిది శ్రేష్ఠమైనది. కలకత్తా హైకోర్టు వ్యాయమార్తియైన పద్మటగుగారు పౌరాణికవృత్తాంతములను పరిశీలనాదృష్టితోఁ జదివి, తుదకు పౌరాణికములము లన్నియు ఆదిభవిష్య పురాణము నుండి సైకొనఁబడినవని తేల్చియున్నారు. (Vide, The Purana Text of the dynasties of the Kali age by F. E. Pargiter) పురాణములందు నిర్ణయించబడిన యీ వంశమున్నదనుటకు శాసనములును, నాణెములును దాఖలా యిచ్చుచున్నవి. యీవంశము వారి మొదటిశాసనములు నానాఘాటు, నాసిక, కన్హేరీలలో మాత్రమే కాన్పించుచున్నవి. ఇవియన్నియు బొంబాయి రాజధానిలో బొంబాయి పూనాల కుత్తరమునఁ గలవు. ఇందున బట్టియు, ఋగ్వేదములోని యైతరేయ బ్రహ్మణమునం దాంధ్రులు వింధ్యకర్వక కుభయపార్వములనుడు పుండ్ర, శబర, పుళిందులతోఁ బాటు చేర్చినంబని యందుటంబట్టియు చూడఁగా మొదటి ఆంధ్రులు నిజం రాష్ట్రమందలి యిప్పటి పై

శానుప్రాంతప్రదేశమున నెచ్చటచో పరిపాలించినట్లు ఊహింపవచ్చును. ఈవంశపురాజులలో నిస్సందేహముగ శాతమపుత్ర శాతకర్ణియే శ్రేష్ఠుఁడు. ఆతనిరాజ్యము దక్షిణముగ నెకవేళ కృష్ణాతీరమునకు వ్యాపించి యుండునచ్చును. అందు గుంటూరు మండలమందలి సత్తెనపల్లిదగ్గటి అమరావతి శేరియంకుట మాత్రము నిశ్చయము. శాతమపుత్రుని తరువాతి రాజులరాజ్య ముత్తరమున లగ్ని, శాతమపుత్రుఁడేలిన తెలుఁగు భాగము మిగులుటచేతఁ గావచ్చును. వారి శాసనములు తెలుఁగుదేశమున మాత్రమే కానవచ్చుచున్నవి. ఈ విషయముల వనుపించి వింధ్యకర్వక ప్రాంతమున మొదట నెక తెగగా నుండిన ఆంధ్రులు అటుతరువాత ఇష్టెడు తెలుఁగుదేశ మనఁబడుదానిలో గొంత భాగమునకుఁ దమచేరు చెట్టిరనియు, అటుతరువాత నీ దేశమునకు ఆంధ్ర దేశమని, ప్రజలకు ఆంధ్రులని, భాషకుకూడ ఆంధ్ర భాషయనిపేరువచ్చెననియు నూహింపవచ్చును. ఈ వంశమునందలి మొదటిరాజుల చరిత్రతో మనకు శోక్యము లేకపోవుటచేత మనకథ శాతమపుత్ర శాతకర్ణితోఁ బూరంభింపవచ్చును. ఆంధ్రరాజులలోఁ బాలమందికి చేరుదినర శాతకర్ణి

వారిని తల్లి పేళ్లనుబట్టి తెలియవచ్చువారు కొందఱు కలరు. ఉదాహరణము గొతమీ పుత్రుడు; వసిష్ఠపుత్రుడు; మాధవీ పుత్రుడు. శాలివాహన అనునది శాతవాహన వంశముయొక్క ప్రాకృతరూపము. అందువలన శాలివాహన, అనునది నిజమునకు ఒక రాజు పేరు కాదు. ఒక రాజవంశము పేరు. క్రీ. శ. 20 లో శకము స్థాపించినవాఁడని చెప్పబడు శాలివాహనుడు ఈ వంశమువారిలో శ్రేష్ఠుడై యుండవలెను. రాజ్య విస్తారమునుబట్టి చూచినను, పైనిక విజయములనుబట్టి చూచినను ఈ వంశమువారిలో గొతమపుత్ర శాతకర్ణియే నిస్సంశయముగ శ్రేష్ఠుడు. ఈతఁడే యొక పేర శకస్థాపకుడైన శాలివాహనుడై యుండవచ్చును. పుడుచ్చేరియందలి తోవోయ్య యైయల వారగారి మత ప్రకారము శిశు లనబడు సిద్ధియనుల నోడించినవాడు యాత్రకు సంకల్పించిన చస్తనుడు. ఈతఁడు గొతమీ పుత్రుని కింద రాజవత్తినిధిగ నుండిను. శిశులను జయించినవాఁ డితఁడే యనియన్నను, రాజుగాక అతనికి సేనాధిపతిగనో, సామంత రాజవత్తినిధిగనో యన్నయాతఁడు శకము సావించినాఁ డనుట సంభావ్యముగ లేదు. అదిగాక శాలివాహన శకస్థాపకుడు యాత్రకురాజమప్రతితి లేదు. సంగతు లన్నియు నిశకము శాలివాహన వంశమువారి దని చెప్పబడినది పోవునపుడు ఈ శకస్థాపనమును ఏ యితరవంశపు రాజునకో ఆనొందుటకుఁ గారణము కలబడదు. గొతమీ పుత్రుడే శాలివాహన

శ్రేష్ఠుడని, నిశ్చయించుట చేతను, ఆతఁడతని శాసనముల ననుసరించి ౨౪ సంవత్సరములు పరిపాలించె నని తెలియుట చేతను ఆతఁడు క్రీ. శ. 2౦ మొదలు ౪౦౨ వఱకు రాజ్యము చేసి యుండవలెను. ఆతని శాసనములలో రెండు నాసికలో నున్నవి. సోటి క్లాలోఁ గలదు. అసిక, అన్యక, మూలక, సురభి (సారాష్ట్ర), కుకుర, అపరాంతి, అనూక, విదర్భ, అకర, అవంతి, వింధ్య, అచవట (సాహ్యరా కొండలు), పరివట, సహ్య (సహ్యాద్రి కొండలు), కన్యగిరి, మాక, శ్రీరాన (శ్రీశైల), మలయ, మహిషా, (మహేంద్ర), క్వెతగి, చకోరములకు ఆతఁడే యధిపుడు. ఆతని తల్లి పేరు గొతమీ బాలశ్రీ. ఆతని భార్య వాసిష్ఠి. ఆతని కుమారుడు వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి.

ఆతని కుమారుని పరిపాలనమునాటి శాసనములు అమరావతి, నాసిక, క్లాలోఁ గావనప్పుచున్నవి. వాసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి క్రీ. శ. ౧౦౨ మొదలు ౧3౦ వఱకు పరిపాలించెను. క్రీ. శ. ౧౩౦ త్రావడైనట్లైనా ఆతనిని పేర్కొనియున్నాడు పై కాక ఆతని రాజధాని యని పేర్కొనబడినది (సం ౩. ౧౪౨). పరిపాలనా ప్రారంభదశలో పుమామికి; ఆతని ముత్రవత్తి బాలశ్రీ బహుశః తోడ్పడియుండవచ్చును. ఈమె శాసనము నాసికలోఁ గలదు. పుమామికి తరువాతిరాజు వసిష్ఠీపుత్ర శివశ్రీ బహుశః ఈతఁడే యాత్రకురాజగు దుస్తననునిచే నోడించబడినవాడై యుండవచ్చును.

రుద్రదమనుడు గౌతమపుత్రుని క్రింద రాజ
ప్రతినిధిగనుండున చక్రముని మునుముడు. గురు
రాజులోని జానాకగడములోఁ గల క్రీ. శ.
౧౧౦ నాటి రుద్రదమనుని యొకశాసనము
ననుసరించి యాతఁడు శాతవాహనుల నోడించి
నట్లును, దగ్గరబంధుత్వ ముండుటచేత శాత
వాహనరాజును బంధ విడిచినట్లును తెలియు
చున్నది. కనేహరిలోని యొకానాకశాసనము
న వసిష్ఠీపుత్ర శాతకర్ణిరాణి మహామౌర్య
రుద్ర..... కూతురని తెలుపబడినది. ఇందవ
బట్టి రుద్రదమనుడు ఒకానొకశాతవాహన
రాజుమామగారని యూహించవచ్చును. కాని
యొకరిండివంశవృక్షము ప్రకారము పుట
మావిరుద్రదమనుని అల్లుడగుటలేకపోయెను,
గౌతమీపుత్రుడు..నమకాలికుడు.. చక్రముడు
| (క్రీ. శ. ౭౨-౧౦౨) |
పులుమావి(క్రీ. శ. ౧౦౨-౧౩౦)జయదమనుడు

రుద్రదమనుడు
(క్రీ. శ. ౧౩౦-౧౫౦)
కాలన శివక్రికూడ వాసిష్ఠీపుత్రుఁ
డగుటచేత అతఁడైన రుద్రదమనుని యల్లుడై
నుండవలెను. లేదా, అతఁడతరువాత వచ్చి
నశివస్థానముండుకూడ వసిష్ఠీపుత్రుఁ డగునని
అతఁడైన గావలెను. అమరావతిలోని 'శ్రీ
శివమాతశాత' అనురాజశాసనము బహుశః
శివక్రికై యుండవచ్చును. శివక్రి క్రీ. శ.
౧౩౦ మొదలు ౧౩౭ వఱకు ౭ పంక్తుల
పాఠము. శివక్రి తరువాత వచ్చినవాడు
వస్థానంధ శాతకర్ణి. అతఁడు ౧౩౭ మొదలు
౧౪౪ వఱకు నేడేండ్లు పాలించెను. అతని
రువాణివాడు యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి క్రీ. శ.

౧౪౪ మొదలు ౧౭౩ వఱకు రాజ్యమేలెను.
ఈతని శాసనములు నాసికలోను, కన్యకలోను
క్రిష్ణాజిల్లాలోని చిన్నా అను గ్రామమునను
గానవచ్చుచున్నవి. అమితవహన ము క్రి
ముగ్గురురాజులు కలరు. (౧) విజయఁడు (౨)
నండక్రి (౩) రెండవ పులమాది. రెండవ
పులమావిశాసన మొకటి బల్లారిజిల్లాలోని
మైకోదోనిలోఁ గానవచ్చుచున్నది. వింధ్య
పర్వతముల కుత్తరమున మహామౌర్యపు
డగు రుద్రదమనుడు లాగుకొనిన ౯౦౪
రాజ్యమును చివర ఆంధ్ర రాజులు తిరిగి సం
పాదించలే దనుట స్పష్టము. పురాణముల
ప్రకార మీ వంశము ౪౩౦ సంవత్సరములు
పాలి. చివరిదప క్రీ. శ. ౧౦౬ వ సంవత్సర
ప్రారంభమున అఖిలై యుండును. ఈ వంశము
శ్రీముఖునితో క్రిస్తు పుట్టుటకఁ బూర్వము
౨౩౪వ ప్రాంతమున ప్రారంభమై యుండవలెను.

అశోకుడు లేన శాసనములలో నీ వంశ
మును బేర్కొనియున్నాడు. శాలివాహన
శకము; తెలుగుదేశమునకు, భాషకు, ప్రజ
లకు వచ్చినదేని ఇవిమాత్ర మే యీ వంశము
వారి పని దెప్పకొనుటకు నేటికిని మిగిలి
యున్నవి. ఆంధ్రుల శాసనములు ప్రాకృత
భాషలో, బ్రాహ్మలిపితో నున్నవి. ఈ లిపి
లోనే మహాచక్రవర్తి అశోకుని శాసనములు
కలవు. ఆధునిక ద్రావిడిలిపి దీనినుండియే
వచ్చినది. ఈ వంశమువారు బౌద్ధభిక్షువులకు
దానధర్మములు చేసెట్లు కన్పట్టుచుండుట
చేత వారు బౌద్ధమత బోధకులని చెప్పవచ్చును.
ఆంధ్రవంశమువారి నాశములను గురించి
రేప్సన్ దొరగారి భారతీయ నాశముల వర్ణిక
(Rapson's Catalogue of Indian Coins)
అనుగ్రంథమున వివరముగ గుర్తించెను.

ఆంధ్రులు లేక ఆంధ్రభృత్యులు లేక శాతవాహనులు
ఆంధ్రదేశము పరిపాలించిన యీవంశపు రాజులపేర్లు

(1) శాతవాహనుల శ్రీ శాతకర్ణి	(పరిపాలనము)	శ. 21	మొదలు	౧౦౨ వరకు)
(2) వసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి	...	శ. ౧౦౨	...	౧౩౦
(3) వసిష్ఠీపుత్ర శివశ్రీ శాతకర్ణి	...	శ. ౧౩౦	...	౧౩౭
(4) శివస్కాంద శాతకర్ణి	...	శ. ౧౩౭	...	౧౪౪
(5) శాతవాహనులయజ్ఞ శ్రీ శాతకర్ణి	...	శ. ౧౪౪	...	౧౭౩
(6) విజయుఁడు	...	శ. ౧౭౩	...	౨౭౯
(7) చండశ్రీ శాతకర్ణి	...	శ. ౧౭౯	...	౧౮౯
(8) పులమాయి (రెండవవాఁడు)	...	శ. ౧౮౯	...	౧౯౬

ఇందుకు ప్రమాణములు:—౧. పురాణములు

మత్స్య, విష్ణు, భాగవతపురాణములలో పైని పేర్కొనిన అందఱురాజులనుగూర్చి చియుఁ జెప్పఁబడినది కాని విష్ణు భాగవతపురాణములలో ఎవరెవ రెన్నోంట్లు పరిపాలించినది చెప్పఁబడియుండలేదు. వాయు పురాణమునందలి పట్టికలో మొదటి పులమాయి, శివశ్రీ శాతకర్ణి శివస్కాంద శాతకర్ణి - వీరికేర్లు లేవు; బ్రహ్మపదపురాణమున విజయుఁడురక్క మిగిలిన అందఱు పేర్కొనఁబడియున్నారు. పురాణపుష్పటిక లన్నిటిలో మత్స్యపురాణమందలిది ఉత్తమమైనది.

౨. నాణెములు

కేప్టన్ దొరగారు రచించిన 'భారతీయనాణెముల పట్టిక' అను గ్రంథమున వసిష్ఠీపుత్ర శ్రీపులమాయి నాణెములను గుఱించి ౨౨-౨౩ పుటలలోను, శివశ్రీ నాణెములను గుఱించి ౨౯ వ పుటలోను, చండశ్రీ నాణెములను గుఱించి ౩౨.౩౩ పుటలోను, శాతవాహనులయజ్ఞ శ్రీ శాతకర్ణి నాణెములనుగుఱించి ౩౪.౪౧, ౪౨ పుటలలోను వివరముగఁజెల్పఁబడినది. ౨౪ వ పుటలో శ్రీ...స్వామి అనువాని నాణెములనుగూర్చి తెలుపఁబడినది కాని యీతఁడెవరో వివరముగఁ జెలియవచ్చుటలేదు. కడపలో దొరికిన శాతవాహనులకు సంబంధించిన కొన్ని నాణెములను గుఱించి ౨౫ వ పుటలోఁ జెల్పఁబడినది. కాని వాటిమీఁది పేరు స్పష్టముగఁ జెలియవలెదు. ఇట్లే ౨౫, ౨౬, ౨౭, ౨౮ వ పుటలలో మఱికొన్ని ఆంధ్ర రాజులనాణెములనుగూర్చి తెలుపఁబడినది. ఈ నాణెము లన్నియుఁ జెల్పఁగుమఁడలమ లలో దొరికినవే కాని వాటిమీఁది పేర్లుకూడ స్పష్టముగఁ జెలియకపోవుటచేత అవి యెవరినో చెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. ౪౬, ౪౭ పుటలలో శ్రీరుద్ర శాతకర్ణి వని చెప్పబడు నాణెములను గుఱించి కొంత తెలుపఁబడినది కాని యీతనిపేరు పురాణాదులలోఁ గావరాదు.

రాజా పేరు	కాపనము ఉన్నపుటము	పరిపాల న సంవత్సరము	వివరములు	కాపనవిషయములే గ్రంథము లందు ప్రతిబింబితులైనవి.	విశేషాంశములు
2 చిట్టిపుత్రి (పులమాయి (i))	ఆచారావళి	—		ఆ.స.సౌ.ఇం.సంగి.పుంగిం, పట్టించు;గి; ఎ.ఇం.సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము.	
	దిబ్బా	2	కే.మంగియుతువు, కవనము, 1 వ సంపుట	ఎ.ఇ.సంగి.పుంగి.పట్టించు; ఆ.స.స.ఇం.సంగి. పుంగిం, పట్టించు,పుంగి. ఎం.ఇం.సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము.	
	వాడిక	6	గ్రీష్మయుతువు, 2వ సంపుట	ఎ.ఇం.సంగి.పుంగి,పట్టించు; ఆ.స.స.ఇ.సంగి.పుంగిం, పట్టించు,పుంగి; భాం.గజ.సంగి.పుంగిర; ఎ.ఇం.సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము.	
	కార్తి	7	గ్రీష్మయుతువు, 2వ సంపుట, 2వ సంపుట	ఎ.ఇం.సంగి.పుంగి.పట్టించు; ఆ.స.స.ఇం.సంగి. పుంగిం, పట్టించు;గి. ఎ. ఇం. సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము	
	వాడిక	19	గ్రీష్మయుతువు, 2వ సంపుట, 2వ సంపుట	ఎ.ఇం.సంగి.పుంగి,పట్టించు; ఆ.స.స.ఇం.సంగి.పుంగిం, పట్టించు;గి. [గూరికపురిం భాం.గ్రాన్.ఇంటి.ఓ.కాం. ఎ.హి.వ. పుంగి భాం.గజ.సంగి.పుంగిం; ఎ.ఇం.సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము.	
	దిబ్బా	22	గ్రీష్మయుతువు, 3వ సంపుట, 3వ సంపుట	ఎ.ఇం.సంగి.పుంగి,పట్టించు; ఆ.స.స.ఇం.సంగి. పుంగిం, పట్టించు;గి. భాం.గ్రాన్.ఇంటి.ఓ.కాం గూరిక. పుంగి ఎ.ఇం.సంగి.20-అ.లూ, తెంగింతరము.	
	కార్తి	24	కే.మంగియుతువు, 3వ సంపుట, 3వ సంపుట	ఎ. ఇం. సంగి. పుంగి.పట్టించు; ఆ.స.స. ఇం. సంగి. పుంగిం, పట్టించు;గి; ఎ.ఇం.సంగిం.ఆ.లూ, తెంగింతరము.	20వసంపుట సూచికావళి నందు ఉన్న వివరములు

క్ర.సం.	గ్రామము	కావనము ఉన్న స్థలము	పరిపాల న సంవ త్సరము	వివరములు	కావనములును లే గ్రంథము లందు ప్రకటితమైనవి.	విశేషములేములు
3	కపి శ్రీరామకర్ణి.	కావనము			ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.పు. 2వ; ఎ.ఇం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	ఇది పశ్చిమపుర కపి శ్రీరామకర్ణి రాజు.
5	యల్ల శ్రీరామకర్ణి	కావనము		గ్రామముకుపు, గంగ పక్షము	ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	
		కావనము	7	కావనముకుపు, గంగ పక్షము	ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	
		కావనము	16	కావనముకుపు, గంగ పక్షము	ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	
		కావనము	27	కావనముకుపు, గంగ పక్షము	ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	
9	కపి శ్రీరామకర్ణి	కావనము			ఆ.న.క.ఇం.సం.పు. 8వ; పట్టణము: గంగ; ఇం.పం.సంగి.అ.బా. కెంగిరంగు.	

ప్రణయకోపము

అడివి బాపిరాజు గారు, వి. ఏ.,

ఏమిచేసేదండిబాబు,

నేనేమిచేసేదండిబాబు!

నా మాటామంతి లేక-మత్తోరింటికె-డ్డ-ఏ!

ఎత్తాగన్నేరంటి

ఏపూమొగ్గావెదిమె

ఇట్టేవెరిచేసేసిందిసామి;

బట్టావెట్టాకుంటానంది - దాని

చుట్టాగిరినీగీనుకొంది - నేను

తిట్టాకొన్నావన్నీవింది - బాబు

నా చుట్టాలల్లోనాకు-చూపూతప్పించేస్తాను!

ఎల్లాప్రేమించానా

ఎల్లాలాలించానా

చల్లావెలుగుచంద్రుడెరుగు;

బి'లముకల్లావెల్లివచ్చినంత

పక్క-పిల్లాటండియివ్వకొంత

నేడి-నీహుతానామాడిరొంత

పెరుగులన్నంమెక్కి- పిట్టాగానంటి-మే!

బామాతోటాకన్న

సంగాపాలమూకన్న

వంగోలుపెదగి త్తకన్న,

ఎంతపొంగూతునేప్రేమలి-స్తి;

సంతరంగూచీరాలెన్నదె-స్తి;

కొండు-బంగారపూమురుగులే-స్తి;

పై-న-బంగుబంగ్రాపూలబో-స్తి;

ఏళ్లకొంగూకట్టిగుంకులా-డ్డి;

నా సంగాతంతాఎరిగి-సాగేపుట్టింటికె-ఏ!

గంటానిమువమైన

కాస్తఘడియలైన

వన్నోదిలితానుండలేదు;

కావిడడిలే కూడాదండెతెచ్చె;

పొలముకదలా కూడావట్టుకొచ్చే;

ఊరు-నదలా గుండెకొమ్మునాన్చె;

దానివలుకూకులుకూతీపి

వన్నేవెలుగుకవక-ఎన్నినాళ్లుంటాను-ఏ!

నే నేమిచేసేదండిబాబు

నే నేమిచేసేదండిసామి

నా మాటామంతి లేక-మత్తోరింటికె-డ్డ-ఏ!

నీతిభవనము

కొత్తపల్లి మార్కరావు గారు

(తృతీయభూమిక)

శ్రీ వింశతి వింశతి మించుల
తోముడివముచూపుజడల దూముడిగల
సామజముఖుడయనలువది [యా
నేమపునీతులునువచ్చి నిల్చును మదిలోక.

గీ. ఎన్నడును బల్కరింపక యన్నవారి
కైన సజ్జనులొపగుదు రరిగిధనము
చేయి కొనిపోయి పెట్టు దుడిగలభోజ్య
నస్తువుల నాలుక కదేమి పలుకరించె? ౧

చ. అకలుషమానసు ల్బలుకు
నట్టికటాక్షులమేలు చేరుట
నకలుషమానసుల్బలుకు
చల్లనివల్కులు మేలుచేయలే;
వకుటిలవృత్తి శాక్యముని
యంకిత టువ్వినతాల్లో శూలికి
శుకతురగుండు వైచీనవి
శుద్ధసుమంబులొ శ్రీతి చూడుమా! 3

గీ. ఒకరియొద్దనున్న యొకవస్తు వదివారు
తమకు నీమరేని దగినవాని
నొక్కమధ్యవర్తి నుంచికొందురు గోవు
లు దూరకబెట్టి పడసిపట్లు. ౪

గుల కువకరింపకయండ నున్నలోభి
త్తమును దాత గొని యిచ్చు పేదవారి

కల్లిలోనున్న యుష్వరీ రంబుదంబు
గ్రోలిపానార్హ మగువాన గురియొస్తాల్లు. ౫

గీ. గాఢమగు చెల్మిచెడి వెన్నగదిసెనే
దొంటికితి సుభావంబు లుంట కల్ల
యెలువబడియాకవియ్యమునుండిలోలగి
కలసినపుడుండునే యట మొలుచుకత్తి? ౬

గీ. అతిదృఢపేమగలయట్టి నతియుఁబతియు
నెప్పుడును నొక్కధర్మమే యెంచుచుండు
తామరల బోలువికచనేత్రములురెండు
నొక్కవస్తువునేచూచు చుండునట్లు. ౭

క. కడిలేనియెల్లవిద్యలఁ
బడసితిమని గర్జలేల శండితులారా!
దడబకలు సేయుజడధియుఁ
బడదేమునిచేత నందె వాచ్చెడువేళ? ౮

గీ. మనసును వశంబుగాసిక మట్టుమీఱు
కొవమును లోనలోననే కుదురకబెట్టు
వజ్రదపాడిచిన నెడ్లలోపలనె నిల్చు
కొందునో పోతగట్టులు గొట్టిపైతో? ౯

క. బలములవారి కేన
బలహీనులు బగటగించి భయపడరెం
మలయల్లుజడలఁ గలయహి [దుక
పులుగులతేనిఁ గని భయముఁ బొందునె
[చెప్పువా! ౧౦

గీ. తమకొఱతలను దీర్చికొడ దలచి కొరుల
 కొఱతలను దీర్చు బెద్దలు గోరుచుండు
 చంద్రుఁడందఁకి యిలగురు లెచ్చదగొట్టఁ
 జూచుఁ దనలోనికందు నెంచుకొనఁబోడు.

గీ. యదుద్వైత్యుము లేచి యజ్ఞ నంటి
 త్రిష్టయండును బండితు శేషలేవు
 చూరుగుతుక్కును నుడిగాల్లు చుట్టితివ్వు
 గాని తాకికంబంబును గదవఁగలవే? ౧౨

గీ. శస్త్రపడుచు నవద్వారకాయమందుఁ
 బ్రాణములు పోకనిలుచు టబ్బంబు; చిల్లి
 కుండలోఁ బోసినజలంబు లుండు టబ్బ
 మగునెకాజీపోవుటయ బ్రమగునొ చెప్పుడ?

గీ. హానివృద్ధులుగల యర్థ మరసి పెద్ద
 లగులకు ననుగుణముగ నదన నోనఁగు
 దురు; బహుళిగుక్ష్మపక్షచంద్రునికిరణము
 లవని కుపకారమొనరించు నట్లుగాను ౧౩

గీ. తఱుంగనిధనంబుతోడ నుద్భవమునొంది
 నారమసి ధనలూరి! చెందకుడు గర్వ;
 మంత బంగారుకొండ హేమాద్రి యొకని
 యెడను చేతనుబడివంగ నెఱుకలడె? ౧౪

గీ. జగముపైఁ బ్రీతిలేని యాజనునకెంత
 ధనము భూములు నున్న వృథాతలంప
 మూఁగవానికి నద్గ్రాధములును గన్న
 గుడ్డివానికి దీపంబుఁ గొఱయెకాదె. ౧౫

గీ. తమ్ముఁ దమతాతత్తాద్రులఁదలచి ఘనులు
 హీనులను తేరి ధనమిచ్చి వృద్ధిఁజేతు
 రాత్రిగాభీర్య మరయక యంబురారీ
 యుప్పులంబునకుఁబాఱి యువకరించు. ౧౬

గీ. అర్థులకు దానమిచ్చి మా యయ్యనేద
 వడియెనని పుత్రుఁడిచ్చుటయడుగఁబోడు
 పండ్లగల లోఁమునకిచ్చి వడినయరఁటి
 దండపింకలు పెరిగి ఫలింపకున్నె? ౧౭

గీ. శాంతివాక్యంబులకుఁ గడు జగము తుష్టి
 నందుఁ గడినో కులకుఁ దుష్టినంద నెపుడు
 జంద్రకిరణంబువెడలిన జలధి యుబ్బు
 సూర్యకిరణంబునకు నుబ్బు సూపునెక్కొ-

గీ. నెజ్జనులు రాఁగఁ బెద్దలు పమ్ములులగు
 దురు విమ్ములులగుదురు రాఁగ దుష్టజనులు
 తీయమామిడి వయ్యెర దిరు జిగురు
 వెట్టు నడిగాడ్పునకు బుల్ల విఱుగు ముదురు.

గీ. ఒరులకష్టములను గాంచి యుద్విఁ బెద్ద
 లాత్మకష్టముల్బులె యడలువారు
 తక్కునవయవములకు బాధజనియించఁ
 గన్న గనుగొని దుఃఖించఁ గాదెజగతి

గీ. లక్షణమొంగినట్టి యల్పజ్ఞుచదువు
 గడవిడలు లక్షణజ్ఞుని గనెనువలె
 కలజగంబెల్లముంచెడు గంగయలపు
 శంకరునిజడఁ గాంచిన సగుడుకొనడె. ౧౮

గీ. గుణముగలవారిఁ బండితు గోరుచుండు
 కులముఁబాటించఁబోవరా గుణులయెడలఁ
 బాముతలఁబట్టుమఁటి కానపడినయట్లు
 పాల్కడలివిషమున కాన పడరు గాదె. ౧౯

గీ. ఎంతవై రాగ్యచిత్తుండు నెంతరహి
 గాని సంతతకామినిగణవరి హా
 వైన దిటపుచెడుం జేమ లగ్న
 బ్రాత నలుగదెకనంపురాం ౨౦

గీ. గుణులగుణములగనియను గొడవలెందు
వారిగుణ మదియేమన వచ్చు దేంట్లు
మధురముగఁ బొడుపును త్రిమాని వేడు
కాయనేగడ పెదకును గాకి వనిని. ౨౧

గీ. పండితులు మూఘు సేవింపవత్తులేని
వారిగారవ మదితక్కువ యగునెందు
సంతకులు వైనవత్తులేని వచ్చి
పడవయెక్కినఁ దేరికపడవటయ్య! ౨౨

గీ. అల్పహంబుతోఁ దోచు నధికుదేహ
పరిమితినిబట్టి విద్య నేర్పఱుపలేము
కిరణస్ఫుటికంటిపావకె క్కినదియెంతో
యంతయేగానిమింటలే దనఁగఁదగునె? ౨౩

గీ. కోవిదులు ప్రత్యుపకృతిని గోరకుండఁ
జేరవై నంత శ్రమఁడి చేయుదు రుప
కృతిని దంతములే యుపకృతిని గోరి
నమలి రుచ్య పదార్థము ల్నొల్కొడును? ౨౪

గీ. అరటి పండ్క వచ్చి కాయయును బనికి
వచ్చు ముసేడి ఫలింబినఁ బనికిరాదు
కోకిలింబియంబియు ఘను లొక్కరువారి
కిడుదు రిడుదు రెయల్పులు హృష్టలయ్య? ౨౫

గీ. పరమపురుషుకతోఁగూడు భవ్యమతియు
దేహకష్టము లెక్కకుఁ దేడు మడిని
నిందుబింబంబుతోనుండుమృగము భూమి
పైనిగల పెద్దపులింబాది భయపడునెకొ. ౨౬

గీ. క్రూరులై కాలుఁ దుమటలు గొనఁగరాక
మునుపె దానధర్మంబులు చనును జేయ
జేలురాకుండఁ గలగట్టు లేర్పరింప
కొత్తుకొనివచ్చినపు డేమి యెసరి చెదర? ౨౭

గీ. నజ్జనులు తమయొడ సరకుసేయ
కిరేదులకు సాయ మొనరింప నెంచుచుండు
కట్టఁగొని తలపైఁ గొట్టఁ గాఁ దలంప
పొస్త మడ్డపడం దన యలఁతఁ గనదు. ౨౮

చ. చదివి నమస్తశాస్త్రములు
సారమెటుంగఁగ లేక యెవ్వఁడే
మొదలిడు ధర్మశాస్త్రములు
ముఖ్యఫలం బొనగూర్చ పెన్నఁడుకొ
ముదిలినచేవల్లు దర
ము న్ముడిపంబునునైన తల్పుగాఁ
గుదిలినవేమి జేనఁ డొక
గొండ్లము లేక యదేమి చేసెడున్. ౨౯

గీ. అల్పనకుఁ గిన్నరాకుండ నడఁగునట్లు
వలయుఁ బొగడ నధికునకు వలదుగాదె!
చుట్టుదిరుగఁ జెలువనకుఁ గట్టనఁయు
వలయునే మహంబునిధికిఁ దెలియు మయ్య! ౩౦

గీ. యోగ్యునకు నిండపై భయముండుఁగాని
యందునే యయోగ్యునకు నాయుడుటు చె
జ్యోతిగలకన్ను చీకటి సుక్తు, లొట్ట(పుడ
కన్ను సుక్తు నె ప్రళయంధ శారమునను? ౩౧

గీ. విద్యగలవాని మెత్తురు పెద్ద లెప్పు
కిరేదులకు వారితోఁ బని యేమిలేదు
ఆరణ్యండునకును శ్రీర మానవడును
పుల్లకల్లిలపడు నాన పోల్చికొనుడు. ౩౨

గీ. పాతునకు దాన మిత్తు రపాత్తునకును
లేదని వదింతు యోగ్యు లెల్లిదముచేసి
సవ్యమున కెత్తెదరొయంత్ర జలము వనము
లోని మ్రోడులకెత్తెదకో నిరయఁగ. ౩౩

గీ. ఘనుల మ్రోలను దనుగొప్పఁగానఁబఱచు
కొనెడు మూఁగులయన్నతి కొంచెపడును
వింధ్యమంతటి కొండయు మీకదక్కి-
చదికిలం బడదే యగ స్త్యమునిమ్రోల?

గీ. మంచివారలతో మైత్రి మాటిమాటి
కెచ్చుఁగను జెడ్డవారితో నెచ్చఁబోదు
కాయముదిరినఁ గోయఁ బక్కమయి భోజ్య
మగును లేచిందె గోసిన నగునెవండు?

గీ. పూవు వికసించినన్నాఁడె తావియందు
మఱుదినంబున నుండియు మృగి చెడును

అట్లతోఁ జెల్మిచేసి యపుడనుభము
పిదపనెల్లపు డుభయమే వెంచు నిజము.

గీ. హేమమయరత్నభూషణ నెల్లదాల్చు
రాజు లవిలేనికవులతో రాదు తులకు
వివిధభూషణములుదాల్చు నవయవంబు
లష్వితాల్చుని కన్నుతో నగునయ్యాడు?

గ ష్య ము

ఇది సుప్రసిద్ధ శివప్ర కాశస్వాములు రచి
యించిన నన్నటి యను ద్రావిడనీలిపుస్తక
మునకుఁ గ్రాతవల్లి సూర్యరావు కావించిన
యాంధ్రపరివర్తనము.

నీ తి భ వ న ము

ఉ పా ధ్వా త ము

అన్వయము:— పాండుల పరిపాల
నములోని మధురలోఁ గడపటిసంఘ మున్న
కాలముననుండిన పండితురాలు, ఆమెరెండ్రొధిగ
వక్తరల్లి, ఆది. ఈదంపతులు తా మేగ్రామము
లోనుండఁగా నేవిడ్డపుట్టునో యాబిడ్డ నాగ్రామ
ములో విడిచివెట్ట వలయునని శివభము చేసి
కొనిరి. ఏకేదేశములో ఉరయూరను గ్రామ
మున ధర్మశాలలో నుండఁగా నీ యవ్వపుట్టి
నది. ఈమెయే వారికి మొదటిసంతానము.
తర్వాత మఱియేఘరు పుత్రులుపుట్టిరి. వీరిలో
తిరువల్లవనాయనారను నతఁడు విద్యాం
సుఁడు. తమ యెర్పాటువొప్పన నురయూ
రులోఁబుట్టిన బిడ్డను విడిచివెట్టుటకుఁ దల్లికి
పానసావ్యక విచారించునపు డామె తనరల్లితో
విట్టయె.

మ. మనసారం కలపోసి నానెనటన
మ్మా! యేమిగా వ్రాసెనో?
తనహస్తంబులరీట దీర్చికొన నా
దైవంబుతాఁ జచ్చెనే?
యనుమానింపకు నన్నునీడ ననుమం
తైన స్వచారఁబులే
దనుకొన్నట్టులు మీరు పొందు సుఖదుః
ఖాదులే పదులైత్తులే?
అని చెప్పినఁ దల్లి నమాధానమున నక్క-
డ విడిచిపోయెనట. పిమ్మట నాబిడ్డ నొక
హీనకులుఁ జెల్మివెంచెను. కాలక్రమమున
నవ్వ యతిసూక్ష్మముగఁ జదువునేర్చి యప్ప
డున్న చదువుకొన్నస్త్రిలలో మిన్నయై యుం
డెను. అంతముగఁ గవిత్వము నేర్చెను. ఈమె
యనేక గ్రంథములను రచించెను పినాయ

కర్ ఆసువల్, అత్తిచ్చూడి, కొండ్ల వేండన్,
 మూడురై, నల్వస్తి, జ్ఞానకురల్, వాక్కుం
 దాం, మొదలైనవి. పై గ్రంథములలో, అత్తి
 చూడి, కొండ్ల వేండన్, రెండును సూత్ర
 ప్రాయముగానుండు సీతులగుటచే ననేకులనేక
 భాషలలోనికి వ్రాసికొరట. తెనుగులో,
 అవ్వగారి మద్యపుసీతు లివియే.

అవ్వగారి తమ్ముడు తిరువల్లసనాయనార్
 తిరుక్కోరల్ అను గ్రంథమును, ధర్మార్థకా
 మములమీఁద ౧౩౩౦ పాటలు (అర్థవృత్త
 ములుగ) రచించి యక్కడకిఁ జూపించెను.
 తమ్మునికంటె బుద్ధి సూక్ష్మతగల యవ్వగారు
 చదివి నాల్గవదియగు మోక్షపురుషార్థమును
 గూడఁ జేర్చి యొక్క వద్యములో నిల్లు
 చెప్పెను.

గీ. అర్థులకొనంకనదె ధర్మ, మార్గవమున
 గడవ చేసినదేయర, ముడుగ కేక
 మతిని, దంపతు లుండు కామంబు నిట్టి
 మూఁటివిడివరునిగనుట చూడుమకును.

తిరుక్కోరల్ - తెనుగులో వర్ణకందము
 లలోఁ గలను. ఈమెకాలములో, పుగళ్ళేండి,
 పట్టకూత్తర్, కంబర్ మొదలగు పండితులుండి
 రెల్లు. ఈమె యితరులను గృహస్థాశ్రమమున
 నుండుమని బోధించునఁ దానుమాత్రము
 యావత్తనము కన్యగానే యుండుననియు,
 నిన్నూటవలువదియేండ్లు కీవిం చెననియుఁ
 చెప్పదురు.

ఈయవ్వ విఘ్నేశ్వరభక్తురాలు. నిత్య
 మును దీక్షఁబూని కాతమతితో విఘ్నేశ్వ
 రుని బూజించుచుండునది. బానాడు కొండర

పడుచు బూజ శీఘ్రముగా ముగింపబోయిన
 నది విఘ్నేశ్వరుఁడెఱిగి యేల నీవిట్లు తొం
 దరపడుచున్నదానవని యడిగనట. “దేవా!
 సుందరమూర్తినాయనాను, చేరమాన్ పెరు
 మాల్ నాయనానును గైలాసమునకుఁబోవుచు
 నన్ను శీఘ్రముగా రమ్మనిరని వల్కెనట.
 నీకేమియఁ దొందరవలదు, యథాప్రకా
 రము పూజసేయుమని చెప్పి పూజ ముగిసిన
 పిమ్మట నావను దనతొండముతో మీఁది
 కెత్తి కైలాసములో మెల్లఁగా విడిచెనట.
 తర్వాత ముందుగా తైలుదేసిన సుందర
 మూర్తినాయనాను మొదలైనవారు వచ్చి
 యాశ్చర్యపడి నీవుమాకంటె వేయి రెల్లు కెనుక
 తైలుదేటి మాకంటె ముందెల్లు వచ్చితివని
 యడిగిరట. అపుడు

గీ. వీనుగును దేరు గుట్టుము నెక్కిమీరు
 వడిగవచ్చితి రే విఘ్నేశతికటాక్ష
 ముననుమెల్లఁగఁ జేరి వివరెసావ్య
 మవ్వయునుగుట్టుమును నేక మయ్యెననుట.
 అని యామె వారితోఁబల్కెనట. ఈమె
 మహిమలెన్నియో చెప్పెదరు.

(౨) శివప్రకాశస్వాములు: - మున్నూలు
 నంపత్తరములనాడు కాంచీపురములో
 కుమారస్వామిదేశికులని యుండిరి. వీరు
 శిండమండలము పెల్లాలవారికి దీక్షాగురువు.
 వీరికి ముగ్గురు తనయులు. పెద్దవాడు మన
 శివప్రకాశస్వామి, రెండవవాడు కరుణై
 ప్రకాశస్వామి, మూడవవాడు వేలపు
 స్వామి. వీరి బాల్యమునందే శ్రాద్ధిగారు శివ
 లింగ కృమును బొందిరి. కాబట్టి తమకుఁ

జమపు చెప్పవారు లేక తమ్ములతోఁగూడి శివ ప్రకాశస్వామి తిరుమవాళ్లికల్లా పెరంబ లూరుతొలుకాలోని వాలికంపపురము నమీ యముననున్న తురై మంగళమును గ్రామమునకుఁ జోయి యొకతోటలో శివపూజచేసికొను చుండఁగా నాగ్రామాధిపతి యజ్ఞామలై రెడ్డి వారి కక్కడ నొక మతముగట్టించి యందుండఁ బ్రార్థించిరి. మంచిదని చెందెఁజ్జుండి, తామిల్లు విడిచివచ్చినది చదువుకొనుటకుఁగదా యిక్కడ నుండునీయని చెడ్డిగారు మున్నూఁకునరా లిచ్చినఁ బుచ్చుకొని తిరువళ్ళీలికల్లాలోఁ బాదు పల్లి తీరమున, చిందుపూదురై యను ధర్మ పురాధీనమందున్న వెల్లియంబకవాణస్వామి యొద్దకుఁజని మాకు వ్యాకరణశాస్త్రము నేర్పు మని కోరి. ఏదికి సాహిత్యమంతవఱకున్నది? శాస్త్రము చదువుటకు శక్తియున్నదా? యని తెలిసికొనుట కాగురువుగారు “అద్యతముల యందు, ‘కు’ అను నక్షరమువచ్చునట్లు, నడుమ “ఉరువైయాన్” అను పదమువచ్చునట్లు పద్య ములను రచింపఁడని యాజ్ఞాపించి వారి సామర్థ్యముం తెలిసికొని సంతోషపడి ముగ్ధురకుఁ బంచుక్షణములతోఁగూడిన వ్యాకరణశాస్త్ర మును గరువించిరి. రెడ్డిగా రిచ్చిన మున్నూఁకు వశాలుగురుదక్షిణగానమర్పించఁజోయినశిష్యు లతో గురువుగారు, నాకు మీరు గురుదక్షిణ యీడలఁచితి కని, కిరుచ్చందూరులో నొక గురు తిరిస్కారి యున్నాఁడు; వాని నోడించి రండు; ఓడించి వచ్చుటయే నాకు గురుదక్షిణ యిచ్చినంతఫలము మీ కొనంగును పొందనిది. తోడనే వారు మువ్వరు గురుతిరిస్కారి కడ

కేగి, గుడిలోఁ గూర్చున్నవానింజూచి, నీతో వాడిప వచ్చినారము; నీవు పండితుఁడవై నచో, నాద్యంతయమకముగల ముప్పది పద్యములు నిశోష్యముగఁ జెప్పు మని, చెప్ప లేక నోరుతెరిచిన వానియుద్ద నా రీతిపద్య ములు తాము చెప్పి, వాని లోపలుచుకొని గురుపాదముల యొద్దికిఁ జెచ్చిపెట్టి గురువు వలన దీవనలంబొంది తమ మతములోనికి వచ్చి యనేకులకు వేదాంతము బోధించి సలక్షణ గ్రంథములను రచించిరి. శివప్రకాశ స్వామి ప్రభులింగలీల, తిరుక్కునపురాణము, సిద్ధాంత శిఖామణి, వేదాంత చూడా మణి, తర్కపరిభాష, శోణశైలమాల, వేరగ్గ అలంకారము, నన్నెఱి, భిక్షుటననవమణి మాల మొదలగు నిరుపదినాలుగుగ్రంథ ములు రచించిరి. పెద్దతమ్ముడు కాళహస్తీ శ్వరపురాణమును రచింప మొదలిడి ముగిం పకయే మృతినొందెను. దానిని శివప్రకాశ స్వామి కొంత పూరించుచు లింగైక్యము నొందిరి. ఏదితమ్ముడు దానిని పూర్తిచేసి పేరూరు పురాణాదు లనేకములు స్వయముగ రచిం చెను.

శివప్రకాశస్వామి, పిరైతమిల్, మొదలైన ప్రాంతములను శివజ్ఞానపాలయ స్వామి మీఁద రచించి పండితపరిష్కృతము చేయు చెను. అజ్ఞామలై రెడ్డిగారు పెండ్లిచేపకొడు నివను దిరస్కరించి కళవటికాల మంతయు వేదాంతమార్గమునఁ గడచి ముప్పదిరెండేళ్ల వయసున నల్లమ్మూరులో శివైక్యముం జరిపిరి.

గీ. గుణులగుణములఁగనియను గొదవలెందు
 వారిగుణ మదియేమన వచ్చుఁ దేంట్లు
 మధురముగఁ బాడుపూగు త్తి మాని వేఁప
 కాయఁకగద పెదకును గాకి వనిని. ౨౧

గీ. పండితులు మూఁడు పేనింపవత్తులేని
 వారిగౌరవ మదితక్కువ యగునెందు
 నెంతబద్ధవైనవస్తువు లేని వచ్చి
 పడవయెక్కినఁ దేలికపడవటయ్య! - ౩

గీ. అల్పహాసంబుతోఁ దోచు నధకు దేహ
 పరిమితినిబట్టి విద్య నేర్పఱువలేము
 తిరణస్మృతికింటిపావత క్తి నదియెంత
 యంతయేగానిమింటలే దనఁగఁదగునె? ౨౨

గీ. కోవిదులు ప్రత్యక్షకృతిని గోరకుండఁ
 జేతనై నంత శ్రమపడి చేయుదు రుప
 కృతిని దంతములే యుపకృతిని గోరి
 నమలి రుచ్య పదార్థము ల్నొల్కఁగిడును?

గీ. అరటి పండ్లక పచ్చి కాయయును బనికి
 వచ్చు ముఁగిడి ఫలింపినఁ బనికిరాదు
 కోటిగింటియండియు ఘను లోకరువారి
 కిడుదు రిడుదు రెయల్పులు హృష్టలయ్యు?

గీ. పరమపురుషుఁడొగూడు భవ్యమతియు
 దేహకష్టము లెక్కకుఁ దేడు మదిని
 నిందులింబంబులోనుండుమృగము భూమి
 పైనిగలపెద్దపులిఁజూచి భయపడునెకొ.

గీ. క్రూరుడై కాలుఁ దునుకులు గొనఁగరాక
 మునుపె దానధర్మంబులు చేనును జేయ
 నెఱురాకుండఁ గలుగట్లు లేరనింప
 కొత్తకొనివచ్చినపు డేమి యెసరి చెదవు?

గీ. నజనలు తమయావద వరకునేయ
 కిరదులకు సాయ మొసరింప నెంచుచుండు
 కట్టఁగొని లలపైఁ గొట్టఁ గాఁదలంప
 మాస్త మట్టుడుం దన యలఁతఁ గనదు.

చ. చదివినమస్తతాస్త్రములు
 సారమెఱుంగఁగ లేక యెవ్వఁడే
 మొదలిడు ధర్మకార్యములు
 ముఖ్యఫలం బొనగూర్చ వెన్నఁడుకొ
 ముడిదినచేవల్లదళ
 ము న్యురింబునునైన తల్పుగాఁ
 గుడిననేమి జేసెఁ డొక
 గొండ్లము లేక యదేమి చేసెడున్.

గీ. అల్పనకుఁ గిన్నరాకుండ నడఁగునట్లు
 వలయుఁ బొగడ నధికునకు వలదుగాదె!
 చుట్టదిగుఁజెఱువునకుఁ గట్టనఁయు
 వలయునే మహంబునిధికిఁ దెలియు మయ్య!

గీ. యోగ్యునకు నిందపై భయముండుఁగాని
 యుండునే యయోగ్యునకు నాయదఁటు నె
 జ్యోతిగలకన్ను చీకటి స్తుక్కు, లొట్టఁపుండ
 కన్ను స్తుక్కునె ప్రళయంధ కారమునను?

గీ. విద్యగలవాని మెత్తురు పెద్ద లెన్న
 కిరదులకు వారితోఁ బని యేమిలేదు
 అరటిపండునకును క్షీర మాంసమును
 పుల్లకల్లేలఁడు నాన పోల్చికొనుడు. ౩౩

గీ. పాత్రునకు దాన మిత్తు రపాత్రునకును
 లేదని వచింతు యోగ్యు లెల్లిదముచేసి
 నన్యమున కెత్తెదరొయంత జలము వనము
 లోని మ్రోడులకెత్తెదరొ నెరయఁగ. 3౪

గీ. ఘనమయైలనుదనుగొప్పగానబలుచు
 కొనెడు మూఘలయన్నతి కొంచెడును
 వింధ్యమంతటి కొండయు పీఠదక్కి
 చదికిలం బడదే యగస్త్యమునిమ్రోల?

గీ. మంచివారలతో మైత్రి మాటిమాటి
 కెచ్చుగను తెడ్డవారితో నెచ్చబోదు
 కాయముదిరిగఁ గోయఁ బక్యమయి భోజ్య
 మగును లేలించె గోసినవగునెవండు?

గీ. పూవు వికసించినన్నాడె తావియందు
 ముఱుదినంబున నుండియు మ్రగ్గి చెడును

అట్లాతోఁ జెల్పిచేసిన యపుడనుభము
 పిదపనెల్లప్పుడు భుజిమే కెంచు నిజము.

గీ. పేమమయరత్నభూషణ నెల్లదాల్చు
 రాజు లవిలేనికన్యలతోఁ గారు తలకు
 వివిధభూషణములుదాల్చు నవయవంబు
 లవ్వితాల్చుని కన్నుతో నెగునెయ్యాడు?

గ వ్య య

ఇది సుప్రసిద్ధ శివప్రకాశస్వాములు రచి
 యించిన నన్నెటి యను ద్రావిడనీతిపుస్తక
 మునకుఁ గ్రొత్తవల్లి సూర్యరావు కావించిన
 యాంధ్రపరివర్తనము.

నీతిభవనము

ఉ పా ధ్య త ము

అవ్వయారు:— పాండులపరిపాల
 నములోని మధురలోఁ గడవటినాఁడు మున్న
 కాలముననుండిన కంఠితురాలు. ఆమెకండ్లిభగ
 వన్ తల్లి, ఆది. ఈదంపతులు తామేగ్రామము
 లోనుండఁగా నేటిడ్డపుట్టునో యాబిడ్డ నాగ్రామ
 ములో విడిచిపెట్ట వలయునని శివభము చేసి
 కొనిరి. వ్రోలిదేశములో ఉరయూరను గ్రామ
 మున ధర్మశాలలో నుండఁగా నీ యవ్వపుట్టి
 నది. ఈమెయే వారికి మొదటిసంతానము.
 తర్వాత మఱియేఁగారు పుత్రులుపుట్టిరి. వీరిలో
 తిరువల్లువనాయనారను వతఁడు విద్యాం
 నుండు. తమ యేర్పాటుచొప్పున నురయూ
 రులోఁబుట్టిన బిడ్డను విడిచిపెట్టుటకుఁ దల్లికి
 పొసఁగివున్న విచారించునపు డామె తనతల్లితో
 నిట్లయి.

మ. మనసారం కలపోసి నానెనటన
 మ్మా! యేమిగా వ్రాసెనో?
 తగవొస్తంబులరీట దీర్చకొన నా
 దైవంబుతాఁ జచ్చెనే?
 యనుమానిండుకు నన్నుపిడ ననుమం
 దైన ద్విచార. బురే
 దనుకొన్నట్టులు మీరు పొందు సుఖము
 భూదల్ మరులెత్తురే?

అని చెప్పినఁ దల్లి సమాధానమున నక్క
 డ విడిచిపోయెనట. పిమ్మట నాబిడ్డ నొక
 పీఠకులుఁ డెత్తికెంచెను. కాలక్రమమున
 నవ్వ యతిసూక్ష్మముగఁ జదువునేర్చి యుక్త
 డున్న చదువైకొన్నస్త్రీలలో మిన్నయై యుం
 డెను. అంతముగఁ గవిత్వము నేర్చెను. ఈమె
 యనేక గ్రంథములను రచించెను విద్యా

(3) నే నజనము నేర్చికొనుచు మన
 తెనుగులో సుమతికమువలె బచార
 ములోనున్న యీ మూడు పుస్తకము ను
 జదివెతిని. ఇందు గొన్ని సంస్కృతసహాయ
 మున నాకు బూర్వరీతిములవలె గణ
 బడినవిగాని పెక్కులు క్రొత్తగాఁ దోచినవి.
 నే నెఱంగినంతనే పండితలోకమునకుఁ దెలి
 యక పోయియుండును. సరళమని, కనమని
 మెన్నక నేర్చినట్లు మూలము ననువరించి
 రచించెతిని. నల్వవర్షములోని 3౦-వ పద్యమును
 విడిచెతిని. ౪౦-వ పద్యమును, ద్రావిడ

సంప్రదాయములను దెనుగున వివరింపఁ
 జాలక, స్వతంత్రించెతిని.

అవ్వగారి మవ్వపుసీతుల మూలమును,
 ఇప్పటి మూడుగ్రంథములను నాకు వివరిం
 చిన బ్రహ్మశ్రీ హరి శేతురామయ్యగారికిని,
 జంటకీర్తిరనివాసులు తలముడుపు రాజ
 గోపాలశాస్త్రి గారికిని పంపనకతము నర్పిం
 చెదను. ఈ మూడుపుస్తకములును "వెళ్ళా"
 యను ద్రావిడ వృత్తములలోనున్నవి.

ఇట్లు పఠ్యపద్యములు
 క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు,
 చెన్నపురము.

అ మ్మ ణ్ణి

చింతా దీక్షితులు గారు బి. ఏ. ఎల్. టీ., (సాహితీసమితిరభ్యుదయ)

గంధము మెడకూ పూసుకొని
 పసుపూ కుంభం రాసుకొని
 కంటికి కాటుక పెట్టుకొని
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

౧

నోట్ల బూరా పెట్టుకొని
 చేతో ధక్కా పెట్టుకొని
 పూసల చొక్కా తొడుక్కొని
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

౪

జడలో పువ్వులు తురుముకొని
 తిలకము నుడుటా దిద్దుకొని
 బుగ్గను చుక్కా పెట్టుకొని
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

౨

గాజుల చేతులు తట్టుతును
 బోసి నవ్వులూ నవ్వుతును
 చిటకట అడుగులు తొక్కుతును
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

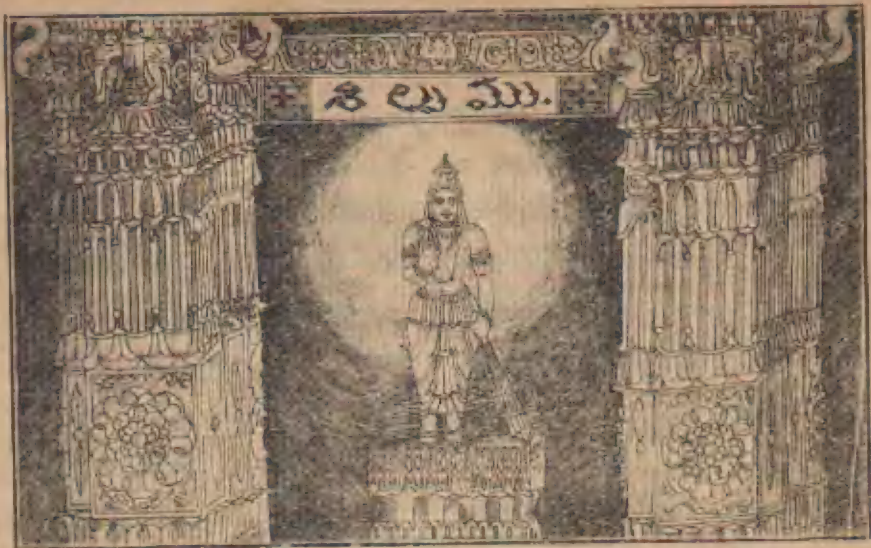
౫

కాల్లకు గడ్డలు కట్టుకొని
 చేతికి గాలుసులు పెట్టుకొని
 దండలు మెడలో వేసుకొని
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

౩

ముద్దులు కులికే నీలట
 శ్రీభువన మోహన కరమమ్మా!
 సూర్య చంద్రులూ ఉండేదాకా
 అడవె అడవె అమ్మణ్ణీ!

౬

ఆర్ష విచారము

కాశిక

పూర్వపు పితృమందిరములు

గతసంవత్సరం 'డా. లెన్సు'లను చారిత్రక ఆంగులయి యుండుకారణమున వీటికి పైకి పూర్వకాలపు కట్టడములనుగుఱించి పేర్కొనబడిన నామధేయములు కలిగినవి. ప్రస్తావన చేసియుంటిమి. ఈ 'డా. లెన్సు'లను చెన్నరాజధానిలో నిపుగాతనకట్టడముల నవియు వీటివలెనే చారిత్రకపూర్వకాలీనము యొక్కయు, శాసనములయొక్కయు పట్టి లయునట్టి కెయిర్నె, క్లామెక్, కిప్లెక్, అవె వసులను తయారుచేసిన సివెల్ వార యా న్యూ, అనునవియు స్మారక మహాశిలల రాజధానిలో సనేకగ్రామములలో నిట్టికట్టడము లాలిలో చేరినవి. వీటినిర్మాణమున పెద్దశిలల లున్నట్లు వ్రాసియున్నాడు. అందునను యీ నువయోగించుటచేతనున్న, కీర్తిశేషులయిన డా. లెన్సులు బహుసాధారణముగ కానవచ్చు పూర్వములను స్మృతికి దెచ్చుటకుగాను నిర్మింప చుండును. లెలుగుదేశమున వీటికి 'రాక్షస బస' 'చిహ్నపుకట్టడములు'. ఇవి పలుతె గల్లు అని వాడుక పేరున్నట్లు తెలియవచ్చు

గ వీటిని ఇంగ్లీషుభాషలో 'మెగలిథిక్ మాన్యుమెంట్' అందును. మెగలిథిక్ అనునదము గ్రీకుభాష నుంచి వచ్చినది. 'మెగ' అనగా 'గొప్ప' యనియు 'లిథ్' అనగా 'శిల' అనియు అర్థము. ఈ భాష లును పదము లాటిక్ భాషలో 'జ్ఞాపకముచేయు' అను అర్థముగల 'మెమో' అను ధాతువునుంచి యుత్పత్తి యయినది. స్మృతికి దెచ్చునదిగాన వీనికి 'స్మారకము' అను సంస్కృతపదము ననియనుచున్నది. 'లిథ్' అను గ్రీకుపదము 'వృక్ష' అను సంస్కృతపదమునుంచి వచ్చి యుండవచ్చును. ఈమార్పు యిక్రిందివిధమున వచ్చి యుండవచ్చును:—వృక్ష, లిథ్, లిసర్, లిథ్.

చున్నది. ఇవి చాల పురాతనమయిన కారణమున యీపేరు వచ్చినదో లేక వాటియొక్క ప్రత్యేకవ్యభావమును బట్టియును, ఆకృతిని బట్టియును యీపేరు వచ్చినదో తెలియజాలకున్నాము. వీటిలో ప్రసిద్ధికెక్కినవి నీలగిరి, ఆనంతపురం, బళ్ళారి, గుంటూరు జిల్లాలలో గమనించబడియున్నవి. ఇవిగాని యితర జిల్లాలలోను ఇవి సామాన్యముగకనబడుచుండును రాజధానియంతటను పదిగ్రామముల కొకగ్రామమున నైనను నివి గానవచ్చును. నైజామునం స్థానమున ఆర్ష విచారాధ్యక్షులయిన యెక్కువసామెంటులవారి కిహోర్టునుబట్టి యిట్టి స్మారక 'మహాశిలలు' గుల్బర్గా, కలుబరగి, రాయచూరు, నల్లగొండ, వరంగలు (ఓరుగల్లు), కరీంనగర్, హైదరాబాద్ జిల్లాలలో నున్నట్లు తెలియజచ్చుచున్నది. ఇవి అన్నివిషయములలోను బట్టిగాదేశములోనివాటిని పోలియున్నవి. వీటినిగురించి యిప్పటికి నుమాను ౭౦ సంవత్సరములనుంచీయు కర్నూల్ మెజిస్ట్రేట్ టెయిలర్ ముగ్గుగుపారాతనాశ్వమకులు చర్చలను పట్టుచు వ్రాసియున్నారు.

ఈకట్టడములన్నియు మృతి నొందినవారికి గాను స్మారకములు కాబట్టి సమాధివర్గములోనివనియే చెప్పవచ్చును. డాల్మెనులనునవి. భూమిపైకి తెలియవచ్చునట్లు కట్టబడియుండును. తక్కినవి భూమిలోపలనే నిర్మించబడియుండును. డాల్మెనులలో మూడుప్రక్క

లున్ను పైభాగమున్ను రాతిబండలతోగాని చెక్కలతోగాని మూయబడియుండును. నాలుగవప్రక్క పూర్తిగ తెరువబడియున నుండును. లేదా, అచ్చటి రాతిచెక్కలో ఒకరంగ్రము చేయబడియుండును. దీనికింద మంటిలో చచ్చినవానిదేహము పూడ్చియుంచబడును. ఇచ్చట అతనికేరు చెప్పి యపుడపుడో, లేదా యేదాది కొకపర్యాయమో పూజాను లొనర్చబడి యాహుతు లివ్వబడియుండవలెను. ఈయాచారమునుబట్టియే వీటికి గుడియొక్క పద్ధతి తటస్థించి యివి జనులవలన 'రాక్షసగుట్ట' అను నామమును పొందియుండవలెను. కాలక్రమేణ యీపూజలు నిల్చిపోయినవీధివలన తరువాతివారు యీ కట్టడములపూర్వమును తెలియక యనునైనగుడి యున్నదిగదా యని యం దొకశివలింగమును పెట్టుకొని దానికి పూజాపునస్కారముల జేయఁ సాగియుండురు. ఇట్లు శివాలయముగ మార్పుకొందిన డాల్మెనులను రెంటిని ఆనంతపురంజిల్లాలలోని కింబదూరు గ్రామములోనివాటిని గతసంచికలో చిత్రరూపమున చూపియున్నాము.

ద్రావిడదేశపు దేవాలయములయాస్థితికి యీ డాల్మెనే మూలదర్శియనియును దీని ననుసరించి యీ దేవాలయముల వాస్తుప్రస్థా ఆకారమున్ను నిర్ణయించబడినవని కొందరి యభిప్రాయ మయియున్నది. ఇది యెంతవరకు సూచియో మనము నిర్ణయింప నీపు

౧. ౧౮౧౫-౧౮౧౬ సం॥ నైజాము ఆర్కియాలజికల్ సొసైటీ ప్రకటన. ౨. ఇవి మదరాసు ఆర్కియాలజికల్ సొసైటీవారి ౧౮౧౫-౧౬ రిపోర్టునుంచి తీయబడినవి. ౩. మదరాసు రాజధాని ఆర్కియాలజికల్ సొసైటీవారి రిపోర్టు. లాంగ్ సూర్య దొరవా కీయగ్నిప్రాణమును తెలిపియున్నారు.

జనకాశ్రమము లేకున్నది. కాల్మషము మొక్క అ
 కృత్తిలో నహిమావ్యయైన దెద్దియును కావ
 బడదు. నాలుగుమూలలుగల కట్టడమును నిర్మిం
 చుట కేవలము ప్రాకృతావస్థలోనుండువారికిని
 సహజము కావున కాల్మషమును వాటికంటెను
 విశాలమును విచిత్రమునునైన ద్రావిడదేశపు
 దేవాలయములును పూర్వీకులవాసగృహముల
 ననుసరించియే నిర్మించబడియుండువలెను. దేవా
 గారములు సరాగారముల కనుగుణములేను.
 ఆయాదేశములలోని దేవమందిరములు అచ్చటి
 సరమందిరములను తొలియుండుట తెలిసినవిష
 యమే. పితృపూజయొనర్చు సంఘములలో
 పితృమందిరములున్న వాని సరమందిరముల
 వలెనే కట్టబడియుండును. ఇశప్తుదేశములోని
 'పిరమిక్' అను పితృమందిరములలోని గదులు
 మున్నగువానియేర్పాటు వారివాసగృహముల
 వాస్తువును అనుకరించియుండును. వానిమొక్క
 శాశ్వతస్థితికిగాను అనశ్వరమైన శిలతోగాని
 శైలపార్శ్వములోగాని వానిని నిర్మించవలసి
 నట్లడు కేవలమవసరమైన మార్పులుమాత్రము
 చేయబడును. అట్లే శాశ్వతస్థితికై భూమిలో
 మల సిపితృమందిరము చేర్చబడుటలో నది
 కొంతవరకైనను సరమందిరము ననుకరించి
 యుండును.

ఇందుకు నిదర్శనము యింకను మనకు
 సాంది, అమరావతి మున్నగు పురాతన శాస్త్ర
 స్థానములలో నుల్లిఖితచింబములను పరిక్షిం
 చినచో కానవచ్చును. అందు చూపించబడిన
 కాపురపుకట్టడములు లేరువారిదేవమందిరము
 లకు మూలమని తెలియవచ్చును. సాందిలోని

గజపృష్ఠాకృతిగల దేవాగారములకు అచ్చటి
 వాసగృహములే మూలములు. అమరావతి
 స్థానములోని పృథిమలలో చూపబడిన గృహ
 పునోభాగములులేరువారిపల్లపులకాలపు గుహ
 దేవాలయములకు మూలములుగ నున్నట్లు
 తోచుచున్నది. ఈపోలిక ముం దింకను విశద
 ముగ జూపింపబడును. ప్రస్తుతమునకు దేవ
 మందిరములును, పితృమందిరములును సర
 మందిరముల కనుగుణములని చెప్పవలసి
 యున్నది.

మనదేశమునను యితరదేశములలోను
 పూర్వీకుల యాచారవ్యవహారములను తెలి
 యుటకు దేవమందిరముల కన్నను పితృమంది
 రము లెక్కుడు పూర్వీకములుగ, నగునడు
 చున్నయవి. కావున దేశపు ఆర్థవిచార
 లెన్నగ కొనసాగించుటకు పితృమందిరము
 వాస్తవికవ్యభావములను పరిక్షించవలయును.
 అమరావతి మున్నగు శాస్త్రస్థానములును పితృ
 మందిరములతోని పే. వీనినిగురించి వ్రాయు
 టకుముందు పితృమందిరముల నుంకెనవర్ణించి
 నెందినారము.

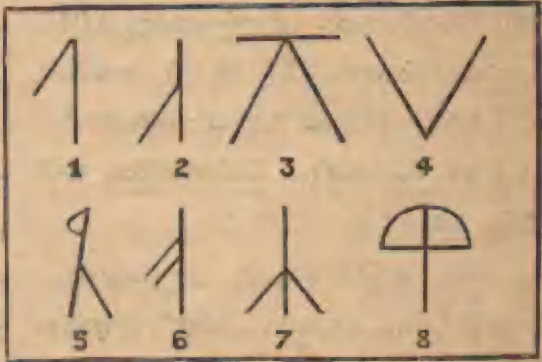
మృతులైనవారిదేహశేషములను గా
 దేహములనుగాని నిక్షిప్తములుగావించిన స్థాన
 ముల నన్నిటిని పితృమందిరములుగ భావించి
 వలెను. ఇవి పెక్కుతేరంగులై యుండును.
 'కాల్మష' వారిని పైని నర్ణించియుంటిది
 తక్కినవి 'తెయ్యి', 'కామ్లెక్', అవెన్యూక్తి
 అని యింగ్లీషుభాషలో వాడబడుచున్న
 'తెయ్యి', అనుపదము యూరోపుఖండ
 లోని గాలిక్, ఐరిష్, వెల్లు భాషలలో

లేక 'స్తుప్త' యనుస్వరముగల "కేర్న్" అను
పదమునుంచి వచ్చినట్లు చెప్పబడియున్నది.
కాని వీటి కన్నిటిని సంస్కృతభాషలోని
"కూర్పు" యనుస్వరము గల "కీర్ణ" (సంకీర్ణ)
పదముగా నుండవలెను. ఇవి మున్నును విడి
రాళ్లను కలిపి చేర్చబడిన గొప్పగుట్టలు. వీని
యొక్క యెత్తులును, వైశాల్యములును భేదిం
చియుండును. వీటిమధ్యభాగమున ననగా నాభి
యందు రాలితోగాని బంకమంటితోగాని
చేయబడిన శవచేటిక (Ceffin) గాని లేక
శవావశిష్టములుగలిగినయొకకుండగా నియుంచ
బడియుండును. ఇవి పలుచోట్ల పలులోతులలో
నుండును. గుట్టచుట్టును వలయముగా నొకటి
గాని లేక రెండుగాని రాళ్లవరుసలు ప్రాతా
రువలె హద్దుకుగాను చేయబడియుండును.
అవేవ్యాటనునవి చచ్చప్రకముగా నాటబడిన
రాళ్లవరుసతో కూడుకొని యుండును. దీని
నాలుగుప్రక్కలు సరిగానైనను లేకమూలకు
మూలకు నుండవచ్చును.

నిజము రాజ్యములోని మూలా ఆలి
యను ప్రదేశములో సీపురాతన మహాశివో
చ్చయములు గలవు. ఇవి రెండువిధములుగ
నున్నవి. గ్రామమునకు ఉత్తరపుప్రదేశమున
నుండునవి (తెయిన్) కీర్ణతరగతికి చేసినవియు
పశ్చిమమున నున్నయవి క్రామైక్లుగాను
నున్నవి. వీనిలో కొన్ని యిప్పుటికి సుమారు
50 సంవత్సరములక్రిందట డాక్టర్ బెల్ గారి
చేత త్రవ్వించబడియుండినవి. వీటినిగురించిన
కమగ్రవర్ణన మనకిప్పుడు దొరికిలేదు. కాని
వీటినిగురించి కర్నూల్ మెజిస్ట్రేటు అయిల్ డోర

బాంబాయి రాయల్ ఏషియాటిక్ సొసైటీ
వారిపత్రికలో ప్రచురించిన యొకచిన్నప్రస్తా
వనమాత్రము దొరికియున్నది.

రాయగిరి, దోర్ణకల్లు ప్రదేశములలోని
కిన్నుకుండలపైని గీతలు

- పం. 1, 2 రాయగిరి, దోర్ణకల్లులో పలుమాకుదొంగిరితి
- " 3, 4 దోర్ణకల్లులో విశేషము.
- " 6, 7 రాయగిరిలో ఒకసేర మాత్రము.
- " 5, 8 దోర్ణకల్లులో " "

ఇటీవల నిజాములోని ఆర్షవిచారగాఢ్యతల
లైన యాక్షాన్సాహెబుగారు ఊరికి ఉత్తరపు
వైపున నున్న కీర్ణములను త్రవ్వించి పరిశీలించి
వీనివిషయమున నీక్రింది వివరములను తమ
1903 సం. వార్షిక ఆర్షవిచారగానిషేషికలో
వ్రాసియున్నారు:—

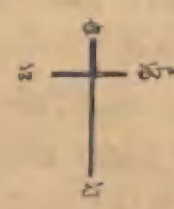
ఇవియుండుప్రదేశము మొగకయైన రాలి
నేల. దీనిపై శాల్యము 30 మొదలు ౪౦ యొకర
ములు కీర్ణములు విస్తీర్ణములు పలువిధములుగ
నున్నవి. వీటిమధ్యకొలతలు ౪ అడుగులు
మొదలుకొని 33 అడుగులవర కున్నయవి.
ఏవిధమునను చెరుపబడని కీర్ణములు నేలమట్ట
మునకుపైన ౨ మొదలు ౪ అడుగులయెత్తు

గలిగియుండును. చుట్టును నేలగా నాటియుండు రాళ్లు సుమారుగ చెక్కబడియున్నవి. సాధారణముగ నిరుపది నాలుగూ ఖల్లుండును. కీర్ణము యొక్కవలయము చిన్నదిగనుండిన చోటలలో వేలికొట్టినన్ని రాళ్లు వెలుపలివలయముగనమర్చబడి యధికమైన రాళ్లువలయము లోపలిభాగమున నుంచబడును. విడి రాళ్లు మన్ను కలిపిన పూడుపు సుమారు 5 లేక 6 అడుగుల లోతువరకు భూమిలోనికి పోయియుండును. దీనిక్రింద కిస్తుయొక్క పైమూతయైన రాతి చెక్క కనుబడును.

ఈ 'కిస్త్' అనునది కీర్ణముయొక్క మధ్యభాగమున నుండును. దీనిలో సాధారణముగ నుంచబడుకుండలు మున్నగునవి యీ మట్టమునకుపైన నుండవు. ఒకటిరెండు చోటలలో కొన్ని మంటికూడలు, చిన్నకుండలు, గిన్నెలు, పేలాలు, యినుపవలయము, పైని వేయబడిన పూడుపుకు క్రిందనున్న, కిస్త్కు పైననున్న కనుబడినవి. చెన్నరాజధాని లోని కొన్ని కీర్ణములలో ఏ కిస్త్కుపైన నెక శవమున్ను, క్రింద కిస్త్లోపల మతయొక శవమున్ను కనుబడియున్నవి.

మాలా అలీ కిస్తులో పై భాగమున శవ మేదియును దొరకలేదు. ఈ కిస్తులలో దొరకైన కూజాలు మొదలగునవి నల్లనివర్ణమున్ను మంచి మెరుపున్ను కలియున్నవి. వాటి యాకృతులున్ను బాగుగనున్నవి. ఈ కూజాలు యిప్పటి కూజాలకంటె కొంత భిన్నరూపముతో నున్నవి.

లోపలికిస్తు ఒక రాతిచెక్కలతో వేయబడిన పెట్టెలవలె నుండును. నాలుగు వైపులును నాలుగు రాతిపలకలున్ను క్రింద నెక రాతిపలకయున్ను పైన నెకమూత రాతిపలకయున్ను ఉండును. రెండు ప్రక్కలలో నుండు రాతిపలకలును క్రిందివైపల కలను కొంత విరిచి వెలుపలికి వచ్చియుండును. వీనికి మధ్య నా క్రిందివైపలకలు ఇముడ్చబడియుండును. ఈ ప్రక్కపలకల నిడుపు ౬ పెదలు ౧౦ అడుగులవరకు నుండును. యెత్తు ౫ మొదలు ౭౪ అడుగుల వరకు నుండును. ఇవి వెలుపలికొలతలు. కిస్త్ యొక్క లోపలిభాగములోని కొలతలు నిడుపు 3౪ మొదలు ౬౪ అడుగులు; పెడల్పు ౨ మొదలు ౪ అడుగులు; యెత్తుర మొద ౬౪ అడుగులు. ఈ ప్రదేశములోని కొన్ని కిస్త్లకు సాధారణముగ నుత్తరపువైపున పెడల్పు రగ్గియుండును. అవి యీ క్రిందివిధమున నుండును.

భూమిమట్టమునకు సుమారు ౪ మొదలు ౧౩ అడుగుల లోతులలో కిస్త్కుమట్టును అచ్చటినేలమట్టమున వివిధాకృతులుగల మంటి పాత్రలు వివిధ పరిమాణములతో దొరకయియున్నవి. వీనిలో ఉంగరపుమెట్టుగల చిన్న

పెద్దకుండలు, గిన్నెలు, మూకుట్లు, ధూపారతులు మున్నగునవి దొరికినవి. ఇవి దక్షిణదేశములో దొరకిన పాత్రలను చాలవరకును పోలియున్నవి. చాల పెద్దకుండలు కొన్ని గిల్లడుగుల అడ్డకొలతనున్న అయి అడుగుల యెత్తునున్న కలిగియున్నది. విక్కిలిచిన్నవాటిచుట్టుకొలత కొన్ని యంగుళములు మాత్రమే యుండును. కొన్ని కుండలకు మూరేవద్ద నలంకారపుగీర పనిచేయబడియున్నది. కుండలలో కొన్ని పల్లగను మఱి కొన్ని యెట్టగను నున్నవి. చిన్న కుండలకు నెలువల నెకవిధమైన యెరుపున్న కానవచ్చుచున్నది. ఇవి తుతీయను నెకవిధమైన యాకుయొక్క బండినగల రనముతోటి తోముటవలనవచ్చునది కొందరియభిప్రాయము.

టికిని మనదేశమున యీరసము నిట్లుపయోగించుట వాడుకలో నున్నది. ఈ మెరుపువలన కుండకు చెమ్మ సోకజాలదు. కాని కత్తితోటి గీసినయెడల చెమ్మ సులభముగ

లేచివచ్చును. ఈ తుత్తి యాకురసమును పూసి కుండను తిరుగ కాలించినయెడల వైభాగమున పూత మెఱుంగు యెక్కి యాపూత మెఱుంగు కుండకుకవచమగుచున్నది. ఈ పూతవలన కుండకు చెమ్మయొక్క కపోపుటయేగాక నది ఉప్పు రియటయను లేకపోవుచున్నది. పగిలినకుండ పెంకులను పగిలినమీదట యీ పూత మెఱుంగు లోపలగాని పైనగాని చాలమందముగ నున్నట్లు కానరాదు. కుండలు చాలవరకును ఈనపు, ఛాల్సియా, అస్సిరియా, దేశములలో దొరికిన పూర్వీకపుకుండలను పోలియున్నవి. అయితే యీ దేశములలో దొరికిన కుండలమన్ని కొంత మృదువై శ్రేష్ఠ తరమయి యున్నది. ఇదిగాక వాటి కుండనట్లు మనదేశములో దొరికిన పాత్రలకు చేతి పిట్ట లేదు. అయితే పైన చెప్పబడిన ధూపారతి మాత్ర మచ్చటి ధూపారతులను పోలియున్నది.

(నశేషము)

(1) దక్షిణ దేశములోని పరిశీయకొంగల్లు అను సముద్రాంగమునకు ఈ తరమున మంతుదేశము. 2. ఇది ఛాల్సియాన ను తరమునను వాయవ్యమునను వ్యాపించి యుండిన దేశము. యాస్సిరియ పైకిన అనుచును చెరిసనుచు దేశము. బాబిలను పట్టణము దీనికి ముఖ్యపట్టణము.

పూలా ఆలీ పశ్చిమకీర్తి ముయొక్క- రాతి వేలి

రాయగిరి కి స్తూప వలనున్న పల్లవ కుండ వరుములోని 1, 2 సంఖ్యలుగల గీరలున్నవి

రాయగిరి కిస్తువెలువలనున్న ఎత్తకండలు
వీధిపైన గీరలున్నవి. వీనిలో గీరలపటములోని 1, 2 సంఖ్యలున్నవి.

పూగల నల్లని పలువిధములైన కుండలు ముందుల్పొన్న రెంటిలో మున్ను నిండియుండినది.
కుండల వెలుపలిపార్శ్వమున 1, 2 సంఖ్యగల గీరలున్నవి.

దోరణి కల్లులో నొకకిస్తులో దొరకిన ఎక్కువ నల్లని కుండలు.
ముందునట్టు ఒకమూల వెల్లకిల త్రిప్పి పెట్టబడి యున్నది

దోర్ల కల్లుకీర్ణ ములలో దొరికిన ఇనుపకొడవల్లున్న
పూలా అలీలో దొరకిన ఇతర ఇనుప అయుధములు

బ్రహ్మగీతము

జీవూరు సింహాదలము గారు

వరుణశయండుభృగువసుషాఁగఁ జొరఁగఁ
 బ్రహ్మజ్ఞానచే దండ్రికడ కేగి
 బ్రహ్మ మెటువంటిదని వాఁడు బ్రశ్న సేయ
 నాడరాయ త్తచిత్తుడై యపుడు తుండ్ర
 “బుడుత! ఎందఁకి లోకముల్ బుట్టినవియె
 దేనివలన నీ జగమంత స్థిరతఁ గనునె
 దేనిలో మఱల జగము లీన మగునో
 అదియె బ్రహ్మంబు నుమి దానివరయు కొఱకు
 నన్నమును బ్రాణమును మఱి గన్నుగవయు
 బ్రహ్మశక్తి త్తముల్ తగుద్వారము లగు”
 నంచుఁ దెల్ప నతఁడు తపమాచించి
 యన్నమంకన భూతమ్ము లన్ని బుట్టె
 బుట్టి యన్నంబునను వృద్ధి జొందుచుండె
 మరల యవియె యన్న బుగా మారుచుండె
 లబ్ధుటకుఁ బెఱుగుటకును గిట్టుటకును
 న్నమే మూలకారణం బగుటవలన
 న్నమే బ్రహ్మమాయె నంచపు డెఱింగి
 తృప్తిలేమిని వాఁడు దండ్రికడ కేగి
 బ్రహ్మమున్ దెల్పుమాయంచుఁ బ్రణుతిసేయఁ
 “దపముచే గాని వేఱొందుదారి గలుదె
 బ్రహ్మమున్ దెలియఁబ”కని పలికెనంతఁ
 ననయుఁ దేగి నియతితోడ దప మొనర్చి
 ప్రాణమే బ్రహ్మ మానని ప్రజ్ఞఁ దెలిసి
 మరల తండ్రితో దానిని మనవి సేయఁ
 దిరిగి తపము సేయుమనుచుఁ దెలిపె దండ్రి

మనసు బ్రహ్మ మానంచును మరలఁ దపము
 సేసి తేలిక దానిని తెప్పిఁ బితకు
 మరల తపము సేయుమనుచు వరుణఁ దపఁగ
 నంత విజ్ఞానమే బ్రహ్మమం దెఱింగి
 తండ్రికడ కేగి తెల్పినఁ దపము నింకఁ
 జేయుమన నతఁడు మరల జేసె తపము
 నన్వ డానందమే బ్రహ్మ మాఁకెఱింగె.
 విద్యబంధెల్ల శ్రేష్ఠమా విద్య యిదియె
 వరుణదేవ్రంకు దీనినే యెఱుంగఁ బఱచె
 దీనినే మహాతపమునఁ దెలిసె భృగుఁడు
 అదియె హృదయాంబరంబున నంత మొందు
 నెవ్వఁ డీవిధిఁ దపమున నెఱుంగఁ గలఁడో
 వాఁడె యానంద మఁడున్నవాఁడె యాను
 అనఁగ బ్రహ్మంబు నాతఁడే యాట నిజము
 వాఁడె యన్నంబు గలవాఁడు వాఁడె జతర
 మందు దిప్తాగ్నితోఁగూడి బంధుమిత్ర
 పుత్రపాత్రాదికముచేతఁ బూజ్యఁడగును
 బ్రహ్మవర్చస్సుతోఁవాడు ప్రబలుచుండు
 ప్రాణమన్నమే యానని బయలు పడియె
 దేహమన్నాద హాటయుఁ దేట పడియె
 ప్రాణమందున దేహంబు ప్రబలియండె
 దేహమందునఁ బ్రాణంబు తిరుగుచుండె
 గాయమందునఁ బ్రాణంబు గలుగుతనఁ
 గాయమున కన్నమిట ప్రాణమాయె నిజము
 ప్రాణమునకై శరీరంబు పదిల మగుటఁ

బ్రాహ్మణ కన్నమే శరీరంబు నుమ్ము
 ప్రాణదేహంబులందు నడవెన నొకటి
 కొక్కటన్న మన్నాదమై యొప్పుచుండె
 భావమం దెవ్వఁడెఱుగు చుపాసనంబు
 సేయుచుండును వానికి సేమ మొదపు
 నన్నవంతుండు వాఁడె యన్నాదుడొను
 పుత్రప్రాతాభివృద్ధిచే బూజ్యుడగును
 వాఁడె కీర్తియతుండొను వాఁడె బ్రహ్మ
 అందు నన్నంబు ద్వయింప నభవవృత్తి
 పండితున కెప్పు డన్నంబు వ్రతము వ్రతము
 అన్నముదకింబు జ్యోతి యన్నాదమగును
 ఉదకిమండుననే జ్యోతియంట నిజము
 ఉదకమంతయు జ్యోతిలో నుంట నిజము
 గాన నన్నమన్నాద మొకటి కొకటియె
 యిట్టి విషయంబు నెఱుగు వాఁడెవ్వఁడోయ
 తండె వకలంబు గలవాఁడతంజె బ్రహ్మ
 అందు నన్నంబు నార్జింప నగును భువిని
 వేదవేత్తకు నన్నంబు విధి విహితము
 అన్నమే భూమి యన్నాద మాతనంబు
 భూమియం దాకనం బుండె, భూమియండె
 నాకనంబందు, నది దీని కన్నమగును
 దీనికది యన్నమగుచుండె దీని నెఱుగు
 వాఁడు సాఖ్యాభిలో నొలలాడువాఁడు
 వాఁడె యన్నంబు వాఁడెపో బ్రహ్మమగును
 అందుచే నింటి కెవ్వడైన నతిథివచ్చి
 పంకనే యిల్లు వీడి పొనునరాదు
 వాని కాతిక్యమిచ్చుట వ్రతము వ్రతము
 గాన యన్నంబు ధర్మమార్గాను సరణి
 బాటు పడియైన నార్జింపవలయు భువిని
 అతిథివచ్చి పంకనె సిద్ధపైవదన్న

మంచు వేదవేత్తలువాని నాదరింతు
 అతిథివలకు గృహమందు నన్నమిడచి
 కాలమందున యన్నంబుగలుగు మరల
 ననగవచ్చిన యతిథికి నాదరమున
 వెంటనే భోజనంబును బెట్టు నతడు
 భాగ్యయతుండొను శ్రమలేక బాల్యమండె
 కొంచె మాలస్యమునుజేసి కూడుబెట్టు
 వాని కన్నమబ్బును మధ్యవయసునందు
 పూజ్యుడభ్యాసతుడు రాగఁ బామ్మటంచు
 గొఱిగి విధిలేక చివరకుఁ గూడుఁబెట్ట
 మునలితనమున శ్రమలేక భుక్తికలుగు
 వాక్కునందున తేమమే బ్రహ్మమాను
 ప్రాణమన నపాసమునను బయలు వెడలు
 యోగముకేతేమముకే బ్రహ్మమాగదంపు
 హస్తమునఁ గర్మమాండె యాను బ్రహ్మ
 పాదమందున్న గతిసుమ్ము బ్రహ్మమాను
 బాయవందు విముక్తిరూపంబు బ్రహ్మ
 బ్రహ్మజ్ఞానగలవాఁడు బ్రహ్మరెట్లు
 నాత్మదేహమునన్ ధ్యానమాచరించు
 వర్షమందున్న తృప్తియే బ్రహ్మమాను
 మెఱుపునబలము బ్రహ్మమం చెఱుగవలయు
 బసువులందున్న కీర్తియే బ్రహ్మసుమ్ము
 చుక్కలందున్న కాంతియే చూవెబ్రహ్మ
 యోనియందు సుఖంబు బుక్రోద్ధవంబు
 తండ్రి ఋణముదీర్చెడి యమృతంబు నదియు
 బ్రహ్మమా మీఁదఁజెప్పిన పంచకంబు
 చైవికోపాసనములంచు దలఁపవలయు
 ఆకనంబందు లోకంబు లన్ని నిలుచు
 గాన నాకాశమే బ్రహ్మగాఁ దనంబు
 సేయవాఁడె ప్రతిష్ఠనుజెందు భువిని

నాకనంబందు నెవడు మహాత్మ్య గుణముఁ
గాంచువాడె మహాత్మ్యము గల్గువాడు
ఆకసమున మననహృదయై న బ్రహ్మ
మెవడు పాపించు వానికి నెల్లకామ్య
వస్తువులు నశ్రవణంబున వశములొను
ఆత్మ నెవ్వఁ డుపాసించు నాకనంబు
విశ్వరూపంబు యంచును వేద మనుచు
వాడె విశ్వరూపుండును వాడె వేద
వేత్తయై కీర్తిగాంచును విశ్వమందు
ఆత్మవాయుప్రగాఁగల యాకనమును
బ్రహ్మమున కెవ్వఁడు “ఘరిమరంబు” గాఁగఁ
జేయుఁడవ మట్టివాని ద్వేషించుచుండు
కత్తుజనమెల్ల మరణించు సత్యముగను
అప్రియంబుగా నుండెడి యన్నదమ్ము
పై న మరణించెదరు నిశ్చయంబుగాను

పురుషులందఱును యాత్మయుఁ బూజ్యుడైన
సూర్యునందున్న యాత్మయుఁ జూచు నెకటి
గాఁగ నెవఁడో యతఁడు లోకంబు మీడి
యన్నమయ మాత్మమాదిగా నున్నయాత్మ
లన్నియున్ బొంది లోకంబు లన్నితనదు
హృదయంచు భావించి బోజమింత
దనకు లేకయున్నను లోకమునకు బోధ
సేయవలెనంచు నెంచి విశ్చింతతోడఁ
గోర్కెల్లె నన్నంబుగఁ గ్రోలుచుండి
కామగమవంబుతోడ లోకంబులెల్ల
“నాహా! యాశ్చర్య మాశ్చర్య! మానుదెలియ
నేనె యన్నంబు నన్నాత్మ నేనె” యంచు
బ్రహ్మగీతః బు హాయిగాఁ బాడుచుండి
సర్వరూపాత్మ కంశాను సంపదించు
ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతి.

ని శీ థ ము

“ సోదామిని ”

చలి గడగడవవకించెను,
జగముగ్రమ్మి గంధకార;
మచ్చటవట మినుకు మినుకు
మనుచీపిక, లోనాథా!

ఈనిశితాత్మిని నొంటిక
నేకానని దేశాలను
గుండెదో? నిశ్చలములొ
మిదువో నాయా ర్హగీతి?

గానము

కాశీనాథుని శైరవమూర్తి గారు

వీణారసానునంగం వికచమదామోద మాధురీభృంగమ్,
కరుణాపూరతరంగం కలయే మాతంగకన్యకాపాగమ్.

గత సంచికయందు గనబరచిన శ్రుతుల నిరూపకము మన పూర్వుల శాస్త్ర గూఢ రహసాసామర్థ్యమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. వీటి వాదరంగబలముల గను గొనియో కనుగొనకయో తద్విషయముగు సాధనసామగ్రిపై శేష్యము లేకయే ఆధునికశాస్త్రానుసరణముగను మరియు సభ కముగను నిరూపింపబడియుండు విధులును గమనించినచో చెల్లమగును. ఆధునిక ప్రకృతిశాస్త్రమున నేయే శ్రుతి కన్నెన్న నాదరంగములో వానిని పరిగణించి బాగుగ సమవ్యవధిగల్గు శ్రుతులుమాత్రము చెవికిం గుననియు, సమవ్యవధి తగ్గినచో శ్రుతిని మేల్కొనము గాదనియు

బాత్తుగ సమవ్యవధి గాకున్న శ్రుతికట్టుక నుండుననియు నిరూపించి యున్నారు. దీని మతపూర్వులును, వాది, సంవాది, వివాది. అను వాదీత్యాదికముల నిరూపించియున్నాది. దీని గమనించి చేయుగానమే శ్రోతృవేదము నుదాహరించి యున్నారు. శ్రీత్యాగరాజ స్వామివారును వీ సందర్భమున నిట్లు నుడివి యున్నారు.

కన్యకానందం—మాతంగం

ప. నాదలోలుడై బహువంద మంద వేమనసా!
అ. ప. స్వాదుఫల ప్రదవప్త స్వరరాగనిచయ నహిత; నా.

వరమానులు పాపించరా! ధర త్యాగరాజు
తెలియ; నా.

ఇకను పాశ్చాత్యభూక ప్రకృతితాత్త్వ
మున పరికించిన నీ నాదతరంగవర్ణన
విషయము, సావర్ణ్య టూల్ డిపిల్, పైరె
బెల్లోన్, మొదలగు యంత్ర సాయమున సాధ్య
మగుట గమనింపవలెను. వీటిలో మొదటి
దానియందు, మనము సామాన్యముగ గడి
యారమునందు గానవగన ట్లక పెద్దచక్రపు
పండ్లలో నిమిడియుండు పండ్లగలిగిన మరయొక
చిన్నచక్ర మమరియుండును. పెద్దచక్రమునకు
సమదూరస్థములగుపండ్లు నూరుగలవనుకొను
డు. అట్లే చిన్నదానికి పై దేపండ్లు. దీనికి మరి
యొక చక్రము (మూడవది) ఆయిరునునకే
యమర్పబడియుండుటచే, చిన్నచక్ర మొక
సారి తిరుగునరికినప్పుడేవచక్రమును ఒకసారియే
తిరుగునుగాని పెద్దదగుట చేసి దీనికి నేబదిపం
డ్లున్నవనుకొనిన ఏబదిపండ్లను నెకయా
వృత్తము చుట్టివచ్చును. మొదటి చక్రము
(నూరుపండ్లది) ఒకపర్యాయము దిరుగుచో
రెండవది (పదుపండ్లది) యిరువదిసార్లు, అట్లే
మూడవది (ఏబదిపండ్లది) యిరువదిసార్లు
తిరుగుటచే నెక్కింకపర్యాయము నేబది
పండ్లను తిరుగును. మూడవ చక్రపు పండ్లకు
రాదుకొనిపోవున ట్లక పల్చనిరేకు నొక
దాని నమచ్చి రెండవచక్రము కడలకుండ
మేకుల లిగియించి పొల్లగ మొదటిచక్రమును
త్రిప్ప నారంభించిన మూడవ చక్రమున
నుండు పండ్లు రేకుపై గిరికొనుటచే టక్కు
టక్కుమను శబ్దము విడివిడిగా వివనగును.

పిమ్మట చక్రమును క్రమముగ నెక్కుడు
నేగముగ్గిచ్చి కొలదియు పండ్లు తిరుగునేగ
మతికయించుటచే టక్కు-టక్కు-మను మ్రోత
ర్వితమై యొక శ్రుతిగ నేట్టిది మొదట
మిక్కిలి బొంగును, అనగ నతిమంద్ర శ్రుతులు,
అతిమంద్రము అనగ మంద్రమంద్రము,
మంద్రమధ్యమ, మంద్రతార, మధ్యమ
మంద్ర, మధ్యమ మధ్యమ, మధ్యమతార
తారమంద్ర, తారమధ్యమ, తారతార
యనగ నతితారము మొదలగు నిత్యాద్యనేక
స్థాయిల నాదశ్రుతులు వివనగును. ఇట్లే
మనకు గావలసిన యే శ్రుతియేని దానికి
సమహా శ్రుతి నిరేకు పలుకునంతవరకును
త్రిప్పి యట నమనేగముతో ద్రిప్తము నిమ్మ
షమున కెన్నిసార్లు మొదటిచక్రము ద్రిప్త
చుంటిమో లెక్కించి దాని కిరువదిరెల్లు చిన్న
చక్రమును, ఇది యొకసారి తిరుగుచో మూడ
వదియును తిరుగుచున్నట్లు సులభవేద్యవే
గనుక నన్ని ఏబదిసార్లు రేకుపై కొట్టుకొని
టచే నా శ్రుతి పర్వదినది గనుక నా శ్రు
తిన్ని నాదతరంగములని నిరూపించవచ్చు
గనిపెట్టబడినది.

ఇదిగాక ప్రతిశబ్దమును మన చెవి
హిందుట కేదియేని యొక మధ్యవర్తి (మి
యం) యనగా నాదతరంగపరంపరలను మ
చెవి కందశీయు చభార ముంజిననే వి
వనగును. లేనిచో పిలుగాదు. దూర
ఘంటానాదము గాలివాటముగనున్న బా
గను స్పృష్టముగను వివనగుటయు, పెడగా
నున్న ప్రియచుటయు సామాన్యము

గ్రహింపచున్నాము. అట్లే గడియారమునకు
 వలారంగంట కొట్టుటకు బీగము నిచ్చి దాని
 వెళబల్లు పై నుంచి అడుగులేని సీసా మెకదానిని
 దానిపై బెట్టి సీసామూలికి గట్టిగ మూత బిగి
 యించిన కొంతమట్టునకు శబ్దము తగ్గుటయు,
 ఆసీసాలోనిగాలిని "ఎయిర్ వంపు" అను యంత్ర
 సాయమున గ్రమముగ దగ్గించిన గడియారపు
 ఘంటాభ్యసయ్య గ్రమముగ ఊగించి తుట్ట
 తుడకు కొట్టువట్లు కనుపించుట మాత్రమే
 గాని బాత్తుగ విననలవిగాకుండుటయు గాన
 నగును. దీనినిబట్టి మూచిన నాదతరంగస్వర
 స్థానమునుండి మన చెవికి నాదవిధి పరంకరను

ప్రసరింపజేయుటకు మధ్యవర్తియగు వదార్థ
 మవసరమనియు తత్పదార్థ మెంత పల్పునైన,
 నాద మంత ఊణముగ విననగుటయు, అనతి
 దూరముమాత్రమే ప్రయాణము జేయునని
 యును, తత్పదార్థము చిక్కనైన కొలదియు
 వినబడు బలమును ప్రయాణముజేయుదూర
 మును వృద్ధియగుటయు లేలుచున్నది. ఇయ్యది
 ద్రవపదార్థమగుచో మాత్రమేగాక మృద్దూరు
 శిలాలోహాదికములందును గ్రమముగ వాటి
 వాటి ఘనమును చక్కదనమునుబట్టియు సంద
 ర్భముగ నుండును. ఇయ్యది పాశ్చాత్యులచే
 నిరూపింపబడినది.

- జేటుగడియారపుమోత నీటియందున
- " నూనెయందు
- " ఆల్కోహోలుయందు
- " గాలియందు

- ౨౩ అడుగులు అనియు
- ౧౬౪ "
- ౧౩ "
- ౧౦ "

ఉత్పవాదులందు నొట్లుపైన గాలిలో
 ప్లేలుట, మరియు తుపాకి వేలుట, గొడ్డలిచే
 చెట్లను నరుకుట, కంచరవాళ్లు నమ్మెటచే
 గొట్టుటయు ఇత్యాదికములు దూరమునుండి
 గమనించిన, బ్రహ్మమున నాయాక్రియలు
 గననగును. పిమ్మట తేజనితమగు శబ్దము విన
 నగును. పర్యతప్రాంతముల నరచిన వట్టి మరల
 ప్రతిభ్యవితమై వరిగ వినబడుటయు సమదూ
 రమున నెన్నిమారు లుచ్చరించినను సమ
 వ్యవధిగ బ్రతిభ్యవిగల్గుటయు గమనింపనగును.
 దీనినిబట్టియు నాకోత్పత్తి స్థానమునుండి, అది
 వాయువు లేనకు మధ్యవర్తిగ నుండినపుడు
 పకండునకు ౧౦౨౫ అడుగులు అనగ
 రుమాగు నాలుగు నిమిషములలో వచ్చుమై

దూరపు రేటుహోష్టున బ్రయాణమొనరింప
 గలదనియు నాధునిక ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు
 నిరూపించిరి. దీని సనునరించియు, బై నుదా
 హరించిన టూత్ డ్ వీలు (మక్లవక్రము)
 పైరొన్, బెల్గన్ మొదలగు జంత్రసాయము
 నను మన చెవి వాయువు మధ్యవర్తి (మీడి
 యం)గనుండునపుడు సెగిండునకు ౧౬ నాదత
 రంగములు గల్గు శ్రుతికన్న తగ్గుగుదానిని,
 తొమ్మిదివేల నాదతరంగములు గల్గు శ్రుతికన్న
 పాచ్చగుదానిని, గ్రహింపజాలదనిరి. మరియొ
 కరు విన నసాధ్యములగు సీమతులను గూడ
 కొంతవరకు గాలికన్న నధిక ఘనమగు చిక్క
 నగు పదార్థమును మధ్యవర్తిగ నమర్చుట
 చేరెను లేక యానాదకుచే మిగుల బాముగ

(Intense) మధ్యమమున గాని చేయుటచే విస
 సగుననియు దిలిపియున్నాడు. సావర్జ అను
 వారు సెకండునకు నేడెనిరుది మొదలు ఇరువది
 నాలుగేల నాదతరగముల వరకును గల్గిన
 శ్రుతులను విసనగు వని వారి యంత్రపాయ
 మున నిరూపించిరి. దీనిని ఖండించి డెన్ ప్రే
 ట్ జ్ అనువాడు ౧౬ కన్న తక్కువ విస
 పిలుగాదని. హెల్ మ్హోల్ డ్ అనువారు
 ముప్పదికన్న తక్కువగు శ్రుతి విససాధ్య
 మనిరి. కనీసము నలుబది నాదతరగములైన
 గల్గిననే గాని యేశ్రుతియైనను గావప్రపంచ
 మున పరిగణింపబడవని. ౩౦౦౦౦ వేల
 తరంగములు శ్రుతివరకును విసవచ్చుననిరి. ఇది
 యనుగాక గానమున విసనగు ప్రతిశ్రుతియు,
 ప్రత్యేకశ్రుతి గాదనియు మిశ్రమనియు నిరూ
 పించియున్నారు. ట్యూనింగు ఫోర్డు అను
 దానినుండి జనితమగు నాదమూత్రము
 ప్రత్యేకమనిరి (Simple) గాని ఇటీవల
 నదియు మిశ్రమే (Compound) యనిరి.
 అట్టితంత్రీ మూలకమగుశ్రుతులును మిశ్రములే
 ననిరి. వీనిలో స్థాయికి (Pitch) అనియు,
 తీవ్రమగు (intensity) అనియు, శ్రవ్యతకు
 (timbre or Colour) అనియు నిర్ణయన వాడు
 న్నారు. అందు (౧) స్థాయి (Pitch)
 శ్రుతులమదు నాదతరంగసంఖ్యమగుల్లిన
 గారతవ్యముల దెల్పును. (౨) తీవ్రము (inten-
 sity) దీనవమదు మెక్కికశ్రుతికి నేర్పడిన
 ప్రత్యేకనాదతరంగమున గల్గు వ్యాపకము
 కై వైశాల్యము నుద్ఘోషించును. (౩) శ్రు
 తి (timbre or Colour) అను దానియందు

నాదతరంగములు సమవ్యవధిగలవిగ నుండు
 టవనరమనియుదానిచేచెవికింప జనింపజేయు
 కిది ముఖ్యమనియు దెల్పును. ఏ మూడు శ్రుతి
 లైనను ౪. ౫. ౬ ఇట్టి నాదతరంగ ప్రమా
 ణముగలవగుచో వినుటకు శ్రుతికటుప్రగ నుండు
 ననియు ఆ శ్రుతులు ౧౦, ౧౨, ౧౫ ఇట్టి
 గలదగునేని కొంతసాంపుగ నుండుననియు
 ౫, ౧౦, ౨౦ ఇటులుండు మిగుల శ్రావ్య
 ముగ నుండుననియు గలదు. మన శరీర
 భరణమేళమునందుగల

స	గ	ప	క	గి	౬
ప	ని	౨రి	౪	గి	౬
మ	ధ	౨స	౪	గి	౬

యూ స్వర శ్రుతులు పై నుదాహరించిన
 ప్రమాణ మనునరించి యుండినట్లు గలదు.
 మతీయు నిరాగముననే

స	కును	రి	కిరి	నాదతరంగప్రమాణము	౯/౮
రి	-	గ	-		౧౦/౯
గ	-	మ	-		౧౬/౧౫
మ	-	ప	-		౯/౮
ప	-	ధ	-		౧౦/౯
ధ	-	ని	-		౯/౮
ని	-	స	-		౧౬/౧౫

అనియు నిరూపించియున్నారు. ఇట్లే
 సమవ్యవధితోనే శరీరభరణమున “స” అను
 దానికి మెక్కిటియే ప్రమాణ మనుకొని పరి
 గణనముచేసినచో గ్రంథిసంఘికయం దు
 దాహరించిన తృతీయవక్రమున మూడవ
 కలమున నిరూపించిన నాదతరంగసంబంధ
 పరిమాణము వరుసగ వేలగలదు.

కోనిగ్ని అపారటన్ అను యంత్ర సాయమున నేదేనియొక శబ్దమును అనగా మిశ్ర శ్రుతులు గలదానిని, దాని ప్రత్యేకశ్రుతులుగ విభాగించ నగుననియు గలదు. ఇటుల నిరూపించుటలో మరల నాయా ప్రత్యేకశ్రుతి సమ్మేళనమున బ్రథమముననున్న మిశ్ర మేవే నగు నట. పాల్ యోజోల్ బీత్ ఏ మిశ్ర వాదమైనను దానంగల ప్రత్యేక (Simple) శ్రుతులలోనికి విభాగించి నిరూపించుటయందు బయముగాంచెరట. ఈ శ్రుతులు మానవని గాత్రమున నెంతవరకు సాధ్యమో నిరూపించియున్నారు. సామాన్యముగ మనుషుని గాత్రము రెండు స్థాయిలకును నెక్కుడుగ నుండుదనియు గాయకులకు రెండున్నర మొదలు మూడువర కుండుననియు జెప్పియున్నారు. మనలోనూడ త్రిస్థాయి కావీరమనిన మిగుల క్రేష్టమను ప్రతీతిగలదు. పాశ్చాత్యగాన నిపుణురాలగు కాటాలాని (Catalani) అను వారికి గాత్రము మూడున్నర స్థాయిలవర కుండెననియు నిరూపించిరి.

సామాన్యమనుషుని సామాన్యవర్ణము గానియందు శ్రేణిండ్లునకు, ౮ మొదలు ౧౨ అడుగులు వరకుననియు స్త్రీలకును బాహర కును..... ౨ మొదలు ౪ అడుగులవరకు ననియు జెప్పిరి. గ్రామఫోన్లనుండి పుట్టుశబ్దము గొట్టము నెంబడి బయటకు వచ్చుటచే బలముగను స్పష్టముగను వివనగునట్లే కంఠమున (larynx) జగితమున వాదము స్పష్టముగను లలముగను వివబడుటకు ఊపిరితిత్తులు మొదలగునవి (Sounding box & Resonance box

శబ్దోత్పత్తి స్థానములుగను ముఖగవ్వారము గొట్టముగను వ్యతంబుడినది. యంత్రాత్తి యనువారు మనశ్శ్రేణింద్రియము బలీక్రించి దానియందు ననంతసంఖ్యాకములుగ నున్న నీ శ్రుతులకు బ్రత్యామ్నాయముగ నాయా శ్రుతి కనుగుణమున ప్లాక్విక సూక్ష్మనర తంత్రపు (fibre) ను వ్యతంబుడి యున్నట్లు గనిపెట్టిరి. నీశ్రుతి మనశ్శ్రేణి పుటముల జారవమనో దాని కనుగుణముగశ్రుతి నివ్వగల్గు సూక్ష్మ నరతంత్రపులు ప్రతిశ్రుతిగ చలింప బడుటచే మనకది నరముల ద్వారా మూల స్థానమగు మొదడునకు జేరుటచే మన మా శ్రుతిని గమనింప వీలగుచున్నదనియు నిరూపించిరి.

పీణాదితంత్రీవాద్యములందునను నాదరంగవర్ణగణనము సోనోమెటరును యంత్ర సాయమున జేయనగును. దీనివివరము పీణాదివాద్యప్రకరణమున వివరముగ వ్రాయబడును. ఇట్లే తతవాద్యములనమరుశ్రుతులకేగాక సుషిరావనన్ద్యమనాది వాద్యములందు గలుగు శ్రుతులకును లోహాదిదండముల గలుగు శ్రుతులకునుగూడ నెట్లు నాదతరంగనము సాధ్యమోదానినుదాహరించెదమ (ti) అనువారు ప్రతిశ్రుతిని దాని యాకార (Graph) వివరించెరి. హ్యానింగుఫోన్ల శూలమువలెనుండు దానినుండి నాదకరూప లక్షణమగుచున్నది. వీనికి దహనల్ 7 వద్దతియనియందురు. ఇట్లే లిస్పేషన్ అనువా వద్దతి ననుననించియు గలదు. దీని వివర గొంతవరకు గ్రామఫోను శాస్త్రము భూతిల

ద్వారా వాచిన యెడల వ్యక్తముగను. ఒక్కొక్క యక్షరమునకును ప్రతికిని ఆయా యాకారములే నమ వ్యవధిగను నెత్తేమాదిరిగను నుండుట గనవగును. ఇట్లే వారు ప్రతిప్రతికీ నాకారము నిచ్చిరి.

లియాకాస్మాట్ అనువారు వాచే గనిపెట్టబడిన ఫోనో ఆటోగ్రాఫ్ (శబ్దలేఖయంత్రము) అను యంత్రసహాయమున నురుము యొక్కయు మనుష్యునికంతర్ధ్వని నొందఁబడినవాటిని నాతరంగముల తెలుపఁగలిగిరి. అంగమున ఆ అను అక్షరోచ్చారణమునకు ఆకారమును నిచ్చుటమేగాక దానికి సెకండువకు నైదువందల నాదతరంగములు లభనియు నిరూపించియున్నారు. ఈరీతిగ నొక్కొక్కయక్షరమునకు నాదతరంగములును వాటి గల్లులేఖన రూపములును కొన్నిటి గనబఱచియున్నారు.

ఇంకేగాక కొన్ని అనువారు మానోమెట్రిక్ ఫ్లేమ్ (Monometric flames) అను యంత్రమును కనిపెట్టి దానిసహాయమున శుక్తులు సమవ్యవధి (Regular) గలవగునో గానోయని యరయుటకు నాయాజ్ఞలల రూపమున గనవగునని యుద్దాహరించిరి. వీటిని బట్టి గమనించిన సమవ్యవధి గల్లు శుక్తులేగానమున కర్షములనియు, వాటికనుగుణము లగు రూపములు కలవనియు జేలుచున్నది. ఇట్లు సమ్మోళనముజేయబడిన రాగములలో బూర్వల నాదిగనేర్పఱచిన వాటిలో భక్తమసంచికయందు శైరవరాగమును ఆరాగమునకు భార్యలగు రాగములును తద్భ్యానశ్లోక

మున వనునదిచి యిటీవలివారు లిఖించిన రూపటములును గలవు. మంత్రాధిదేవతా రూపములను ఋషిశ్లోకులు దర్శించినరీతి నాయారాగములకు నధిదేవతలును వారిరూపములు గలవనుటకు తదనుభవవేద్యులగు శ్రీత్యాగరాజస్వామిపాలితుల నీసందర్భమున నుపసరియన్నారు.

అరాకా - అరి

చ. శ్రీపద్మయసంగితోపానన చేయవేట మనసా!

అ. తానననమాననధనమాత్రి తానరహిత సత్తవ్వరచారి. శ్రీ.

చ. రంజంపజేసెడు రాగంబులు మంజరి మగు యవతారములెత్తి

మంజరము ఘల్లుని సటించు మహిమ తెలియు త్యాగరాజమతుడగు. శ్రీ.

అట్లునునేని మహామహులు రాగరూపనర్కనము గాంచిరే ఆరూపణమేనా ఇపుడు ముద్రితమనగా నది దురూహ్యము. అనుభవైకవేద్యము. పూర్వులచే నిరూపింపబడిన తత్త్వద్భ్యానశ్లోకముల వనునరించి బుద్ధిమంతులగు పారిలిటీవల రూపటముల లిఖించిరి. ఆయా రాగాలూచి దులండున నేడేని తప్పొనరించునో నారాగమున కధిదేవతా సంబంధ మగు నవయవేఖండనాది లోపములుత్పాదితములగు వనియు గలదు. కనుక శుద్ధముగ చిత్రైకాగ్రతతో నారాధించిన రూపసందర్శనమగుటయు సాధ్యము. ద్వితియపుం రాగమని నిరూపింపబడిన మూళపకౌశికయను రాగమునకును తద్రాగిణులకును పూర్వవిద్వి

ములైన ధ్యానశక్తికములు నాని కనుమానమున
మాన దూషణములు నిందులొందు పరచ
బడినవి. మానవకాశికకు (1) తోడి (2) కాశీ
లేకగోడి (3) గుణకాలి (4) కంభావతి లేక
అమాయచి (5) కకుభా అను వైదుభార్యలగు
రాగిణులు.

మానవకాశి రాగధ్యానము:—నివర్తకకర్తావరహం
శ్లో. ఆర క్తవగ్లో ధృతిర క్తయస్త్రి
వీరహ సువీరేషు కృత ప్రవీరహ;
వీరై ర్ధృతో వైరికపాలమాలా
మాలీమతో మానవకాశికోఽయం.

దీనికి సంగీతదర్పణమున పాతశేషముగ
నిట్లుగలదు:—
శ్లో. ఆర క్తవగ్లోదితగారయస్త్రి
వీరేరసేషుప్రహితప్రవీరహ,
వీరేధృతో వైరికపాలమాలా
ద్వాలావృతో మానవకాశికోఽయం.

దీనికి స్వరము:—“సరిగ మపదనిన, సనిదప
మూనిన ఇతిమధ్యమాంశ గ్రహన్యాసా పాశీర
సూర్యనావతా.” యీరాగరూపము తెల్లని
వస్త్రముల ధరించి, చేతపుష్పములును, కంఠ
మున ముత్యాలహారమును ధరించి తన సంచ
భార్యలతో సూడియున్న సుందరపురుషుని విరూ
పించుచున్నది. మధ్యరాత్రిమున గానము
సేయనగుననియుగలదు.

తోడి. శ్లో. తుపారకుంధాబల నేహయస్త్రి
కాశీరకర్పూర విలిప్తదేహి,
వివోదయస్త్రీ హరిణం వనాస్త్రీ
వీణాధరా రాజతి తోడికోఽయం.

దీనికి తోడికాయనియు నామాంతరము
గలదు. “కుంధాబల” యనుటకు “కుంధోజ్వల”
యని పాతాంతరము. దీనికి స్వరము మపదని
సరిగమ, అశవా సరిగమ పదనిన, అనిగలదు.
దీనికి రూపము ఏర్పనివస్త్రములు ధరించి, వీణా
గానమును, పికము ననుసరించు గాత్రగాన
మును, వీటిచే నాకర్షింపబడిన లేళ్లును
తట్టుచు వనాంతమందు విహరించుచున్నట్లు
దాహింప బడినది. దీనిని ప్రాద్దన పాడనలె
ననియు గలదు. పాయంసమయమందని కొం
దామతము.

కాశీ. దీనికి గోడియనియు గలదు.
శ్లో. నివేళయంతి శ్రవణేవతంసా,
ఆమ్రాంకురం కోశిలనాదరమ్యా,
త్యామా మధుస్యంది సునూక్టువాదా
నారీయ ముక్తా కిలకోహలేన.

“కింకోహలేన” యనుటకు “ఆతికుహ
హలేన” యని పాతాంతరము. ఈ రాగిణీ
రూపమతి సౌందర్యముగలిగి షోడశవర్ణ
ప్రాయముగల్గి సుమతావనముగలదై, నూల్చి
వస్త్ర భూషితయై, గాలిచే నెగురగొట్టబడు
ధిరోజములనుగల్గి, రెండుహస్తములు చేతను
పుష్పగుచ్ఛములగుని యపవనవిహారము
సల్పుచున్నట్లుదాహింపబడినది. పాయం
సమయమున పాడడగివదనియు, దీనికి స్వరము,
పామదనిన, సనిదపమగన, యనియు గలదు.

గుణకాలి, లేక గుణకీ, గుణకి
యనియు పాతాంతరము. ఇదియే ప్రస్తుతపు
గుండక్రియా రాగమని పిలువబడుచున్నది.

పాల్కుమానము]

శ్లో. శోకాభిభూతనయనాదుణదీపదృష్టి
సమాననా భరణిభూసరగాత్రయస్త్రి,
అముక్తచారుకబరీ ఒప్రియధూరవృత్తై
సంక్షిప్తతా గుణకరీ కరుణోత్కృతాంఘ్రి.

“దూరవృత్తా” అనుటకు “దూరవస్త్రి”
చివరను “కరుణోత్కృతాంఘ్రి” ఇత్యాది స్వల్ప
పాఠ భేదములు మాత్రము గలవు.

దీనికి స్వరము:— “రిధహీనా గుణకరీ”
నివగమపని, సగమపనిస, యనిగలదు గాని
సంగీత దర్పణమందు, నివగమపద నిదమగపని
అథవా సగమధనిస యనియు గలదు.

ఈరాగిణీరూపము తన ప్రయత్నాత్త
పాతముల చేడియలకు సదా వినుచునుట
యందాక్షరతగలిగిర క్తవర్ణాంబరముల ధరించి
సర్వాభరణభూషితమై యున్నట్లును ప్రాతః
కాలమున పాడవలెననియు గలదు.

కంభావతీ, ఖంభావతీ లేక ఖమాయచీ,
ఖమాయచీ, కమాయచీ, తుదకు కమాసులోనిది
దిగినది.

శ్లో. ఖంభావతీస్యాతీ సుఖదా రసజ్ఞా
సాందర్యలావణ్యవిభూషితాంఘ్రి,
గానప్రియా కోకిలనా: తుల్య
ప్రియంపదా కౌశికరాగిణీఒయమ్.

దీనికి స్వరము:— ధనిసరిగమప, యనియు,
ధనిసరిగమధ, యనియును గలదు. “సాందర్య”
యనుటకు “తారుణ్య” యని పాతా స్వరము.
ఈరాగిణీరూపము మిగుల సాందర్యతారుణ్య
లావణ్యముల నెప్పి శృంగారచేష్టాత్పరమైన
దనియు, బ్రహ్మ రసశక్తి సన్నిహితము
స్వయంకౌఠి వేదము లాపెకు వినుపించుచుండు
ననియు నిరూపించుననియు గలదు.
కకుభా.

శ్లో. సుప్తోపి.తాంగీ రతిమండితాంగీ
చంద్రాననా చ.కదామయక్తా,
కటాక్షిణీ స్యాత్పరమా విద్భిల్లా
దాశన యక్తా కకుభా మనోజ్ఞా.

“రతి”యనుటకు “రస” “కవి”యనియు
“దాశన” యనుటకు “హాసన” “గాసన”
యనియు పాతా స్వరములు.

దీనికి స్వరము ‘ధ స రి గ మ ప ద’
యనియు “ద ని స రి గ మ ప ద”యనియు
పాఠ భేదములు. ఈరాగిణీరూపము:— సక్కని
యోవనస్త్రీ విలువగల దుస్తుల ధరించి
మమూరమిఘసమున కాహరమిడుచున్న
ట్లుదాపారి.పబడినది. సూర్యోదయాన్నర
మందు బాడిదగునని నిరూపించిరి.

ప్రభాత హృదయము

తురగా వేంకటరామయ్య గారు

త్రిమూలకంఠమే త్రి వెనుదీయక పాడవదేల!

బేల! కూ, కూయని యూరకే నలుగు

కోఫలమేమి రస ప్రపంచవా, తీయలతావితా

నములు దేరి నవీనుభూతరంగతా, భావరత్న

వగానమున నాంధ్రచనమున బాలకోటలా!

కాలశాసనుఁ గాఁబీకటి

కారలోబడి కనలి హిమపుం

గొంఠకొమ్మలఁదేలునా బ్ర-

హ్మంశభానుని వెఱుఁగ దెల్పఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

ఏటి యెఱ్ఱల-బీడిపాలముల

నాలమందలఁ దోలి పిల్లన

గ్రోవినుదుఁ దెనుంగు గుడ్డల-

భావవిభవమూలి వెఱుఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

తెలుఁగుఁ గన్నియ యలరుఁ జేరుల

వలపుఁబూర్ణుల సాలపు దండలు

వాతకుండఁగ మాధవని మా-

వాడలకు రక్షింఁ వేగమె

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

తెలుఁగు ఏణియ వలపుఁ దంత్తుల

తీయవదనిది తేటవరచినపిన రాగరస ప్రపంచను-

భానుసూతిఘటిల్లఁజేయగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

చిన్నిసిగ్గులు వచ్చెపూవులు

మోలిదొలిచి మోనియుఁబెట్టు

మారు కన్నెలభావవీఘలు.

కేగి వెండిలిపాటఁ బాడఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

వల వెలుంగని వలుగుఁ గ్రోతులు

బాతిపూర్ణుల కేగిమాసి, ల

యంబావర్చ రసప్రపంచవి-

హరుఁ గరుణావీరుఁబిల్వఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

ప్రణను వెలుంగని ప్రళయలోకము

మామమంటల మృగమండ, ను

ధానిదాన ప్రణవగానవి-

ధానమునఁ బ్రతికించ నిర్తజి

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

దుడుకు సంధ్రపు టడుకుఁ గరటపు

నుడుకుఁ దడబడు తెలుఁగు వడవల

శాంతకీరముఁ కేర్ప దేర్పని.

సామగానము లెత్తివేడఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

కల్పిండునులఁ గమలనాళము

తెగడి వేళలఁ దేటికియు వి

లావరాగతరంగతాళిక-

లావకనుకాగ్గిఁ బాడఁగ

మేలుకొన వేలా! కోకిల బాలమింకేలా?

తే. ప్రేమపుష్పమరుదాలఁ బ్రియుఁడు దన్వఁ

బ్రణనురాగతరంగసంధిమమృదంగ

రవళి జగదీకఁ గల్పాకాశరామఁగి

పాడిఁ గలవమ్మ! తెమ్మికవరభృతమ్మ!

తెలుగుమాటల తేన్నులు

విద్యాన గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, ఎం. ఏ. ఎర్, టి.

మర్యాద ధర్మావలోనినదలముమొక్క
స్వరూపము మెలించు కవలోకింకము.
సోకిరు, దమ్మిడి, చాకిరి, నలహా, బాకీ,
బదులు, అనలు, తలిమ్మా, మరమ్మత్తు, లగా
యతు, మున్నగు పదలకొలది మాటలు
ఛారసి, అరబ్బి భాషలనుండి, తెలుగును
జేసవి.

ఆకుపత్రి, రసీదు, పేక, జైమాను,
తువ్వలు, కిరసనాయిలు మొదలగునవి ఇంగ్లీ
షునుండి వచ్చినవి. గోడ, చెక్కిలము, బట్ట,
వాకి, మంచము లోనగు పేలకొలది పదములు
సంస్కృత ప్రాకృతములనుండి తెలుగున
తెక్కినవి. చెట్టు పుట్ట, ఊరు పేరు, నల్ల
తెల్ల, ఆప పాడు మున్నగుమాటలు దేశ్య
ములు. అనగా భాషలో స్వతస్సిద్ధముగ
వచ్చినవి.

ఇట్టి సంకీర్ణస్వరూపముగల యాంధ్ర
పదజాలము నానాటికి వృద్ధి జెందుచునే
యన్నది. దీనిని నిరోధించుటకు ఏలులేదు;
అవసరమును లేదు.

చేయి, కన్ను, ముక్కు, మున్నగు కఠిర
విభాగములు అయ్యవి చేయు వ్యాచారము
లనుబట్టి పేర్కొనబడినవి. చేయనది చేయి,
కన్ననది కన్ను, విననది వీను, మూర్కొనునది
ముక్కు, మిడియునది పాడ, అనగా ఎగయు
నది యని అర్థము. ఏమి మిడిపడచున్నార,

మిడిసిపాట, అనుట గలదు. మిడుతే యను
కీటకము పూడ మిడియునదియే. వేలునది
వేలు; అనగా వేలాడునది యని అర్థము.
మడగునది మడము. నాకునది నాలుక, అల
నములో నాలుకకు నాక్కు అని పేరు.
(కాశక్ర)

వీగునది వీణనియు, నూరునది నోర
నియు, మూయునది మూతి (మూత) యని
యు, అడగునది అడు గనియుఁ బాడకట్టును
తలఁచునది తల.

మడి, మడుగు అను మాటలు శుద్ధ
స్త్రమునకు పర్యాయములు. భారతవస్త్రమున
మడత పెట్టుదుము. 'మడుగుచీరయందు మ
డాకినట్టులో' అనుచో నిర్మానిత్యమే అర్థము.
మన ప్రియోచార మిందులేదు. అంటున
అంటు అగునుగాని తక్కినది గాదు.

పెదవి యను మాటకును పెదరు
బెదరునకు సంబంధ ముండునోపును. చెక్కి
తోక యనునవి చెక్కు (తోలుచేక) కూ
అను క్రియలకుఁ జేరియుండును.

మోయ మూపు, గీరు గోరు, నడుప
నడచు, తల తలఁచు, అను మాటలకు సం
ధ మున్నట్లు తోచును. నడుమునకు మ
భాగమను నర్థము లాగుచేకము కానోపు
గోరునకును, ఖరతబ్బమునకును సంబంధ
కల్పించుట సరియని తోచదు. తల యను

సంస్కృతములోని తలశబ్దమునకును అనుగు
 అనునది అధశబ్దమునకును చేదునగునా?
 యను సంశయము పొడమును. తగులుట
 తాకుటయు త్వక్కునకును వాకొను వక్కా
 చేంచు వాగు అనునవి వాక్కునకును తేరి
 యుండును. వాయి నోరు, చెవిశ్రవము, కడుపు
 గర్భము అను వ్యవస్థలు ఒప్పినవే. కాలు
 అనునది క్రియను బోధింపజే నట్లవభాగ
 మున కర్థమగును. కాలునీసె కాలనా మున్న
 గు పదములలో నీయర్థమే సంస్కృతమునందు
 పాదశబ్దమునకు నాల్గవనంతు అనియు నిర్ణయము
 గలదు. పల్లము చేయునది పల్లము దవురు
 నది దవుడయు నని గోచరమగును. ఆపు దవు
 దుచున్నది. నీవు వానియింటఁ బడి దవుదుచు
 న్నావు. అని ఉత్తరప్రాంతములలో నందుకు
 దవుడు అనుమాట విసుంటువులోనికి రాలేదు.
 దవుడు అనఁగ దవువలాపించితినుట.

మన భాషలో తిర్వ్యంతపుల ఘోష
 కొన్ని బాగుగ నవరియున్నవి. "మే"యను
 జంతువు మేక, అ: యనునది ఆవు. క్రోయని
 బడిపించు జంతువు క్రోతి. కావుకావు మను
 నదికాకి. గుడ్ అని నకిలించునది గుడ్డుము.
 కోయని కూయునది కోడి. ఈ యని రొద చే
 యునది ఈఁగ. నక్కునది నక్క. కోవ్కోవ్
 అనునది కోనెల. పిచపిచలాడునది పిచ్చుక.
 చిలచిలమని పలుకునది చిలుక. తీక్రిమనునది
 తీక్రుగు. గూగూయనునది గువ్వ. ఇట్టి శబ్ద
 ఒప్పదము ప్రాయశఃముగ ఇతరప్రావిడభాషల
 లేవి ఆచ్చ తెలుఁగుమాటలలోనే గాన్పించును.

ఇందుఁ గొన్నిమాటలు సంస్కృతపద
 ములును బోలియున్నను నీవిని దద్యవము లనఁ

బనిలేదు. ధ్వన్యనుకరణములు గావున నివి
 తెలుఁగునను స్వతంత్రముగఁ బుట్టియుండును.
 కుందు జంతువు కుందేలు, ఏలు లేక ఏలువు
 మృగార్థకము, తోఁడునది అనఁగ తెల్లగించు
 నది తోఁడేలు, పోటు ఏలు పొట్టేలు, అనఁగ
 పొడుచు స్వభావము గలది. తాఁపు ఏలు
 తాఁబేలు అని స్ఫురించును, తామేలు కాళ్లను
 దన్నుచు నీటిలోఁ దిక్కుగుటను బట్టి యీచేరు
 గలిగినా యన్నసంశయము పుట్టును. అత్తై
 (త్రిణామి) తాఁబేటికి అజవపుఁబేరు, ప్రాము
 లేక పాము అను క్రియనుండి పాము అను
 సర్పార్థకపదము పుట్టియుండునా? ఉరగమను
 చేరు ఇట్టి తలంపున కెడ మిచ్చును. పాము
 అథోభాగమును నేలపై పామి చేరించుట విది
 తము గదా? నేలపై తేలి చేరించునది తేలు
 లగునా? ఏడ్చుట ఊడుట ఓడు కూడు ఆపు
 లి త. నూండ్రించు గొత్తె బత్తె ఓమి దోమ
 ఉడుత (పరుగిడునది) మిడుత (మిడియునది)
 తిరుకు బెరుకు ఊటుము మెటుము ఉబ్బు
 మబ్బు డిబ్బ గుబ్బ కలకు చులుకు పోటు
 పాటు పకపక దకదక చరచర మున్నగునూర్
 కొలఁది మాటలను విమర్శించినచో వదార్థము
 లకు దగిన స్వరసౌష్ఠ్యము తెలుఁగు మాటల
 కమరియున్ననవి పొడకట్టును. ఈస్వరసౌష్ఠ్యవ
 మును ఈధ్వన్యనుకరణములును మన తెలుఁగు
 తేటగను శ్రావ్యముగను ఉండఁటకు ముఖ్యకార
 ణము లని యూహింపవలెను.

దేశ్యపదములయందుఁ గొన్ని వాడు
 కలో లేని యర్థములతో విసుంటువు (శబ్ద
 రత్నాకరము)లోఁ జూచుబడినవి. నింపాది,

నిచ్చి అది అనియు, నమ్మిద్రము అర్థమనియు దేశ్యవిశేష్య మనియు నిఘంటువు తెలుపును. కాని వాడుకలో నింపాదీయన నిర్వాహి యని గ్రహించబడును. నింపాదీని నిర్వాహి యనో యేర్పట సరి యని తోచును. పంచ పాత్రమునకు పంచపాత్రముల సమాహార మని నిఘంటువునందు వ్రాయబడెను. 'పచ్చా విస్తారవచనే' యనుటచే పంచపాత్రమన వెడలుపు మూతిగల పాత్రమగును. పంచాననము వెలుపుకోరుగల సి.హము. కంగారునకుయు ద్రము అనునర్థము "కంగారు కంగివగల నుదు రము" అను అంధభాషార్థము వాక్యము నుండి గ్రహించబడెను. కాని వాడుకలో కంగారనంగళిత, కలవరము గాధరాదిగ్రంథము అని అర్థము. ఈ యర్థమున కనుగుణముగ కను కాకు కంఠి నలుపు అను పదపంచర్య మమరియన్నది.

అనలు అనుమాట దేశ్యవిశేషముగను లక్షను మూలధనము అనునర్థములతోను నిఘంటువు వ్రదాహించును కాని అనల్ అను మాట అరబ్బీలో వేరు. బున్యాన్ (పునాదు) అనునర్థములుగలది. అనలు అనుమాట కవి ప్రయుక్తము కానట్లున్నది. బాకీ బదులును అన్యదేశ్యములే. అక్కన్ను అనుమాటకు, అగ్రహము అనునర్థమీయబడెను దేశ్యపదముగ గ్రహించబడెను. కాని యామాట అరబ్బీలో వైరము క్రోధము అనునర్థములు గలది. ఇది అన్యదేశ్యమే మంగలి యను మాట దేశ్యముగ చూపబడెను. కాని, శుభ కార్యములయందు మంగళవాద్యములును సిద్ధ

పలుచుటయు తురకర్యము నీజాతివానియు ద్యోగము పగుటచేసెను మంగలి శబ్దము మంగళశబ్ద భవము కానోపను. వాద్యవికారమే బాజా అయ్యెను. భూతభవిష్యత్తుల నెఱిగించు ఎఱుకలవాడ్రకు ఈపేరు స్థానకముగనున్నది. వస్తువులవెలకు దరకు మాటుగ ధర యందును. దరయనుమాట హిందీలో వెల యనునర్థముతో నున్నది. ఇది అంధదేశ్యము అగువా? పూది యనుటకు నిఘంటువు తొలి కూర్పునందు తృణవిశేష మన్నయర్థము మాత్రము ఈయబడెను. బాధ్యత, కార్యము అనునర్థము లిటీవల చాపబడెను. పూచీకత్తు పూచీదారు అనుమాటలఁ బట్టి చూడఁగా పూచీ అన్యదేశ్యముగఁ గనబట్టును. పేచి యనుమాటతోలిముద్రణమందు లేదు. రెండవ ముద్రణమునందుకిన్నడపుమాటగనుభారము, రెండవ అనునర్థములతోను చూపబడెను. పేచీకోరు అని వాడుకలో (ఉత్తరప్రంతము లలో) నున్నది. అతవములో పేచి యను మాట తమ్మలపేచి మున్నగుంటలు వాడుకలోనున్నవి. తేదా యనుమాట తొలినిఘంటువు ప్రలో లేదు; ఇటీవలికూర్పులో నైకృతము గను పెచ్చు అనునర్థము గలదిగను చూపబడెను.

ఇక్కడ కేవలము వాడుకలో మాత్రము కనబడి గ్రంథస్థములు గానిమాటలను గొన్నిటికై జాతము. హక్కు బాకీ నగదు బదులు మున్నగు అన్యదేశ్యము లెన్నియో వ్యవహారములో నున్నవి. అస్తి స్థిరాస్తి చరాస్తి మున్నగువానిలోని అస్తి తత్సమముగ వ్యవ

హరించబడుచున్నను సంస్కృతమున ఆస్తి
యనుమాట కానరాదు. ఆస్తిమాన్ (ధని)
అనుమాటయన్నందున ఆస్తి ధనవరముగ
తీసికోవబడెను. ఉదాహరణలు ఉక్కు-బోయలు
అనువర్థములో ఘనమాయించుట అని ఉత్తర
మంజులములలో వాడబడును. ఇది గ్రీష్మము
లేక ఘర్మముతో సంబంధించును. ప్రాకృతము
ఘిమ్మాందీనికాచరము సార్లా లేదు. వీరితో
వ్యవహారము ఎన్నడు సార్లాగా నుండును.
ఇట సార్లా యనగా తిన్నగ అని యర్థము.
ఇది సరళశబ్దభవము. వానికి ఆటపై సరదా
గాని చదువుపై సరదా లేదు. ఇట్లు సరదా
అనుమాట ఆయిదాటజిల్లాలలో వినబడును.
ఇది శ్రద్ధ అనుమాట మొక్క వికృతిరూపము.
పంచ పంచకచ్ఛము బట్ట కటము, వాకి
ప్రావారము గామంచ గ్రామ్యవస్త్రము అగును.
అసింహ ఇనుగు ఇసింహ రమ్మ అని తెలుగు
దేశమం తెల్లెడల వినబడును. ఇందలి సింహ
యనువది ఇంచుక అనువర్థముగల సుంత అను
మాటయొక్క వికారమై యుండును. కసింత, కు
సింత, కాస్త, కూస్త అనుమాటలలో ఈసుంత
దాగియున్నదని తోచును. ఈసుంత యను
మాట ఇసుమంత యనుమాటయొక్క మాం
రూపముగ నున్నది. కావంత, కాను అంత
అనియు బాడకట్టును. వాడు బైతురా
అన్నప్పుడు బైతు అనగా భీతుఁ డని యర్థము.
గామంచా యనుమాట హిందీలో వస్త్ర
పర్యాయముగ నున్నది. కొల్లాయిపుడ్ల
యెట్లు ఏర్పడెనో తెలియకున్నది. అజవ
ములో కొల్లాయిలో అనగా పెరకు.

కొల్లాయిని అన్నవృక్షం కొల్లాయి అను
మాట కుష్ఠాయి (త్రాచు) అను అజ
వపుమాటకు సంబంధించును. కుష్ఠాయి అనగా
గొట్టము. బుల్లి వాడు బుల్లి బుట్ట బుల్లి అమ్మాయి
మున్నగువానిలోని బుల్లి యనుమాటకు గతి
కానరాకున్నది. ఉదాహరణ ఆసాహుకారు గొప్ప
ఆసరాగా నున్నాడు అనువృక్షం సాహు
కారు అనగా సాధుకారుడు వచ్చున్నాడు
అని అర్థము. ఆసరా అనగా ఆశ్రయము.
ఎవ్వరిఅసరా లేకుండ జీవనము చేయుచున్నా
డు. చిట్టిబాట చిట్టితల్లి మున్నగువానిలోని
చిట్టిబిడ్డత్వకార మెట్లువచ్చెనో తెలియదు.
ఇది చిటుశబ్దవికారమే. వానిధాకారు అగ
లేము అనువర్థము ధాకా అనగా వెల్లు, ప్రహ
రము అని భావము. (Dacoity) అను ఇంగ్లీషు
మాటకూడ ధాకా అను హిందీమాటకు
సంబంధించినదే; సాగ ఉక్లిహారములో హిం
దీలో నున్నది. ఇది కేవలము అంధ్ర ప్రదేశ్యము
కానేరదు. ఏమి హామని వడుచున్నావు అను
చోట ఆము అహంభావమని కొందఱు హిం
చిరి. కాని యాహామని అమని యనియు
వసంతోత్సవసంప్రమము డెలుపు ననియు
దోచును. భోగట్టా యనుమాట వృత్తా
తార్థములో ఉత్తరదేశమున నెక్కువగ వినబ
డును. ఈ భోగట్టాకు వ్యుత్పత్తి గానరాకు
న్నది. భాగమను సర్వమిచ్చువాఁగా విదేశ
పదము కావలయును. కాటామిది బస్తాలు
అనునో కాటా బస్తా అనునవికూడ విదేశ
పదములనలె నున్నవి. గండకకోశము అను
నది గంధర్వకోలామాల మని కొందఱు

హించి. గాని కన్నడమందు గందరగోళి
యను మాట దీనికి జేరును. భార్యాభర్తలకు
నరిపజనపుడు "మనోవృద్ధి"కి దావా వచ్చును.
ఇట్లు మనుష్యత్తిగోకుట యుక్తముగాని పైర్
వృత్తి కోరరాదు. పెందరాజు సాయంత్రము
పెండ్లికి తల్లిదచ్చుట అనుచో పెందలకడ,
సాయంత్రము తరలివచ్చుట అనునవి శిష్ట
రూపములు. ఆగిన్నె అక్కడపెట్టు అన్నప్పడు
అక్కడ వేసి పెట్టు అనుటకు అక్కడపెట్టు
వచ్చును. పితలాటకమునగ మోసము, పిత్రము
(ఇత్తడి) ను హాటకము (బంగారము) కట్టు
తెట్టుట. తక్కిరి చిక్కిరి యన తప్పరవిక్ర
యము. దొంగ అమ్మునన్ను న్యాయాద్వితము
కాదు గదా. తవ్వాయి అని వివాదార్థములో
వాడబడు మాటకు మూలము తెలియదు.
అనాదు, ఉజ్జాయింపు, చరమాయింపు, బెత్తా
యింపు మరన్నత్తు, అఘోరిండు, అల్లకోడిలిని
సాధించును. విస్సాటము, విస్సాకారము, కిచ్చా
ట్టు, ఎక్కములు, అఘోషములు, అఘోషదళ,
అవకతవక, అమాంతము, అందనా, కసాలా,
అనాడి, అనంతి, నిర్భాంకడము,
మోరాణ, హేమాహేమి మున్నగు పలు
మాటలు వ్యవహారింబడు చున్నవి. కాని
వీని వ్యవహారములును గోచరములు గావు
సాదారకము తెమ్ము అనుచోట సాదా సాధా
రణజలసంగ్రహరూపము. భరోసా అనగ
ధైర్యము చెప్పట. భద్రాశీయ మనుదానితో
సంబంధముపై యనుమాట ఉపరి, ఉపరి అను
మాట వికృతిగ హిందీలో వ్యవహారింబడు
చున్నది. ఈమాట అజనములో గొప్పిం
పడు. తద్భవముని తోచును. అల్లెలపరిహార

ము కట్టగతి చిత్ర చిత్ర మూర్తములు బోవును.
చనిపోవుటలో చావు లేనేలేదు. చమట పోవు
టయు గమనార్థకములు తగులఁజెట్టుటలో
నిచ్చి లేనేలేదు. తగులునట్లు పెట్టుట అని
మార్తము పదములవల్ల స్పష్టమునిచ్చు ఊహ్య
ము. గీడము ఘనమయినది. నియ్యము నిండు
కొన్నవి. తద్దినము దినవారములు. వానివెద్ద
దినము. రోజు మున్నగునవియు అల్లెలమును
వదలుట కేర్పడినరూపములు. నిజమభివృద్ధి, నిజ
సంభావన, దాహము మున్నగుపదములు విచ
రీతార్థములలో తెలుగున వ్యవహరింబడు
చున్నవి. నంగతినమాచారములు నిట్లనదును,
బదుగు, చెల్లుకడు మున్నగు క్రియలు తద్భవ
ములునుకొందిచ్చినార్థములును అయినట్లున్నవి.
ప్రపంచములోని యితరభాషలయందు
వలెనే మన తెలుగునందుఁ గూడఁ బదజాలము
వృద్ధిక్షయములకును వ్యత్యయములకును బోనగు
చున్నది. పశవమగుభాష యెల్లప్పుడు నేకరూ
పముగ నుండదు. పదజాలమందే గాక ప్రత్య
యాదినందర్శములయందును గూడ మార్పు
లను జెందుచుండును.

భాష నదివంటిది. నదీతలములచే నానా
విధనవ్యములు పండునటులు భాషాపదసామ
గ్రి చేభౌతికశాస్త్రవిషాదినానావిధశాస్త్రములు
వృద్ధికి రావలెను. లేనిచో పదసామగ్రివలన
నేమిలాభము? చరిత్ర, కృషి, వాణిజ్యము
పరిశ్రమలు, మార్గకొలది భౌతికశాస్త్ర
ములు, ఇట్టి వేమియు మన ఆంగ్లవాద్య
యమున లేవు. ఇది ఘోరమగు వాద్యయ
దారిద్ర్యము. ఇది తీగిన గాని మనకు మేల
గలుగదు. దీనికి ముఖ్యమగువిధానము ఏమన

తెలుగుదేశమునం దన్నితరగతుల విద్యయు లాపాపిపాపం దీర్చును; స్వస్థరచనశక్యం బగు
 తెలుగున నేర్పఁబడవలయును. ఇదియేమృతస్తా చుండు లక్షణతఱములకు లోనై ఆవాంఠరము
 యముగనున్న ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు సంబంధి, లును బాహ్యములునగు వాగుననదులనంగము
 భాషావది శాస్త్రసస్యములనే గాక కవి చే బొంగుచు జగద్జ్ఞానాభిమార్గముగ వర్ణి
 తారామములను బెంచును; బనులవైభవాభి కాలము చనుచుండవలెను.

“మనగోదావరి కృష్ణ వెన్నలకు సామ్యం బొప్ప నీ యాంధ్రభా
 వనయ జ్యోతిషవైద్య వాస్తు ముఖ శాస్త్రజ్ఞాన సస్యంబులం
 దననంహాధ నహ ప్రణాళికలచేరం బెంచుచుం గీర్తిపా
 ర, నవప్రాధన భావదీప్తకవితారామంబులం దన్వచున్.”

“జనతాగరవ వైభవైషణ సిపాసం దీర్చుచం బూర్తిగా
 వనయాంశ్యమలావనోదనపటస్యంబాత్మకమాయున్ స్వవ
 ర్తన వశ్యంబగుచుండు లక్షణ తఱాంతర్యాప్తిచే నోచ్చయన్
 స్వనదావాంతర బాహ్యవా గుడనదీ సంబునం బొంగుచున్
 జనుచుండ వ్వలె వర్వకాలము జగద్జ్ఞానాభి మార్గంబునన్.”

ప్రణయమూర్తి

వేదుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి, శతావధాని, (నాపితీరబ్ది)

ప్రణయమోహద గగనాంతరాళమందు
 జెక్కబల్లార్చి శుభవాంఛదముతోడ
 ధన్యవాదంబు లాడు చాతకలతాంగి
 నాకడన నేర్చుకొనియె ఆనందగీతి.
 ప్రణయ హృదయాను రాగ విభ్రమము వోలె
 అమల తరమైన కావపాత్రాంతరమున
 వెలుగు దీప్తి నల్లాడు శలభకాంత
 నాకడన నేర్చె అత్మార్పణంబు సుంత.
 ఆని యానని ప్రణయ పుష్పమృతంబు
 ఆర్ద్రహృది కన్నెమరుల తీర్వాగ్ని గొలువ
 తెలిసికొనలేని ప్రేమకై తేజీ కలిక
 నాకడన నేర్చె విధురగానప్రసక్తి.
 పలుక తెలియంగ తలపగా వలయుగాక
 ఆత్మను దహించు ప్రణయ దుఃఖాగ్ని కొదిగి.

నీలమై వంగి. వాహపు నింగినెలత
 నాకడన నేర్చె ప్రణయ ప్రణామనిరతి.
 అరుణరాగోదయోన్మీలితాంబుజంబు
 చారుచంద్రకరస్మేర కైరవంబు
 వనన వరిరంభపులకిత ప్రసవచయము
 నాకడన నేర్చె ప్రణయసంధానరక్తి.
 గున్న కొమ్మూవి చిగురాకు గుడిసెలోన
 జలుగుటెండలనును తెరం జల్పినెచు
 జీవరంత్తుల హృద్విషంబిక నదించి
 వలపురాగాల దీయుకోయిల పదంతి
 నాకడన నేర్చె ఎడబాటివాటిపాట
 నాప్రణయగాన ఝడిపినాదములకు
 విశ్వమె చలించి స్వభూష్య విడిచెనోయి!

శ్రీ శైలక్షేత్రము

(గతి పండిత శేషము)

అనన్తశతాబ్దమునందు కాదంబరాజు మ
యూరవర్మ శ్రీ శైలక్షేత్రమును స్వాధీన
ముచేసికొనినట్లులితిహాసములు తెలుపుచున్నవి.
తేవార మను ద్రవిడ కావ్యమునందు శ్రీ శైల
మాహాత్మ్యమువర్ణించబడినది. తేవారమునందే
వర్ణమునంద్రేంద్రవశాబ్దమునందు హేమాయ
నలరాజులు పాతాళిగ ననుండి లింగకలలకు జె
ప్పించినట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి.
కాకతీయరాజు శ్రీ తాడనపల్లి దేవుని నుండి
చివర శాసనములు దేవాలయమునందుఁ గలవు.
ఆ రాజన్యనికాలమునందు అరసి మహాధికారి
ఈశ్వరశేషాచార్యుడును ధర్మశర్తలును గలిసి
శ్రీ శైలక్షేత్రపాలనమున కేర్పాటులను జేసి
నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఆ కాల
మునందు శైత్రపాలనమునకు ౭౦ గ్రామము
లుండెడివి. ఆ గ్రామములకు నాంధ్ర దేశము
నందు గల రాజులు భర్తలు శ్రీ మల్లికార్జున
స్వామివారికి పమర్పించిరి. శ్రీ తాడనపల్లి దేవుడు
దేవదాయమును శైత్రపాలనమునకై విని
యోగించినట్లు లేఖనము జేసెను. ఇందునాల్గవ
శతాబ్దారంభమునందు వేమారెడ్డి భూపాలుడు
పాతాళిగంగకు సోపానంబులను గట్టించెను.
ఈ సోపానంబులను ఇందునాల్గవ శతాబ్దం
బున కాదంబరాజు విశ్వరూపు బాగుచేయిం
చెను. అన వేమారెడ్డి రెండ్ర యనంతరము

వీరశిరోమండపమును నిర్మించినట్లు శాసన
ములు తెలుపుచున్నవి. వీరశిరోమండపము
నందు కొంగువీరులు భక్తిపరమగులై తమశరము
లను బాహువులను కహ్వలను బలిచేసి శివ
సాయుధ్యమును బడసినట్లు గాథలు కలవు.
విజయనగరరాజులు శ్రీ శైలక్షేత్రమును
బాగుచేసినట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి.
రెండవ హరిహరరాయుడు ౧౪౦౫ సంవత్సర
మునందు ముఖమండపమును గట్టించెను. వీర
ప్రతాప స్తూప దేవమహారాజు నకు టుంబ
ముగ శ్రీ మల్లికార్జునస్వామిని సేవించెను.
పదియైదవ శతాబ్దమునందు సాలువరాజులు
ఇర్వరముమీదను మాతులను కోశేరులను
గట్టించిరి. కృష్ణ దేవరాయలసామంతుడు వీర
నరసింహరాయుడు శ్రీ శైలయాత్రను జేసెను.
కృష్ణ దేవరాయలు సాక్షి విజయయాత్రానంత
రము విజయనగరాధిముఖుడై వైజలునపుడు
శ్రీ శైల మల్లికార్జునస్వామిని నందర్పించి భజ
యించెను. స్వామికి వంగ హోరులు విచ్చెను.
రథపీఠియందు దివిపార్వములందును యాత్ర
కులకు సత్తములను గట్టించెను. శ్రీ శైలము
నకు లోపు మూటలమీదను సుంకమును
దీసి జేసెను కృష్ణ దేవరాయలసామంతుడు
చంద్ర శేఖరరాయుడు బంగారునంది భృంగేశ్వ
రుని విగ్రహములను శ్రీ శైలక్షేత్రమునకు

నమర్చించెను. ఆకాలమునందే శాంతలింగ
మను శివభక్తుడు రథమును గట్టించెను. యాత్రి
కులసాఖ్యమునకై నీటికాలువను నిర్మించెను.
శాంతలింగము క్వేతాంబరదై నుల శిరచ్ఛేద
నము చేసినట్లులు శాసనములు లేలుపు
చున్నవి. శాంతలింగము లింగధారి బ్రాహ్మ
ణుల కగ్రహారంబుల నిచ్చెను. గోపురములను
గట్టించెను. శిథిలములైన మట్టపాదులను
బాగుచేయించెను. ముఖమంటవకోరణంబు
లకు బంగారుపూతను పూయించెను. మల్లి
కార్జునస్వామి కయ్యాలములైన యాధరణ
ములను నమర్చించెను.

రెడ్డిప్రభువులును, అక్కన్న మాదన్న
మంత్రివరులును మల్లికార్జునస్వామి దేవ
ళింబునకు బంగారుపూతను పూయించిరి. శ్రీ
శైలక్షేత్రమునకు నాలుగుదశలనుండియును
సాపానంబులను గట్టించిరి. అనాదినుండియును
కులసంస్థములు వృద్ధిచెన్నును వసూలుచేసి
పట్టటను మల్లికార్జునస్వామి కర్పితముచేయుట
యోచారముగనంచెను.

శ్రీశైలరాజ్యము విజయనగర సామ్రా
జ్యమునం దొకభాగముగ నుండి సామంత
రాజులపాలనమునండుండినట్లులు శాసనములు
లేలుపుచున్నవి. తాలికోటయధ్యక్షముతో విజ
నగరసామ్రాజ్య మస్తమించినపుడు శ్రీశైల
క్షేత్రభాగ్యమును స్తమించుట కుపక్రమించి
నది. శ్రీశైలప్రాంతమునకు మహమ్మదీయు
లేలికలైరి. మల్లికార్జునస్వామికిని జంగమ
మహమ్మదుకును రాజులు భిక్షులు నమర్పించిన
మగ్రహారంబులను మహమ్మదు ప్రభువులు

స్వాధీనముచేసికొనిరి. భోగభాగ్యవిజ్ఞానరహిత
మైన శ్రీశైలక్షేత్రము పాడుబడి కవచ్చవ
డెనది. మహమ్మదీయుల పైరము శ్రీశైల
మును సర్వానుష్యముగ జేసినది. పడునెనిమి
దవకతాబ్బమునందు మునవరుఖానుకాలము
నందు శేషించిన ప్రజలు శ్రీశైలమును
విడిచి సాణములను దక్కించుకొనిరి. గోహి
లాలు మహారాష్ట్రులు దేవాలయమును కొల్ల
బెట్టినట్లులు గాధలు లేలుపుచున్నవి. నాయ
కరహితమైన క్షేత్రమునకు చెంచులు రక్షకు
లైరి. చెంచువాండ్లు చేతికిచిక్కినబంగారుపూత
రేకులను విగ్రహములను నగలను తస్కరించి
విక్రయించుట కుపక్రమించిరి. శేషించినచిత్ర
లిఖితమైన రేకులను విగ్రహములను గాపాడు
టకై వానిని నూడబెరికి కర్నూలునం దేలము
వేసినపుడు బ్రిటిషుప్రభుత్వాధికారులు పుష్ప
గిరిస్వామిగండి కొని చెన్నపురిమ్యూజియము
నందు భద్రముచేటిరి. బ్రిటిషుప్రభుత్వాధి
కారులు గురగివ సంవత్సరమున దు పుష్ప
గిరి స్వాములవారిని శ్రీశైలక్షేత్రధర్మకర్త
నుగ నియమించిరి. పుష్పగిరిస్వాములవారు
శ్రీశైలక్షేత్రపాలనమును సంపూర్ణముగ బరి
ష్కరించిన విధము దేవాలయములదుర్భి
క్షుక దెవ్వరున్నది మహావైభవము ననుభ
వించిన శ్రీశైలక్షేత్రమిపుడు పరమదుర్భి
షాలైనది. క్షేత్రమునందు త్రాగుటకు నీరు
లేదు. నిలువటకు స్థలము లేదు. క్షేత్రమున
యను నరణ్యమయమై పాడుబడినది. మహా
వైభవము ననుభవించిన శ్రీశైలనగర మిపుడు
నిర్భయముగ నున్నది. మహమ్మదుకును యోగుల

కును నిర్మలకును తొట్టలకును భక్తులకును
 వారాధ్యులకును సంగములకును వానప్రస్థులకును
 మహాశైత్ర మిప్పుడు ఘోషవాహుములకు
 వాసమై న్నీలించియున్నది. శ్రీశైలయాత్ర
 దుర్లభమై నీరంభై దురారాధ్యంబై దుష్ట
 హంబుగ నున్నది. రాజులు భక్తులు కట్టించిన
 సోపానములు శిథిలములై ప్రయాణము దుష్ట

గలను. శైత్ర ప్రస్థములు తేరుటకు
 అడుగులు ఎత్తుగల నగవ్వారములు
 శ్రీశైలక్షేత్రము మంచి దశయు
 కాలమునందు ద్వారములు మా
 యాత్రికులకు సౌఖ్యవదములై
 యుండును. స్వధర్మానుష్ఠాన మిప్పుడు
 పరధర్మ ప్రాబ్ధ్యముగల వర్తమాన

రమైనది. మార్గ
 ములు చెడినవి.
 మార్గము నందు
 నీటివనతులులేవు.
 విశ్రాంతి గృహ
 ములులేవు. ఆహార
 ములు పట్టదు.
 అయినను వేలకొ
 లది యాత్రికులు
 శివరాత్రి నీవసం
 తనవరాత్రిలకును
 నెకల శిష్టమును
 సహించుచు శ్రీ
 భమరాంబా
 వర్ణి కానులను
 భజించి తరిండు
 టకై శ్రీశైలయా
 త్రను చేయుచు

సం దా
 సాకర్యము
 రిందుటయ
 విశిష్టము
 శదు. ఇప్పుడు
 శైలయాత్ర
 నము దుఃఖ
 యున్న మని
 శైలమునకు
 యువవార
 స్వానుభవము
 నదెలిసియున్న
 శ్రీశైల షే
 మునకు
 రాంతకము
 గ్వారము. ప్రా
 నులు సామా
 ముగ సీమార్చన

హంపి ప్రాచీనమునకు గల దేవళము

నైనారు. అంబారాధకులు శివభక్తులు భార్య
 మ్మలు శ్రీశైలక్షేత్రోద్ధరణమునకై వాడెను
 దలను వినియోగించి శ్రీ భమరాంబా
 వాడునుల యనుగ్రహమునుబడయుదుమనగా

న యాత్రను చేయుదురు. యాత్రికులు బె
 వాడయిందు కైలుబండి నెక్కి వినుకొండ
 కనునందుగాని గుండ్లకమ్మ ప్తేషమనందుగా
 గాంబాద్గి ప్తేషమనందుగాని దిగవలయును
 గుండ్లకమ్మయందు ప్రాతః కాలమునందు
 మన్నెత్తులై భజయించి విశ్రమించుదుర

శ్రీశైలక్షేత్రము ౨౦౦౦ అడుగుల
 ఎత్తు గల నల్లమలకొండలలోయయందు

అచటనుండి

పురము పొయ్యి త్రము చేరుదురు.
 యనందు శివునివారాధించుచు రాత్రిని
 వేకువ లేచి జాముపొద్దెక్కు
 పురాంతకము చేరుదురు. త్రిపురాంత
 కు గల వెద్దతెనుపునందు స్నానము
 త్రిపురాంత కేవలము చేసించుదురు. యున్నాడు. త్రిపురాంతకమునందలి తటాక
 యాదగల దేవాలయము గోపుర వీరమునను త్రిపురసుందరి ఆలయము గలదు.
 మంటాములను నిలిగి పంచేవ్యముగ ఆ యాలయ ప్రాంతమునందు, చెవ్వెవ్వనందు

కల త్రిపురాంతకు దిక్కుదిన
 నవమితా శేషపాత కాదులు తొలగెనక
 విభాకుధియులు పొందును
 పవర్గము మరగ మపుడే కలుగున.

అది శేషనారాయణుడు చేర్చొని
 యున్నాడు. త్రిపురాంతకమునందలి తటాక
 వీరమునను త్రిపురసుందరి ఆలయము గలదు.

ది. ఈ శ్రే
 యాంధ్ర
 కైత్రకు సం
 దించెక్కు
 నములు గల
 తటాకతిర
 నందు గల వి
 లాక్షి దేవిని
 రాత్రికులు సే
 చుదురు. ఈ
 కాలయ నిర్మా
 ము పల్నాటి
 రచన త్రము
 నందు ప్రసిద్ధిని
 పడసినది. వీరనా
 యుడు చిరకాల
 ము త్రిపురాంత
 కమునందు నివసిం
 చుచుండెను. ఈ

మూర్తి ప్రాకారమునందు గల రాజనిగ్రహము

సీరు లేకపోయి
 నను, కీరు నిలిచి
 ముండును. త్రిపు
 రసుందరి ఆహారం
 గమైన జంబుకేవ్
 నుని నలె సీరియం
 దు తేలుచుండును.
 యా త్రికు లాతల్లి
 దర్శనమును కేరి
 పయనమునకుపక్ర
 మించుదురు.

యా త్రికులు
 భుజించి విశ్రమిం
 చి తిరిగి పయన
 మున కుపక్రమిం
 చుదురు. పాయం
 త్రము దిగున మె
 ట్టయెను గ్రామము
 చేరి యచట శంక

త్వర్గకు త్రిపురాంతకమునుండి త్రిపురాసుర
 సంహారమును చేసినందున స్థలము త్రిపురాం
 తక శ్రేత్రమని యొప్పుచున్నది. ఈ విధానం
 మును

ను సేవించి రాత్రిని గడుపుదురు.
 వేకువ లేచి శివనామస్మరణను చేయుచు
 మద్దికాపుననందర్శి నాభిలాషతో బయలు
 చేరుదురు. పదిగడియల ప్రాంతాన్ని వేకువ కెం

దేవమకాము చేరుదును. ఇచట నొక కులస్థులరక్షితములైన యాచార
 మంచి శివాలయము గలదు. ముఖమంటన వన్న జాతులవారును మఱచి
 ములు ప్రాంతములు ప్రాకారములు గతవై యాచారముల నవలంబించుదురు
 భవమును నాటుచున్నవి. పరస భోజనానం మైస వసభోజనమునకు శ్రీ శైల
 తరము పర్వశోన్ముఖులయి పాయంత్రమునకు ముచ్చటగ నుండును. ఆచారములు
 జంగాలవల్లి చేరి చింతలతో నందు బస చేయు మాటునడును. ఆకలిదప్పలయొద్దే
 నరు. జంగాలవల్లి పరకును సామాన్యులు పాద త్పారాముని వేధించుచుండును.
 చాటలై పోయినను శ్రీమంతులు బండ్ల నాశీమిగుల యప్రతిమానమైన నహం
 మీద పయనము చేయుదురు. జంగాలవల్లి విస్మయమును గలిగించును. కోమలాం
 నుండి శ్రమమైన శ్రీశైలయాత్ర యారంభ మొగ్గాయానమును పొటించి యన్న పా
 మగును. జంగాలవల్లి యందు యాత్రికులు లను సత్కీర్తుముగ నిత్యముచేసి న
 శ్రీశైలమును శకుంతలకు గావలసిన తిను మును సార్థకము చేయుదురు. భోజనా
 బంపారమునుగొని సామగ్రిని మోయుటకు రము వెంటనే పరస పయనమగును. సూ
 పనివాండ్రు నేర్పాటు చేయుదురు. మార్గ న్నమయ నమయమునకు మొట్టమొ
 మగ్యమున నేమియును దొరకదు. శ్రీమం మకామును చేరుదురు. ఈ తటాకము
 తులు, వేదలు, వృక్షులు, నాలుగు, స్త్రీలు, నాలుగువైపులను సైత్యున కొండలు
 పురుషులు, భక్తులు, భిక్షకులు కలిసి లుగ నున్నవి. ఒక దిక్కునమాత్రము మె
 మెలిసి పరసనల్లాపములాడుచు పదములను గలదు. కావగ సమైన ఈవెద్దచెరువునది
 బాడుచు పాదచారులై శ్రీపర్వతానోహ నొట్టునీరైనను నిలువదు. యాత్రికులు
 గమున కువక్రిమించుదురు. పక్షిగడి నెగడుటను మంటపెట్టి నాచిచ్చును గం
 యలచేతకు పితముబావియను ప్రదేశము లుగ విక్రమించుదురు. యాత్రికులు పర్య
 వకు చేరుదురు. ఇచట నొక బాలిహాత్రమే లను జదువుచు పాటలను బాడుచు పురాణ
 గలదు. పానులు నిట్టికై వెనగులాడుదురు. లను బఠించుచు భజనలనుచేయును ని
 పక్షినినో బిందెడు నీటినిదెచ్చి తోచిన చెట్ల పరసమై రాత్రిని గడుపుదురు.
 క్రిందను వెంటకములను వేసి భుజించుదురు. వేకునను లేచి కాలకృత్యములనున్ది
 జాతివర్ణభేదమును దృష్టిదోషమును పాటించ ర్వతయాత్రకు బూనుకొందురు. శ్రీశై
 పక యాత్రికు లనుసూలమైన స్థలములందు యాత్రయందు పూర్వవ్యూర మార్గమునంద
 పంపకొని తిని విక్రమించుదురు. చెంచు చుక్కలపర్వతానోహగపుమకాము క్షేత్ర
 లన్నకలభములను వేడుచుందురు. వారి యుత్తము. నల్లమలకొండ లివటను ఆరిం
 మెరుటను బ్రాహ్మణులు భుజించుదురు. స్వ అనుగులపితృను గలిగియున్నది

కులస్థులరక్షితములైన యాచార
 వన్న జాతులవారును మఱచి
 యాచారముల నవలంబించుదురు
 మైస వసభోజనమునకు శ్రీ శైల
 ముచ్చటగ నుండును. ఆచారములు
 మాటునడును. ఆకలిదప్పలయొద్దే
 త్పారాముని వేధించుచుండును.
 నాశీమిగుల యప్రతిమానమైన నహం
 విస్మయమును గలిగించును. కోమలాం
 మొగ్గాయానమును పొటించి యన్న పా
 లను సత్కీర్తుముగ నిత్యముచేసి న
 మును సార్థకము చేయుదురు. భోజనా
 రము వెంటనే పరస పయనమగును. సూ
 న్నమయ నమయమునకు మొట్టమొ
 మకామును చేరుదురు. ఈ తటాకము
 నాలుగువైపులను సైత్యున కొండలు
 లుగ నున్నవి. ఒక దిక్కునమాత్రము మె
 గలదు. కావగ సమైన ఈవెద్దచెరువునది
 నొట్టునీరైనను నిలువదు. యాత్రికులు
 నెగడుటను మంటపెట్టి నాచిచ్చును గం
 లుగ విక్రమించుదురు. యాత్రికులు పర్య
 లను జదువుచు పాటలను బాడుచు పురాణ
 లను బఠించుచు భజనలనుచేయును ని
 పరసమై రాత్రిని గడుపుదురు.
 వేకునను లేచి కాలకృత్యములనున్ది
 ర్వతయాత్రకు బూనుకొందురు. శ్రీశై
 యాత్రయందు పూర్వవ్యూర మార్గమునంద
 చుక్కలపర్వతానోహగపుమకాము క్షేత్ర
 యుత్తము. నల్లమలకొండ లివటను ఆరిం
 అనుగులపితృను గలిగియున్నది

మృత్యువు తీటవారుగనుండి యాత్రి
 క్తివి బోయి చుట కేర్పడినటులున్నవి.
 నెక్కుటకు రెండుగంటలు పట్టును.
 గులు కొంతనెక్కువదికి యలసి పాలపి
 ని విశ్రాంతి వభిలమించుచును. నత్త
 ముమీద నేవిధమైన పానీయములును
 (పు. ధర్మాత్ము లితటలు చలిగిందిరులును
 వి యాత్రికులకు తాపోశమనమును
 టయవనరము. పండితారాధ్యచరిత్రము
 పాల్కురికి సోమనాథకవిచేసిన నత్త
 తారోహణవర్ణనము యాత్రావర్ణనము
 యముగ నున్నది.

యచిరాత్రింపమాహాగ్రతలు
 లు నత్తతవర్ణనమంత నెక్కు
 లి బలిషకోటి దాడిగనాగి
 కమనీయమందీర్చి కానిత్యసంగ
 మమున కానదిదేగు మాడ్కి నెప్పారె
 భోరన నేగువో బొంగుచు నింక
 మారయఁగొంతద వ్వలరి పాడుచును

తప్పక యవ్వారాతనతీర్థచరులు
 చొప్పారు నుజ్జ్వలభాపానములుగఁ
 ద్రొక్కుచు నక్కుచు దొట్టిల్లొనుచుఁ
 క్కుచుమోకార్లఁ జేతు లూడుచును
 గుచ్చవ్రాలుచు దొంగుచుఁజనుచుఁ
 గుచునొంతానుఁ జీయూడికొనుచుఁ

చేదుకోచేదుకో శ్రీగిరినాథ!
 చేదుకోమల్లయ్య! చేదుకోమ్మనుచుఁ
 చేదుకోచేదుకో శ్రీకైలసలయ!
 చేదుకోచేదుకో చేదుకోమ్మనుచుఁ

చేదుకోచేదుకో చేదుకోనెడయ!
 చేదుకోమల్లయ్య! చేదుకోమ్మనుచుఁ
 గనికఁపాటలు గట్టిపాడుచును
 జనిచుచందుల జతులకాడుచును
 బరమోత్సవామృతజరిపూర్ణపుణ్య
 తరహాషద్భావతతులు సంధిల్ల
 తూలి శ్రీమల్లికార్జునుఁడు దయాను
 కూలరజ్జులఁ జేదుకోనవెడల్ శ్రీయను
 గట్టుకువడి నగాగ్రంబిక్ష్మబరస
 యట్టిదకాక్లిష్ట హరుకృపలేక
 చెప్పెర యోగనో జ్ఞేనమెట్లెక్క
 నచ్చు నత్తతవర్ణనమునా సంత
 సంతంతఁ దత్సంతాంతలైకరస
 కొంతవిశ్రమమంది గొబ్బునఁ జెలగి.

జయజయజయజయ శరణమా! యనుచు
 సరలిగొనక్కిలు లఖలదేశములు
 వరసయు నానందభరితమైవకున
 నగుదొంద నందులో నాంధ్రదేశంబు
 వరసబంతులుగట్టి పాడుటెట్లెన
 నల్లవో! నల్లవో! నగరాజరాజ!
 మల్లయా! మల్లయా! మహాదేవతే!
 వరమపాతకకోల్లు భస్మమై నూలు
 సిరిగిరి మల్లన్న! శరణన్నఁజాలు
 రాజోన సెంగరదూరంబైన నడవ
 నేబోదుమల్లయ్య నేలైటంగొలువ

పాతాళి గంగా వాహ మెంతైనఁ
 జ్ఞాతునే మల్లికార్జున దేవదేవు

సిరిగిరిశరణు శ్రీ గిరినాథశరణు
సిరిగిరిమల్లయ్య శరణుశరణు
లనుచు నీ క్రియనుచ్చి యాడుచు బాడు
చును బేర్చి బేర్చి యత్సుకత మైనదను
చెన్నారమజియల్లు శిన్నడవరన
జన్నని కర్ణాటభాష సాంగముగ
అజామదేవయ్య బిణమాదిరయ్య
నిజభావిదేవయ్య నిగిత్తటన్ని

* * * *

సిరిగిరిమల్లయ్య శరణునిరయ్య
వరమపాతకగళు వహినినునను
మంగళమూరితి మల్లయ్యనాగు
నంగదబసవయ్య శరణునిరయ్య
బసవన్నయ్యార ఫలక హుత్తిగను
వసవిమాదిభో బత్తిమల్లయ్యగ
అనియిల్లుపాడుచు నాడుచు బ్రీతి
వసుగొని కన్నడ వరన యేతర
నరుడుగానల్ల తానారదేశంపు
వరనమహారాష్ట్ర భాషపంచర
మాంగిరగినకొన మజిగామణి
భాగవతేనకు భక్తితేమణిత
పురహరతరమారి పురహతేమణిత

* * * *

అలానిబద్ధనతానిగితాచే
మాలాసమర్పణ మల్లయ్యరాణ

* * * *

అంసిమహాభక్తి యఖనెనమ్మేళ
యనుచు బండులు వెట్టి యాడుచు బాడు
చునుచూర్చి దవయ్య అనుదేర మణియ
నరుదొండవట్టుల నరవ దేశంపు

పదునయ్యద్రావిడభాష సాంగముగ
అరుగులుగిరితెన్న అరననిరానె
సిరిగిరిలయనే చిరనెత్తడవనె

* * * *

యేరేరువీశనే యెల్లమల్లయనె
నేదియే దిన దిక్కుమాదియే చివనె
చోదియే మల్లికార్జుననె యన్నవనె
యనుచు బండులు వెట్టి యాడుచు బాడు
చును నర్యవరన యత్సుకత శేతేర
అరవిరిగాక యిట్టిఖలదేశముల
వరనయ్య సంస్కృతభాష సంపార
అయార వరిషదాయాహి నఖ! ల్య
మాయాహి సన్మార్గ మతిరథసేన
అశ్వక్లాంతాసి హా మమరమశి

* * * *

క్లాంతాసి శిం నఖ శైలరేలమ
క్లాంతిరతా పూర్వసంవీక్షణేన
జలహాడి! యది పిపాసా తవ భవతి
కలశస్థిపాదోదకం పిబస్వాదు

* * * *

మల్లికార్జున యశోమంజితాశాంత
మల్లికార్జునదేవ మామేవపాహి
యనుచు సంస్కృతభాష సంతంక నరసి
యనునక్తి బాడుచు నాడుచు సంత

* * * *

.....మల్లికార్జున పురము
కడునెప్పి ముదట గొనంగనయ్య
(పండితారాధ్యక్షాశ్రమమునందమకరణము)
చుక్కలవర్వతమునకును నీటివనతి గలు
యరట్లకేశ మకామునకును రెండుక్రొత్తములు

దూరముగలదు. కడుదస్వీన కరణ ఏదెనిమిది గడియల ప్రాద్యైకమునది? మకాము చేరి స్నానమును తేసి వంటకములను తేసి భుజించుదురు. పూర్వ మీలోయయందు కడగీవనముండి యుండినను నిపుడు వంశవనము చూతవృక్షములు మాత్రముకలవు.

అరల్లకోననుండి యాత్రికులు సులభముగ శిఖ లేశ్వరమునకు సాయంత్రికి చేరుదురు. శిఖ లేశ్వరమునందు విభూతికుండమను చెరువు గలదు. శిఖ లేశ్వరమునుండి మల్లి కాన్తన దేవాలయ శిఖరమును నందర్బాచి యాత్రికులు కరమానందభరితు లగుదురు. "శ్రీ శైల శిఖరం దృష్ట్వా పునర్జన్మ నవిద్యతే" యను ప్రమాణ వాక్యము శిఖ లేశ్వరమున కివ్వయించుచున్నది. ఇతరమార్గములద్వారా శ్రీ శైల యాత్రను జేయవారందరును శిఖరనందర్శనమును తేసి యానందించుటయును సనుక్రుతాచారముగ నున్నది. శిఖ లేశ్వరమునందు వరసకు నీటివనలి జూత్తిగ లేదు. ధర్మాత్ములు పూర్వకాలమునం దిచట నుండరమైన మహాతీతాకమును నిర్మించి నాలుగు దిశలను సోపామును మండపములను నిర్మించిరి. ఇపుడా తీతాకము మట్టిపూడికతో నిండియున్నది. పెట్టు శిఖరము లగుచున్నవి. ధర్మాత్ములు శిఖ లేశ్వర తీతాకమును బాగుచేయించి యాత్రికులకు నీటివనదుపాయమును గలుగజేసి ధర్మమును గట్టుకొని శ్రీ శైలమల్లి కాన్తను దయకు పాత్రులగుదురగాక!

శ్రీ శైల ము

యాత్రికులు శిఖ లేశ్వరమునందు ప్రాతః కాలమున శిఖరనందర్శనమును జేసి శ్రీ శై

లమునకు బయనమగుదురు. ఇరువదేండ్ల పూర్వమువరకును బంగారుపూతతో మెఱయుచుండెడి శ్రీ శైలమల్లి కాన్తనాలయశిఖరమును శిఖ లేశ్వరమునుండియును జూచుట సాధ్యముగ నుండెను. ఇపుడా బంగారుపూతగల శిఖరముపోయి సున్నము పూతగల తెల్ల శిఖర మేర్పడినది. శిఖరనందర్శనము నామమాత్రావశిష్టముగ నున్నది. శిఖ లేశ్వరమునుండి శ్రీ శైలము చేరుట సులభముగ నుండును. దూరము అయిదుమైళ్లు మాత్రమే యుండును. యాత్రికులు చేపవంటనే ధూళిదర్శనమునుజేసి ఏచెట్టునీడతో జీర్ణమంటపమునందో బసలనేర్పరచుకొని కాలయాచనముచేయుదురు.

శ్రీ శైలమునకు దక్షిణద్వారము నంటి మండలము. ఆ మార్గమునను వెళ్లెడియాత్రికులు గాజులపల్లి ప్రేషనునందుగాని నంద్యాల ప్రేష ను నందుగాని దిగి బండ్ర మీద గాని నడచిగాని వెళ్తోడు, ఆత్మగూరు, కృష్ణాపురము మీదుగ నాగలాటి చేరుదురు. అక్కడనుండి పాదవారులై పెద్దచెరువు భీమునికొలనులందు మకాములను జేయుచు శ్రీ శైలము చేరుదురు. వక్షితి చర్వతా రోహణమువలె భీమునికొలను చర్వతారోహణమును మిక్కిలి ప్రయాసముగ నుండును కాని ఈ మార్గమునగి దరగ్యము నందునడిచెడి కాలము చూడు మకాములతో ముగియగలదు. ఇది మొత్తముమీద నుక్కముగ నుండును.

వజ్రమంద్యారమునుండి వెడలెడినాచికన్నులు మార్గమున యాత్రను జేయు

దురు. కర్నూలునుండి యో త్త కూ దు న క జట్కబండ్లమీదను బోవుటకు మంచిబాట గలదు. ఈమార్గమున బోయెడివారు నయి తము నాగలూటి మార్గముననే ఐర్వతా రోహణమును జేవవలసియుండును.

ఉత్తరద్వారము మార్గమున నైజా మురాష్ట్రమునుండి వచ్చెడివారు కృష్ణానదిని దాటి రెండు మకాములలోనే శ్రీశైలమును కీరగలరు. కాని దుర్గమపైన యీ మార్గ మున యాత్రికులు విశేషముగను శ్రీశైల యాత్రను జేయరు.

పూర్వ దక్షిణద్వారములకు నడుమగల మూర్కాపురము మీదుగ శ్రీశైలమునకు బోవుట కొంతసుకరముగ నుండును. ఈమార్గ స్థులు జుగము మిదల, అరట్లకోనమీ దుగ శిఖరేశ్వము చేరుదురు. ఈమార్గము చుక్కల ఐర్వతమును భీమునికొలనును బోలిన ఐర్వతారోహణశ్లేషము లేక సుకరముగ నుండును.

శ్రీశైలయాత్రను జేయుట కష్టభూయి ష్టముగ నున్నది. శ్రీశైలక్షేత్రము ఐర్వతా రణ్యముల నడుమను గలదు. ఏమార్గమునను బోయినను 24 మైళ్లదూరమైనను పాదచా రులై పోవలసిన యవసరము గలదు. అన్ని మార్గములనును పుణ్యక్షేత్రములు, దేవా లయములు చూడదగినవి కలవు. త్రిపురాంతక

ము, ఓంకారము, మహాశివంధి, అపహంబుము, ఆలంపురము మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములు దివ్య పిభూతి విలసితములై సేవ్యములుగ నున్నవి. నాలుగు దిశలందును కొండల నెక్కటకును, దిగుటకును సోపానము అమర్చబడినవి. యాత్రి కులు నిసనించుటకు మంటపములు, నెటాక ములు నిర్మింపబడినవి. ఇప్పుడు సోపానములు, మంటపములు, నెటాకములు శిథిలములై శ్రీశైలయాత్రాసేవనము దుర్భరముగ నున్నది. శ్రీఐర్వత పురాణమును, శ్రీశైల సూహాత్మ్యమును, కవుల నర్ణనలును, భక్తుల స్తోత్రములును, శాస్త్రజ్ఞుల ప్రశంసలును, శ్రీ శైలక్షేత్ర ప్రతిభను, సంస్కరింప జేయుచు న్నది.

శ్రీశైలయాత్రను జేసినవారల యి విషయ మనుభవసిద్ధము. వర్తమాన కాలము నందు యాత్రికులు సౌకర్యము లేవియును లేక మార్గమునందును ఐడెడిశ్రమ వర్ణనాతీత ముగ నున్నది. అయినను ప్రతియేటను వేల కొలది యాత్రికులు మహాశివరాత్రికి శ్రీశైలయాత్రను జేసి కృతార్థు లగుచున్నారు. వర్తమానస్థితియందు శ్రీశైల క్షేత్రోద్ధరణము దుస్సరముగ గవింపచున్నను శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి యనుగ్రహము వలనను కాలాంతరమందీ మహాత్కార్యము సాధ్యము కాగలదు.

తై వ లి ని

మక్కపాటి వేంకటరత్నము గారు

శ్రీ కరంబు మహానందశీఖరంబు
 సకలలోకసమాచారధ్య మకలుషంబు
 సత్వనంబుల మోంకారతత్త్వ మెఱుంగు
 బ్రమదపంథాను యగుగాత పాకకులకు.
 తమధవంబులు సార్థకత్వంబుల వంద
 భారతావనిఁ బట్టించి బహుళగ్రంథ
 కర్తలై కీర్తిఁగొందిన కవిజనాళి
 ప్రతిభలకుఁ జాలుమోక్షు సంతతము భక్తి.
 మంజులంబగునెకనాటి సంజవేళ
 బాలుఁ డొకఁడు భాగీరథీప్రాంతమందు
 నీటు కవికొత్తు లేమావితోటలోన
 నిలిచి వీనుచుండెఁ దన్మృదు నిన్వనంబు.
 పశ్చిమాశాగతుం డైన పద్మబంధు
 బంధు రామసాంధ్యప్రభామనోజ్ఞ
 విమలసౌవర్ణ లేపవృక్షీతలంబు
 కనులవండుపు గాఁగను గానిపించె.
 తాకినంతన నూత్నచైతన్య మొనఁగు
 విమలగంగాతరంగగోపచితార్చ
 శీకరాంబువు లల్లలుఁ జేరవచ్చె
 బ్రణయలోలాత్ముఁ డొప్పిల్లవాని పదము.
 అతనిపాద ప్రదేశంబు నంటియున్న
 ప్రకృతిసుకుమారమగులే. తపచ్చికపయి
 బాలిక యొక్క పు సాగిలఁబడి తనీయ
 ముఖముఁ దిలకింపుచుండె నమ్ముదముతోడ.
 రమణులకుఁ జూడ్కు లతిదండలములు గాన

నా హరిణనేత్ర యొకసారి యాకసంబు
 మెకిట వనమంజులతయు వే జొకటఁ దిరిగి
 యతనిముఖమున దృష్టుల నాపుచుండె.
 ఆడు గలకంఠుఁ డెఱక లల్లార్పుకొనుచు
 గుప్తలేమావికొమ్మపైఁ గూరుచుండి
 మృదమధురనిన్వనంబున మెల్ల మెల్ల
 గీతములు పాడఁజొచ్చె నంగీతసరణి
 చిగురులేమావికొమ్మపై మొగమువాంచి
 పుణయమోహనసంధిగతిఁ బొడి పాడి
 యంతఁ దన చిన్నితెక్క లల్లార్పుకొనుచు
 గూఁగ జేరంగఁజనె మదగఁగిలెను.
 అధ్వనుల ననుకరి చి కన్యాలలామ
 తై వ లి ని యచఁడు గాంగనిన్వనముతోడ
 మృదుల మాతృన్వనంబును మేళవించి
 సలలితంబుగఁ బాడె మోడులు పగుర్చు.
 పాటఁబాడుచు నాబాల పరమమృదుల
 కరమునను దత్సమాదృశకమకుసుమ
 తతులతో బాగుగా నెకదండఁ గూర్చి
 ముఖముఁ బై తెత్తె నా జగన్మోహనాంగి.
 పుణయలోలాత్ములై న యాపసుచువారి
 యవిరళప్రేమపూర్ణ వాక్యామృతంబుఁ
 గొంతయేనియుఁ దాఁ జవిగొనుట కేమొ
 పరువులేత్తుట మా నె నాతరుణమందు
 విమలరసనిధి శ్రీజాహ్నువీనవతి.
 అన్నిడుముద్దులుగారు నిజాననాబ్బ

మును బయికినెత్తి కను లజమోడ్చియే మొ
 యోజనము సేయుచుండ నాయవకుఁ డార
 యనునరించిన చిన్నారి నైనఁ గనక.
 పిల్లగాలికిఁ జెవిపోత మెల్ల మెల్ల
 లలితముగ నాడుకొను గిసలయ మొకండు
 ఘనతరాలోచనంబున మునిగియున్న
 యతనివృత్తి నంతరాయం భానర్చె.
 చిత్రవృత్తికి భంగంబుఁ జేసినట్టి
 గిసలయంబును గొనగోటగిల్లి నెచి
 పాదతలముననున్న యాభవ్యమూర్తి
 కమ్రవదనాంబుజంబుఁ గ్రేగంటఁ గనియె.
 కనుటతోడన బాలికామణి ముఖాన
 దివ్యమగు ను దహనచంద్రిక వెల్లాడ్చి
 త్కోటితలమునఁ గేటాడుకొనుచు లేచెఁ
 గునుమదామ మొంపకచేర గునిసియాడ.
 బాలకునియాత్మ గతిమైన భావమేమొ
 తెలియరా చేరికినిగాని తలనుడిచి,
 వచ్చియునురాని మీన పువరుసతోన
 నేమియో నవ్వనవ్వ నొక్కింతతడవు.
 లేచి తనమోహనాకారలేఖఁజూచి
 చెలువచిన్నారిమోమునఁ గళలుదేర
 ముద్దుఁగారెడిబాలునినూము గాంచి
 పూలమాలికతోఁ గరటము తెత్తి.
 అస్త్రజలములు రాలఁ గన్వాలలమ
 కన్నులరమోడ్చి యాతనికంఠసీమఁ

దానుకూర్చిన మందారదామ మెట్లా
 జాతివిడచెను మెల్ల హస్తములువడఁగ.
 బాలికాబాలకులు బరస్పర మదేమొ
 కదల మెదలకయుండిరి క్షణముసేపు
 చలనమెఱుంగని నిర్వాతనమఁజమందు
 లలితనవమాధవీరసాలములువోలె.
 తోడనే వానిమెడ నూఁగులాడుచున్న
 కునుమదామంబుఁ దనమెడఁ జాట్టుకొనియె.
 నుత్తరక్షణంబునదాని నూడఁదీసి
 మెఱుల నారెనియలుక మేల్పుటచె నొప్పువ.
 ఆకునుమదామ మెవ్వరి యాటరెనుండఁ
 దగినదియు నిర్ధరింపఁగాఁ దెగక దిరివి
 బృఘికరానందమున నెఱువ్వెట్టుచున్న
 గోవుకొమ్ములఁజాట్ట నాపూర్వదంప.
 హృద్గతింబగు భావంబదేమొకాని
 బాలికామణి రెప్పువాల్పుకయ వారిఁ
 పాడసాగెను సోగివాల్చుచుతోడఁ
 చిన్నవారిమనోవృత్తు లెన్నఁదరిమె?
 బాల్యయాశవన సీమావిభాగమైన
 స్త్రాయమున విలసిల్లెడివారి నడుమఁ
 శ్రేమదీజంబులకు నమావేశకములఁ
 దలచుగా నిట్టి కలహములే జరుగుచును.
 అమృతశ్రేణ్యమాండ్యంబుల ననఁగి నెనఁగి
 పుచ్చాడుల సారభంబున దొప్పకోఁగి
 యుధివవానందవనకమందానిలంబు
 లలనగతి నీవఁజొచ్చ నంధ్యాశాంతి.

భారతదేశ పరిశ్రమలు

భారతఖండమునందు గల 31,60,56,183 ప్రజలయందును వ్యవసాయపరిశ్రమ మూడులవలనను జనించెడివారి క్రింది సంఖ్యలను బరిశీలించినపుడు రాటపుపరిశ్రమ ప్రయోజనము విశేషముగాగలదు.

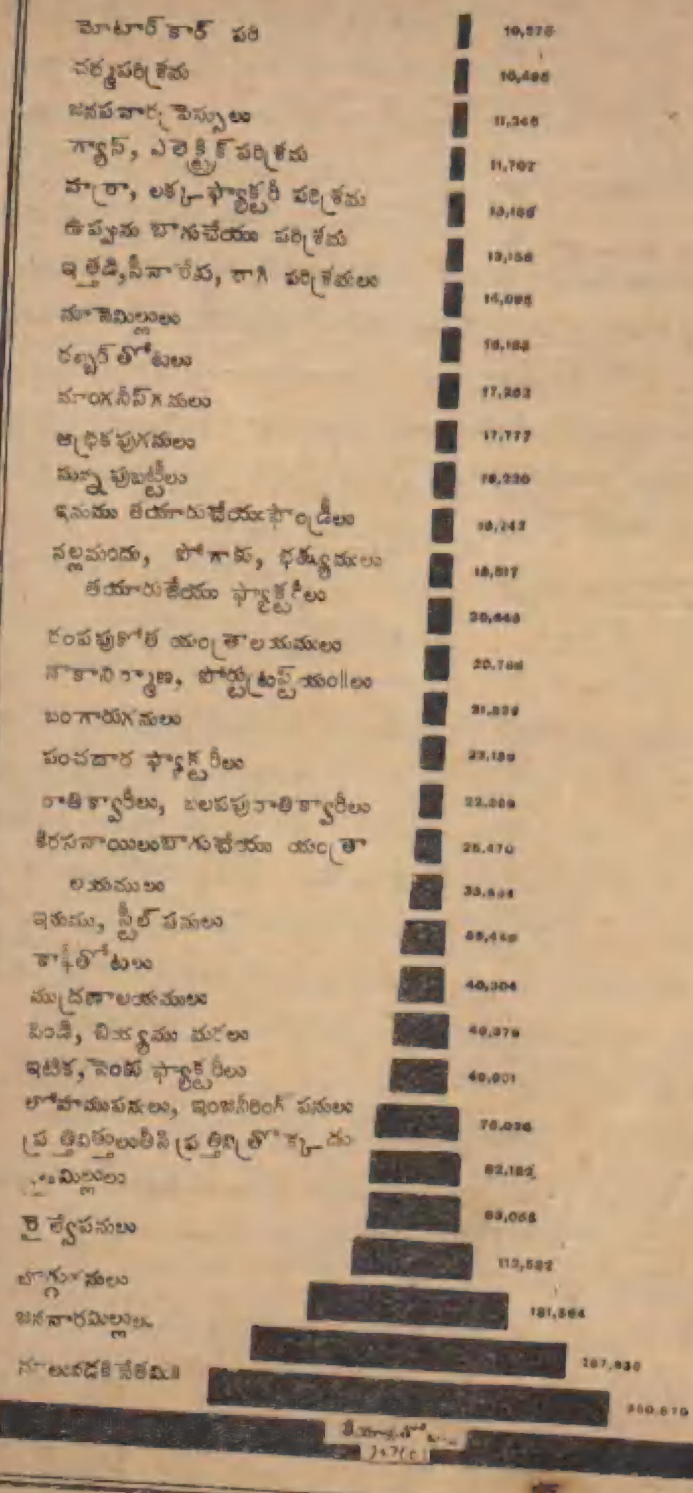
భారతవృక్షము చెన్నరాష్ట్రము		
వ్యవసాయవృత్తి	22,41,09,190	302,93,165
పరిశ్రమలు	33709071	4822059
వ్యాపారము	22445678	3290798
ఉద్యోగములు	5020571	589838
ఇతరవృత్తులు	30776723	3798298

అన్నివృత్తులందును వ్యవసాయము ప్రధానమైన వృత్తిగనున్నది. దేశమునందు 1000 యందును 700 మందికి వ్యవసాయము ఉపనాధారముగనున్నది. 10,000 యందును 1049 మందికి పరిశ్రమలు ఉపనాధారములుగ నున్నవి. పరిశ్రమలయందు 10,000 యందును నగటున 270 మందికి శతపరిశ్రమ ఉపనాధారముగ నున్నది. వ్యవసాయవృత్తి వికాసమైన భారతవర్షమునకు సహజమైనవృత్తిగ నున్నది. ఆవృత్తియందును నగమునందలి జనిపాటలు ఉపనాధారముగ నున్నవి. ప్రధానమైన వ్యవసాయవృత్తియందైనను ఆవృత్తివనలంబించెడి వాగులకు ఋత్తిగ జనిలేదు. నగటునను వ్యవసాయము చేసెడివారు $2\frac{1}{4}$ యకర

ముల భూమిని సాగుచేయుచున్నారు. ఈ జనిని చేయుటకుగాను నగటున సంవత్సరమునందు 150 దినములుమాత్రమే వినియోగపడుచున్నది. ఆ దినములందైనను నిండుగ జనితేసెడి దినములు 30 కి మించి యుండును. ఈ సీతయందు నిత్యదరిద్రము ననుభవించెడి రయితులకును వాణిమీద నాధారపడి యుండెడివారికిని దారిద్ర్యోపశమనమునకు సాధనములను నిర్ణయించుటయే ప్రభుత్వ ధర్మమైనను అధికారుల దృష్టి ఆ విషయమునందు లగ్నముగాకున్నది. అధికారుల దృష్టియును శ్రీమంతుల దృష్టియును యూరపు రాజ్యముల కలహములకు మూలాంకురమైన మహాపరిశ్రమలమీదను లగ్నమగుచున్నది.

గత జనాభాలెక్కలు పరిశ్రమలసీతని విశేషము చేయుచున్నవి. అన్నినిభముల పరిశ్రమాలయములు చేరి భారతఖండమునందు 15,603 కలవు. వానియందు 19,94,314 పురుషులు, 6,80,81 స్త్రీలు, మొత్తము 26,81,125 జనులు జనిచేయుచున్నారు. పరిశ్రమలపరిమితి వివరములును దీనియందు ప్రకటించిన పటము వాఛించుచున్నది.

10,000 ను అధికముగను పరిపాలన గల పరిశ్రమలను తెలుపు పటము 1921

ఈ పటము ఖాళీ పద్ధత్య ప్రకారము 1921 సంవత్సరపు జనాభా లెక్కల నిర్ణయమునకు సంబంధించినది.

పరిశ్రమలయందు మొదటి పరిశ్రమ తేయాకు మొదలగు తోటల పరిశ్రమ. రెండవది దూది నేతపరిశ్రమ. ఇప్పుడు దేశమునందు 2889 దూదిపరిశ్రమకు సంబంధించిన యంత్రాలయములు గలవు. ఆ యంత్రాలయములయందు 6,16,019 జనులు పని చేయుచున్నారు. యంత్రాలయములందు 1409 ప్రతిమరలు గలవు. నేతపరిశ్రమాలయములు 613 కలవు. వానియందు 251 పరిశ్రమాలయములు యంత్రాధారమునను 362 సామాన్య విధమునను పనిచేయుచున్నవి. దూది యంత్రాలయస్వాములు ఫ్రబరె నెలయందు ప్రచురించిన లెక్క- లీవిషయ పరిశ్లాసమును విశదముచేయుచున్నవి.

భారతఖండమునందు 1923 వ సంవత్సరమునందు ఏప్రిలునుండి సెప్టెంబరు మాసాంతమువరకును 31,80,00,000 రతుల నూలు, 192000000 రతుల బట్టలు తయారుచేయబడి, నవి. తయారైన నూలునందు సగముభాగము 1-25 సంబరు వరకును బెండియున్నది. ఈ రకము నూలును రాటములందు సులభముగ తయారగుచున్నది. ఒక సెప్టెంబరు నెలయందు భారతఖండమునందు తయారైన సరుకుల విలువ రూ 5,05,00,000 లదియును, దిగుమతియైన సరుకుల విలువ రూ 532,00,000 లదియును గలదు. ప్రతినంతర్వరమును రూ 65,00,00,000 విలువగల బట్టలసరుకులు విదేశములనుండి దిగుమతి యగుచు దేశ దారిద్ర్యమును వృద్ధిచేయుచున్నవి. ఈ ధనప్రవాహము నరికట్టుటయే

భారతదేశపరిశ్రమల యభ్యుదయమునకు మొదటి సాధనముగనున్నది. ద్రవ్యము పరిదేశముల పాలుగాకను దేశమునందు నిలిచి యున్నప్పుడు పరిశ్రమ లప్రయత్నముగను వికసించగలవు. ఈ ఫలప్రాప్తి కుపచరించెడి ప్రయత్నములన్నియును ప్రజాప్రభుత్వముల యాదరణమునకు పాత్రములగుచున్నవి.

విదేశములపాలగుచున్న ధనప్రవాహము నరికట్టుటకు వస్త్రయంత్రాలయములు సాధనములైనను యంత్రాలయముల నిర్మాణమునందును నిర్వహణము నందును గల సాధక బాధకములను పరిశ్రమచరిత్రమనంతముఖములను ఘోషించుచున్నది. మహా యంత్రాలయములు గలుగజేసిన యార్థికదుర్మయములను ధర్మాత్ములు గ్రహించి ప్రజాకారముల నరయుచున్నారు. ధనస్వాములకును కర్మకారులకును ప్రవర్ధమాన మగుచున్న సంరంభము పాశ్చాత్యదేశములందు విప్లవరూపమును దాల్చిన విధమును రుష్యాసామ్రాజ్యమునందలి సోవియటువలెనర్థము విశదము చేయుచున్నది. ధనస్వాములకును కార్మికులకును పరివర్తమాన మగుచున్న సంరంభమునకు ఫలమును నిర్ణయించుట యసాధ్యమైనను కాలము కార్మికక్షేమమునకు విజయమును సమకూర్చగల విధమును వ్యవహారములు చూపు చేయుచున్నవి. ఇప్పుడు బాంబయియందు వ్యాపించియున్న బట్టల యంత్రముల పనివాంఛ నమ్మకట్టు యంత్రాలయ వృద్ధియందలి యవస్థములను విశదము చేయుచున్నది. మానవులు మౌమ్మలవలె పనిచే

యచు నాత్మ స్తంభనమును జేసి కొనుచు న్నారు. కలహాకారణము వట్టిసపుడు వేల మంది పనిపాటులు లేకను పరితపించుచుండును. ఏరికి దోడుగను ప్రజలకు సంప్రాప్తమగు దుర్మయములును న నం తములు. అన్నిలోపములను నంగీకరించినను నగల జనులకును జీవనాధారము యంత్రాలయ పరిశ్రమలవలనను గలుగుట యసంభవము. ఇపు డింగ్లాండునందు 20,00,000 ప్రజలు పనిపాటులేకను పరితపించుచున్నారు. పరిశ్రమాయత్తములైన యూరపురాజ్యములకు పరిశ్రమలే జీవనాధారములని యంగీకరించినను వ్యవసాయాధారముగల భరతఖండమునకు పాశ్చాత్యవిధానమును బలవంతముగను నంట గట్టుట యస్కంధాయకము. ఈ విషయావలోకనమును జేయగల గాంధీమహాత్ముడు రాటపు ప్రయోజనము వైకకంత్వముగను లోకమునకు వెల్లడిచేసి యుద్ధాల పరిహాసమునకు బాత్తుడగుచున్నాడు. కాని బాగుగ విషయమును విమర్శించినవారలకు మహాత్మునియవదేశము నందలి సత్కము తెలియుచున్నది. అన్నము లేకను మాడుచున్నవానికి కొంత యాకలియైనను తీరుట యుక్తముగదా? ఏవృత్తియును లేకను ఆరుమాసముల కాలమును వ్యర్థముగను గడపెడి నిరుపేదలయిన 20 కోట్ల ప్రజలకు సహజమైనట్టియును అవసరమైనట్టియును రాటపు పరిశ్రమ తరణోపాయము గాదా? పదికోట్ల ప్రజలు నెలకు నాలుగు రూప్యములవంతునను సంవత్సరమునకు 24 కోట్ల రూప్యములను గడిం

చుట దేశభ్యుత్థయమునకు మూలము గదా? బట్టలకు నూలునకు పరిదేశములకు బోవుధన ప్రవాహమునం దెంత దేశమునందు నిలిచిన దేశమున కంతయెలాభము. గతించిన మూడేండ్లయందును వేలకొలది జనులు రాటముల వలనను బ్రతుకుచు గాంధీమహాత్ముని సంకీర్తనమును జేయుచున్నారు. ఆంధ్ర దేశమునందు గావించిన మూడేండ్లయందు 15 లక్షల రూప్యముల ఖద్దరు నూలుబట్టలైనను సిద్ధమై యుండును. ఆంధ్రైదులక్షలు కూల్చికై వ్యయమైయుండును. ఇతరపరిశ్రమ లేవియును నిట్టి ప్రయోజనమును సమకూర్చి యుండవు. అయినను పాశ్చాత్యాధికారులకును వారియనుచరులకును రాటపు పరిశ్రమను హేళనము చేయుట యాచారమగుచున్నది. అధికారవర్గపు హేళన మెటులున్నను గత జనాభా లెక్కలయందు నెనుకటి జనాభా లెక్కలందు లేని గాంధీ చరకమును మగ్గములను తేల్చుట గొప్ప విశేషముగ నున్నది.

గతించిన జనాభా లెక్కలను వేసెడి సమయమునందు చేతిమగ్గముల లెక్కలు నయితము కొంతవరకు చేయబడినవి. ఆ లెక్కల ననుసరించి ఖిష్ణరాష్ట్రములందు గల మగ్గముల సంఖ్య యిటులు తెలుచున్నది.

అశ్వమహారాజు	1,587
ఆసాను	421,887
తెంగాలు	218,886
బీహారు అండు ఒరిస్సా	164,592
బర్మా	479,637
ధిల్లీ	1,067
మదరాసు	169,408

రామాయణాచార్యులు గారు	౧-౨
సూనవల్లి రామకృష్ణకవిగారు	3-౯
రుద్రుడు—విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు	౧౦-౧౧
తి—గుండిమెడ వేంకటసుబ్బారావు గారు	౧౧
సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు	౧౨-౧౩
సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు	౧౪
కవి—సి. శివయ్య శాస్త్రి గారు	౧౫-౧౯
నివాళి—వారి—వెలగపూడి దానయ్యచౌదరి గారు	౨౦-౨౧
శబ్దముల విచారణ—మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రి గారు	౨౨-౨౩
శ్రీ. శ్రీ.	౨౩
విచారము—వ. వెంకటరంగయ్య గారు	౨౪-౨౫
పరివసము—రాజా మంత్రి ప్రెగడ భుజంగరావు గారు	౨౫
లకము—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు	౨౯-౩౭
అరవిల్లి నరసింహాచార్యులు గారు	౩౮-౪౦
కములు	౪౦ వ పుట తరువాయి
పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి గారు	౪౧-౫౩
లమయ్య ప్రసాదరావు గారు	౫౩-౫౪
వి. రమణయ్య గారు	౫౫-౬౩
గురము—సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము గారు	౬౩-౬౪
గురుబాగు—భమిడిపాటి కామేశ్వరరావు గారు	౬౫-౭౪
సంప్రభాషాదుశ్శితి—దిట్టకవి పూర్ణచంద్రరావు గారు	౭౫-౭౬
దకందము—క్రొత్తపల్లి సూర్యరావు గారు	౭౭-౮౬
డా. ముక్తేవి లక్ష్మీనరసింహదాసు, సూరపనేని రామగోపాలరావుగారు	౮౬-౮౮
గరశాసనములు—టి. శివశంకరంపిల్లే గారు	౮౯-౯౬
ప్రతాప రామకోటయ్య గారు	౯౭-౯౮
కాగోపాలము—విన్నకోట వెంకటరత్న శర్మ గారు	౯౮
విశ్వవిద్యాలయము—ఆంధ్ర సారస్వతాభివృద్ధి—నంజూరి బంగారయ్యగారు	౯౯-౧౦౩
లకణము—నడ్లమూడి వేంకటరత్నము గారు	౧౦౪
జ్ఞము—కాల్లకూరి రత్నమ్మగారు	౧౦౫-౧౦౮

శివదములు—(3)
మన్యపుప్రజల యవస్థ—కొప్పర్తి నారాయణమూర్తిగారు	కరి న
వాతావరణము—కా. కొండయ్యగారు
అహంకారము—శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు
పదునెనిమిదిశతాబ్దములనాటి యాంధ్రుల నాగరగత—తేకుమల్ల రామచంద్ర రావుగారు
దుర్యోధనుడు-గాంధారీని ర్వేదము—సోమంచి వాసుదేవరావుగారు
ధనాలపాలిసెట్టి—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు
ఆంధ్రగ్రంథములపట్టిక
సామ్యతరంగములు—చింతా శంకరదీక్షితులుగారు
శ్రీశారదామణిదేవి—ఓగేటి వెంకటసుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు
కురంగశాబకము—గర్భాం అప్పారావుగారు
కలగూరగంప:—నారదుడు స్త్రీయగుట; ఆజంతాచిత్రములు; భారతదేశ మొక శృశాన వాటిక; బుద్ధభగవానుని తీర్థింపరమాళ్లము; జపానుదేశమున వివాహసంస్కారము; నవ యువతీమణులకు సందేశము; కలియుగములోని పెద్దపాపము; భారతీయసైన్యము - వైశాదేశము; అన్న దేవదానికాపనము; కలింగరాజ్యమునకు ముఖలింగనగరము రాజ ధాని; ఆంధ్రవామనాభివృద్ధి; శ్రీమామిడిపూడి వెంకటరంగయ్యపంతులుగారు, యస్. నీ., గాంధీమహాత్ముని జాతకము; పాశ్చాత్యవాగ్వికరపరువులువాలుచున్నది.
భారతీయమహిళామండలి
విమర్శనలు—గ్రంథములు, పత్రికలు
సాధిప్రాయ విశేషములు
శిష్యాక్షరపదబంధము

చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—మోహిని, శ్రీరాధాకృష్ణులు.

సాధారణచిత్రములు:—భద్రాచల శ్రీరామకల్యాణమహోత్సవ చిత్రములు

తీయనితలపులు, బుద్ధగయ చిత్రములు ౨.

విద్యానగరశాసనములు:—ఈ శాసనముల మూలము రాజోపు సం యందు ప్రకటింపబడును. —సంపాదకుడు.

